J. Krishnamurti

Dünya Bunalımda

OMEGA

Krishnamurti Kitaplığı-13

J. KRISHNAMURTI

DÜNYA BUNALIMDA

İngilizceden çeviren:
Güliz Aksel Tosun

Jiddu Krishnamurti (12 Mayıs 1895 – 17 Şubat 1986)

Hindistan'ın Madanapalle kentinde doğdu. 1909 yılında C. W. Leadbeater tarafından keşfedildi. 13 yaşındayken Theosophical Society tarafından "dünya öğretmeni" seçildi. Konuşmaları ve yazıları herhangi bir dinle bağlantılı değildi. Kendisine mesihlik yakıştırılmış olmasına rağmen bunu hiçbir zaman kabul etmedi. Dünyanın her yerinde geniş bir izleyici kitlesine ulaşmış olmasına rağmen iradesi dışında oluşturulan bu topluluğu kendi isteğiyle dağıttı. Çünkü hiçbir zaman kendisini bir otorite olarak görmedi ve çevresinde müritlerin oluşmasına izin vermedi. Onun yaklaşımı bir birey olarak başka bir bireyle iletişim kurmak üzerineydi.

Eserleri, dünyayı dolaşarak yaptığı konuşmalardan, başkaları tarafından derlendi. Konuşmalarında "hakikatin/gerçeğin, yolları olmayan bir ülke" olduğuna ve bireyin ancak farkındalıkla ve yaşamla bütünleşerek gerçeğe/hakikate ulaşabileceğine işaret etti. Ölümle yaşamın bir ve tekliği, yaşamın durağan olamayacağı, korku, özgürlük, şiddet, doğa ve çevre üzerine konuşmalar yaptı.

Yaşamının büyük bölümünü Hindistan, İngiltere ve Amerika arasında gidip gelerek geçiren Jiddu Krishnamurti ardında sayısız eser bırakarak, 17 Şubat 1986'da 91 yaşındayken kanserden öldü.

J. Krishnamurti'nin Omega Yayınları'ndan Çıkan Kitapları

Bunları Düşün
Bilinenden Kurtulmak
Sen Dünyasın
İlk ve Son Özgürlük
İçsel Devrim
Yeni Bir Yaşam
Zihinsel Kurtuluş
Kendimize Dair
Huzura ve Barışa Doğru
Kendini Değiştirmek Dünyayı Değiştirmek
Eğitim ve Ya şam Anlamı
Aşk, Seks ve Namus

1. baskı: Omega Yayınları, 2012

J. Krishnamurti

DÜNYA BUNALIMDA

Krishnamurti Kitaplığı – 13

Özgün Adı: *Facing a World In Crisis*

Copyright © 2005 Krishnamurti Foundation Trust Ltd.

Krishnamurti Foundation Trust Ltd.
Brockwood Park, Bramdean, Hampshire, SO24 0LQ England.

Yayın Hakları © Omega Yayınları
Bu eserin tüm hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Okullar, rehabilitasyon merkezleri ve diğer yayınlar hakkında daha fazla bilgi için, yukarıda adı geçen kurumla iletişime geçebilirsiniz.
J. Krishnamurti ve dünya çapındaki Krishnamurti vakıfları hakkında daha fazla bilgi almak için **www.jkrishnamurti.org** sitesini ziyaret ediniz.

ISBN 978-605-02-0172-7
Sertifika No: 10962

İngilizceden Çeviren: Güliz Aksel Tosun
Editör: Levent Çeviker

Baskı: Kurtiş Matbaası
Topkapı / İstanbul
Tel.: (0212) 613 68 94
Matbaa Sertifika No: 12992

Omega Yayınları
Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci–İstanbul
Telefon: 0212 - 512 21 58 • Faks: 0212 - 512 50 80
www.omegayayincilik.com • e-posta: omega@omegayayincilik.com

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Telefon: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80
online satış: www.saykitap.com • e-posta: dagitim@saykitap.com

İÇİNDEKİLER

Giriş 7

Birinci Bölüm

I. Tek Başına 17

II. Yaratıcı Yaşamak 31

III. Düşüncenin Oluşturduğu
İmgeler İnsan İlişkilerini Bozar 47

IV. Psikolojik Yaraları Silmek 65

V. Üzüntü ve Çatışmaları Sonlandırmakta
Eğitimin, Bilimin, Siyasetin ve Dinin Başarısızlığı 85

VI. Korku; İnanca, Dogmaya,
İnsanlara ve Varlığa Bağlılık Yaratır 103

VII. Dindar Yaşamak 123

İkinci Bölüm

VIII. Sorunlardan Kurtulmak 143

IX. Zamanın ve Düşüncenin Sınırlamaları 157

X. Sorular ve Yanıtları 1 171

XI. Sorular ve Yanıtları 2 187

XII. Sevgi ve Bencillik ile Acının Bitirilmesi 203

XIII. Yaşamı Anlamak Ölümü Anlamaktır 215

Ek 229

Notlar 231

Giriş

Günümüzde, dünyada olup bitenlerden, her zamankinden çok daha fazla haberdarız. Küresel televizyon yayınları doğal felaketleri, savaşı, terör saldırılarını, önemli spor olaylarını, çoğu zaman "canlı" olarak karşımıza getiriyor.

Bu yayınlar daha çok anlaşmazlıklar, ölüm gibi sansasyonel olaylar üzerinde yoğunlaşsa da, bizi kaçınılmaz olarak yaşadığımız dünyanın zorlu gerçekleriyle yüzleşmeye çağırıyor. Din ve milliyetçiliğin toprak kavgalarıyla birleşmesinden doğan savaşlar, her biri şüphesiz evrensel değerlere sahip kültürlerin çatışması ve suikast içeren saldırılarla yeni bir boyuta tırmanan şiddet ile yeni bir binyıla ürkütücü bir giriş yapıyoruz. Gittikçe artan devletlerarası ekonomik bağımlılık, çevre kirliliği, su kaynakları ihtilafları ve iklim değişikliği de hesaba katıldığında, bütün bunlar daha da korkutucu gözüküyor ve bütün insanları ortak çıkarları için yeni bir şuurla hareket etmeye, muhtemel bir felaketin önüne geçmek istiyorsak eğer, insanlığı ivedilikle yeniden birleşmeye zorluyor. Eskiden kendi ülkemiz, dinimiz ya da politik ideolojimiz için taşıdığımız sorumluluklarımız vardı. Artık, bir bütün olarak insan ırkına karşı –sadece yeğlediğimiz belli bir kısmına değil– bir sorumluluk taşıma gerçekliği kendini tehlikeli biçimde hissettiriyor.

1970'ler boyunca, elli yıldan daha uzun süre dünyanın her yerinden dinleyicilere konuşmalar yapmış J. Krishnamurti, her birimizin hayatını nasıl yaşadığına bakmanın ilk yolu olarak, dünyanın gidişatına bakmak gerektiğini sık sık vurgulamaya başladı. Dünyada olup bitenlerden uzak durmak, "Orada olanlar beni kesinlikle ilgilendirmiyor!" diye düşünmek, ona göre, hayatın öğretecekleri karşısında hevesli ve uyanık olmamak, beğenelim ya da beğenmeyelim, hepimizin birer oyuncu olduğu bu geniş insanlık sahnesinden sahte bir kaçış anlamına geliyordu. Dünyadaki şiddetten geri durmak ve kendini ayrı tutmak –elbette ayrı şeyi dünya zevkleri için yapmayız– ciddi bir yanlış algılamaydı, "hepimizin aslında aynı gemide olduğumuz" gerçeğini görmeyi ve ta içimizde hissetmeyi başaramamaktı. Bu yanlışın eninde sonunda faydasız eylemler ve çatışma doğuracağını ileri sürdü.

Krishnamurti tarafından *"ben dünyayım"* şeklinde ifade edilen bu görüş başkalarınca da dile getirilmiştir. Filozof Thomas Hobbes, "Her kim kendi içine bakarsa, orada bütün insanların düşünce ve duygularını görecektir," diye yazmıştı ve Montaigne "Her insan, içinde insanlığın bütün hallerini barındırır," demişti. Krishnamurti sadece bir vecize söylemekle yetinmeyip, bunun asıl anlamını da büyük bir derinlikle ve detaylarıyla incelemiş, hepimizin birer katılımcı olduğundan yola çıkarak dünyamızın bu emniyetsiz ve endişe verici hali karşısında ne yapacağımızı sormuştur.

Ancak sonra daha temel bir konuyu ele alır: Bir zihin bu duruma nasıl düzgün şekilde tepki verebilir? Böyle bir zihne sahip olmamızın önündeki engeller nelerdir? Yaklaşımı, bir olguyu incelemeden önce, onu gözlemlemek için kullanacağı aletin özelliklerine bakan bir bilim insanının yaklaşımından çok da farklı değildir. Bu kitabın birinci bölümünde Krishnamurti bu engelleri ele alıyor. Krishnamurti'ye göre

bu engellerin tam olarak anlaşılması, hem dünyadaki siyasi, ekonomik ve dini olaylara doğru tepkiler vermemizi sağlayacak, hem de bunların özel hayatlarımız ve ilişkilerimiz içinde yatan psikolojik kökeni ortaya çıkacaktır. Psikolojik olarak, insanı ve toplumu ayıran çizgi kaybolmaktadır. Krishnamurti bazen bunu şiirsel bir ifadeyle "alçalan deniz ve yükselen deniz" şeklinde tarif eder.

Krishnamurti'nin söyledikleri, güvenebilecekleri bir otoriteden hazır cevaplar bekleyen okurları hayal kırıklığına uğratabilir. Ona göre böyle bir bekleyiş içinde olmak sadece beyni köreltmekle kalmaz, dünyadaki politik ve dini zulme de tehlikeli biçimde katkı sağlar. Ayrıca özel ilişkilerimizde kolaylıkla bir tarafın diğerine hükmetmesine sebep olabilir. Krishnamurti bize kuramlar ya da açıklamalar değil, kendi deneyimlerimizle sınamamız gereken söylemler ya da kendi sorgulamamızın yolunu açacak sorular veriyor. Hayat kendimiz için keşfetmemiz gereken bir şeydir; o bütün öğretmenlerden de, öğretimden de daha büyüktür. Hayata başka türlü bakmak, "ikinci el bir varlık" olmaktır, der Krishnamurti.

Pek çokları Krishnamurti'yi "mistik bir lider" olarak adlandırmıştır. Bu kelime ona yüceltici bir paye atfetmek ve/veya da onu uygunsuz olarak niteleyip gözden çıkarmak için kullanılabilir. Ancak şu bir gerçek ki söyledikleri her zaman insan ilişkileri ve politikaya çok uygun düşmektedir. Neredeyse bütün konuşmalarında, erkek ve kadın arasındaki ilişkide şablonlar oluşturmanın yıkıcılığına değinir. Siyasete gelince, otoriter rejimleri tanımlarken tarihçilerin sıraladığı ön şartlar son derece dikkat çekicidir: İlk olarak, "biz" ve "onlar" fikrinin aşılanması gelir; ikinci şart itaat etmeye istekli olmaktır; üçüncü şart "onlar"ın "biz"im olduğumuz gibi insanlar olmadığı gerekçesiyle, "onlar"a bir zarar verildiğinde karşı çıkmamak ve resmi makamlara bunun için yetki vermektir;

dördüncü şart muhalefetin bastırılmasına karşı çıkmamaktır; ve beşinci şart "onlar"ın yok edilmesine karşı çıkmamak ya da razı olmaktır. Bu sadece siyasi tiranlara boyun eğmek için ya da etnik bir azınlığı yok etmek için hazırlanmış psikolojik bir senaryo değildir. Bütün bir ulusu başka bir ulusla savaşa sürükleyen de aynı senaryodur.

Krishnamurti bu üzücü sürece dur diyecek ne söylüyor acaba? İnsanlar arasındaki "onlar ve ben" ayrımının ne kadar gerçekdışı olduğuna, böyle etiketlerin yanlışlığına ve bunlar yüzünden gelişen hastalıklı bağlılıklara işaret ediyor. Bazı kurallara uymanın toplumsal bir gereklilik olduğunu kabul etmekle birlikte, siyasi ve dini otoritelere itaat etmeyi ve inanmayı, kendisine yakıştırılan her türlü otorite sıfatları da dahil olmak üzere, beyni körelten sosyal ve psikolojik bir baskı çeşidi olarak görüyor. Böylece içimizdeki potansiyel engeller ile yirminci yüzyılda büyük felaketler getiren ve bu yüzyılda da tohumları ekilmeye devam eden politik sistemleri birbiriyle kıyaslıyor.

Bir mistik, genellikle ulvi gerçeklik ve idrak dışı hakikatlerle uğraşan bir insan olarak tanımlanır ve bizzat Krishnamurti de bu konularla oldukça fazla haşır neşir olmuştur. Ancak onun otoriter rejimler hakkında söylediklerindeki doğruluk payı, aynı zamanda ayaklarının yere ne kadar sağlam bastığının da bir göstergesidir. Kendimizi tamamen mantıklı ve kesinlikle mistik olmayan olarak kabul eden bizlerin, insanların son derece büyük acılar çekmesine yol açan liderlere ya da inançlara nasıl körü körüne bağlanıp kapıldığını düşünürsek, aslında onun ayakları yere birçoğumuzdan çok daha sağlam basmaktadır.

İlk kez Krishnamurti okuyanlar onun bu geniş kapsamlı söylemlerini kafa karıştırıcı bulabilirler. Konuşması dikkatle planlanmış belli bir düzen izler, ancak dinleyicilerinden ge-

len soruları, bir konunun tam ortasında da olsa ya da esas konuyla tamamen ilgisiz gibi de dursa, her zaman cevaplar. Fakat daha önce belirtildiği gibi, alışılmışın tersine, dinleyicisine sık sık sorular yönelten odur, yani konuşmacının kendisidir. Görüleceği üzere, bazı durumlarda kendi sorularını cevaplamayı kati suretle reddeder. Bazı seferler de, sorunun cevabının sorunun kendi içinde olduğunu ileri sürer ve bunun ne anlama geldiğini açıklamaya koyulur. Dinleyicilerini, söyledikleriyle hemfikir olma ya da olmama durumlarıyla ele alınmaması gerektiği konusunda sürekli uyarır. Dinleyiciler, sözlerini, kendi tecrübeleriyle smamalıdırlar. Yani çoğu zaman aslında sözlerinin altında yatan manayı araştırıp bulma gereği vardır. Hep dediği gibi, "Aslolan söz değildir."

Sanki bizler farkında olmadığımız sınırlamalar tarafından bir şekilde esir alınmış tutuklularmışız gibi, beyinlerimizi sarsmak, hep süreceğini sandığımız tatlı rehavetten bizi çekip çıkartmak istediği izlenimine kapılırız. Ona göre bu da ancak her birimizin bizzat keşfedebileceği ve başka hiç kimsenin bizim adımıza cevap hakkı olmadığı bir meseledir.

1965'te Hindistan'da yaptığı bir konuşmada, Krishnamurti insanoğlunun köklü, derin bir değişime ihtiyacı olduğuyla ilgili konuşurken, dinleyicilerden biri, "Hepimiz sıradan insanlarız ama," diye itiraz etti. Cevabı şöyle oldu, "Artık sıradan insanlar olmaya tahammül edemeyiz tehdit çok büyük." Başka bir konuşma sırasında, bir dinleyici büyük din hocalarından hiçbirinin dünyayı köklü biçimde değiştiremediğini ve Krishnamurti'nin de bunu yapamayacağını iddia etti. Şöyle cevapladı: "Problemimiz şu; 'bir şey olmak' düşüncesini derhal ve tamamiyla bırakabilir miyiz? İşte tek yeni yaklaşım budur." Belki burada, yeni okurlar için şunu açıklamak yerinde olacaktır: Krishnamurti için, bir şey ya da biri olmakla uğraşmak, bir insanın esas varoluş halini (buna

"ne'yim?" demiştir) anlamanın önündeki en büyük engeldir. Ona göre bunu anlayıp çözmeye çalışmak, hem insanın kendi bilincini hem de kolektif insanlık bilincini ve daha pek çok şeyi anlamanın anahtarıdır.

Peki ortaya attığı problemin çözümü mümkün müdür? Krishnamurti, eğer çok fazla ilgiliyseniz, yeni bir problemi tekrar ele alırsanız ve bütün kalbinizi, aklınızı ortaya koyarsanız, çözülebilir olduğunu öne sürmüştür. Bir "düelloya davet eder" gibidir adeta.

İkinci Bölüm, düzenlenmiş ve çok az kısaltılmış haliyle, Krishnamurti'nin son dört konuşmasını ve 1985'te, doksan bir yaşındayken ölümünden bir sene önce İngiltere'de katıldığı iki soru-cevap oturumunu içeriyor. Dünyanın her yerinde, elli yıldan çok konuşmuştu ve bu konuşmalar, o zaman farkında olunmasa da, Avrupa'daki dinleyicilerine bir veda konuşması niteliğindeydi. Bir çeşit özetleme mi yapmaktadır artık, yoksa hiç bitmeyecek bir sorgulamanın son kanıtı mıdır bunlar? "Yaradılışın ve bütün şeylerin kökeni nedir?" diye sorarak, belki de şimdiye kadarki en temel soruyu sormuştur. Okur onun bu konuyla ilgili söylediklerini şaşırtıcı bulabilir. Üslubu daha basit ve daha doğrudandır; ele aldığı konular, önceki yıllarda yaptığı konuşmalarda sık sık tekrarlanan mevzuların çeşitlemeleridir; ancak her zamanki gibi taze ve yeni görüşler de içerir. İnsanlığın karşı karşıya olduğu tehditlerin ne kadar ciddi olduğunu görse de, o dünyanın güzelliği karşısında, en büyük öğretmen olan hayatın ve o hayatın enginliği karşısında heyecanını ve farkındalığını hep korudu.

Krishnamurti hep hayatı ciddiye alarak yaşamak gerektiğinden, ancak öğrenmenin ve keyif almanın da birbirinden ayrılmaz olduğundan bahsetti: "Bağımlılıklarımın aklıma neler yaptığını mutlulukla öğrendim." "Bilinçlilik kelimesiyle ne anlatmak istiyorsunuz? Bunu anlamaya çalışırsanız gerçekten çok eğlenceli olacaktır." "Aklımın sahip olmaya karşı

bağımlılığının nedenlerini keşfetmek, sanırım şöyle diyebilirim, benim için çok eğlenceli oldu." Onun için, bir yanılgıyı meydana çıkarmak ve bir yanlış algılamayı aydınlığa kavuşturmak, bir matematikçinin denklem çözerken hissettiği coşkuyla bir olmalı. Belki de, gerçekten yaşıyor olmak demek, bir çeşit doğal farkındalık kazanma, belki de bilmeden engelliyor olduğumuz bitip tükenmeyen bir öğrenme halidir ve Krishnamurti bize bu mesajı iletmektedir.

DAVID SKITT
Editör

Birinci Bölüm

I.

Tek Başına

Merak ediyorum, neden geldiniz? Meraktan mı, yoksa bir başkasının çözmesini beklediğiniz problemleriniz mi var, ya da dünyada olup bitenlerle ilgili ciddi kaygılarınız var ve etrafımızı saran bu ağır, korkutucu sorunlar için gerçekten ve içtenlikle çözüm mü arıyorsunuz? Yani merak mı, kişisel problemlerinizin çözülmesini istemeniz mi, yoksa acı, şiddet, milletlerin ayrılığı, politik ve dini ayrılıklar ve tüm diğer bölücü sebepler gibi dünyadaki olağandışı olayları görüyor olmanız mı sebep? Bence bu konuda çok net olmak zorundasınız.

Kendi adıma, bir konuyu çok açık ve kesin bir şekilde belirtmek isterim. Elli yıl boyunca, Rusya ve Çin hariç, dünyanın her yerinde konuştum. Bütün bu yıllar boyunca dünyanın durumunu, insanların durumunu ve birbirleriyle ilişkilerini gözlemledikten sonra, insan, problemin sadece dışarıda değil, çok daha derinde ve içerde bir yerlerde olduğunu açıkça görüyor. Asıl bu karmaşık, içsel meseleleri çözmeden, salt dış olgularla ilgilenmek çok da anlamlı değil. Tüm bu tespitlerin sonucunda, tamamen farklı bir yol izlemek, meseleye bambaşka bir boyuttan bakmak, sistemli herhangi bir dine ya da

herhangi bir ülkeye, herhangi bir siyasi akıma bağlı kalmadan tamamen bağımsız olmak gerektiğini hissediyorum. Ancak o zaman etrafımızda ve kendi içimizde gerçekleşen bütün olgulara açıklıkla, tarafsızca ve aklıselimle bakmak mümkün olabilir.

Eğer samimiyseniz, ki umarım öylesinizdir, o zaman birbirimizle bir ilişki kurabiliriz, aksi halde hiçbir şey mümkün olmaz. Bu yeterince açık, değil mi? Siz ve ben, ikimiz de tüm bu varoluş fenomenini, sadece dışsal değil, çok daha derinlikli ve içsel biçimde çözmek konusunda ciddiysek ve bu problemin çözümüne kendimizi tamamen adamışsak eğer, işte o zaman siz ve ben bir ilişki kurabiliriz; o zaman birlikte hareket edebilir, birlikte düşünebilir ve birlikte paylaşabiliriz. Ve birlikte paylaşmak, düşünmek, araştırmak, dolayısıyla birlikte yaratmak, iletişimdir.

Kendimi açıkça ifade edebildim umarım. Sadece sizi ilgilendiren, özel, küçük bir problemi çözmekse derdiniz, ki bununla sonra da uğraşabiliriz, sadece Hindistan'dan gelen ve tuhaf bir felsefesi olan bu adamın söyleyecekleriyle ya da birtakım egzotik boş sözlerle ilgileniyorsanız, birbirimizle iletişim kuramayız. Korkarım o zaman siz ve ben konuşamayacağız. Zira burada konuşmacı ortaya belirli bir felsefi sistem koymuyor ya da bununla ilgili konuşmuyor. Zaten felsefenin asıl anlamı günlük yaşamın, günlük eylemlerin içindeki gerçeğin keşfidir ve bunun hiçbir şekilde Hıristiyanlıkla, Budizm'le, Hinduizm'le ya da herhangi belli bir kültürle ilgisi yoktur.

Eğer gerçekten samimiysek, zaman bizden bunu talep eder, dünyaya olduğu gibi, açıklıkla, tarafsızca ve kişisel olmayan bir pencereden bakmalıyız: Öyle bir dünya ki bu, bölünmüş, parçalanmış... Milliyetler, dini inançlar ya da politik mezhepler yüzünden birbirleriyle çarpışan ve bir birlik

yaratmaya çalışan, bir yandan da kendilerini diğerlerinden ayrı tutan, farklı ideolojiler yüzünden. Savaşlar, türlü politik oyunlar ve insanları siyaset yoluyla bir araya getirme çabaları, hepsi gerçek. Bütün bunları siz de biliyorsunuz. Yine de merak ediyorum, entelektüel olarak, sözel olarak da farkında mısınız her şeyin, ya da bütün kalbinizle ve bütün aklınızla da farkında mısınız?

Bu yüzden öncelikle insanlar arasındaki ayrımların ne derece farkında olduğunuza bakmalısınız; milliyetler, dini inançlar, şu veya bu mezhebe mensup olmak, şu veya bu yol göstericiyi, şu veya bu sistemi takip etmek, bunların hepsi ayrımdır. Ve ayrımlar oldukça, insanlık arasında bir birlik asla gerçekleşemez. Pekâlâ, insan ne kadar derinden bu olgunun farkında olabilir? Düşünsel olarak bunun varlığını kabul edebiliriz ve bunu sözlü olarak beyan da edebiliriz, ancak, insanlar arasındaki, bir kadın ve kocası arasındaki, arkadaşlar arasındaki bu olağanüstü ayrımı, renk, ırk, sınıf vs. ayrımını hissedebiliyor musunuz? Ne ölçüde farkındasınız? Kelimenin basit anlamıyla farkındaysanız, ki bu ayrımın ifade edeceği her şeyi bilmeyi de içerecektir, o zaman ne yapmak gerekiyor?

Bir insanoğlu, siz, bu kadar bölünmüş bir dünyada ne yapmalısınız? Dışarıdaki ve içerideki, bilinçli ve bilinçsiz, zengin ve fakir, okumuş ve cahil, uzman olan ve olmayan, sanatçı, işadamı, hippi, uzun saçlı ve kısa saçlı, tüm bu ayrımlar... Eğer bir insan bunun farkındaysa, ne yapmalıdır? Bu soruyu öylesine, bu ayrımın belki de bin yıl sonraki bir gelecekte eninde sonunda biteceğini, dolayısıyla bunun dış dünyayla, bazı siyasi sistemlerle falan bağlantılı olduğunu varsayarak mı, soruyorsunuz? Ya da bu sorun derhal ilgilenip harekete geçmenizi gerektiren bir sorun, yani bu konuyla ilgili hassassınız, bütün varlığınızla bunu çözmek istiyorsunuz, öyle mi?

Bu yüzden sizi ilgilendirenin ne olduğunu sorduk. Binlerce ve binlerce yıldan beri insanlar arasında var olan bu ayrımların farkında mısınız? Kendi içinde çatışmalı, kendi içinde kavgalı, bir şey olmaya, biri olmaya, tamamlamaya, iddia etmeye, üstünlük kurmaya çalışan her bir insanın sadece dış dünyada değil, kendi içinde de bölünmüş olduğunun farkında mısınız?

Bu yüzden sorulması gereken soru şudur: İnsan ne yapmalıdır, nasıl hareket etmelidir? Ortak bir tepki vermek mi gereklidir ya da her insan özgürce bir tepki vermeli ve sonra bu özgürlük içinde toplu hareket mi etmelidir? Toplu hareket etmek zorundayız, çünkü büyük değişimlere ihtiyaç var, ama asıl gerekli olan derin psikolojik bir devrim; sadece fiziksel bir devrim yapmak, düzen adına, yeni bir toplum adına, barış adına bombalar atmak ve binlerce insanı öldürmek değildir gerekli olan. Böyle derin psikolojik bir devrim yapma zorunluluğu, konuşmacının dogmatik bir beyanı değildir; bu şartların gerektirdiğidir, bir insanın gerekli olduğunu gözlemlediği bir şeydir. Bu devrim, kolektif bir eylem planıyla mı gerçekleştirilmelidir acaba? Mesela farklı eğitim modelleri aracılığıyla bireyi, insanı zorlayarak, düzgün davranmaya koşullandırarak mı? Zaten yapılan da budur ve bu kolektif bir eylem olsa da, insana özgürlük hakkı tanımaz. Yoksa devrim, aklımızı koşullanmalardan arındırmak ve kazanılan bu özgürlük ile katılımcı bir eylem yaratmak mıdır? Demek istediğimi anlatabiliyor muyum?

Bireysel olanı ya da kolektif olanı vurguluyor değiliz, çünkü dünya bu şekilde bölünmüş oluyor; ne bireyin özgürlüğünü ön plana çıkarıyoruz ve her istediğini yapmasına izin veriyoruz, ne de bireyi boğan kolektif hareketi ön plana çıkarıyoruz. Ne bundan, ne ötekinden, aslında burada bambaşka bir şeyden bahsediyoruz.

Görüyorsunuz, insanlar o kadar başıboş, o kadar kendisiyle meşgul, o kadar sonuna dek benciller ki, dünyadaki dinler inançları, dogmaları, ritüelleri, kurtarıcıları ve başka bütün o numaraları kullanarak, onları korku ile şartlandırmaya, terbiye etmeye çalıştılar. Bunu Hıristiyanlıkta, Budizm'de, sistemli bütün dinlerde görebilirsiniz; insan beynini korku ile koşullandır. Ve günümüzün psikologları, bana anlattıklarına göre, insanı ceza ile değil, ödül ile koşullandırmayı deniyorlar. Bunlar aynı şey, aynı paranın iki yüzü. Çünkü insan düzgün davranmalı, aklı başında, derli toplu olmalı; siyah, kahverengi, renkli ya da her ne ise, başkalarıyla iyi ilişkiler kurmalı. Ve görünüşe göre insanlar düzgün davranmayı başaramadığında, onlar da baskı kuruyor, korku ve ödülle koşullandırıyor veya fiziksel ya da psikolojik güven veriyor. Takip ediyor musunuz? Devam edebilir miyim? Nasılsa devam edeceğim, çünkü bu beni son derece ilgilendiriyor, çünkü farklı tür bir insan, farklı tür bir insan zihni yaratmak zorundayız; geçmişe ait olmayan, ne soldan, ne sağdan, tamamen farklı olan.

Buna göre, insanoğlunun bütünüyle özgür olduğu kolektif bir eylem olmak zorunda ve sorulması gereken, bu özgürlüğün ilişkilerde ve dolayısıyla davranışlarda bir uyum getirip getiremeyeceği. Yani problemimiz şu: Bir insan zihni, sizin zihniniz, geçmiş tarafından, şimdiki zaman aracılığıyla geleceğe şartlandırılmış olan zihniniz, böyle bir zihin köklü olarak değiştirilebilir mi? Sonraki soruysa bunun zaman alıp almayacağıdır; zaman, kademe kademedir, yıllar alabilir ya da Asyalıların dediği gibi, pek çok yaşam boyunca sürebilir, sonuçta ikisi de aynı şeydir. Yoksa bu bir anlık bir kavrayışla mı olmalıdır? Yani farz edin ki benim zihnim bir Katolik, Budist, komünist olarak ya da her neyse öyle koşullanmış. Aklımın koşullanmış olduğunu fark ediyorum, salt bir fikir olarak ya da salt kurgusal bir formül olarak değil, aklımın gerçekten de

koşullanmış olduğunu fark ediyorum. Pekâlâ, analiz, analitik yöntemler ya da ödül ve ceza gibi baskı unsurlarıyla değişir mi bu, yoksa bu soruna tamamen farklı bir yaklaşım var mı?

Lütfen, siz de katılıyorsunuz; beni sadece dinlemiyorsunuz. Sadece öylesine dinlerseniz, bazı kelimeleri kabul edip bazılarını reddederek, ya da hemfikir olup olmayarak, bu hiç anlamlı olmayacaktır. Ancak buna dahil olursanız, işte o zaman birbirimizle iletişim kurabiliriz ve sonra bu sorunun zamanla bir ilgisi var mı, yok mu, kendimiz için bulmamız gerekecek. Zaman, analiz ederek incelememiz gereken uzun bir dönemdir, bunu kendiniz ya da bir başkasının aracılığıyla yapabilirsiniz, ya da şartlar ve çevre sizi değişime mecbur bırakır ve bunlar da zamanla ilgilidir. Veyahut, söylediğim gibi, bu soruya tamamen farklı bir yaklaşım da var mıdır?

Evet, ne düşünüyorsunuz? Bu soruna siz nasıl bakıyorsunuz? Çünkü bunu birlikte paylaşıyor ve araştırıyoruz. Konuşmacı ne bir otorite ne de sizin yol göstericiniz, sizler onun takipçileri değilsiniz. Bizler, bu muazzam varoluş problemini çözmeye çalışan insanlarız. Eğer ciddiyseniz, bu şeyi birlikte paylaşmalıyız. Bu yüzden sadece söylenenlere değil, kendi tepkilerinize, kendi düşünce ve duygularınıza da kulak vermelisiniz. Önünüzde şu sorun var: Denildi ki, insan zihnini büyük olasılıkla bir anda değiştiremezsiniz ve bu köklü, psikolojik devrimi kademeli olarak gerçekleştirmek için zamana ihtiyaç vardır. Bu geçmişte de söylendi, hâlâ da söyleniyor. Bu bir felsefe, bir tavır, bir iddia: Bu kadar çok koşullanmış olan insan zihnini bir anda değiştiremezsiniz.

Gelin bu fikre bir bakalım. Bu gerçekten de bir fikir, anlıyorsunuz, insan aklının psikolojik olarak bir anda ve köklü biçimde değiştirilemeyeceğine, mutlaka zamana ihtiyaç olduğuna dair bir formül. Bu bir kavram, bir varsayım, bir teori. Bu teori kelimesinin kök anlamı, görmek, içyüzünü kavra-

maktır. Şimdi bakın, bir şeyin içyüzünü kavrıyorsunuz, sonra bu kavrayıştan yola çıkarak bir fikir, bir kavram oluşturuyorsunuz ve bu kavrama göre hareket ediyorsunuz.

Kabul edelim ya da etmeyelim, bizim zihinlerimiz kadar ağır koşullanmış bir zihin, hem bilinçli olarak, hem de daha derinde koşullanmış bir zihin –koşullanma geçmiş zamandır, dün veya bin tane dün olabilir– kendini koşullanmadan nasıl kurtarabilir ki, düzgün davranmak için, bir başkasıyla içinde aşk ve "ayrım"sızlık barındıran bir ilişki kurmak için özgür kalsın? Sorunu anladığınızı umuyorum, o halde nasıl ele alacaksınız? Bunun doğrusu nedir? Eski ya da modern herhangi bir psikoloğa göre değil, herhangi bir din hocasına göre değil; eğer yapabiliyorsanız bunların hepsini silin atın ve öyle bakın. Belli bir grup, belli bir sistem, belli bir ideolojiyle olan bütün bağlarınızı silip atabilir misiniz? Belki de yapamazsınız. Silmek demek, tamamen yalnız başına durmak demektir. İşte o zaman soruna bakabilirsiniz. Bunu yapıyor musunuz?

Dünyada tek başına durmak en zor şeylerden biridir: Belki pasaport sahibi olmak dışında, hiçbir ülkenin tabiyetinden olmamak; hiçbir ideolojiye, solcu ya da sağcı hiçbir özel faaliyete katılmamak; doğru olmak adına, kendimizin bizzat öğrenmediği tek bir kelimeyi bile tekrarlamamak. Çünkü eğer herhangi bir örgüte, gruba dahil olursanız ya da bir yol göstericiyi, herhangi birini takip ederseniz dürüst davranmıyorsunuz. Bu kadar düzeni bozuk, bölünmüş, düşmanlık, kin ve sahtelik dolu bir dünyada, tamamen tek başınıza durabilir misiniz? Özür dilerim, bunu ya yapıyorsunuzdur ya da yapamıyorsunuzdur. Şöyle diyemezsiniz, "Aslında özel, küçük bir gruba mensubum, ama gerçekten de bütün her şeyden bağımsızım." Bilirsiniz, doğruluk olmadığında, dürüstlük ve erdem olmadığında, sistemler ve örgütler son derece önemli hale gelir. Bunu hiç fark etmediniz mi? Sonra da örgütler, sis-

temler zihni kontrol ederler. Ancak zihin gerçekten dürüst, doğru, açıksa, o zaman hiçbir sisteme ihtiyaç kalmaz, çünkü zaten erdemlidir. Merak ediyorum, bütün her şeyi takip edebiliyor musunuz?

O halde, başka birisinin ne düşünmeniz ya da ne yapmanız gerektiğini söylemesini kafanızdan çıkarabilir misiniz ve kendinizle doğrudan doğruya, vasıtasız olarak yüz yüze gelebilir misiniz? O zaman bütün otoriteleri bir kenara koyuyorsunuz, yolun sağından gidin ve vergi ödeyin diyen kanuni otorite hariç tabii. Bu tarz bir otoriteden bahsetmiyorum, görüşleriniz için güvendiğiniz bir otoriteden, bir başkasının kendinizle ilgili sizden daha çok şey bildiğini kabul ettiğiniz zaman inandığınız bir otoriteden bahsediyorum. İşte bu sizi tamamen kendinizle baş başa bırakır ve bu yüzden müthiş bir enerjiniz olur. Çünkü bir başkasını dinlerken, bir başkasını izlerken, ister bir cemiyet, bir topluluk, bir insan, bir fikir ya da bir sistem olsun, bir şeye inanırken enerji harcarım. Bu enerjinin israfıdır. Oysa, davranışlarım, doğruluğum, dürüstlüğüm, akıl sağlığım için bir başkasına olan bağımlılığımdan tamamen vazgeçersem, o zaman ne olduğuma bakmak için çok fazla enerjim kalır. Bunu yapıyor musunuz? Yapın. Ondan sonra sizinle tartışmak zevkli olur.

Evet, şimdi soruyoruz. Hem yüzeysel olarak, hem de derinde, bilinçaltında koşullanmış olan bu zihin, bunun tamamı, köklü biçimde değiştirilebilir mi? Bu soruyu kendinize ciddi olarak sorarsanız, o zaman siz ve ben bunu araştırmak için bir ilişki kurabiliriz. Taraf tutmuyorsunuz. Araştıran sizsiniz ve bunu başkasının gözleriyle yapmıyorsunuz. Şimdi, bir insan nasıl araştırma yapar? Eğer bunu bir sonuca varmak maksadıyla ele alırsam, araştıramam. Mesela, özgür olmak için farklı bir durum bulmak amacıyla bunu araştırıyorum dersem eğer, o zaman bu araştırma olmaz. Zaten bir gerek-

çeyle, sebeple başlamış olursunuz ve bu sebep araştırmanızı yönlendirecektir.

O halde, zihin araştırma yapmak için, bütün sebeplerden arınmış olmak zorundadır. Bunu yapıyor musunuz? Çünkü insan dünyada çok fazla ıstırap görüyor; fakirler, açlık çekenler, yüksek nüfuslu, az gelişmiş ülkelerde gettolarda yaşayan insanlar, ki buralarda fakirlik bir lanettir ve çok fazla fiziksel hastalık vardır. Başka türlü ıstıraplar da var; insanoğlunun bölücülüğüyle, savaşlarla yarattığı ıstıraplar. Bu acıları biliyorsunuz değil mi? İnsan bunu görüyor, hissediyor, insan bunun farkında, hem içteki acıların, hem de dışarıdaki acıların farkında. Ve insan buna tepki vermeli, insan bunu çözmeli; insan sadece şöyle diyemez: Bu varoluşun bir parçasıdır, insan doğasında bu kaçınılmazdır, vs. Bunu çözmelisiniz, bunun ötesine gitmelisiniz. Bunu yapacak zekâmız var. Ama bu zekâ, ancak kendinizle ve problemle yüz yüze geldiğinizde başka kimseye güvenmezseniz ortaya çıkıyor. Zaten zekâ dediğimiz, aslında, sarf edilen bütün enerjinin gücüdür.

Evet şimdi enerjim var, çünkü hiç kimseye bel bağlamıyorum. Dürüstçe ve samimi olarak, hiç kimseye, arkadaşınıza, çevrenize, yol göstericinize, kitabınıza bağlı olmadığınızı söyleyebilir misiniz? Bir şeye ya da bir şeye inanmaya karşı inancınız olmadığını söyleyebilir misiniz? Bu sizin agnostik ya da öyle aptalca bir şey olduğunuzu göstermez. Siz tamamen kendiyle baş başa bir insansınız, insanın varoluş problemini çözümlüyorsunuz ve dolayısıyla sizin problemlerinizi çözecek başka birisi yok.

Dediğimiz gibi, araştırma enerji gerektirir, enerji zekânın uygulanmasıdır, ve siz bir başkasından medet umuyorsanız, zekâ var olamaz. O zeki olabilir, ama eğer siz ona güvenirseniz, siz cahilsiniz. Şimdi nasıl araştırıyorum? Araştırmacı kimdir? Araştırmacının kim olduğunu anlamaya çalışmadan,

kendi kendine, "Şimdi araştırma yapacağım!" demek olmaz. Afedersiniz, gittikçe karmaşık mı oluyor?

Farz edin bu zihin meselesini araştırmak istiyorum, bu "ben"im, benim zihnim: Niçin koşullanmış, ne kadar derin koşullanmış ve acaba bu koşullanmadan tamamen kurtulabilir mi? Ancak o zaman bir başka insanla doğru bir ilişkim olabilir, çünkü koşullanmam beni bölüyor ve sizinle benim aramda da bir bölünme yaratıyor. "Ben" imgem bölücü unsur. O yüzden önce araştırmacının kim olduğunu anlamak zorundayım. "Ben"in birçok bölümünden biri midir araştıran? "Diğer bölümleri araştıracağım," diyen bir parça, bir bölüm, koşullanmış "ben" midir? Demek bir parça, diğer parçaları araştırmak için kendini otorite ve güç kabul ediyor. Bir parça, diğer parçalara karşı ayrılıyor. Peki, bir parça diğer bölümleri araştırmak için kendini otorite kabul ederse, bu araştırma olur mu?

Bu araştırma değildir. "Araştırma yapacağım," diyen bir sonuçtur. Bunu görüyor musunuz? Bu bir sonuçtur. Ve bu sonuç ayrılık getirir. Bu yüzden araştırma yapmak için sonuç olmamalıdır, hipotez olmamalıdır. Hipotezin anlamı temeldir ve eğer bir temelden başlarsanız, ki bu kaçınılmaz olarak bir sonuçtur, ve bu sonuçla araştırırsanız, bu bir bölünme yaratır; bu yüzden bu bir araştırma olmaz. Bunu açıkça görürseniz, ilerleyebilirsiniz.

Zihnim araştırırken bir sonuca varmaktan muaf olabilir mi? Mesela "Araştıracağım," demek. Sonuç bir maksat ifadesidir, değil mi? "Kendimi araştıracağım," demek, tüm bu sefaletin olmadığı başka bir boyuta ulaşmak maksadıyla anlamak, ötesine gitmek arzumdan doğan bir sonuçtur. Bu bir sonuçtur. "Araştıracağım," diyen bir istek fiilidir. Peki zihnim bu sonuçtan muaf olabilir mi? Yoksa araştıramam. Bu bir bilim insanının yaptığı gibidir. Araştırmak istiyorsa, bakar.

Bir sonuçla başlamaz, yoksa bir bilim insanı olmaz, sadece bir ... ne olur bilmiyorum!

Demek ki araştırmak, sorgulamak herhangi bir sonuçtan muaf olmaktır. O zaman zihin açık, taze olur. Ve sonra devam ettiğiniz zaman, bir araştırmacı var mıdır artık? Sonra sadece gözlem olur, araştırma değil. Bu yüzden böyle bir zihin parçalanmış değildir ve ancak o zaman gözlem yapabilir. Gözlemleme, bir sonuç olmadan kavramak demektir ve bu yüzden sürekli bir kavrayıştır. Hepsini anlıyor musunuz? Böylece zihin gözlemlemek ve dolayısıyla tamamıyla hareket etmek için serbesttir.

Soru sormak ister misiniz? Hepinizi gözlem yapmaya zorladığım için üzgünüm!

Dinleyici: Psikanaliz ve nevrozla ilgili görüşünüzü daha açıkça anlatır mısınız?

KRISHNAMURTI: İçimizden kaçının nevrotik olduğunu merak ediyorum, yani aklına malik olmadığını. Herhangi bir milliyetten olan ya da herhangi bir yol göstericiyi, otoriteyi takip eden birinin, aklının başında olmadığı aşikârdır; değil mi? "Mantıklı" kelimesi akla uygun, sağlıklı demektir. Sağlıklı bir akıl nasıl herhangi bir gruba, bir soya mensup olabilir, bu milliyetçiliğin özünü oluşturur, ya da herhangi birinin müridi olabilir? Yani birisi "Kim nevrotiktir?" derse, korkarım çoğumuz öyleyiz.

Dinleyici soruyor, "Psikanalizle ilgili tutumunuzu biraz daha açıklayabilir misiniz?" Bununla ilgileniyor musunuz? İnsanların neden analiz edildiğini bilmiyorum. Analiz edenin kendisi bu kadar ağır şekilde koşullanmışken, kendinizi neden onun ellerine bırakacaksınız? Kendiniz böyle koşullanmışken, az ya da çok, biraz dengesizken, bu size kalmış, ken-

dinizi neden koşullanmış bir analizciye teslim edeceksiniz? Onun ne olduğunu biliyorsunuz; öğrenimine göre koşullanmıştır, Jung'una ya da Freud'una göre, buna, şuna veya bir başkasına göre, ayrıca kendi sıkıntıları, kendi ailesi, ilişkileri, toplumdaki yeri ve tüm bunlar yüzünden de koşullanmıştır.

Analiz kelimesinin sözlük anlamı parçalamaktır. Ve biz insanlar parçalara ayrılmışız; çelişkiliyiz; kendi içimizde çelişki var; farklı bölümlerimiz var, mutluyuz, mutsuzuz, sahtekârız, dürüstüz, nefret ediyoruz. Ve analiz, ya dışarıdaki analizciyi, uzmanı belirtir ya da içerdeki analizciyi, yani kendinizi. Kendimi analiz edeceksem, analize girişmeden önce, analizcinin kim olduğunu bilmem gerek. Kendimi analiz edecek olan bu Ben kim? Kimim Ben? Diyorum ki, "Kendimi inceleyeceğim, neden bu ya da şu şekilde davrandığımı, neden bunu ya da şunu yaptığımı." Benim bir parçam inceliyor. Böylece bu parça, parçalar arasında bölünme yaratıyor. Peki hiç parça olmazsa, analiz olabilir mi? Elbette olamaz. Öyleyse benim endişem analiz değil, genel bir ahenk yaratma ihtimali var mı diye bakmak. Ama bu bütünleme yoluyla, yani bir bütün oluşturmak için kırılmış parçaları toplayarak olmaz. Peki toplayacak olan kim ki? Yine aynı şeye geri dönüyoruz.

Yani bana göre analiz bir zaman kaybıdır, çünkü ömrümün sonuna kadar kendimi analiz etmeye devam edebilirim, bu doğru, bu yanlış deyip kendi içimde çelişki yaratarak; kendimi hasta ederek, ki bu nevrotikliktir, buna devam edebilirim. Oysa benim sorum şuydu, bölmeden, bütünüyle görebilir miyim, gözlemleyebilir miyim? Bütünüyle gözlemlemek, akıl sağlığı, muhakemesi yerinde olmak demektir. Öyleyse zihnimin nasıl işlediğini izlemek zorundayım; izlemeli, gözlemlemeli, düzeltmemeli, şekillendirmemeli, "Bütün olmak zorundayım, aklı başında olmak zorundayım..." dememeliyim, ki bu zaten delicedir, sadece izlemeliyim. Yani her şey

zihnin nasıl izlediğine bağlı. Bir sonuçla, bir suçlamayla, bir yargıyla, bir değerlendirmeyle, geçmiş hatıralarla mı izliyor? Zihin sadece gözlem yapmak için tamamen özgür olduğunda izleyebilir. Ve bunu sadece müthiş bir ilginiz ve canlılığınız varsa yaparsınız.

II.

Yaratıcı Yaşamak

Şunu görmenin çok önemli olduğunu söyledik: Dini, laik ve sosyal çeşitli örgütler kaçınılmaz şekilde çürümüştür ve onlardan herhangi birine katılmak koşullanmanın yükünden kurtulmanıza engel olmakla kalmaz, olayları açıkça görmenize de engel olur. Farklı tür bir toplum yaratabilmek için tamamen tek başına durabilmenin, herhangi bir grup ya da cemaate katılmamanın, herhangi bir öğretmen ya da yol göstericiyi izlememenin önemli olduğunu da söyledik. Bu sorunun ne kadar önemli olduğunu görebiliyor musunuz ya da içyüzünü anlıyor musunuz bilmiyorum, çünkü çoğumuzun aklı çok karışık. O kadar çok talep ve baskı var ki, çoğumuz birisine yaslanıyoruz, yol gösterilmesini ve ne yapacağımızın söylenmesini istiyoruz. Kendi içimizde duruluk yok, ama çok saf, bir aydınlanma ya da özgürlük vs. hali içinde olduklarını söyleyenler de var. Ve kendimizden emin olmadığımız için, onların bizi ikna etmesine bir şekilde teslim oluyoruz ve bu şekilde hem daha da koşullanmış oluyoruz, hem de yeni bir koşullanma biçimini kabul ediyoruz. Ve bu şekilde koşullandığımızda, zihnimiz neredeyse kaçınılmaz olarak mekanikleşiyor.

Lütfen, daha önce dediğimiz gibi, bunu birlikte paylaşıyoruz, bu sorunlar üzerinde birlikte düşünüyoruz, dolayısıyla birlikte anlıyoruz. Size ne düşüneceğinizi ya da nasıl düşüneceğinizi söylüyor değilim, söylediğim daha çok sizin her şeyi apaçık anlamanız için birlikte araştırdığımız, anladığımız, bütün bu sorunlarla ilgili bir sezgiye ulaşmaya çalıştığımız. Öyle ki sonunda bu açıklık içinde tek başınıza durabilirsiniz. Çünkü tamamen farklı tür bir toplum, farklı tür bir insan yaratmak zorundayız ve insan dünyada neler olduğunu gördükçe, böyle bir insana olan ihtiyaç artıyor.

Sadece tek başına durabilen bir zihin –bir gruba, partiye, topluluğa, bir takım dogmalara, inançlara, sonuçlara bağlı olmamak anlamında– yaratıcı olabilir. Sanırım yaratıcı olmanın ne demek olduğu meselesini irdelemeliyiz, çünkü bu anlaşılmazsa, zihni gittikçe daha mekanik, daha bağımlı ve bağlı yapan şeyleri yapmaya daha meyilli oluyoruz. Evet, yaratıcı olmak ne demektir? Çünkü yaratıcı değilseniz, kaçınılmaz şekilde parçalara ayrılacaksınız, otoriteyi kabul edeceksiniz, bütün o saçma kaçamaklara kapılacaksınız. Yaratıcı kelimesinin size ne ifade ettiğini bilmiyorum. Bu elbette bir çeşit yeni, maddi bir şey yaratmak anlamına gelmiyor; yeni bir icat, yeni tarz bir konuşma, resim ya da müzik gibi. Biz tek başına duran ve bu yüzden yaratıcı olabilen bir zihinden bahsediyoruz.

Birçoğumuz çatışma içindeyiz, sadece fiziksel değil, aynı zamanda çevresel, toplumsal birçok talep arasında sıkışmışız. Hem fiziksel, hem de psikolojik olarak birbirimize muhtacız ve bu yüzden bütün doğamız, psikolojik yapımız bölünmüş. Lütfen bunu kendinizde gözlemleyin. Kendi içinde bölünmüş, çelişkili bir zihin yaratıcı olabilir mi? Ya da bölünmenin sürekliliği olmadığında yaratım olabilir mi? Bunları takip edebiliyor musunuz bilmiyorum. Bunlar sizi ilgilendiriyor mu? Çünkü irdelediğimiz bu sözcüğün daha derin anlamın-

da yaratıcı olmazsak, içine düşeceğimiz derin hayal kırıklığı gerçeğinden kaçmaya mecbur oluruz. O zaman kaçışlar ister dini, siyasi, cinsel kaçışlar olsun isterse de iyi işlere doğru olsun, çok önemli hale gelir. Kaçışların hepsi önem kazanır, zihnin maruz kaldığı bu bölünme durumu yerine, kaçışlar önem kazanır. Lütfen bunu iyi dinleyin. Ve bunları kendisinde gözlemlediğinde –nasıl bölünmüş olduğunu, çelişkili olduğunu, farklı arzular, istekler tarafından cezp edildiğini– bir zihin nasıl özgür olabilir; öyle ki yalnızca bu özgürlük içinde yaratım nasıl gerçekleşebilir?

Öncelikle, bir şeyle ilgili bir sezginiz olduğunda bu ne manaya geliyor, neler oluyor biliyor musunuz? Diyelim ki örgütlü dinler aleminin aslında ne olduğunu seziyorsunuz; neleri kapsadığını, ne kadar yozlaşmış, ne kadar yanlış olduğunu görüyorsunuz. Yalnızca zihniniz koşullanmamışsa, hiçbir özel inanç tarzına bağlanmamışsa, böyle bir sezgiye sahip olabilirsiniz, değil mi? Şimdi, dini yapılanmayla ilgili bir sezgi sahibi olduktan sonra, bundan bir sonuç çıkarırsınız. Ama bu sonucu çıkardığınız zaman, bu sezgiyi de sonlandırmış olursunuz. Ondan bir sonuç çıkararak onu bitirirsiniz. Bu anlaşıldı mı?

Bunu anlamanız için çok açık anlatmak zorundayım. Siyasi bir partiye mensup olmanın ne demek olduğunu çok açık görüyorum; milliyetçiler, partiyi yönetenler tamamen yozlaşmışlar, parti adı altında kendileri için çalışıyorlar, güç, statü, vs. istiyorlar. Bununla ilgili bir sezgiye sahibim, kitaplardan edindiğim bilgiyle değil, okuyarak değil, bilfiil görerek. Bu algılamadan, politikacıların, bütün politikaların korkunç olduğu sonucunu çıkarıyorum. İşte şimdi, bundan bir sonuç çıkararak, bu sezgiyi sona erdirdim. Takip ediyor musunuz? Yani sonuçtan hareket ediyorum, bu sezgiden değil. Yani benim sonuçtan hareket edişim mekanik ve mekanik biçimde

şöyle diyorum, "Mekanik yaşamak ne kadar berbat. Kaçmak istiyorum." Bir topluluğa katılıyorum, ne yapıyorsam onu oluyorum, mekanik yaşam tarzından kaçıyorum. Bunlar, bir şeyle ilgili sahip olduğum sezgiden çıkardığım sonucun neticesinde oluyor.

Art arda sıralanmasını görüyor musunuz? Demek bir sonuçtan hareket ettiğimde, eylemim sürekli mekanik olmak zorunda, oysa başlangıçta bir sezgi vardı. Şimdi eğer birisi hiç sonuç çıkarmazsa ve sadece sezgi varsa, o zaman eylem mekanik olmaz. Dolayısıyla bu eylem her zaman yaratıcı, her zaman yeni, her zaman canlıdır. Demek ki bir sezgiye sahip olan ve bir sonuç çıkarmaksızın bundan yola çıkan bir zihin, sürekli, daimi bir sezgi hali içinde olur. Bunu anlıyor musunuz? Sadece sözlü olarak anlamak değil, bunun doğruluğunu, bir uçurumun gerçekliğini gördüğünüz gibi, gerçekten de görüyor musunuz?

İşte bu daimi sezgi, bu sezgiye son veren bir sonuç, bir formül yoksa, yaratıcı eylemdir, anladınız mı? Lütfen buna bir bakın, kendi içinize bir bakın. Bir sezgiye sahip olduğunuzda, düşüncenin olmaması şaşırtıcı biçimde güzel ve ilginçtir. Düşüncenin sezgisi olamaz. Sadece zihin düşünce biçiminde mekanik olarak çalışmadığında, bir sezgiye sahip olabilirsiniz. Siz bir sezgiye sahip olduğunuzda, düşünce bu sezgiden bir sonuç çıkarır. Sonra düşünce eyleme geçer ve mekanikleşir. Birbirimizi izleyebiliyor muyuz? Öyleyse ben kendim ile ilgili bir sezgiye sahip olduğumda –bu, dünyayı da kavramak demektir, çünkü ben dünyanın ta kendisiyim ve dünya da benim– bundan bir sonuç çıkarıp çıkarmadığımı anlamam gerek. Eğer bir sonuç çıkarıyorsam, bir fikir, bir imge, bir düşüncenin özü olan bir simgeden hareket ediyorsam, kendimi bir sezgiye sahip olmaktan sürekli alıkoyuyorumdur, *şeyleri* olduğu gibi anlamaktan kendimi alıkoyuyorumdur. Öyleyse

bir algı oluştuğunda, düşüncenin neden araya girdiği ve bir sonuç çıkardığı sorununu irdelemem gerekiyor. Sorumu anladınız mı?

Bir şeyin doğru olduğunu algılıyorum, kendimi kontrol etmenin –burasını iyi dinleyin– kendi içimde, kontrol eden ve kontrol edilen arasında bir bölünme yarattığını, bu yüzden de çatışma olduğunu algılıyorum. Bu konuda bir sezgim vardır, bu hakikattir, ancak bütün düşünme sürecim, kontrol etmek zorunda olduğum fikrine koşullanmış. Eğitimim, dinim, içinde yaşadığım toplum, aile yapısı, her şey bana "kontrol et" diyor, bu bana devredilmiş, aynı zamanda kendi edindiğim bir sonuçtur; ben bu sonuca göre eyleme geçiyorum ve bu mekanik oluyor. Bu yüzden de sürekli çatışma içinde yaşıyorum.

Şimdi bütün bu kontrol sorunu konusunda bir sezgim var; bu sezgiye, zihnim gözlemlemek için özgür ve koşullanmamış olduğunda sahip olabildim. Ancak bütün bu koşullanma yapısı hâlâ duruyor. Şimdi, "İnanın her şeyi açıkça görüyorum, ama kontrol etme alışkanlığına yakalanmışım," diyen bir zihin var. Ve bir savaş oluyor. Bir şey mekanik, diğeri mekanik değil. Peki düşünce neden bütün bu kontrol mekanizmasına tutunuyor? Çünkü bu kontrol fikrini de düşünce oluşturuyor. Bunu anlıyor musunuz?

Kontrol etmek ne demek? Öncelikle bastırma ifade ediyor. Kendi içinde bölünmede, bir parça, benim bir bölümüm "Diğer bölümleri kontrol etmek zorundayım," diyor. Bu bölünme düşünce tarafından yaratılıyor. Düşünce "Kendimi kontrol etmek zorundayım, aksi halde çevreye, insanların dediklerine uyum sağlayamayacağım, o yüzden kontrol etmek zorundayım," diyor. Böylece hafızanın tepkisi olan –bu geçmiş, birisinin deneyimleri, bilgi birikimi demektir ve bunların hepsi mekaniktir– düşünce, büyük bir güce kavuşuyor. Bu yüzden algılama, sezgi ve koşullanma arasında sürekli bir çatışma yaşanıyor.

Öyleyse zihin ne yapmalı? Bizim sorunumuz budur. Yeni bir şey görüyorsunuz, ama eski hâlâ orada; eski alışkanlıklar, fikirler, inançlar, hepsi bütün cüsseleriyle bekliyorlar. Peki zihin, asla önceden bir sonuca varmadan, bir sezgiye nasıl ulaşabilir? Çünkü eğer bir sonuca sahipsem, bu mekaniktir, düşüncenin bir sonucudur, hafızanın sonucudur. Hafızadan, bir tepki olarak düşünce doğar. Sonra bu düşünce mekanikleşir, sonra da eski olur. Şimdi lütfen benimle birlikte deneyimleyin.

Sezgi var; yeni bir şey gören, tamamen yeni, açık, güzel bir şey gören sezgi ve aynı zamanda bütün anıları, deneyimleri, bilgileri ile geçmiş var, ve bu geçmişten doğan düşünce var; ihtiyatlı, tetikte, korkan, eskinin içine yeniyi nasıl getireceğiyle ilgili kaygılı. Şimdi bu sorunu açıkça gördüğünüzde ne oluyor? Sorumu anladınız mı? Bizler geçmişin sonucuyuz. Genç nesil geçmişle bağını koparmaya çalışabilir ve yeni bir dünya yaratmak için özgür olduğunu düşünebilir, ama geçmişten bağımsız değiller. Geçmişe tepki veriyorlar ve bu yüzden geçmiş ile devam ediyorlar. Bunu anlıyor musunuz bilmiyorum. Yani geçmişten bir kopuş yok, sadece geçmişin değişime uğramış bir devamı var.

Yani şunu görüyorum: Düşüncenin ne yaptığını görüyorum ve sezginin yalnızca düşünce olmadığında var olduğunu da açıklıkla algılıyorum. O halde, bu sorunu nasıl çözersiniz? Belki de ilk kez bunun hakkında düşünüyorsunuz, buna bakıyorsunuz. Peki buna nasıl cevap verirsiniz? Zihin buna nasıl cevap verir?

Soruyu farklı şekilde sorayım. Zihin bilgiye sahip olmak zorunda: Nerede yaşadığımı bilmek zorundayım. Zihin konuştuğu dili bilmek zorunda. Düşünce oluşturmak zorunda; düşünce ise, hafızanın, deneyimin, bilginin cevabıdır, yani geçmiştir. Aksi halde sizinle benim aramda bir iletişim ola-

mazdı; nerede yaşadığımı ve kalanların hepsini bilemezdim ve iyi düşünemezsem, saçmalamaya başlarım. Evet görüyorum ki mekanik dünyada iş görmek için bilgi gerekli. Buradan yaşadığım yere gitmek mekaniktir, bir dil konuşmak mekaniktir, bilgiden yola çıkarak hareket etmek mekaniktir, her türlü deneyime dayanarak hareket etmek mekaniktir. Ve bu mekanik süreç belli bir noktaya kadar devam etmek zorunda. Benim sezgim gibi. Anladınız mı? Yani sezgi olduğunda, bilgi ve bilgiden özgür olmak arasında bir çelişki yok.

Evet şimdi sahip olduğum sezgi, bilginin gerekli olduğu, ayrıca düşüncenin yokluğunda bir sezginin var olduğudur. Yani her zaman algılama, sezgi vardır, bunda çelişki yoktur. Bunu anlıyor musunuz, merak ediyorum.

İletmek istediğimi söze dökmenin zorluğunu görüyor musunuz? Devamlı, bir sonuca bağlı olarak işleyen bir zihin kaçınılmaz olarak mekanikleşir ve bir tür yanılsamaya, bir tür mitolojiye, bir takım dini numaralara sığınmak zorunda kalır. Şimdi bununla ilgili bir sezginiz var. "Hakikaten, ne kadar doğru!" diyorsunuz. Şimdi eğer bu sezgiden bir sonuç çıkarırsanız, farklı bir alana gidersiniz, ama bu yine de mekaniktir. Anlatabiliyor muyum?. Yani, "sonuç" çıkarmaksızın, daimi bir sezginiz olduğunda, zihnin bu hali yaratıcıdır. Bu zihin çatışma içinde olan ve çatışma ile resimler ya da kitaplar üreten zihin değildir. Çatışma içindeki bir zihin asla yaratıcı olamaz. Şimdi eğer bunu anlıyorsanız, bu bir sezgidir, değil mi? Bunu anlayabiliyorsunuz, tekrar ele alacağız.

Bilirsiniz, sanat ve edebiyat dünyasında, insanlar "O büyük bir sanatçıdır, o yaratıcı büyük bir yazardır..." derler. Ama eğer edebiyatın ardına, yazara bakarsanız, onun karısıyla, ailesiyle, toplumla, gündelik çatışmalar içinde olduğunu görürsünüz; hırslıdır, açgözlüdür, güç, mevki, prestij istiyordur ve yazmaya da belli bir kabiliyeti vardır. Gerilimleri kul-

lanarak, çatışmaları kullanarak çok iyi kitaplar yazabilir, ama kelimenin derin anlamında yaratıcı değildir. Biz, her birimiz bu derin anlamda yaratıcı olabilir miyiz, bunu anlamaya çalışıyoruz; sadece ifade ederek değil, yani bir kitap, şiir ya da herhangi başka bir şey yazarak değil, ama sezgi sahibi olarak ve bu sezgiden asla bir sonuç çıkarmayarak. Böylece sürekli bir sezgiden diğerine, eylemden eyleme geçersiniz. Bu doğaçlama olur.

Şimdi, açıktır ki böyle bir zihin yalnız olmak zorundadır; ama soyutlanmak anlamında değil. Soyutlanmak ile yalnız olmak arasındaki fark nedir? Etrafıma bir direnç duvarı ördüğümde, soyutlanmış oluyorum. Direniyorum, her eleştiriye, her yeni fikre direniyorum. Korkuyorum, kendimi korumak istiyorum, incinmek istemiyorum. Böylece bu benim eylemlerimde benmerkezci bir etki, yani bir soyutlanma süreci başlatıyor. Çoğumuz kendimizi soyutluyoruz. İncitildim ve incinmek istemiyorum. Bu incinmenin hatırası duruyor ve bu yüzden direniyorum. Ya da İsa ve Krishna'ya, her kimse, ona inanıyorum ve şüphe içeren bütün imalara, inancımı eleştiren her şeye direniyorum, çünkü inancımda güven buluyorum. Bu beni soyutluyor. Binlerce insanı, milyonlarca insanı soyutluyor olabilir, ama bu yine de soyutlamadır. Ben bir Katoliğim ya da bir komünistim, ya da her neyse, dediğimde, kendimi soyutlamış oluyorum. Yalnızlık ise tamamen farklıdır. Soyutlanmanın zıttı değildir, ancak, bunu dikkatli dinleyin, soyutlanma ile ilgili sezgi sahibi olduğumda, bu sezgi yalnızlıktır. Anladınız mı?

Evet, fark ettiniz mi bilmiyorum ölüm tam soyutlanmanın son aşamasıdır, başka bir sefer bunu çok daha derin ele alacağız. Her şeyi arkanızda bırakırsınız, bütün işlerinizi, fikirlerinizi; bu şeyden korkunuzdan dolayı tamamen soyutlanırsınız. Ve bu soyutlanma, ölümün bütün doğasını anlamaktan

tamamen farklıdır. Eğer bu konuda sezgi sahibiyseniz, yalnızsınızdır. Acaba anladınız mı? Anlamadığınızı görüyorum. Bunu şimdilik bırakın, sonra geri döneceğiz.

Demek ki özgür bir zihin her dakika sezgi sahibidir. Özgür bir zihin hiç sonuç çıkarmaz ve bu yüzden mekanik değildir. Böyle bir zihin eylem halindedir, mekanik olmayan bir eylem halindedir, çünkü her an her şeyin içine işleyen bir sezgiye sahiptir. Sürekli hareket halindedir, canlıdır ve bu yüzden böyle bir zihin her zaman gençtir, tazedir ve incitilemezdir, oysa ki mekanik zihin incitilebilir.

Böylece, bütün medeniyetlerimizin temeli olan düşünce mekanikleşir. Ve tüm medeniyetlerimiz de mekaniktir ve bu yüzden çürümüştür. Bütün bunları takip edebiliyor musunuz bilmiyorum. Bu sebeple, herhangi bir örgüte bağlı olmak yozlaşmak demektir ya da kendinin yozlaştırılmasına izin vermek demektir. Evet, bu bir sezgidir, değil mi? O halde bu sezgiden başka bir sezgiye geçebilir misiniz ve hareket etmeye devam edebilir misiniz? İşte bu yaşamaktır ve bu yüzden ilişki bundan tamamen farklı bir şey değil midir? Çünkü ilişkilerimiz sonuçlara dayanmaktadır, öyle değil mi? Buna bir bakın, lütfen bununla ilgili bir sezgiye ulaşın ve eğer bunu gerçekten kavrarsanız, ilişkilerinizde nasıl olağanüstü bir değişim meydana geleceğini göreceksiniz.

Her şeyden önce, ilişkilerimiz mekanik, yani fikirlere, sonuçlara, imgelere dayanıyor, değil mi? Karım hakkında bir imge var aklımda, ya da onun aklında benimle ilgili bir imge var; bilgi, sonuç, deneyim anlamında bir imge. Karım bu sonuçtan, bilgiden, imgeden yola çıkarak eyleme geçiyor ve her eylemiyle bu imgeye sonuçlar ekliyor. Aynı diğerinin, adamın yaptığı gibi. Yani ilişki iki sonuç arasındadır. Bundan dolayı da mekaniktir. Siz buna aşk diyebilirsiniz, birlikte uyuyabilirsiniz, ama bu ilişki mekaniktir. Bu mekanik ilişkiden kaçmak

için, heyecan istersiniz; dinsel heyecan, psikolojik heyecan ve her türlü eğlence. Boşanırsınız ve yeni bir şeylere sahip olan bir başka kadın ya da erkek bulmaya çalışırsınız, ancak kısa zamanda bu da mekanikleşir.

İlişkilerimiz bu mekanik işleyişe dayanır. Şimdi, eğer bu konuda bir sezgiye sahipseniz, bunu olduğu gibi görün. Zevk, sözde aşk, sözde düşmanlık, hayal kırıklıkları, imgeler, onun ve kendiniz hakkında inşa ettiğiniz sonuçlar hakkında bir sezginiz olursa, hepsi yok olur, değil mi? Artık aklınızda bir imge, yani bir sonuç olmaz. Merak ediyorum, hepsini izliyor musunuz? Böylece ilişkiniz doğrudan doğruya olur, bir imge vasıtasıyla olmaz. Ama bizim ilişkilerimiz düşünce üzerine, akıl üzerine kuruludur, yani mekaniktir ve aşk ile hiçbir şekilde bir ilgisi yoktur. "Karımı seviyorum," diyebilirim, ama bu gerçek bir olgu değildir. Üzerime gelmediği zamanlarda, onunla ilgili sahip olduğum imgeyi seviyorum. Evet şimdi ilişkinin imgelerden ve sonuçlardan özgür olmak anlamına geldiğini, ilişkinin bu yüzden sorumluluk ve sevgi demek olduğunu keşfediyorum. İzliyor musunuz? Bu bir sonuç değil, anlıyor musunuz?

Yani benim beynim bilgiler, çeşitli deneyim ve hatıralar, incinmeler, imgelerle dolu bir depodur, düşünce de budur, değil mi? Bunu görün. Ve beynim, ki sizinki de benimki gibidir, zaman yoluyla, evrim yoluyla, büyüme yoluyla koşullanır. İşlevi, doğal olarak, tam bir güvenlik içinde yaşamaktır, yoksa görevini yerine getiremez, böylece beyin kendi etrafında, inanç, dogma, prestij, güç, mevkiden oluşan bir duvar örer; bütün bunları etrafına, tamamen emniyette olmak için inşa eder. Bunları fark ettiniz mi, bilmiyorum. Kendi beyninizin nasıl işlediğine baktınız mı? Korkmadığında dikkate değer ölçüde iyi, mantıklı, sağlıklı çalıştığını göreceksiniz. Yani tamamen emniyette olduğunda.

Peki tam bir emniyet var mıdır? Tam bir emniyet olmadığında kendini belirsizlik içinde hisseden beyin, emniyetin var olduğu sonucuna ulaşır. Bir sonuç çıkarır. Böylece sonuç onun emniyeti haline gelir, değil mi? Bu kadarı çok mu fazla? Tüm bunları izleyebiliyor musunuz? Bakın, diyelim korktum, ve sadece, gerçekten mutlu, keyifli bir emniyet içinde olduğumda çalışabildiğimi, beynimin çalışabildiğini görüyorum. Ancak böyle bir emniyet yoktur, çünkü korkuyorum; işimi, karımı, her neyse onu kaybedebilirim. İzliyor musunuz? Korkuyorum. Böylece korku yüzünden enerjimi, bir inanca, bir sonuca bağlıyorum ve bu da benim emniyetim oluyor. Bu inanç, bu sonuç bir yanılsama, bir mit, bir saçmalık olabilir, ama o benim emniyetimdir. Bütün o kilise işine, hepsine inanıyorum; bu tam bir mit, ama o mit benim emniyetim. Dolayısıyla ben bir inanç içinde ya da sinirli davranışlar içinde kendimi emniyette hissedebilirim, çünkü sinirli davranışlar da bir korunuş biçimidir.

Evet beyin yalnızca tam bir emniyet içinde olduğunda özgürce ve tam işleyebilir. İster gerçek, isterse sahte, hayali ya da namevcut olsun, emniyette olmak zorundadır, bu yüzden bir emniyet yöntemi icat edecektir. Şimdi, inançta, bir sonuçta, herhangi bir insanda, herhangi bir toplumsal yapılanmada, herhangi bir liderde, herhangi birinin müridi olmakta bir emniyet olmadığını görüyorum. Bunda emniyet olmadığını görüyorum, değil mi? Öyleyse görerek, sezgi sahibi olarak emniyet buluyorum. Bunu görüyor musunuz merak ediyorum. Sonuçta değil, sezgide emniyet vardır. Bunu anladınız mı? Benden duyduğunuz için değil, kendi başınıza kavrayabildiniz mi, bu sizin için gerçek mi?

Demek şöyle bir sorunumuz var; yalnızca tam bir düzen, tam bir emniyet, tam bir kesinlik içinde işlev görebilen, aksi halde dağılan, sinirli olan bir zihin, beyin sorunu bu. Dolayı-

sıyla, ben de dahil olmak üzere herhangi bir insana, lidere, örgüte inanan bir bireyin sinirli davranacağını görüyorum. Peki bütün bunlardan vazgeçtiğinde bir zihnin bulacağı emniyet nedir? Zihnin emniyeti sezgidedir, sezgi de zekâyı getirir. Anladınız mı? Emniyet zekâdadır. Bilgide değil, deneyimde değil, bilginin değerini sezmektedir ve dolayısıyla bu sezgi, sürdürülen zekânın bir yeteneğidir ve bunda emniyet vardır. Bu yüzden bu zekâ, bu sezgi asla korkmaz. Bunu anladınız mı?

Eğer bizler, farkındalığın, algılamanın ve sezginin doğasını, hepimiz birlikte anlayabilseydik, bir tek bunu anlayabilseydik, müthiş bir şey olurdu. Anlıyor musunuz? Çünkü ancak o zaman zihin yaşamak için özgür olur. Yaşamak, ama çatışmadan, kavga etmeden, şüphe duymadan, korkmadan, incinmeden ve tüm bu sefalet olmadan yaşamak...

Dinleyici: Bugünlerde yeni İsa hareketinin dünyada, örneğin Amerika'da genç insanlar arasında yayıldığından bahsediliyor. Yeryüzünde, şu anda, böyle bir ruhani güç, İsa var mı?

KRISHNAMURTI: Eğer Hindistan'ın ücra bir kasabasında yaşasaydım, İsa'yı hiç duymamış olurdum, duyar mıydım? İsa hakkında hiçbir şey bilmezdim, ama kendi özel İsa'mı, Krishna'yı tanırdım. Ya da birlikte büyütüldüğüm bazı başka tanrıları. İki bin yıllık İsa mitolojisiyle koşullanmış insanlar bundan bir kopuyorlar, bir geri geliyorlar. Bunu fark ettiniz mi? İsa'yı bir yıl ya da birkaç yıl terk ediyorsunuz ve sonra tekrar benimsiyorsunuz. Bir komünist ya da bir sosyalist oluyorsunuz, sonra onu bırakıyorsunuz ve kiliseye geri dönüyorsunuz ya da yeni bir mezhebe katılıyorsunuz. Şimdi buna dikkatle bakın, bunu kavrayın.

Tüm Batı dünyası, fikre, düşünceye, kurtarıcının şahsına tapınma üzerine inşa edilmiş dini bir kavram tarafından koşullanmıştır. Hindistan'da, Asya'da benzer şekilde, ama başka bir imgeler, fikirler ve sonuçlar serisiyle koşullanmışlardır. Muhtemelen İsa'yı hiç duymamışlardır. Budist bir ülkede, İsa'yı dikkate almazlar bile. Öyleyse dünyada dini kavramlarla koşullanmış farklı bölümler var; değil mi? Ve "Yeni bir ruhani uyanış, yeni bir ruhani akım var mı?" diye soruyorsunuz. Hintli ya da Hıristiyan bir din kavramı akımının, İsa'nın kesinlikle yeni bir akım olmadığı aşikârdır. Bunlar, farklı şekilde hareket eden, eski, koşullu tepkilerin bir devamıdır, ancak yine de koşullu tepkilerdir.

Farklı şekilde anlatayım. Konuşmacı Hindistan'a gittiğinde, muazzam takipçileriyle çeşitli gurular vardır ve müritler, "Bu yeni bir akım, yeni bir ruhani uyanış," derler. Ama eski gurularını izledikleri için, bu yeni değildir, eskinin farklı bir biçimde tekrarından ibarettir. Bu, dünyada her yerde oluyor: Farklı bir şekilde davranan ya da davranmayan, dini olarak koşullanmış bir zihnin tekrarlaması. Bence, bu kesinlikle dini bir uyanış değil. Olamayacağı çok açık. Eğer bir Hindu olursam, ya da bir Hindu isem, Hinduizm'le ilgili bütün o gösterileri yaparım; bunun yeni bir yanı yoktur. Eski şeyleri tekrar etmeye geri dönüyorum. Yenilik özgürlükte saklıdır, anlıyor musunuz? Bir Hıristiyan, bir Budist, bir Hindu ya da bir Müslüman olmadan, koşullanmadan özgür olmaktadır.

Çünkü zihin hakikatin ne olduğunu keşfetmek için özgür olmak zorundadır. Herhangi bir kilisenin, bir kurtarıcının ya da bir kitabın otoritesini kabul ederse özgür olamaz. Yeni bir ruhani uyanış, yalnızca, dünyada, bu meseleyi derinden irdelemiş, kendilerini tamamen özgürleştirmiş ve tamamen tek başlarına duran insanlar olduğunda –ister birkaç kişi, isterse çok fazla olsun– mümkündür. Çünkü sadece insanlar

yalnız olduğunda, insan zihni yalnız olduğunda, başkalarıyla gerçek bir ilişki kurmak olanaklıdır. Ve ancak böyle bir zihin keşfedebilir, zamanın ve ölçümün ötesinde olan bu şeyin üstesinden gelebilir. Bu gerçek uyanıştır, bütünüyle yeni bir şeyin meydana gelmesidir ve bu sizin sorumluluğunuzdur. Sadece burada oturarak, bir konuşmacıyı dinleyerek, katılarak ya da katılmayarak, bazı fikirleri kabul ederek olmaz. Bir insanoğlu olarak, koşullanmanızdan özgür olduğunuzu, tek başınıza durduğunuzu ve bu yüzden bütünlük, dürüstlük ve erdem içinde yaşadığınızı görmek, sizin sorumluluğunuzdur ve işte bu yenidir.

Dinleyici: Zihin sınırlı ve mekanik olmayı nasıl bırakabilir?

KRISHNAMURTI: Zihinlerimiz otomatik, sınırlı, küçük, mekaniktir. Bundan nasıl kurtulabilirim diye soruyorsunuz. Bunu şimdi açıklamıştım. Ama peki, bunu inceleyelim.

Zihnim sıradan, mekanik, küçüktür; onunla ne yapmalıyım? Zihninizin küçük, sıradan, endişeli, kıskanç, hasis, rekabetçi, kıyaslayıcı olduğunu biliyor musunuz? Biliyor musunuz? Zihninizin böyle olduğunun farkında mısınız? Ah, Tanrı aşkına, bazen dürüst olalım. Pekâlâ. Ben farkındayım. Ne yapacağım?

"Bunun farkındayım," dediğiniz zaman, bu farkında kelimesinden ne kast ediyorsunuz? "Zihnimin sıradan olduğunu biliyorum," dediğim zaman, bu bilmek kelimesinden ne kast ediyorsunuz? Lütfen, bu önemli. Zihninizi sıradan olmayan başka bir zihinle karşılaştırdığınız için mi bunu biliyorsunuz? "Benim zihnim sıradan, dar kafalı, aptal, boş, ahmak, nevrotiktir," diyorum. Bunu nasıl biliyorum? Birisi bana söylediği için mi? Onu, nevrotik olmadığını, özgür olduğunu düşündüğüm başka bir zihinle karşılaştırdığım için mi? Yani, kendi

sıradanlığımı kıyaslama yoluyla mı, ölçüm yoluyla mı keşfediyorum? Şu halde, ölçüm, kıyaslama, zihni sıradan yapan unsurlardır. Bunu görüyor musunuz bilmiyorum. Şimdi bu bir kavrayıştır. Anlıyor musunuz? Kendimi çok akıllı, parlak, zeki bakışlı ve hoş görünüşlü olan sizinle kıyaslıyor, ölçüyorum ve "Aman tanrım, ne kadar da sıkıcıyım!" diyorum.

Bu ne demektir? Kıyaslama yoluyla sıkıcı olduğumu keşfettim. Bu benim aldığım eğitim. Hep kendimi kıyaslamak, okulda, kolejde, büyürken kendimi bir başkasıyla ölçmek üzere eğitildim. O zaman kendime şunu soruyorum; neden ölçüyorum ki? Eğer ölçmezsem sıkıcı mıyım? Bilmiyorum. Kıyaslama yoluyla sıkıcı olduğuma hükmettim. Lütfen izleyin. Bu bir kavrayıştır. Ve zihin yüzlerce yıllık eğitim boyunca, dini olarak, ekonomik olarak, sosyal olarak, her şekilde kıyaslamaya ve ölçmeye koşullanmıştır, bu ölçme artık sonlanabilir mi? Bu ilk sorum. Yalnızca, ölçmenin aptalcalığını kavrarsam sonlanabilir.

Neden kendimi sizinle kıyaslayayım? Siz yeryüzündeki en mükemmel insanoğlu, en büyük aziz ya da kurtarıcı olabilirsiniz, ama neden kendimi sizinle kıyaslayayım? Böyle yapıyorum çünkü bunu yapmaya eğitildim; ağabeyim benden daha iyidir, amcam benden çok daha zekidir. Evet, "Karşılaştırma, bu aptalca," diyen bir kavrayışım var. Şimdi bunu kavradıktan sonra, kıyaslamayı bırakıyorum. O zaman ben neyim? İzliyor musunuz? Ben neyim? Bilmiyorum, gerçekten bilmiyorum. Anlıyor musunuz? Kendinizi bir başkasıyla kıyaslamadığınızda, siz nesiniz?

Keşfedeceksiniz, değil mi? "Sıradanım, küçüğüm, burjuvayım, sınırlıyım, ne kadar çirkinim," demezsiniz. Ne olduğunuzu bilmiyorum. O halde keşfedeceğim. "Ben aptalım, sıkıcıyım, dar fikirliyim," dediğimde, kıyaslama yoluyla bir sonuca ulaştım. Sonuç kavrayışa son verir. Evet, kavrayış bana

kıyaslamanın yararsızlığını gösteriyor. Kıyaslamayacağım. Bu sonsuza kadar bitmiştir. Dolayısıyla ne olduğumu göreceğim. Kıyaslamayı reddettiğim an, artık aptal değilim, çünkü kıyaslamanın bütün yapısını kavradım. Bu zekâdır; sıradanlık ve büyüklüğü kıyaslamanın değerinden daha önemlidir. Anladınız mı?

III.

Düşüncenin Oluşturduğu İmgeler İnsan İlişkilerini Bozar

Hayatın belki de en temel sorunu olan bir şey hakkında konuşmak istiyorum. Ve bunu sadece sözlü olarak anlamakla yetinmemeli, kelimelerin ötesine gitmeli ve ne söylendiğini derin şekilde kavramalıyım. Bunun hakkında bir saat ya da daha fazla konuşabilirim, çünkü bunu kendi içimde bayağı kapsamlı biçimde inceledim ve eğer yapabilirsem, bu çok önemli olduğunu düşündüğüm şeyi sizinle paylaşmak isterim. Paylaşmak kelimesi bir ağacın güzelliğini birlikte paylaşmak, bir ırmağa bakmak, tüm hareketi, rengi, gölgeleri birlikte görmek anlamına gelir. Ayrıca paylaşım, bir dağa bakarken ve onun olağanüstü güzelliğini, yüksekliğini, asaletini ve görkemini hissederken, sizin ve benim, her ikimizin de taşıdığı bir sorumluluk da içerir. Ve paylaşım ancak, aynı şeye, aynı anda, aynı yoğunlukta bakıyorsak olur. Ayrıca salt sözcükleri, onların kast ettiklerini ve sözlük anlamlarını dinlemekle kalmamamız, böylece kelimeye kendimize göre şahsi bir anlam yüklememiz gerektiğini, ama sözlük anlamı kadar kelimeyi de dinlemek gerektiğini de anlatır, değil mi? Bu şekilde dinleyebildiğimizde, bir şey pay-

laşınız. Bütün bu tartışmalarda bunu yapmamız gerektiğini hissediyorum.

Varoluşumuzun en merkezi sorununun düşünce olduğunu, tüm düşünme düzeneği olduğunu düşünüyorum. Bunu irdelemek istiyorum, çünkü bizim uygarlığımız, hem Doğu'da, hem de Batı'da düşünce üzerine, akıl üzerine kurulmuştur. Düşünce; tüm teknoloji dünyası, aya gitmek, herkes için ev inşa etmek olasılığı gibi çok olağandışı şeyler yapmış olsa da, çok sınırlıdır, ölçülebilirdir. Ancak düşünce, savaş araçları, doğanın yok edilmesi, dünyanın kirletilmesi gibi, oldukça fazla zarara da yol açmıştır; ayrıca derinlemesine bakarsak, bütün dünyadaki sözde dinleri de yaratmıştır. Düşünce, kurtarıcılarıyla, papalarıyla, rahipleriyle, kurtuluşuyla bütün Hıristiyan mitolojisinden de sorumludur. Düşünce, aynı zamanda, teknolojik ve sanatsal gelişimiyle belirli tarz bir kültürden, zalimlikten, ilişkilerdeki gaddarlıktan, sınıfsal ayrımdan da sorumludur. Düşüncenin düzeneği mekaniktir, bizi mekanik felsefeye ve mekanik fiziğe götürür ve düşünce insanları, "ben" ve "ben olmayan", "biz" ve "onlar", Hindu, Budist, komünist, sosyalist, genç ve yaşlı, hippiler, burjuva, kurulu düzene bağlı olanlar, vs. olarak böler. Bütün bu yapı düşüncenin sonucudur. İster dinsel, laik alanlarda olsun, isterse siyasi, milliyetçi alanlarda, bence bu konu son derece açıktır.

Söylediğim gibi, düşünce, çürümekte olan fevkalade şehirleri ve hızlı ulaşımı ile olağandışı bir dünya yarattı. Fakat düşünce aynı zamanda insanları ilişkilerinde böldü. Hafızanın, deneyimin, bilginin tepkisi olan düşünce insanları böler. Yani, birbirimizle ilişkimizde, bir dizi olaylar ve etkinlikler yoluyla, düşünce "ben" ve "sen" imgelerini yaratmıştır: bunlar sürekli, karşılıklı etkileşim yoluyla var olurlar. Bu imgeler mekanik oldukları için ilişkinin kendisi de mekanikleşir.

Düşüncenin yarattığı bölünme sadece dış dünyada değil, aynı zamanda insanın iç dünyasmdadır. İnsan düşüncenin kesinlikle gerekli olduğunu bilir, yoksa evinize gidemez, bir kitap yazamaz, konuşamazsınız, düşünmeden hiçbir şey yapamazsınız. Ancak düşünce, hafızanın, bilginin ve deneyimin, yani geçmişin cevabıdır. Düşünce, şimdinin aracılığıyla, geleceği tasarımlar, onu değiştirir, biçimlendirir ve gelecek olarak kurgular.

Dolayısıyla eğer düşünce kişisel değilse, bilimsel bilgi birikimine ve fikir birikimine dayanıyorsa, mantıksal ve etkin bir işleve sahip olur. Bilgi önemlidir, ancak bilgi, bilinenin bilgisi, zihnin şimdinin ve geçmişin ötesine geçmesini engeller. Düşünce yalnızca bilinenin alanı içinde işlev görebilir, yine de bilinmeyeni, kendi koşullanmalarına ve bilinenin bilgisine uygun olarak tasarlayabilir. Bu olguyu dünyada her yerde gözlemleyebilirsiniz; ideal, gelecek, ne yapılmak zorunda sorusu, altyapıya göre, koşullanmalara göre ne olması gerektiği, eğitim, çevre, vb. Düşünce aynı zamanda davranışlardan, bayağılıktan, kabalıktan, zalimlikten, ilişkilerimizdeki şiddetten sorumludur.

Evet, düşünce ölçülebilir ve hiç fark ettiniz mi ya da bunun üzerinde düşündünüz mü bilmiyorum ama Batı, düşünceyi ölçülebilir terimlere dönüştüren Antik Yunan düşüncesinin boşa çıkarılışıdır. Yunanlılar için matematik, mantık, felsefe; keşfettikleri ve daha sonra Batı'da faydasızlığı ortaya çıkan her şey, ölçümün sonuçlarıdır, yani düşüncedir. Bu sizi ilgilendiriyor mu, zira düşüncenin bütün düzeneğini ve öneminin büyüklüğünü anlamadan, neredeyse bütünüyle yıkıcı bir etkisi olduğunu bilmeden, meditasyon hiçbir anlam taşımaz. Bunu gerçekten anlamadıkça, düşünüş düzeneği hakkında derin bir sezgiye sahip olmadıkça, bunun ötesine gidemezsiniz.

Doğu'da ise, Hint kültürü bütün Asya'ya yayılmıştır, çağdaş Hint kültürü değil, eski Hint kültürü. Çağdaş Hintliler de tıpkı Batılılar gibidir; romantik, sıradan, batıl inançlı, korkak, parayı seven, mevki, güç, prestij peşinde koşan insanlardır; dünyanın her yerinde süre giden bir düzen içindedirler, yalnızca renkleri, tavırları ve biraz da ahlakları farklıdır. Ancak eski Hintliler ölçümün bir yanılsama olduğunu, çünkü bir şeyi ölçebiliyorsak, onun çok sınırlı olduğunu ve eğer bütün yapınızı, ahlakınızı ve varoluşunuzu ölçmeye, yani düşünceye dayandırırsanız, hiçbir zaman özgür olamayacağınızı söylerler. Bundan dolayı eski Hintliler, en azından benim gözlemlediğim kadarıyla, ölçülemeyenin "gerçek" olduğunu, ölçülebilir olanın ise "gerçek olmayan" olduğunu ifade ederler. Gerçek olmayana maya demişlerdir.

Görüyoruz ki düşünce-akıl, anlamak, gözlem yapmak, mantıksal olarak bir arada düşünebilmek, tasarımlamak, yapmak yeteneği olarak, insan zihnini, insan davranışlarını biçimlendirmiştir. Bunu Hindistan'da da, bütün Asya'da da yapmıştır. Asya'da, ölçülemeyeni bulmak için, düşüncenizi kontrol etmek zorunda olduğunuzu söylerler; düşüncenizi, erdemli davranışlar yoluyla, çeşitli kişisel fedakârlıklar yoluyla, davranışlarınızı kontrol ederek biçimlendirmek zorunda olduğunuzu söylerler. Bu Batı'da da tamamen aynıdır. Batı'da da, denetle, iyi davran, incitme, öldürme derler, lakin yine de, hem Doğu, hem de Batı'da, insanlar kötü davranmış, öldürmüş ve her şeyi yapmışlardır.

Düşüncenin varoluşumuzun en temel konularından biri olduğunu yadsıyamayız. Bir ruha sahip olduğumuzu, bir Tanrı olduğunu, bir cennet ve cehennem olduğunu düşleyebiliriz; bütün bunları, varoluşun asaletini ve çirkinliğini düşünce yoluyla yaratabiliriz, ancak bunların hepsi düşünme düzeneğinin ürünleridir. Eğer dünya, bizim dışımızdaki var-

lıklar mekanik felsefenin, mekanik fiziğin sonucu ise, düşüncenin ilişkilerimizdeki yeri ve ölçülemeyenin araştırılmasındaki yeri nedir acaba? Tabii eğer ölçülemeyen var ise... Bütün bunları takip ediyor musunuz? Keşfetmek zorundasınız ve bizim paylaşacağımız şey de bu.

Düşüncenin ve düşünüşün, varoluşumuz için ne anlama geldiğini keşfetmek istiyorum. Düşünce ölçülebiliyorsa ve bundan dolayı çok sınırlı bir şey ise, düşünce; zaman, deneyim ve bilgi dışı bir şeyi sorgulayabilir mi? Sorumu anlıyor musunuz? Hem Doğu, hem de Batı, ölçülemeyenin –buna bilinemeyen, adlandırılamayan, ebedi ve ezeli olan ya da ölümsüz olan gibi düzinelerce isim verilmiştir– düşünce yoluyla araştırılıp araştırılamayacağını sormuştur. Peki eğer düşünce bunu araştıramıyorsa, zihin hiçbir sözcüğün olmadığı bu boyuta girme yeteneğine sahip midir? Çünkü sözcük düşüncedir. Bir sözcüğü belirli bir fikri, belirli bir düşünceyi, belirli bir duyguyu iletmek için kullanırız. Dolayısıyla düşünce, anımsamak, hayal etmek, bulmak, tasarımlamak, hesaplamak ile ilgilidir ve bu yüzden "ben" olarak birikmiş bir bilgi merkezine göre işlev görür. Acaba bu düşünce, anlayabilme olanağının olmadığı bir şeyi sorgulayabilir mi? Yalnızca bilinenin alanında işlev gördüğü için, bu durumda düşünce şaşırır ve gerçekten işleyemez. Bu açık mıdır?

Öyleyse düşünmek nedir? Sizinle çok açık olmak, düşünmenin ne olduğunu bulmak ve onun doğru yerini keşfetmek istiyorum. Düşüncenin belleğin, beyin hücrelerinde depolanmış deneyimin, bilginin tepkisi olduğunu söylemiştik. Bundan dolayı düşünce, gelişimin ve evrimin de sonucudur, bu da zamandır. Yani düşünce zamanın sonucudur. Düşünce yalnızca kendi etrafında yarattığı alan içersinde işlev görebilir. Ancak bu alan çok sınırlıdır, bu alan "ben" ve "sen"dir.

Düşüncenin, bütün düşünüş düzeneğinin haklı bir yeri vardır, ancak iki insan arasındaki ilişkide düşüncenin yıkıcı bir etkisi olur. Bunu anlıyor musunuz?

Düşünce, bilginin, zamanın, evrimin bir ürünüdür, mekanik felsefenin ve bilimin sonucudur, bütün bunlar düşünce üzerine temellenir, yine de ara sıra düşüncenin hiç yer almadığı yeni keşifler olmaktadır. Yani, bütünüyle yeni bir şey keşfedersiniz ve bu keşif, düşüncenin keşfi değildir. Keşfettiğiniz bu şeyi, daha sonra düşüncenin terimlerine, bilinenin terimlerine çevirirsiniz. Büyük bir bilim insanı –hükümetlere yaltaklanan siyasi bilimadamından bahsetmiyorum tabii burada– engin bir bilgiye sahip olabilir, ancak yeni bir şey gördüğü anda, bu bilgiler yoktur. O anda bütünüyle yeni bir şeyin sezgisine sahiptir ve bunu bilinene, bir sözcüğe, bir cümleye, mantıksal sıralamaya dönüştürür. Böyle bir düşünüş gereklidir.

Böyle bir bilgi tamamen özseldir. Ona eklemede bulunabilirsiniz, ondan çıkarabilirsiniz, arttırabilir ya da azaltabilirsiniz, ama bilginin çokluğu insani bir gerekliliktir. Peki insanlar arasındaki bir ilişkide bilgi gerekli midir? Sorumu anladınız mı? Bizler birbirimizle bağlantılıyız, bizler insanız, aynı dünyada yaşıyoruz ve o, Hıristiyanların, İngilizlerin ya da Hintlilerin dünyası değil, bizim dünyamız; o, güzellikleriyle, olağanüstü zenginlikleriyle bizim dünyamız, üzerinde yaşadığımız dünyamız. İlişkide düşüncenin yeri nedir? İlişki, bağlantılı olmak demektir, ilişki özgürlük içinde ve sorumluluk taşıyarak birbirine tepki vermek demektir. Peki düşüncenin ilişkideki yeri nedir? Anımsama, hayal etme, bulma, tasarımlama, hesaplama yapabilen düşüncenin insan ilişkilerinde nasıl bir yeri vardır? Bir yeri var mıdır, yoksa hiç yeri yok mudur? Lütfen, kendi içimizi sorguluyoruz, mekanik biçimde başkalarını sorguluyor değiliz.

Düşünce sevgi midir? İnkâr etmeyin, sorguluyoruz, derinine iniyoruz. Karı-koca, arkadaş olarak bir evde birlikte yaşarken kurduğumuz ilişki nedir? Nedir ilişkimiz? Düşünce üzerine mi kuruludur? Düşünce aynı zamanda duygudur, ikisi birbirinden ayrılamaz. Düşünce üzerine kurulmuşsa, o zaman ilişki mekanik hale gelir. Mekanik derken, sizin hakkınızda ve kendi hakkımda, düşünce yoluyla yarattığım imgeyi kastediyorum. Her birimizin yıllar içinde, günler içinde yarattığı ve savunduğu imgelerdir bunlar. Siz benimle ilgili bir imge oluşturdunuz ve ben de sizinle ilgili bir imge oluşturdum, bunlar düşüncenin ürünüdür. İmge, savunmaya, dirence, tahmine dönüşür, böylece kendi etrafıma bir duvar örerim. Sizin etrafınıza da bir duvar ördüğüm için, siz de, kendi etrafınıza bir duvar örersiniz ve benim etrafıma bir duvar örersiniz. İlişki dediğimiz budur ve bu bir olgudur.

Dolayısıyla, ilişkilerimiz düşüncenin ürünüdür; tahminin, anımsayışın, imgelerin, icat edişin ürünüdür. Peki bunlar ilişki midir? Bunu bu kadar açık seçik anlatınca, "Hayır, elbette değildir," demek kolaydır. Ama kendimizi aldatmıyorsak eğer, bu olgu gerçekten de bizim ilişkimizdir. İlişkide incinmek istemem, sizi incitmeyi çok da umursamam ve bir direnç oluştururum ve siz de aynısını yaparsınız. Aramızdaki bu ilişki süreci mekanikleşir ve yıkıcı hale gelir. Biz de bilinçli ya da bilinçsiz şekilde bu mekanik ve yıkıcı ilişkiden kaçmaya çalışırız.

Böylece, düşüncenin ilişkiye her türlü müdahalesinin, o ilişkiyi mekanikleştirdiğini seziyorum. Bunu keşfettim. Bu benim için çok büyük bir olgudur; bir yılanın ya da bir uçurumun ne kadar tehlikeli ve yıkıcı olduğunu gördüğüm gibi, düşüncenin ilişkiye müdahale ettiğinde nasıl yıkıcı olduğunu da görüyorum. Öyleyse ne yapmalıyım? Düşüncenin belli ölçüde gerekli olduğunu, ama bir yandan da ilişkide en yıkıcı

şey olduğunu da görüyorum. Diyelim ki, beni incittiniz, bana laf ettiniz, beni övdünüz, bana cinsel ya da başka türlü, zevk verdiniz, beni azarladınız, beni ezdiniz, bana hükmettiniz, hayal kırıklığı yaşattınız; bunların hepsi imgedir, sizin hakkınızda çıkardığım sonuçlardır. Sizi gördüğümde, bunları size yüklerim, size yansıtırım. Bunu denetlemeye çalışabilirim, bastırmaya çalışabilirim, ama bunlar hep oradadır.

O halde ne yapmalıyız? Sorumu anlıyor musunuz? Düşünüşün tüm düzeneğini anlıyorum ve seziyorum. Sadece tek bir yönde değil, insanın var oluşundaki düşünüş düzeneğini, tüm düşünüş düzeneğini anlıyorum. İçsel ve dışsal olarak, ikisi de aynı harekettir. Eğer zihin bunun ötesine ve üzerine geçecekse, düşünceye, düş kırıklığına uğramayacağı, yeterli bir hareket alanı nasıl sağlanabilir? Gelin, bütün bunlardaki güzelliği görelim.

Düşünce yoluyla asla vâkıf olunamayacak şey anlaşılmadıkça ve bu duruma gelinmedikçe, hayat çok mekanik, rutin, sıkıcı, usandırıcı olur, bunları siz de biliyorsunuz. Ara sıra yakalanan hazlar ve sevinçler dışında, hayatın sıkıcı, yalnız, korkutucu, çirkin olduğunu bildiğimizden, bu dehşetten kaçmak, uzaklaşmak isteriz. Bu yüzden hayaller kurar, mitler yaratırız ve bu mitlerin kendine özgü bir yeri vardır. Hıristiyanlık miti insanları birleştirmiştir. Hintlilerin de büyük mitleri vardır ve bu mitler bir birlik yaratmıştır. Ancak mitler zayıfladığı zaman, parçalanma başlar, ki şu anda dünyamızda böyle olmaktadır. Bunu çok ciddiye alarak, gerçekten düşünürseniz, Mesih, İsa ya da Buda hakkında hiç mit olmadığını, bunların hepsini aslında sizin yarattığınızı görürsünüz.

Peki zihin, "bilinen" ve "bilinenden özgürleşim" şeklinde bir bölünme olmayacak bir uyumu nasıl yakalayacaktır? Bir yanda, bilgi, düşüncenin işleyişi olarak "bilinen" vardır, diğer yanda da bundan "özgürleşim" vardır; ve bu ikisi birlikte hareket edecek, hareketin güzelliği içinde mükemmel bir uyum

ve denge içinde olacaklardır. Bu olanaklı mıdır? Soruyu ve bu sorunun güzelliğini anladınız mı? İkisinin bütünleşmesi değil kastedilen, bu zaten imkânsızdır; çünkü bütünleşim, parçaları bir araya getirmek, yeni parçalar eklemek ya da eski parçaları çıkarmak anlamına gelir. Bütünleşim bunu yapabilecek dışarıdan gelen bir varlık gerektirir, bu da düşüncenin buluşu olacaktır. Ruh ya da Hindistan'daki *atman* gibi bir varlıktır bu, ama yine de bunlar düşüncedir. Sorum şöyle: "Bilinen" ve "bilinmeyen" ya da "bilinenden özgürleşim", birleşen ve birlikte hareket eden iki ırmak gibi olabilirler mi? Zihin içinde düşüncenin hiç olmadığı bir boyutta sezgiye sahip olabilir mi? Anladınız mı?

Bu olanaklı mıdır? Yoksa yalnızca bir fikir, yalnızca bir teori midir? Teori kelimesi bir sezgiye sahip olmak, bir şeyin hakikatini anında gözlemleme, görme becerisine sahip olmak anlamına gelir. Şimdi sorun şudur; düşünce ve düşünce olmayan. Bir yanda, bir köprü inşa etmem, kitap yazmam, bir konuşma yapmam, nereye gideceğimi hesaplamam gerektiğinde kullandığım düşünce ve diğer yanda ise, ilişkide hiç düşünce olmaması, çünkü oradaki aşk. Şimdi, bu ikisi her zaman birlikte hareket edebilirler mi?

Düşünce der ki, –bunu dikkatli dinleyin– şimdi soruyu soruyorum: İkisi, uyum içinde, birlikte yaşayabilir mi? Böylece davranışlarımızın düşünceye dayanmaması olanaklı mıdır? Çünkü o zaman davranışlar mekanikleşiyor, düşünce koşullandırıyor ve ilişkilerimiz bir imgeler ilişkisine dönüşüyor. Bu bilgi hareketi –çünkü bilgi durağan değildir, her zaman hareket halindedir, her zaman ona eklemeler yapmaktasınızdır– içinde imge–üretici düşünceyi barındıran bu hareket, ilişkiye hiç karışmayabilir mi? Bu soru anlaşıldıysa eğer şunu da göreceksiniz ki, hâlâ işlemekte olan düşünce şöyle der: "Bunun için kontrol etmek zorundasın. Düşünceyi kontrol etmek, onu

tutmak ve ilişkiye müdahale etmesine izin vermemek zorundasın, bir duvar örmek zorundasın." Böylece düşünce der ki, "Bunu hatırlayacağım, bu harika bir fikir." Bunu bir anı olarak belleğe saklar ve buna göre hareket eder. Bu yüzden şöyle der, "Kontrol etmek zorundayım." Bütün mekanik felsefe, uygarlık, bütün dini yapılanmalar kontrol üzerine kurulmuştur; kontrol altına alıp yeterince bastırdığınızda, özgürleşeceğiniz fikridir bu, ve tam bir saçmalıktır. Benim çalıştığım kadar sıkı çalışıyor musunuz? Bundaki güzelliği görüyor musunuz bilmiyorum!

Böylece düşünce, bu uyumu yakalamak için bir davranış modeli yaratır ve uyumu yok eder! Şimdi bir sezgiye sahibim. Bu sorunla ilgili bir sezgiye sahibim ve kontrol etmenin bir çıkar yol olmadığını seziyorum. Kontrol baskı gerektirir, kontrol eden bir varlık –ki bu yine düşüncenin kendisidir– gözlemleyen, gören, deneyimleyen, düşünen olmalıdır. Bunu seziyorum. Peki zihin ne yapar?

Sezgiye nasıl sahip olabilirsiniz? Sezgi nedir? Nasıl oluşur? Sezgi derken ne demek istediğimi biliyorsunuz: Bir şeyin yanlış olduğunu ve bir şeyin doğru olduğunu anında kavramaktır. Zaman zaman bunu yapıyorsunuzdur. Bir şeyi bütünüyle görürsünüz ve "Aman Tanrım, bu ne kadar da doğru!" dersiniz. Peki "Bu böyledir," diyen zihin hali nedir? Bunun düşünceyle, mantıkla veya diyalektikle, yani sanıyla hiçbir ilgisi yoktur. Olguyu bir anda gören, dolayısıyla bu olgudaki hakikatı da gören zihin hali nedir? Açıktır ki eğer düşünen varsa, algı yoktur, düşünenin bir maksadı, isteği vardır, ki bu da bir arzunun sonucudur, çünkü o zihin haline ulaşmayı arzulamaktayımdır, bu harika bir şeydir mutlaka. O zaman düşünce der ki: "Baskı, kontrol, çeşitli fedakarlık biçimleri, münzevilik, seksten kaçınma ya da her ne yolla olursa olsun, bu zihin durumuna ulaşacağım." Hep başka bir yol bulmayı umarak, bütün bunları dener. Başka yol seçer, çünkü bu sınır-

lıdır, yorucudur, sıkıcıdır, mekaniktir; bu yüzden, daha fazla haz, daha fazla heyecan duyma arzusuyla ötekini benimser. Öteki yol belki de çok az kişi tarafından görülmüştür ya da çok az kişi bunu bir fikir olarak görmüştür ve bu yüzden "Aydınlandım, buldum..." derler ve kendi çaplarında kötü birer guruya dönüşürler.

Şimdi, gözlemleyen olmadan gözlem yapmanın ne olduğunu araştıracağız. Birbirimizi anlıyor muyuz? Çünkü gözlemci geçmiştir, bilinendir, düşüncenin alanı içindedir; bilginin, dolayısıyla deneyimin sonucudur. Peki gözlemleyenin, yani geçmişin olmadığı bir gözlem olabilir mi? Size, karıma, arkadaşıma, komşuma, ilişkimiz yoluyla oluşturduğum imge olmaksızın bakabilir miyim? Size bütün bunlar aklıma gelmeden bakabilir miyim? Bu olanaklı mıdır? Beni geçmişte incittiniz, benim hakkımda hoş olmayan şeyler söylediniz, benim hakkımda utanmazca dedikodular yaydınız. Eminim siz de yapıyorsunuzdur, dedikodu hoş da olsa, uygunsuz da olsa, yine de dedikodudur. Ben size bütün bu anıları taşımadan bakabilir miyim? Bu demektir ki, hakareti, incinişi ya da övgüyü hatırlayan düşünce araya girmeden size bakabilir miyim?

Bir ağaca, zihnimde o ağacın bilgisi olmaksızın bakabilir miyim? Akıp giden şu ırmağın sesini, adlandırmadan, tanımadan, sesin ırmaktan geldiğini söylemeden dinleyebilir miyim; yalnızca sesin güzelliğini dinleyebilir miyim? Bunu yapabilir misiniz? Belki aklınızda hesaplanmış bir model olmadan ırmağı dinleyebilirsiniz, dağa bakabilirsiniz, fakat kendinize bilinçli ya da bilinçsiz hiçbir birikiminiz olmadan bakabilir misiniz, kendinize geçmişin hiç değmediği gözlerle bakabilir misiniz? Bunlardan birini hiç denediniz mi? Affedersiniz, "Denediniz mi?" diye sormamalıydım. Denemek yanlış sözcük. Bunu yaptınız mı? Karınıza, kız arkadaşınıza, erkek arkadaşınıza ya da her kimse ona, geçmişin en ufak bir hatı-

rası dahi olmadan baktınız mı? Bunu yaparsanız, düşüncenin yinelenen, mekanik bir şey olduğunu, ama ilişkinin öyle olmadığını keşfedersiniz; dolayısıyla aşkın düşüncenin ürünü olmadığını anlarsınız. Tanrısal aşk ya da insani aşk diye bir şey yoktur. Yalnızca aşk vardır. Bunu izleyebiliyor musunuz?

Hayatımız düşünce, bütün düşünme düzeneği ve sözcükler düzeneği üzerine kurulmuştur. Mesela bir roman yoluyla iletişim kurmak için kullandığımız sözcükler düzeneği gibi. Peki, sözcük olmadan düşünce var mıdır? Yoksa zihin, sözcük olmadan düşüncenin hareketini göremeyecek kadar sözcüklere tutsak mı olmuştur? Yani *"ben"*, zihin; beni ve tüm içeriğimi, sözcük olmadan gözlemleyebilir mi? Ne olduğumu çağrışım olmadan –çağrışım bir sözcük, anı, anımsama olabilir– gözlemleyebilir mi? Böylece, anımsama, kızgınlık, kıskançlık, düşmanlık ya da güç arzusu gibi deneyimler olarak birikmiş bilgiler olmadan, kendim hakkında bir şeyler öğrenebilirim. Yani, kendime –*"ben"*e değil– bakabilir miyim, zihin kendisine, sözcüğün hareketi olmadan bakabilir mi? Çünkü sözcük düşünendir, sözcük gözlemleyendir.

Şimdi, kendinize bu kadar açık seçik bakabilmeniz için, zihin her türlü bağlılıktan şaşılacak derecede özgür olmak zorundadır. Zihin, hiçbir şekilde bir sonuca, yani bir imgeye, bir ilkeye, düşüncenin ürünü olan ve sözcükler, cümleler ve kavramlarla oluşturulmuş bir fikre bağlanmamalıdır; her türlü korku ve haz hareketinden özgür olmalıdır. Böyle bir algı, kendi içinde, disiplinin en üst biçimidir; öğrenmek anlamındaki disiplin, uymak anlamındaki disiplin değil. Tüm bunları izleyebiliyor musunuz?

Düşüncenin varoluş içindeki yeri nedir sorusunu incelemekle ve paylaşmakla başladık. Şu anda var olan yaşamımız tamamen düşünce üzerine kurulmuştur. Düşünce öyle olma-

dığını, ruhani bir şey üzerine kurulu olduğunu söyleyebilir, fakat bu da düşüncenin ürünüdür. Tanrılarımız, kurtarıcılarımız, hocalarımız, yol göstericilerimiz hep düşüncenin ürünüdür. O halde, düşüncenin hayatta, var oluşta nasıl bir yeri vardır? Bilgi, "benlik" araya girmeden kullanıldığında, işlediğinde, düşüncenin mantıklı, sağlıklı, etkin bir yeri vardır. "Benlik" sürekli, "Ben ondan daha iyi bir bilim insanıyım," ya da "Ben o gurudan daha iyi bir guruyum," gibi şeyler söyler. Yani bilgi, düşüncenin ürünü olan benlik olmadan kullanıldığında –ki sizin ve benim aramda bölünme yaratan da düşüncedir– en olağanüstü şeydir, çünkü daha iyi bir dünya, daha iyi bir dünya düzeni, daha iyi bir toplum yaratacak olan budur. Hepimizin yiyecek, giysi ve barınağının olduğu, gettoların olmadığı mutlu bir dünya oluşturmak için yeterince bilgiye sahibiz. Fakat düşünce kendisini ben/sen, benim ülkem/senin ülken, benim vahşi tanrım/senin vahşi tanrın olarak ayırdığı için, bunu inkâr ediyor ve birbirimizle savaşıyoruz.

Düşüncenin, bellek, anımsama, imgelem, tasarım olarak mantıklı ve sağlıklı bir yeri vardır, fakat ilişkinin içine asla girmemelidir. Eğer bunu görürseniz; mantıksal olarak değil, sözlü olarak değil, "bunu yaparsam daha mutlu olurum" anlamında değil, sözcükler yoluyla, hayal gücüyle, formüllerle değil, bundaki hakikati görürseniz, ona ulaşırsınız. O zaman çatışma kalmaz ve bu, ağaçtaki bir meyvenin olgunlaşması kadar doğal bir şekilde olur.

Sorusu olan var mı?

Dinleyici: Gerçek olduğumu hissediyorum.

KRISHNAMURTI: Beyefendi gerçek olduğunu hissettiğini söylüyor. "Ben gerçeğim," derken ne demek istiyoruz aca-

ba? Burada oturuyorum, bir bedenim var, kendimle ilgili bazı şeyleri anlıyorum, düşüncelerim gerçek, kullandığım sözcükler gerçek, beğeniyorum ya da beğenmiyorum, bu gerçek. Beni incittiniz, beni övdünüz, bu da gerçek. Fark ediyorum ki, inandığım tanrıları ben yarattım. Bunları korku yüzünden yaratan benim. Beni size bağlayan kendi zevkim ve bu zevk yüzünden "Sizi seviyorum," diyorum. Evet, bir şekilde bunların hepsi gerçek. Sözcükler gerçek. Fakat sözcüklere takılırsanız, yanılsama yaratırlar. Yani çok açık olan belli bir gerçek var, ama ne zaman ki korku ya da zevk yüzünden düşünce gerçeğin imgesini yaratıyor, o zaman yanılsama başlıyor.

Dinleyici: Beden ile düşünce arasındaki ilişki nedir?

KRISHNAMURTI: Eğer bir bedenim olmasaydı, yine de düşünebilir miydim? Bütün sinirler ağıyla, hassasiyetiyle organizma olmadan, fiziksel sistemin bütün mekanik işleyiş süreçleri olmadan, bütün bunlar olmadan düşünme olabilir miydi? Hücrelerinde anıları saklayan, sinirler vasıtasıyla bütün bedenle bağlantılı olan beynim olmasaydı, düşünme olabilir miydi?

Şimdi bunu dikkatli dinleyin lütfen. Beden öldüğünde –görüyorsunuz, şimdi hepimiz dikkat kesildik!– beden öldüğünde, yarattığımız düşünceye ne olur, anladınız mı? Bütün bunları takip ediyor musunuz, sizi ilgilendiriyor mu? Diyelim, otuz, elli ya da yüz yıl yaşadım, Tanrı biliyor ya neden, zamanımın çoğunu bir ofiste çalışarak geçirdim, geçimimi sağlamak için dövüşerek, kavga ederek, çekişerek, kıskanç, endişeli, bilirsiniz işte, nasıl berbat bir şey yaşadığımı. Ve sonra ölüyorum, bedenim ölüyor, bu kaçınılmaz bir şey, yaşlılıktan, hastalıktan, kaza yaparak, acıyla ve hepsini hatırlıyorum. Bunların hepsi "ben"im. Bu "ben" bedenden ayrı bir şey

midir? Bunu çok dikkatli düşünün. Acaba bu "ben" araçtan ayrı mıdır? Ayrı olduğu çok açık. "Ben", incinmeleri, acıyı, zevkleri anımsamamın sonucudur ve bütün bu anımsayışlar hücrelerde düşünce olarak depolanır, doğru değil mi? Beden öldüğü zaman, bu düşünce devam edecek midir? Hepsini takip ediyor musunuz? Sorduğunuz soru buydu; hatırladığım, sevdiğim, birlikte yürüdüğüm, birlikte eğlendiğim erkek kardeşim ve arkadaşım, bu arkadaş, bu kardeş ya da oğlum veya kocam ölüyor. Ve ben de onu hatırlıyor ve merak ediyorum, o var olur mu? İzliyor musunuz? Ona bağlıyım ve onu kaybetmek istemiyorum. Onu fiziksel olarak kaybetsem de ondan tamamen ayrılmak istemiyorum. Bakın neler oluyor? Onu kaybetmek istemiyorum, onunla ilgili birçok anı, deneyim, haz ve acı var aklımda. Bunlara bağlıyım ve bunlara tutunuyorum.

O zaman düşünce şöyle diyor: "O yaşıyor, bir dahaki hayatta buluşacağız veya cennette buluşacağız. Bu fikri seviyorum, beni rahatlatıyor." Sonra siz geliyor ve şöyle diyorsunuz, "Ne saçmalık, sen sadece batıl inançları olan yaşlı bir adamsın!" ve ben sizinle tartışıyorum, çünkü bu fikir benim içimi çok rahatlatıyor. Benim aradığım rahatlık, herhangi bir şeyin hakikati değil, sadece rahatlık. Peki eğer herhangi bir rahatlama aramıyorsam, gerçek nedir? Milyonlarca insan gibi, benim de bayağı, dar, önemsiz, kıskançlık ve endişe dolu bir hayatım olduysa, benim önemim nedir? Ben de o geniş insan okyanusunun içinden biriyim. Ölüyorum. İzliyor musunuz? Fakat gelecekte bir gün mutlu olacağımı umarak, kendi küçük hayatıma sıkı sıkıya tutunuyorum. Ve bu fikirle ölüyorum. Varoluş okyanusundaki diğer milyonlarcası gibi, anlamsız, önemsiz, güzellikten yoksun, gerçek herhangi bir şeyden yoksun bir hayat sürüyorum. Ama zihnim, bu geniş akıntıdan dışarı çıkabilirse, ki zaten böyle yapmak zorunda-

dır, o zaman tamamen farklı bir boyut vardır. Ve bu bütün yaşam sürecidir, bu çirkinlik ve zalimlik akımından uzaklaşmaktır. Bunu yapamadığımız için, içimizde yeterince enerji, canlılık, yoğunluk, aşk olmadığı için, bu akıntıyla birlikte sürüklenir dururuz.

Dinleyici: Neden bir mutluluk halinden bahsediyorsunuz? Aslında ulaşamayacağımız bir şeyin vaadi var bunda. Eğer düşünce yoksa, bilinç bunu asla bilemez, öyleyse neden bunun hakkında konuşuyoruz ki? Sizin bir mutluluk halinden bahsetmeniz hepimizi buraya getiriyor.

KRISHNAMURTI: Hepiniz bir mutluluk halini anlattığım için mi geliyorsunuz? Aman Tanrım, umarım öyle değildir! Bakın, önemli olan bir başkasının mutluluk hali değildir. Asıl önemli olan ne olduğumuzu anlamaktır. Bundan kasıt sizin halinizdir, benim mutluluk halim ya da Bay X'in mutluluk hali değildir. Bunu anlamak için, çok fazla enerjiniz olmak zorundadır. Burada bizi ilgilendiren de budur, bir başkasının mutluluk haline ulaşmak değil; bu ancak bir yanılsama olur. Bunu fırlatıp atmalısınız! Bizim ilgilendiğimiz konu ne olduğumuzun anlaşılması ve bunun ötesine geçmektir. Düşüncenin anlaşılması da, düşüncenin yapısı ve doğası da ne olduğumuzdur ve onun doğru yerini ve yıkıcı doğasını görmek de öyle. Bilinenden kurtuluş ve bilinenin birlikte hareket ettiklerini görmek ve bunları keşfedip edemeyeceğiniz de bizi ilgilendiriyor. Çünkü bu sizin hayatınız, sizin varoluşunuz, benim değil, Bay Nixon'un, Bay Heath'in, Bay Başkası'nın, komünistlerin, Papa'nın ya da İsa'nın değil, bu sizin hayatınız. Ve siz gerçekten ne olduğunuzu bilirseniz, o zaman onun ötesinde olursunuz.

Çok fazla soru var, ne yapmalıyım?

Dinleyici: Ben sinir hastasıyım ve akıl sağlığı yerinde gözüken birisiyle birlikte olmak, benim de sağlıklı olmama yardım eder mi merak ediyorum.

KRISHNAMURTI: Sinir hastası olduğunuzu biliyorsanız, zaten sinir hastası olmayı bırakmışsınızdır demektir. Fakat çoğumuz sinir hastası olduğumuzun farkında değilizdir ve sinir hastası olduğumuzun farkında olmayarak, bir başkasıyla birlikte olarak sağlıklı olmayı umarız. Ama sinir hastası olarak sizin, sağlıklı olduğunu düşündüğünüz bu kişi de sinir hastasıdır. Bu yalnızca akıllıca bir ifade değildir. Ben sinir hastasıysam ve sizin sağlıklı olduğunuzu düşünüyorsam, sinir hastası olduğuma göre sizin sağlıklı olduğunuzu nasıl bilebilirim? [*gülüşmeler*] Hayır, lütfen. Ben sefalet içindeyken, sizin aydınlanmış olduğunuzu –lütfen bunu iyi dinleyin– kurtarıcı olduğunuzu, cennete eriştiğinizi nasıl bilebilirim? Nasıl bilebilirim? Bilemem. Ama sizin cennette olduğunuzu düşünmek isterim çünkü bu beni rahatlatır. Bütün dinler bunun üzerine kurulmuştur, bu çok aptalcadır. Yani sinir hastası olduğumun farkındaysam, bu kadarı yeterlidir.

Evet, şimdi sinir hastası olduğunuzun ne ölçüde farkındasınız? Sinir hastası olduğunuzu size kim söyledi? Bunu kendiniz mi keşfettiniz? Yoksa arkadaşlarınız nazikçe öyle olduğunuzu mu söylediler? [*gülüşmeler*] Sinir hastası olduğunuzu, aklı başında davranmadığınızı kendiniz mi anladınız? Ya da aklı başında hareket ettiğini düşündüğünüz insanları izlediniz, kendinizi onlarla kıyasladınız ve bu yüzden sinir hastası olduğunuza mı hükmettiniz? Kıyaslarsanız, evet sinir hastasısınızdır. Sinir hastası olan siz, bir başkasının sağlıklı olduğunu ileri sürerseniz, o kişi sağlıklı değildir.

Asıl önemli olan dengeli olmadığınızın tamamen farkında olmanızdır. Bu derin farkındalık sinir hastalığını giderecektir.

Kızgın ya da kıskanç olduğumun, güç, mevki, itibar peşinde koştuğumun farkındaysam –ki bunların hepsi hastalıklı durumlardır– bunların farkındaysam, şunu da keşfetmeliyim: Sadece sözlü olarak, düşünsel olarak, bir sonuç, bir fikir olarak mı farkındayım yoksa ötesine, daha derinine gittim mi? İşte o zaman, sözcükler, sonuçlar, fikirler bir kenara bırakıldığında, o zaman ne olduğumun gerçekten farkında olurum. Bu farkındalık içindeyken aklım başımda değil midir, hasta mıyımdır? Öyle olmadığım çok açıktır. Beni hasta eden bu şeylerdir. Anladınız mı?

IV.

Psikolojik Yaraları Silmek

Daha önceki bölümlerde, düşüncenin doğasını, belleği, bilgiyi, deneyimi ve günlük ilişkilerimiz içinde düşüncenin ne kadar derin ve yıkıcı bir yeri olduğunu tartıştık. Aynı zamanda, bilginin düşünce olarak ve eylemin ifadesi olarak kesinlikle gerekli olduğunu gördük. Bunu ne kadar derin incelediniz bilmiyorum ama bana öyle geliyor ki eğer gerçekten ciddiysek, bu konuyu daha derin irdelemeliyiz. Sadece zaman, dürüst, çok dürüst olma zamanı olduğu için değil, oldukça yüzeysel yaşadığımız için de bu böyle. Günlük yaşamımızda bütün düşünce alanına bu kadar geniş ifade alanı tanıdığımız için yüzeysel yaşadığımızı söylüyorum. Peki eğer buna bir bakarsak, düşüncenin bütün bilinç içindeki yeri nedir? Zihnimizin bilinçsiz, gizli parçaları, kuytu köşeleri çevre tarafından, içinde yaşadığımız toplum tarafından, eğitim gibi yollarla ne ölçüde zehirlenmiştir acaba? Peki zihnimizin tamamı ne ölçüde kirlenmiştir ve zihnimizi bu "medeniyet" kirliliğinden kurtarmak mümkün müdür? Zihin, kelimenin gerçek anlamında, özgür olabilir mi hiç?

Yalnızca, düşünce sorununu tamamıyla kavrarsak ve bununla ilgili bir sezgi sahibi olursak anlayabiliriz bunları. Bu yüzden, şimdi düşüncenin zihni ne ölçüde şartlandırdığı,

içinde yaşadığımız kültürün düşüncenin bütün tutarlılığını nasıl şekillendirdiği konularını ele almak istiyorum, çünkü düşünce her şeyin özünde olan bir süreçtir.

Tekrar belirtmek isterim ki, yalnızca kuramlar, spekülasyonlar ya da kavramlar peşinde değiliz; bin yıldır kültürün her türlü haliyle, toplumla, çevresel etkilerle derin şekilde koşullanmış olan zihnin "temizlenip" temizlenemeyeceği sorununu birlikte araştırıyor ve paylaşıyoruz. Ne kadar derinden etkilendiğimizi görebilir miyiz; zihnimizin gerçekten tamamen berrak ve dolayısıyla özgür olması için, özümüzün en derinini bütünüyle açığa çıkarmak olanaklı mı, bunlara bakıyoruz.

Biliyorsunuz, gerçekten doğrudan algılamadığımız hiçbir şeyi sözlü olarak söylememeliyiz, aksi halde ikiyüzlülük yapmış oluruz, aksi halde başka insanların fikirlerini, sonuçlarını ve onların yanılsamalarını kullanmış oluruz. Onlar otorite olurlar ve biz de yalnızca izleriz. Oysa başkalarının otoritesini ve bilgisini bir kenara bırakabilseniz ve bu sorunu kendiniz araştırabilseniz, kendiniz doğrudan algılayabilseniz, o zaman söylediğiniz sizin için doğru olacaktır. İşte o zaman bir insan son derece dürüst davranmış olur. Belki şimdi ne derece "ikinci el" olduğumuzu araştırmaya zaman ayırabiliriz. Başkalarının söylediklerini ne dereceye kadar kabul ediyoruz; onların sözlerini kolaylıkla, akıcı şekilde ve akıllıca tekrar mı ediyoruz ya da sadece sözlere tepki mi veriyoruz, bunlara bakacağız.

Zihin, sizin zihniniz, insan zihni koşullanmadan tamamen arınabilir mi ve böylece özgürce, ama yine de diğerleriyle birlikte hareket edebilir mi? Birlikte bunu keşfedeceğiz. Toplum, ki bunu derken kültürden, çeşitli ekonomik ayrımlardan, sosyal etkinliklerden söz ediyorum, içimizde bir imge yaratmıştır değil mi? Bu arada lütfen konuşmacının söylediği

herhangi bir şeyi kabul etmeyin. Her şeyi, herkesi tamamen reddedebilmelisiniz, özellikle de konuşmacının söylediklerini psikolojik olarak reddedebilmelisiniz, böylece onu bir otorite yerine koymazsınız, sadece kendi gözlerinizle görürsünüz ve gördükleriniz de sizin olur.

Daha önce de söylediğimiz gibi, içinde yaşadığımız kültür, yani ekonomik şartlar, dini bölünmeler, sınıf çatışmaları, çeşitli uyum gösterme ve taklit etme biçimleri, hepimizin içinde kendimizle ilgili bir imge yaratmıştır. Mesela aklınızda, kendinizle ilgili bir imge var değil mi? Belki de yalnızca bir tane değil, yarım düzine kadar. Bu imgeler nasıl oluşur? Bu imgeleri kim yaratmıştır? Elbette insan zihnindeki "Neyim ben?" ya da "Ne olmalıyım?" imgesini yaratan, kültür ve onun din, psikoloji, eğitim, çevre, ekonomiye nüfuz eden etkisidir. Bu şüphesiz ki böyledir. Belli bir çevrenin içine doğduğumda, bunu çocukluğumdan itibaren kabullenirim. Hayatımın geri kalanını bir Katolik, Protestan, Hindu, komünist ya da her ne ise, bir nasyonalist olarak geçiririm. Ve kendimle ilgili oluşturduğum bu imge çok köklüdür, yaşantımın formülüdür. Bu formül "ben"dir. Lütfen bunu gözlemleyin. Benim tasvirimi değil, gerçek olguyu gözlemleyin. Zira, bir tasvir, tasvir edilen şey değildir. Bir dağı tasvir edebilirim, ama tasvir dağ değildir.

Yani bu imge bilincimizin tamamıdır. Bilincin içeriği bilinçtir. Bunu birlikte paylaşıyor muyuz? Çok güzel bir sabah, aslında hepimiz dışarıda olmalıydık, derin gölgelere, harika dağlara, akan sulara ve kendine has bir kokusu, güzelliği olan sessiz, nemli korulara bakıyor olmalıydık. Fakat bakın işte buradayız, müthiş şekilde ciddi olmaya çalışıyoruz ve aşırı derecede ciddi de olmalıyız, çünkü tamamen farklı tür bir medeniyet, tamamen farklı tür bir insan yaratmalıyız. Yaratmak istediğimiz bir meczup değil, bir İsa meczubu, bir Krishna meczubu ya da Marksist bir meczup değil, fakat kendini

bütünüyle anlamış ve kendisinin ötesine gitmiş tamamen farklı tür bir insan.

Evet kendimizle ilgili bir imgeye sahibiz. Bu imge, düşüncemizin bir parçasıdır. Bu imge dışarıdan, yüzeysel olarak çok az görülür, ama içeride çok köklüdür. Bu derin koşullanma, imgenin bu derindeki kökleri ortaya çıkarılıp anlaşılabilir mi ve bunun ötesine geçilebilir mi? Tartışmak istediğim sorun bu. Dışarıdan bakıldığında kendimi çok az gösteririm; bir buzdağı gibiyimdir, onda biri suyun üzerinde, onda dokuzu suyun altında. Aşağıda, saklı, gizli, keşfedilmemiş olan, bilinçli olarak görülemeyen tamamen ortaya çıkarılabilir mi? Çünkü ancak bu şekilde dıştakiyle içteki arasında bir çelişki olmaz; tam bir farkındalık, tam bir sezgi sahibi olunabilir; ve bölünmüş, parçalara ayrılmış olan zihin tekrar özgür, bütün ve sağlıklı olabilir. İşte sorum bu. Hiç bu soruyu kendinize sordunuz mu bilmiyorum, eğer sormadıysanız, şimdi soruyoruz ve bununla yüzleşmelisiniz. Buna nasıl baktığınız, nasıl yüzleştiğiniz sizin yoğunluğunuza, ilginize, enerjinize ve canlılığınıza bağlıdır.

Bu imgenin, bu sonucun çeşitli sembolleri, çeşitli adları vardır, ama bunlar konumuzun dışında. Biz şu anda sadece imge sözcüğüne odaklanacağız; imge ve sonuç sözcüklerine. Bu imge sürekli hem dışarıdan, hem de içeriden etki altında kalır. Dostlukta ya da düşmanlıkta sarf edilen her sözün bir etkisi vardır. Bu imge çocukluktan itibaren zarar görür. Biz insanlar birbirimizi çok fazla yaralarız. Toplumun ve düşüncenin yarattığı bu imge sadece yara almakla kalmaz, bazen de övülür. Bu yaralanma, direnç gösterme, etrafında bir duvar örme süreci kendini tekrarlar durur. Yüzeysel yaralarla uğraşmak göreceli olarak kolaydır, fakat bizim sorduğumuz şu: İnsan zihnindeki derin yaralar, hiçbir iz kalmayacak şekilde silinebilir mi?

Çocukluğunuzdan itibaren, anneniz, babanız, öğretmeniniz, teyzeniz, herhangi biri "Sen ağabeyin kadar iyi değilsin", "O kadar akıllı değilsin," "Onun kadar güzel gözükmüyorsun", "Çirkin teyzene benziyorsun" dediğinde incinmişsinizdir, değil mi? Böyle şeyleri bilirsiniz. Sonra okulda başka bir oğlanın notları ve seviyesiyle kıyaslanırsınız ve bu kıyaslama sizi çok derinden yaralar. Bir çocuğu başka bir çocukla kıyasladığınız zaman, o çocuğu bozarsınız. Böylece bütün bu yaralar kalır ve hayatta daha sonra şiddet, endişe, vs. gibi yollarla ortaya çıkarlar; bunların hepsi bu yaralardan bir kaçıştır. Yanılsama da bir kaçıştır, imgenin bir başka biçimidir, bir daha asla incitilmeyeceğiniz yanılsamasıdır bu ve aslında sinir hastalığının bir aşamasıdır. Doğru değil mi? Lütfen kendinize bir bakın. Konuşmacının kullandığı sözler, kendinize bakmanız için bir aynadır.

Şimdi, sorumuz şu: Bu yaralar, tek bir iz kalmayacak şekilde tamamen silinebilir mi? Çünkü yaralanmış ve bunu anlamış bir zihin bir daha asla incitilemez. Masumiyet hiçbir incinişin olmadığı bir zihin durumudur. Masumiyet kelimesi incitilmemek ve incitmemek anlamına gelir. Bu Hıristiyanlıktaki kuzu meseliyle aynı anlamda değildir, incitilemeyecek ve bu yüzden de incitmeyecek bir zihin anlamındadır. Bunu inceleyeceğiz.

Bu nasıl olabilir? Bütün hayatım boyunca incitildim, hassas biriyim. İncinmenin ne demek olduğunu, birisinin aldığı yaraları ve bunların sonra hayatını nasıl etkilediğini biliyorsunuz. İncitildim. Yüzeysel yaralarla oldukça akıllıca baş edebildiğimi görüyorum. Ne yapmam gerektiğini biliyorum. Direnebilirim, etrafıma bir duvar örebilirim, bir daha asla incitilmemek için kendimi soyutlayabilirim, bir savunma kalkanı oluşturabilirim; çoğu insanın yaptığı da budur. Ama bunun arkasında aslında derin şekilde yaralıdırlar. İnsan yaralanıy-

la hiçbir direnç göstermeden de, yüzeysel bir şekilde kırılgan olarak da baş edebilir. Çünkü yalnızca kırılgan bir zihin asla incitilemez. İzleyebiliyor musunuz? Hiç, bir bahar yaprağına dikkat ettiniz mi? Ağır geçen bir kıştan sonra parlak, ılık güneş ışığıyla açan yeni bir yaprak o kadar narin, o kadar diridir ki meltemler, rüzgarlar onu asla koparamaz, yaprak oradadır. Kırılganlık işte budur.

İnsan yalnızca dışarıdan ve yüzeysel şekilde etkilenerek, bunu akıllıca uygulayabilir. Fakat sorumuz şu: Yaralarımız ne derinlikte silinebilir? Yani bilincinde olmadığımız yaralar, o derin yaralar nasıl silinebilir? Analiz ederek yapılabilir mi? Analiz kelimesinin kökü parçalamak anlamına gelir. Bir şeyi analiz ederken, her ne olursa olsun parçalarsınız. Ama kırılmış parçaları analiz eden varlık kimdir? Düşüncenin başka bir parçasıdır, değil mi? Düşüncenin kendisi de bütünün bir parçasıdır. İzliyor musunuz? Yani bir düşünce, diğer düşüncelerin çeşitli parçalarını inceliyor, analiz ediyor ve parçalanma sürüyor. Eğer bunu anlarsanız, bununla ilgili bir sezgi sahibi olursanız, asla analiz etmezsiniz. Bununla ilgili bir sezgi sahibi olabildiniz mi?

Analiz için analiz eden bir kişi ve zaman gereklidir ve her analiz tam olmak zorundadır. Yoksa geriye tortu kalır ve ertesi gün de bunu incelemek gerekir. Bu yüzden sürekli tortularla uğraşırsınız ve analizin tam bir sonu olmaz. Eğer analiz ederseniz, bu günler, aylar, yıllar alır. Bu hakikati, bunun tehlikesini görürseniz, sonra asla, ne özel, ne de genel olarak hiçbir analiz biçimine yüz vermezsiniz. Buradan devam edebilir miyim? Böylece, ister bir uzman yardımıyla olsun ya da toplu olarak, kişisel olarak, analiz etmeyi bıraktık.

Demek ki analiz etmek gizli, derindeki yaralarımı ortaya çıkarmayacak. O zaman ne yapacağım? Bu yaralardan sonra başka konuları ele alacağım, o yüzden lütfen bunu dikkatli

dinleyin. Analiz etmeyeceğim, bunun saçmalığını görüyorum; konuşmacı öyle söyledi diye değil; siz, kendiniz görün. O halde ne yapacağım? Gizli, derindeki yaraları nasıl ortaya çıkarabilirim? Rüyalar bunları ortaya çıkarır mı acaba? Peki rüyalar gerekli midir? Uzman analizciler ve psikologlar rüya görmek zorunda olduğunuzu, yoksa delireceğinizi söylüyorlar. Rüyalar gün boyunca yaptıklarımızın devamıdır. Kuşkusuz. Eğer biz, gün boyunca yaptıklarımızın, düşüncelerimizin, duygularımızın, tepkilerimizin farkındaysak, onlarla oynuyorsak ve aşırı ciddiye almadan onları izliyorsak, ama sadece izliyorsak, uyuduğumuzda rüyalar hâlâ gerekli midir?

Peki analiz ve rüyalar da çözüm değilse, o zaman çözüm nedir? Zihin bütün yaraları, birisinin arkadaşlardan, sıradan tanıdıklardan, özel ilişkiden aldığı yaraları nasıl siler, bu nasıl yapılır? Benden bir cevap mı bekliyorsunuz? Öyle mi? Ne yazık ki bekliyorsunuz. Pekâlâ, bir dakika, bunu cevaplayacak kimse olmasaydı, hiç kimse, o zaman ne yapacaktınız? Analizin bir çözüm olmadığını kendiniz keşfettiniz. Rüyaların hayatın belli bir döneminde bir ölçüde değeri olduğunu fakat esasen bir değerleri olmadığını keşfettiniz. Eğer gün içinde canlıysanız, izliyor, dinliyor, her şeyi dikkate alıyorsanız, sözcüklerin ötesine geçiyorsanız, o zaman rüyaların çok az bir değeri vardır, çünkü uyanıksınızdır, canlısınızdır, enerji dolusunuzdur, çelişki yaşamazsınız ya da her türlü çelişkiyi izliyorsunuzdur. İşte o zaman uyuduğunuzda, rüyaların gerekli olmadığını anlarsınız ve bu yüzden zihin, beyin tam anlamıyla dinlenir. Zihni, beyni bozan gün içindeki bu çelişkidir.

Eğer gün içinde hayatınızı iyi düzenlerseniz, beynin bu işi geceleyin yapmasına gerek kalmaz. Anladınız mı? Hadi ama, canlanın! Ancak içinde yaşadığınız düzensizliği, karışıklığı anladığınız zaman bir düzen getirebilirsiniz. Düzensizliğin

ne olduğunu anlamak gerekir, düzenin ne olduğunu anlamak değil. Eğer düzen yaratırsanız, bu sadece baskı kâğıdına bir kopya olur, değil mi? Oysa insan, hayatındaki düzensizliğin doğasını anlamaya başlarsa –çirkinlik, sıradanlık, kavgalar, azarlama, dedikodu, süre giden aptallıklar, hiç durmadan fikir alıp vermeler– düzensizliğin anlaşılması ile düzen kendiliğinden gelir.

Şimdi, eğer size cevap verecek, size anlatacak kimse yoksa, "Zihnin hiç incinmemesi için, en derindeki yaraların izleri nasıl silinebilir?" sorusuyla karşılaştığınızda cevabınız ne olur? Sizler, hepiniz çok akıllı insanlarsınız, çok fazla okumuşsunuz ve Freud'un, Jung'un ve tüm uzmanların sözlerini aktarabilirsiniz, peki sizin cevabınız nedir? Lütfen dürüst olun, sizin cevabınız nedir? Dürüstçe, "Gerçekten bilmiyorum," diyebilir misiniz? Şimdi lütfen dikkatli olun, samimi olarak, doğrulukla "Gerçekten bilmiyorum," diyebilir misiniz? Yoksa zihniniz hâlâ bir cevap bulmak için kitapları ya da bir cevap olduğunu söyleyen insanları mı araştırıyor? Hadi ama. Gerçekten doğrulukla, dürüstlükle, "Bilmiyorum. Bir cevabım yok. Sorunun ne olduğunu biliyorum, anlamının, öneminin ve derinliğinin kesinlikle farkındayım. Baktım, izledim, çeşitli açılardan gördüm, endişelendim, inceledim, ama bir cevabım yok..." diyebilir misiniz?

Bunu bir sorun yapan nedir –lütfen dikkatli dinleyin– bunu bir sorun yapan nedir? Bir sorun yalnızca onu çözmek istediğinizde var olur. Lütfen bunu dikkatli dinleyin. Bir sorunum var: Temiz, yaralanmamış, kirlenmemiş, özgür, canlı, güzellik ve enerji dolu bir zihnim olsun istiyorum. Bu sorunu inceledim, ona baktım ve ne analiz etmenin, rüyaları yorumlamanın, ne de birisine koşup, "Lütfen bana yardım et," demenin, "Bunların hepsini unutun, Tanrı'yı düşünün." diyen bir guruyu izlemenin bir çözüm olmadığını gördüm. Bun-

ların hiçbirinin bir değeri olmadığını gördüm. Bununla baş başa kaldım ve bu bir sorun haline geldi. Bunun neden bir sorun haline geldiğini soruyorum. Eğer bununla ilgili hiçbir şey yapamıyorsam, bu bir sorun değildir. Hepsini izliyor musunuz? Yalnızca onunla ilgili bir şey yapabileceğimi düşündüğüm zaman bu bir sorun haline gelir. Beni anlıyor musunuz bilmiyorum.

Kocaman bir dağ ile karşı karşıya durduğumu ve bununla ilgili bir şey yapamayacağımı biliyorsam –dağ, bütün yüksekliği, asaleti, heybeti, sağlamlığı, ihtişamı ile oradadır– bunu neden bir sorun haline getireyim ki? Yalnızca o dağa tırmanmak istersem, ardına gitmek istersem bir sorun olur. Fakat bununla ilgili bir şey yapamayacağımı görürsem, ortada bir sorun var mıdır? Eğer bu bir sorun değilse, o halde zaten çözülmüştür, değil mi? Bu bir söz oyunu değil, lütfen. Bu bir hakikat. Bir nehir akıyor, hızlı, güçlü, suları bol. Yalnızca, daha fazla özgürlük, güzellik, hoşluk, barış, vs. olduğunu düşündüğüm karşı tarafa geçmek istersem, nehri geçmek bir sorun olur. Fakat nehri geçemeyeceğimi görüyorum, bir kayığım yok, yüzme bilmiyorum, ne yapacağımı bilmiyorum. Bu yüzden zihnime ne oluyor? Bu tarafta kalmaktan hoşnut değil, anlıyorsunuzdur. Ama aslında bir sorunu yok. Tüm bunları anlıyorsunuz, değil mi? Yani benim yaram bir sorun değil. Bu yüzden, yaralanmış değilim. Ah, bunu görürseniz, aslında o kadar basit ki! O kadar basit ki, görmeyi reddediyoruz.

Şimdi bunu bir süreliğine bir kenara bırakalım ve başka bir konuya bakalım. Kendimizle ilgili sahip olduğumuz imgeyi içinde yaşadığımız toplum ve kültür oluşturur. Kültür şöyle der: Kendini başkasıyla kıyasla, ölç. Kendini kahramanla, azizle, akıllı bir adamla, sözleri kâğıtlara ya da yontulara döken adamla kıyasla; kendini başından sonuna dek kıyasla. Bunu yapıyorsunuz, değil mi, kendinizi ölçüyorsunuz. Bu

şekilde ölçmek kültürümüzün bir parçası ve böylece siz de kendinize, "Ben zekiyim," ya da "Ben aptalım," diyorsunuz. Akıllı, daha okumuş, daha kurnaz, daha akıllı, daha bir şey birisiyle kıyasladığınız zaman aptalsınız; elinizde bir ölçü olduğunda, daha fazla ve daha az da olmak zorundadır, değil mi? Bu kültürümüzün bir parçasıdır. Şimdi kendime soruyorum, niçin bu ölçüm var? Bu bana verilendir. Ya da bunu özenle kendim geliştirdim; daha büyük araba, daha büyük ev, daha büyük zihin, kademeli elde etme süreci. Bütün varoluş sürecimiz ölçme üzerine kurulmuştur; zengin, fakir, sağlıklı olan adam, sağlıklı olmayan adam, bir aziz ya da bir günahkâr olan adam.

Şimdi, zihin ölçme olmadan, yani kıyaslama olmadan yaşayabilir mi? Yapabilir misiniz? Hiç psikolojik olarak asla karşılaştırmamayı denediniz mi? Bir elbise satın aldığınızda karşılaştırmanız gerekir, bundan bahsetmiyorum. Bir ev inşa ediyorsanız karşılaştırmalısınız; orada bu gereklidir, fakat psikolojik olarak da gerekli midir, İsa gibi ya da Buda gibi mirasımızın bir parçası mıdır? Çocukluktan itibaren ölçmek üzere yetiştiriliriz, bu da bizim yaralarımızın bir parçasıdır. Hiç ölçmüyorsam, o zaman yaralanmam. Peki ne yapmam gerekiyor? Ölçüyorum. Siz orada oturuyorsunuz ve konuşmacı bir platformda oturuyor; bir ayrım var, yüksek ve alçak. Ve diyorsunuz ki, "Aman Tanrım, şurada oturan bu adam nasıl bu kadar çok şey biliyor? Ben ne kadar az biliyorum." Bu sonu gelmeyen karşılaştırma hep var.

Karşılaştırdığınız zaman, ya aşağıda ya da yukarıda olursunuz. Karşılaştırma yoluyla bir sonuca ulaşırsınız ve bu sonuç kötü alışkanlıklara sebep olur. Karşılaştırma yoluyla bir sonuca ulaşırım ve olgular ne olursa olsun, gerçek ne olursa olsun bu sonuca tutunurum. Karşılaştırdığım, baktığım, öğrendiğim için tutunurum. Bunu fark etmediniz mi? Bu has-

talıklı bir durumdur, değil mi? Peki neden karşılaştırıyorum? Kısmen alışkanlıktan, kısmen bana böyle intikal ettiği için, kısmen de faydalı olduğu için. Ayrıca karşılaştırma yaptığımda kendimi canlı hissediyorum, çünkü sizin gibi olmak için çabalıyorum, mücadele ediyorum ve bu bana hayatiyet veriyor, tabii bir yandan da üzerimde baskı yaratıyor.

Şimdi kendime soruyorum, hiç karşılaştırma yapmadan yaşamak olanaklı mıdır ve buna rağmen yine de tatmin olmamak? Karşılaştırma yapmayı bıraktığımda, ne olduğum ile ilgili hoşnut olur muyum? Ya da karşılaştırma yapmayı bıraktığımda, o zaman gerçekte ne olduğumla yüzleşir miyim? Peki, karşılaştırma yaparak ne olduğumdan kaçmam mümkün müdür? Bu bir enerji kaybıdır, ama ne olduğumla yüzleşmem için enerjiye ihtiyacım var, bunun için enerji olmak zorunda. Öyleyse karşılaştırma yaparak enerjiyi boşa harcıyorsunuz, değil mi? Eğer tüm bunlarla ilgili bir sezgi sahibi olursanız ve bu benim değil, sizin kendinizin sezgisi olursa, o zaman, karşılaştırma, ölçme, kendini aşağı görme, yukarıda görme, baskı altında hissetme, vs. yüzünden enerjinizi harcamazsınız. Böylece, gerçekte ne olduğuyla, yani kendinizle yüzleşmeye enerjiniz olur. Kendinizin aptal ya da akılsız olduğunu nasıl biliyorsunuz ki? Çünkü bir başkasıyla karşılaştırıyorsunuz ve bu yüzden, "Ben akılsızım," diyorsunuz, değil mi? Karşılaştırmadığınızda, yine aptal mısınız? Ya da bilmiyorsunuz, işte olanlarla yüzleşiyorsunuz. Haydi, canlanın!

Çok fazla sayıda imgeye sahibiz; dini, ekonomik ve toplumsal imgeler, ilişkilere dayalı imgeler, vs. Bu imgeler çok derinlere uzanan sonuçlardır. Eğer analiz etmezsem ya da rüyaları bir analiz aracı gibi kullanmazsam, eğer gün içinde uyanık olur ve izlersem, o zaman sorun var olmayacaktır. Bunu görebiliyor musunuz merak ediyorum. Sorunu düşünce yarattı. "Evet, bu böyledir, imgelere sahibim, incitildim,

bunların ötesine geçmeliyim," diyen düşünce. Bunu söyleyen düşüncedir ve bu imgeleri yaratan da düşüncedir. Böylece düşünce imgelerle ilgili bir sorun yaratır. İzliyor musunuz? Bundaki hakikati gördüğünüz zaman, düşünce bunu bir sorun yapmaz. Tanrı aşkına, bunun nasıl da olağanüstü yalın, ince ve güzel olduğunu görün. Bunu bir kez görürseniz, sorun biter! O zaman gerçekte ne olduğunuzla yüzleşecek enerjiniz olur.

İşte o zaman "Ben neyim?" diyebilirsiniz. Artık karşılaştırma yapmıyorsam, artık taklit etmiyorsam –karşılaştırma yapmak, taklit etmek, uymak demektir– ve yaralar, sonuçlar ve dolayısıyla imge yoksa, ben neyim? Şimdi, ben bu şeylerin hepsiyim: "Analiz etmek zorundayım, bunun ötesine geçmek zorundayım, çatışma içindeyim, ... zorundayım!" diyen düşünceyim. İzliyor musunuz? Bütün bu imgeleri, bölünmeleri yaratan düşüncedir ve "Aydınlanma içinde, huzurlu, ilahi, sakin bir hayat yaşamak için bunların ötesine geçmek zorundayım," diyen de düşüncedir. Ama bu bir aydınlanma falan değildir, yalnızca bir aydınlanma fikridir.

Evet o halde ben neyim? Anlıyor musunuz? Ben sözcük müyüm? Ben tasvir miyim? Ben düşünce miyim, ki düşünce, birikmiş anıların, deneyimin, bilginin tepkisidir, bunlar da yalnızca sözcükler, semboller, fikirlerden ibarettir. O zaman zihin tamamen boş olur, değil mi? Zihin bu hiçbir şey olmayışla yüzleşebilir mi? Anladınız mı? Sorun, bir şey olmak istemektedir. Bütün bunları anlıyor musunuz bilmiyorum. Anlayamıyorsanız da devam etmek zorundayım. Özür dilerim. Alabildiğiniz kadarını alın; alamadığınızı boş verin.

Uygarlık bana hep, bir şey ol, bir şey başar, bu topluluğa katıl, saçlarını uzat, saçlarını kısalt, uyuşturucu kullan, uyuşturucu kullanma, kiliseye git, kiliseye gitme, özgür ol, bağımsız düşün diyor. Toplum, ister küçük, isterse de geniş olsun,

beni bir kalıba uymaya zorluyor. Bu kalıp benim imgem oluyor, ben bu imge oluyorum. Ben uzmanlar tarafından, yalnız olduğumda kendim tarafından tanımlanan imgeyim, bu imgenin ıstırabı, kıskançlıkları, korkuları, zevkleriyim. Sonra, zihnimi böyle tamamen yüzeysel yapanın, aslında bütün bu imgeleri yaratmak olduğunu anlıyorum. Katılıyor musunuz ya da bunu görüyor musunuz? Zihninizin yüzeysel olduğunun farkında mısınız? Ya da yüzeysel zihnin bu tanımına katılıyor musunuz?

Peki zihin karşılaştırma olmadan, uyum olmadan yapabilir mi? Pantolon giydiğimde uyuma bakarım değil mi? Hindistan'a gittiğim zaman, üstüme başka bir şey giyerim. Bir dereceye kadar uyum göstermem, yolun solundan ya da sağından gitmem gerekir. Fakat artık psikolojik olarak uyum göstermek yoktur, çünkü bu uyum sağlama baskısı, içinde yaşadığım toplumun bir ürünüdür, başkalarının da yardımıyla kendi içimde oluşturduğum imgenin bir sonucudur. Bu imgenin incinebilir olduğunu görüyorum; incinen imgedir, karşılaştırma yoluyla kendini büyük ya da küçük, aşağı ya da üstün gören imgedir. Peki ölçüm olmadığında, bir imge var mıdır? Demek ki zihin tek bir imge olmaksızın yaşamaya muktedirdir ve asla incitilemez. Bunu görüyor musunuz?

Ancak o zaman bir ilişki kurabilirim. Bu ilişkiyi sizinle kurabilirim, ama belki siz incinmişsinizdir ve benimle ilgili bir imgeye sahipsinizdir, bu imgeyi bırakmayı reddediyorsunuzdur. Böylece savaş başlar. Ya da siz bir imgeye sahip değilsinizdir, ama ben öyleyimdir. Ve imgemi bırakmayı reddederim, çünkü onu seviyorumdur, bu benim hastalığımdır, bu benim sonucumdur. Peki bu durumda sizin ve benim aramda bir ilişkiden söz edilebilir mi? Öyle bir ilişki yoktur. Bir ilişki kurmak zorunda olduğunuzu söylersiniz. Hasta insan, sizin her zaman herkesle ilişki kurmak zorunda olduğunuzu söy-

ler. Nasıl olur da ben bir ilişki kurabilirim? Bir imgeye sahip olan ve buna tutunarak yaşayan benle, siz nasıl olur da bir ilişki kurabilirsiniz?

Demek ki zihin tek bir imge olmadan, dolayısıyla hiçbir sonuç olmadan yaşama becerisine sahiptir. Bu yüzden asla incitilemez ya da bir ölçüm içinde olamaz. Yalnızca böyle bir zihin masumdur ve dolayısıyla özgürdür. Bununla ilgili soru sormak ister misiniz?

Biliyorsunuz, konuşmacı daha önce bilincin içeriği bilinçtir demişti. Bunu anladınız mı? Bilincim milliyetçilikle ve eğitimimden gelen sayısız şeyle oluşturulmuştur. Bilinci oluşturan içeriktir. Ve bu yüzden içerik, bu bilincin sınırlarını da oluşturur, hudutları tayin eder, çizgi çizer; çünkü ne kadar geniş de olsa, dar da olsa, bilincin ne olduğunu belirleyen içeriktir. Ama hiç içerik yoksa, yani ölçmeler, fikirler yoksa, o zaman bilinç nedir? Bu sizi ilgilendiriyor mu? Bilinci yalnızca çatışma içindeki "ben" olarak biliyorum. Peki eğer bir sorun yoksa, çatışma yoksa, bilinç nedir? O zaman da yine hudut, sınır var mıdır? İçerik tarafından çizilen bir sınır yoktur o zaman. Sadece uzay vardır. Merkezi olmayan, bu yüzden çevresi de olmayan boşluk vardır. Biliyorsunuz, aşk da budur, çünkü aşkın da boyutu yoktur. Bunu daha sonra ele alacağız; bununla ilgili şimdi konuşmamam gerekiyor.

Dinleyici: Bu koşullanmışlık içindeyken, birleştirmek için çabalamak daha da fazla çeşitliliğe yol açmaz mı?

KRISHNAMURTI: Dinleyicimiz diyor ki, koşullanmış bir zihinle sürekli birleştirmeye, bir birlik yaratmaya çalışıyoruz. Ben koşullanmışım, siz de koşullanmışsınız ve sizinle benim aramda bir birlik oluşturmaya çalışıyoruz. Ben yaşadığım deneyimler sonucunda bir uyuşturucu kullanıcısı ola-

rak koşullanmışım, sizse uyuşturucu kullanmıyorsunuz, ama farklı şekilde koşullanmışsınız. Siz bir Katoliksiniz, bense bir Hindu'yum ve bir birlik kurmaya çalışıyoruz. Geçen gün Anglikan Kilisesi'nden yüksek rütbeli birisiyle röportaj yapılıyordu ve bu kişiye dünyadaki çeşitli dinlerle ilgili ne düşündüğü soruldu. "Ah evet," dedi o da, "hepsinde belli bir hakikat var, uygundurlar." Ama muhabir, "Uygundur derken ne demek istiyorsunuz? Onlar da hakikat midir?" diye üsteledi. "Kısmen, muhtemelen, büyük ölçüde," dedikten sonra etraflıca anlattı, konuyu genişletti. En sonunda da şöyle dedi: "En dikkate değer olan nedir biliyor musunuz? Bizim dinimizde tek önemli şeye sahibiz, İsa Mesih'e. Başka hiçbir dinde onu bulamazsınız." Anlıyor musunuz? Yirminci yüzyıldan yüksek mevki sahibi bir zat! Bu konuyu bu kadarla bırakıyorum!

Şimdi, koşullanmış iki zihin arasında bir birlik olabilir mi? Ya da iki koşullanış arasında kaçınılmaz olarak çatışma mı yaşanır? Koşullanma bölünme demektir. Bölünme olduğunda çatışma olmak zorundadır. Eğer siz benim karımsanız, ben de sizin kocanızsam, veyahut ben karınızsam ve siz de kendi ihtirasları, hırslarıyla benim kocamsanız, benim de kendi hırslarım, ihtiraslarım olur, çünkü sizin koşullanmanıza göre ben de koşullanırım. Böylece evli de olsak ve çocuklarımız da olsa ve diğer tüm şeyler, aslında iki ayrı, koşullanmış insanızdır. Ve aramızda nasıl bir birlik olabilir? Birlik olmadığı için sürekli savaşır dururuz.

Yalnızca bölünme olmadığında birlik olabilir. Bu kadar yalındır. Sahip olduğum imgeler, sonuçlar, görüşler yüzünden bölünüyorum. Eğer hiçbir sonuca, imgeye sahip değilsem, bölünme de olmaz. Bu aşktır, anlıyor musunuz?

Bizler, koşullanmış olduğumuz için, enerjimizi çekişmelerle, mücadelelerle, savaşlarla, dünyada olup bitenlerle harcıyoruz. Bu çok büyük bir enerji israfıdır. Bu enerji israfı üre-

tici de olabilir, örneğin bir kitap yazmak için az da olsa bir yeteneğim olabilir, ünlü olabilirim ve kitap sayesinde benlik duygumu güçlendiririm. Bölünme, sonuçtur, imgedir, karşılaştırmadır; eğer bölünmenin kaçınılmaz bir şekilde çatışma yaratacağı olgusunu, hakikatini görürsem ve bu yüzden bölünme olmazsa; eğer bununla ilgili bir sezgi sahibi olur ve bu hakikati anlarsam, o zaman şimdikinden tamamen farklı şekilde hareket edecek muazzam miktarda enerjim olur.

Dinleyici: Özgür ve birlikte diyorsunuz. Bu birlikte fikrini biraz daha açabilir misiniz?

KRISHNAMURTI: Birlikte fikrini açamam. Yoksa bu bir fikir olarak kalır, zaten bir fikri nasıl daha fazla açabilirsiniz ki? Bu daha çok fikir demektir. Yalnızca fikirlere sahip değilseniz, bunu daha çok kavrayabilirsiniz. İzleyebiliyor musunuz bilmiyorum.

Evet, daha önce paylaşıyoruz, sorunumuz üstüne birlikte konuşuyoruz demiştim. Bu demektir ki siz de, ben de bu sorunla ilgileniyoruz. Her ikimiz de bununla ilgili endişeliyiz ve sorunu birlikte inceliyoruz, yalnızca benim incelemem sonra da benim incelediğimi sizin paylaşmanız söz konusu değil. Birlikte demek bu değildir. Birlikte demek, aynı düşünceyle, aynı duyguyla, aynı yoğunlukta birlikte hareket etmeyi anlatır. Birlikte olmak ne demektir biliyor musunuz? Bundan kuşkuluyum. Birlikte olmak; birlikte paylaşmak, katılmak, araştırmak, incelemek, düşünmek anlamına gelir, böylece düşünen ile düşünmeyen arasında bir ayrımdan söz edilemez. Eğer bir soruna, her ikimiz de aynı zamanda, aynı seviyede, aynı yoğunlukla bakıyorsak, birlikteyizdir. Ancak bütün hayatınızı vererek buna ulaşabilirsiniz ve bu bizim hayatımızdır.

Dinleyici: Hep inançların kurduğu otoriteden bahsediyorsunuz, ama para, kölelik, baskı, korku, şiddet ile kurulan otoriteden ve bunlarla ilgili şeylerden hiç ya da neredeyse hiç söz etmiyorsunuz.

KRISHNAMURTI: Tanrım, soru sorabiliyorsunuz, bakın. Dinleyicimiz, otoriteyle ilgili konuşuyorsunuz, ama parayla ilgili otoriteden, hükmetmek ile ilgili otoriteden, kölelik, fakirlik ile ilgili otoriteden hiç, nerdeyse hiç bahsetmiyorsunuz diyor.

Şimdi, buradaki esas konu nedir? Paranın otoritesi vardır, dini olsun ya da olmasın, gücü elinde tutanların otoritesi vardır, toplumsal ayrımın, adaletsizliğin otoritesi vardır ve daha pek çok şey. Bunlarla ilgili asıl konu nedir? Yalnızca rahibin ya da Karl Marx'ın psikolojik otoritesi, bilginin, bilimin, fiziğin dışsal otoritesi yok; aynı zamanda içsel otorite de var. Sizden daha iyi bildiğimi düşündüğüm için, sizden daha açıkça gördüğüm için var olduğunu kabul ettiğim otorite var; kürsülerde oturuyorum ve bu yüzden kendimi büyük bir otorite olarak farz ediyorum. Ayrıca beni istediği zaman oturduğum evden dışarı atabilecek olan ev sahibinin otoritesi var. Sonuç olarak bu büyük, karmaşık otorite var.

Şimdi, nereden başlamalıyım? Benimle misiniz? Hem dışsal, hem de içsel olarak var olan bu muazzam, karmaşık otorite konusunu neresinden tutarak ele alacağız? Soruyu siz sordunuz, ben de inceleyeceğim. Ama nereden başlamalıyım? Dışarıdan mı? Paranın otoritesiyle mi, mülkün otoritesiyle mi, fakirin ve zenginin sahip olduğu otoriteyle mi başlamalıyım? Neresinden ele almalıyım? Çok sessizsiniz. Sorum şu, nereden başlamalıyım? Paranın otoritesini görüyorum, buradan devam edelim çünkü para bütün diğer şeyleri de kapsar. Fakat paranın otoritesi kadar, fikirlerin ve inançların da otoritesi vardır. Yani dışsal alanda paranın otoritesi vardır,

bir de benim de bir parçası olduğum, engin bilginin otoritesi vardır.

Otoritenin yarattığı tehlikeyi görüyorum, çünkü zihni köleleştiriyor. Eğer çok fakir olarak doğmuşsam, benim doğduğum gibi, fakirlik bir alçalmadır; yok eder. Paranın gücü muazzamdır ve fikrin gücü de öyle, doğru değil mi? Marx, İsa peygamber, Buda, kim olursa olsun. O zaman kendime şunu soruyorum: Bu büyük, karmaşık otorite sorununu anlamak için nereden başlamalıyım? Nereden başlamalıyım? Paraya mı saldıralım? Parası, evi olan insanlara bomba mı atalım, evlerini ateşe mi verelim, insanları mı öldürelim, otoritem "Para ve ev sahibi olmak yanlıştır" dediği için bunları mı yapalım? Öyleyse nereden başlamalıyım? Oradan mı, buradan mı? "Ora"sını yaratan "bura"da olandır, otoriteye tapan zihindir, benim bu otoriteyi istememdir, para otoritesini, varlık otoritesini istememdir.

O halde, ilk olarak olduğum yerdeki otoriteyle ilgilenmem gerekir. Olduğum yer, en yakındır, bu yüzden buradan başlayabilirim, oradan dışarıdan değil, çünkü onunla ilgili bir şey yapamam. Doğru başkanı ya da doğru bakanı seçerek yapabileceğimi düşünürüm, ama herhangi bir politikacıya güvendiğim, inandığım zaman, aldanır, biter, mahvolurum. Bu yüzden hiçbir politikacıya, rahibe, fikre ya da güce güven duymam. Dolayısıyla, "Buradan başlamak zorundayım," derim. Zihnimin neden dışarıdaki otoriteye olduğu kadar, içimdeki otoriteye de taptığını bulmak isterim. Neden otoriteyi kabul ediyor, ona tapıyor ve onu istiyorum? Neden onu istiyorsunuz? İstemiyor musunuz? Dürüst olun. İstiyorsunuz. Bu temelde hazla ilgili bir konu mu? Varlık sahibi olmak, vergilerle ilgili bütün o zorlukları beraberinde getirse de size büyük bir haz vermiyor mu? Varlık size itibar ve mevki sağlar, değil mi? Ah, haydi ama. Kafasında pek çok fikir olan,

kitaplar yazmış, ünlü bir adamın gücünü hiç fark etmediniz mi? Bu adamın yerinde olmayı istemez miydiniz?

Aslında hepimiz güce, değişik şekillerde taparız. Ve tamamen farklı tarz bir toplum, farklı tarz bir kültür yaratmak için, her birimiz bu otorite sorununu anlamak ve bununla ilgili bir sezgi sahibi olmak zorundayız. Yalnızca bitip tükenmeyen konuşmalar yapmak değil, otoriteden kurtulmak zorundayız.

V.

Üzüntü ve Çatışmaları Sonlandırmakta Eğitimin, Bilimin, Siyasetin ve Dinin Başarısızlığı

Bana oldukça önemli gelen başka bir konu hakkında konuşmak istiyorum. Son iki, üç söyleşimiz boyunca düşüncenin doğasını ve bütün yapısını, insan hayatında oynadığı hem yararlı, hem de yıkıcı rolü inceledik. Şimdi acı sorununu irdelememiz gerektiğini düşünüyorum. Yalnızca fiziksel acıyı, hastalıkları, kazaları ve yaşlılıkla ilgili rahatsızlıkları değil, acıyı bütün psikolojik anlamıyla da ele almalıyız. Bu, her zaman insanoğlunun en büyük sorunlarından biri olmuştur ve açıkça görülüyor ki bunu çözmek mümkün olmamıştır. İnsan bundan kaçar, çeşitli açıklamalar getirir, ama bu açıklamalar asla gerçek şey değildir. Acıdan hep kaçınılır ve mantıksal hale getirilir, ama o hâlâ durmaktadır. Eğer bu soruna birlikte biraz zaman ayırırsak, çok faydalı olacaktır.

Hıristiyan dünyası acıyı kabul eder ve ona bir insan biçiminde ibadet eder. Doğu dünyasıysa çeşitli mantıklı ya da mantıksız açıklamalar getirir. Ama insanlık yine de acı içindedir; yalnızca kişisel acılar değil, aynı zamanda muazzam ortak acılar yaşanmaktadır; binlerce insanın öldürüldüğü, çocukların yakıldığı savaşların acıları... Yalnızca yakın geçmişte

değil, son dünya savaşı sırasında da Rusya'da milyonlarca insan öldürülmüştü, bütün bunları biliyorsunuz. Bu büyük kolektif acı adeta kara bir bulut gibi duruyor. Diğer yandaysa karşılaştığı sorunların hiçbirini çözemeyen, hep cahillik içinde yaşayan insanın, hissettiği düş kırıklığından kaynaklanan kişisel, bireysel acılar var. Bu cahillik, bilgisizlik anlamında değil, ama kendini tanımamakla, kendi içinde neler olup bittiğini bilmemekle ilgilidir. Bütün bunları tarafsızca ve duygusallıktan uzak bir şekilde değerlendirirsek, siz ve ben, dünyadaki bütün insanlar bu sorunu çözmekte neden başarısız olmuştur acaba? Çünkü üzüntüyü aşmadıkça, sevgi olmaz. Üzüntü, kendine acıma yoluyla, kıyaslamadan doğan bir hayal kırıklığı hissiyle –eskiden mutluydum, şimdi değilim– ya da sevdiğinizi düşündüğünüz birini kaybetmenin acısıyla, etrafında bir çember yaratır.

Bütün bu devasa acı sorunuyla karşı karşıya geldiğinizde, insanların, sizin, bundan nasıl kaçtığını, sakındığını, asla doğrudan ilişki kurmadığını gözlemliyorsunuz. Bir yanda, insanın başka insanlara karşı korkunç davranışlarının, savaşların bıraktığı izlerin, geçmişteki ve günümüzdeki tiranların yaptıklarının sonucu olarak kolektif acı duruyor, diğer yandaysa sizin kendi özel acılarınız. İnsan acıyı anlamadıkça, irdelemedikçe, çözmedikçe, acıyı sonlandırmadıkça, sevginin doğasını ne kadar çok arasa, sorsa ve inceleyip araştırsa da, bence sevginin ne olduğunu keşfetmesi mümkün değildir. İsterseniz buna bir bakalım.

Acı nedir? Diyelim ki, hem fiziksel, hem de psikolojik olarak acı çekiyorsunuz. Çocukların açlık çektiğini, yoksunluklarını; insanların hayvanlara, dünyaya, havaya yaptıklarını; ülkeleriyle, tanrılarıyla, kral ya da kraliçeleriyle, dinleriyle ilgili en ufak bir tahrik söz konusu olduğunda nasıl birbirlerini öldürdüklerini gördüğünüzde acı çekiyorsunuz. Ayrıca ken-

diniz için de acı çekiyorsunuz: Sevdiğiniz ya da sevdiğinizi düşündüğünüz birisi gitti ve derin bir yalnızlık, soyutlanma, kimsesizlik, büyük bir umutsuzluk hissiyle dolusunuz. Çoğumuzun bir bunalımdayken ya da dalgınlık anlarında, belli belirsizce böyle hissettiğine eminim. Bunu bütünüyle anlayıp aşmadığınız sürece bilgelik elde edilemez. Bilgelik kendini tanımakla ya da üzüntünün sonlandırılmasıyla elde edilir. Bilgeliği kitaplardan ya da bir başkasından satın alamazsınız. Yalnızca kendinizi tanıyarak ve dolayısıyla üzüntüyü sonlandırarak kazanabilirsiniz.

Peki, insan neden acı çeker? Fiziksel acı çektiğimizde, bununla ilgili bir şey yapabileceğimizi ya da asabileşmeden buna katlanabileceğimizi akıl yoluyla biliriz. Şöyle ki, eğer sürekli fiziksel acı çekiyorsam, zihnim bozulmadan ve asabi, çelişkili, saldırgan, şiddet yüklü davranışlara başvurmadan da bu acıyı anlayabilirim ve onunla birlikte yaşayabilirim. Fiziksel acıya katlanabiliriz, tahammül edebiliriz, onu anlayabiliriz ve mantıklı ve sağlıklı bir yolla ya da belki de mantıksız ve sağlıksızca bir şeyler yapabiliriz. Fakat burada üzüntünün ne olduğunu, insanın neden acı çektiğini birlikte tartışıyoruz; bu benim sorunum değil, lütfen, sizin sorununuz. Peki acı çekmenin sebebini keşfetmek acıya bir son verecek mi? İnsan acı çekebilir, çünkü umutsuzca yalnızdır. Böyle bir yalnızlık içindeyken, bir başkasıyla ilişkiniz olduğunu hissetmezsiniz, bu tam bir soyutlanmadır ve belki de gecenin bir yarısı odanızda yalnızken böyle hissedersiniz. Bir kalabalığın içindeyken, otobüste otururken ya da bir partideyken, aniden kendinizi ümitsiz, her şey tarafından terk edilmiş hissedersiniz ve işte orada, bomboş ve tamamen soyutlanmışsınızdır. Hiç böyle hissettiğiniz olmadı mı? Böyle bir yalnızlık çok acı vericidir ve bundan çeşitli şekillerde kaçarız; kiliseye gideriz, toplumsal yardım işlerinde çalışırız, evleniriz, çocuk sahibi oluruz,

arkadaşlık kurarız ya da uyuşturucu kullanırız, bu derin soyutlanma hissinden kurtulmak için ne olursa yaparız.

Şimdi, bunu nasıl çözersiniz? Bunu adım adım inceleyeceğiz. Birlikte yapacağız, lütfen. Bununla ilgili konuşmak istiyor ve bu yüzden sizi zorluyor değilim, bu zenginin den fakirine, zorbasından en köleleştirilmişine kadar bütün insanların sorunu. İnsan, üzüntünün sebeplerinden biri olan bu sonsuz yalnızlık hissini nasıl aşar? Bu soruna hiç baktınız mı bilmiyorum. Tanrılarımız, kiliselerimiz, edebiyatımız, törenlerimiz, bilirsiniz etrafımızda dönen her şey, Olimpiyatlar da dahil –bu sabah buraya gelirken bir reklam gördüm– bize huzur vermek üzere vardır. Rahibin görevi de budur; Cennet'te yeni bir hayat vaat ederek bu çirkin hayata katlanmamıza yardım etmek. Son derece ümitsiz, yalnız varoluş duygusundan kaçmak için bu harika bir yoldur. Ancak evli olsak da, çocuklarımız da olsa, günlük eylemlerimiz yoluyla özenle inşa ettiğimiz soyutlanma yine de vardır, benmerkezci bir varoluş bu soyutlanmayla doruk noktasına ulaşır. Peki insan ne yapmalıdır? Bu sorunu nasıl çözmelidir?

İlk olarak yalnızca soruna açıklıkla bakın. Evli olsam da yalnızım, çünkü günlük hayatımda hırslıyım, açgözlüyüm, kıskancım, kendimi son derece önemli bir yere koyuyorum, soyutluyorum. Ve bu benmerkezci eylemler sonuç olarak bu soyutlanmayı, bu büyük, boş yalnızlığı getiriyor. Eğer bunu hissetmediyseniz, bir insan değilsiniz. Çünkü bundan kaçtınız ve bu yüzden körsünüz! Bu şekilde hayatımızın en temel konularından birinden kaçarız. Bildiğiniz gibi, din, düşünce yoluyla çok dikkatli bir şekilde oluşturduğumuz bütün kaçışları sunar; dinlerimizi, meditasyon yöntemlerimizi, toplum hizmetlerini üreten düşüncedir; umut kırıcı, yıkıcı, korkunç savaşlar, hayvanları öldürmek, vs. de düşüncenin ürünüdür.

Şimdi, siz, bir insan olarak, üzüntünün sebeplerinden biri olan bu yalnızlık hissiyle karşılaştığınızda, bunun farkına vardığınızda ne yapmalısınız? Günlük varoluşumuz sırasında kendimizle ilgilenmek için enerji harcarız; yaptığımız etkinlikler enerjinin başka her türlü dışavurumunu engelleyerek ziyan olmasına sebep olur ve yalnızlık da budur. Bu konuda hemfikir miyiz? Yalnızlık, sonuç olarak, bütün enerjinin engellenmesidir. Önce, yalnız olduğumun farkındaydım ve enerjimi çeşitli kaçışlarla, önemsiz, saçma sapan, mantıksız, sözde ruhani etkinliklerle harcadım. Enerjimi bu şekilde harcamak devam etmemi sağladı, ama yalnızlık yüzünden acı çekiyorum ve enerji tamamen tükanıyor. Bunu kavrıyor musunuz, bilmiyorum. Bu oldukça ilgi çekici. Oysa enerji kaçamaklar yoluyla tüketilmediğinde, o zaman yoğunlaşır. Kaçmadığınız zaman, tutku vardır. Tutku. Tutkunun çeşitli biçimleri vardır: cinsel tutku, büyüklük tutkusu, daha iyi olmaya çabalamak, gelişmeye çabalamak, ahmağın teki olmaya çabalamak...

Böylece kaçışın şekli ne olursa olsun, ister incelikli, bilinçli, bilinçsiz, ister tasarlanmış, isterse keyfi, bu sorunu çözmez. Aksine onu daha da kötü bir hale getirir, çünkü kaçarak anlamsız ve saçma sapan bir sürü etkinliğe bağlanırsınız. Fakat bu hakikati gördüğünüz, bununla ilgili bir sezgi sahibi olduğunuz için kaçmazsanız, bütün bu yalnızlık hissi yok olur ve başka bir şey ortaya çıkar, ki o da tutku hissidir. Biliyorsunuzdur, tutku kelimesinin kök anlamı üzüntüdür. Oldukça ilginç, değil mi? Üzüntü olduğunda ve ondan hiçbir şekilde kaçış olmadığında, incelikli kaçış yollarından hiçbirine sapılmadığında, bu üzüntü tutkuya dönüşüyor. İnsanın neden acı çektiğini de sorguluyoruz. Yalnızlıktan başka, insan neden acı çeker? Kendine acıdığı için mi? Kendine acımanın ne olduğunu biliyor musunuz? İnsanın acı çekmesinin sebeplerinden biri de bu mudur? Kendine acıma da, yine insanın kendisiyle

ilgilenmesidir: Sizin çok güzel bir hayatınız var, ama benim yok. Siz çok zekisiniz, çok ünlü, çok vs.'siniz, ama benim hiçbir şeyim yok, hayatım sıradan, önemsiz, küçük. Böylece kıyaslama ve ölçme yoluyla, kendimi aşağı hissediyorum ve üzüntünün sebeplerinden birisi de budur. Şimdi, zihin, yani düşünce, hiçbir şekilde kendine acımaya sebebiyet vermemek için ölçüm yapmaya bir son verebilir mi? Lütfen biz devam ederken bunu bir uygulayın.

İnsan yaşamında üzüntüye yol açan diğer unsurlar nelerdir? Sevmek istiyorum. Sizi seviyorum, ama siz beni sevmiyorsunuz, ben de sizden daha fazla sevgi görmek istiyorum, sizin tarafınızdan sevilmek zorunda olduğumu hissediyorum. Beni sevebilecek tek insan sizsiniz, başka hiç kimse beni sevemez. Sizin dışınızda herkese kapıyı kapatıyorum. Kapımı size açık tutacağım. Ama siz başınızı çeviriyorsunuz. Bu hepinizin başına gelmez mi? Yaşamınızı üzüntü, nefret, öfke, kıskançlık, düş kırıklığı içinde geçirirsiniz, çünkü tek bir kapıdan girmek için ısrar edersiniz! Sonunda sevilmediğinizi anlarsınız. Sevilmediğiniz düşüncesinin ne kadar korkunç olduğu üzerinde hiç düşündünüz mü? Sevilmediğinizi hissetmek dehşet verici değil midir?

Yol kenarında açan bir çiçeğe, onun güzelliğine, rengine dikkat ettiniz mi hiç? Güzel bir koku yayar ve sizden kendisine bakmanızı istemez, onu koklamanızı istemez; orada durmaktadır. Oysa biz insanların düşünce düzeneği, "Sevilmek zorundayım, yeterince sevilmiyorum," ya da "Sizi sevmek zorundayım," der. Üzüntümüzün sebeplerinden biri de bu sevilmeme hissidir, değil mi? Sevginin belli bir şekilde gösterilmesini de bekleriz; cinsel olarak ya da arkadaşlıkla, dostlukla, platonik şekilde ya da fiziksel şekilde. Bunlar, bir başkasıyla kendi önceliklerine dayalı bir ilişki kurmak isteyen bir zihnin göstergesidir; sevginin oluşmasını engelleyen de budur, öyle

değil mi? Söylediğimiz gibi, yalnızca acı sona erdiğinde sevgi doğar. Sevgi acının çemberi, alanı içinde var olamaz.

Korku olduğu zaman üzüntü de vardır. Öyleyse insanların neden korktuğunu keşfetmemiz gerek. Belli bir insan niçin ve neden korku duyar? Korku temelde ne ifade eder? Bir güvensizlik duygusu değil midir? Bir çocuk tam bir güvenliğe ihtiyaç duyar. Ancak giderek hem babalar, hem de anneler çalışıyor ve yuvalar dağılıyor. Ebeveynler kendileriyle, toplumdaki mevkileriyle, daha fazla para kazanmakla, daha fazla buzdolabı, daha fazla araba, daha fazla şunla bunla o denli meşguller ki, çocuğa tam bir güvenlik sağlayacak zamanları yok. Bütün bunları bilmiyor musunuz?

Güvenlik hayattaki en temel şeylerden biridir, yalnızca sizin ve benim için değil, herkes için böyledir. Bir gettoda ya da sarayda yaşayın, güvenlik kesinlikle gereklidir. Yoksa beyin etkin ve sağlıklı bir şekilde işleyemez. Bu sürece, nasıl oluştuğuna bakın. Güvenliğe ihtiyacım var. Herkes gibi, yiyecek, giysi ve barınak sahibi olmak zorundayım. Eğer şanslıysam bu fiziksel ihtiyaçlarımı karşılayabilirim. Fakat psikolojik olarak tamamen güvende olmak çok daha zordur. Bu yüzden güvenliği bir inançta, bir sonuçta, milliyette, bir ailede ya da deneyimde ararım, ama bu deneyim, bu aile, inancım tehdit edildiğinde, korku duyarım. Tehlikeyle, psikolojik belirsizlik tehlikesiyle yüzleşmem gerektiğinde, bilmediğim bir şeyle, yarınla karşılaştığımda korku duyarım. Ayrıca kendimi benden daha üstün olduğunu düşündüğüm sizinle kıyasladığım zaman da korku duyarım.

Şu halde, zihin güvende olabilir mi? Beyin, her türlü korkunun sona erdiği tam bir güvenlik içinde olabilir mi? Lütfen bunu dinleyin. Korkuyorum, çünkü beynin etkin, sağlıklı, mantıklı şekilde çalışabilmesi için, bozulamayacak bir güvenliğe ihtiyaç duyduğunu biliyorum. Ama bu gerçekleşmediğinde korku oluşuyor. Bunu çok açıkça görüyorum. Peki

korkunun oluşmaması için beyin tam bir güvenliği nasıl bulabilir? Zihniniz ve beyniniz aynı şeydir ve düşünceniz, bütün varlığınız buradan kaynaklanır; işte bu beyin bilinçli ya da bilinçsiz olarak, hiçbir zaman korkuya –belirsizlik korkusu, bilmeme korkusu ya da keşfedememe korkusu– kapılmamak için nasıl tam bir güvenliğe kavuşabilir? Şimdi bu nasıl gerçekleşir? Herhangi bir inançta, sonuçta, görüşte ya da bilgide güvenlik olabilir mi? Açıktır ki olamaz, ama insanlar yine de bunları denemiştir.

Zihin, düşüncenin tasarladığı şeylerde güvenlik olmadığının farkına varabilir mi? Düşünce inancı tasarladı, sonuçlar tasarladı; dogmaları, dinsel törenleri, kurtarıcıları, bütün bu dışsal psikolojik sonuçları düşünce tasarladı ve sonra da bunlardan beslendi. Bunlar tehdit edildiğinde büyük bir korku doğar. Ancak pek çok akıllı, gözleri açılmış insan bütün bunları bir kenara bıraktı, bazıları belki de tamamen bıraktı. Artık kiliseye gitmiyorlar, artık Marksist kuramın hiçbir biçimini kabul etmiyorlar.

Peki zihin nasıl güvende olabilir? Bu kesinlikle gereklidir, çünkü güvensizlik korkunun en büyük nedenlerinden biridir. Ya akıl nedir? Çünkü eğer zihin akıllıysa, korku olmaz. Zihin hayatla akıllı bir şekilde –aklın ne olduğunu daha sonra keşfedeceğiz– yüzleşecek güce sahipse ve uyanıksa, her türlü durumu korkusuzca karşılayabilir. Böylece zihnin kendisi güvenlik hissi olur. Bunu görüyor musunuz bilmiyorum. Zihin, şimdiki haliyle, karmaşa içindedir. Ne yapacağımızı bilmiyoruz, ne düşüneceğimizi bilmiyoruz, inancımızı bir şeye bağladık, ama başarısız oldu; bir şeye inandık, ama başarısız oldu. Geleneklere güvendik, ama yok oldular. Arkadaşlara, ilişkilere, aileye güvendik, ama hepsi dağıldı. Bu yüzden zihin büyük karmaşa içinde, kararsız, arayışta, sorularla dolu. Bu çoğumuz için doğru değil midir?

O halde karmaşa içindeki bir zihin ne yapacaktır? Karmaşa içinde bir zihin bir şey yapmamak zorundadır. Çünkü bu karmaşadan çıkmak için ne yaparsa yapsın, yine de karmaşa olacaktır. Neyi seçerse seçsin, mutlaka karmaşa olacaktır. Herhangi bir lideri izlese de karmaşa içinde olacaktır. Liderin de aklı karışık olmalıdır, aksi halde onu benimsemezdiniz. Bunu anlıyor musunuz? Herhangi birisini, yol göstericinizi takip ediyorsanız, bu kişinin de aklı karışık olmalıdır; çünkü sizin aklınız karışık, öyle olmasaydınız, onu takip etmezdiniz. Ah, bunların hepsini görün! Buna kalbinizi verin, tutkulu olun, o zaman keşfedeceksiniz. Peki aklınız karışık olduğunda ne yaparsınız? Genellikle birisinden bizi aydınlatması için yardım isteriz; biraz felsefe okuruz ve bu yolla ya da başka bir yolla kaçarız; bunların hepsi karmaşadan doğan eylemlerdir ve daha fazla karmaşa, acı ve çatışma yaratmaya mahkûmdurlar.

Öyleyse, aklımın karışık olduğunu bildiğimde ne yapmalıyım? Tam bir güvenlik olması gerektiğini biliyorum ve aklım karışık. Bu yüzden bir şey yapmayacağım! Anlıyor musunuz? Aklım karışık, çünkü bu karmaşayı aydınlatmak için bir şey yapabileceğimi düşündüm. Karmaşayı aşabileceğimi düşündüm, ama karmaşayı aşacağımı söyleyen varlık, karmaşanın parçası ve karmaşanın yaratıcısı. Bu yüzden karmaşaya sebep olan düşünce "Bununla ilgili bir şey yapamam!" der. Bununla ilgili bir şey yapamayacağını kavradığı anda, karmaşa biter. Haydi ama! Böylece zihin durulur, netleşir.

Daha önce de söylediğimiz gibi, imanımızı, inancımızı bir şeye, eğitime, bilime, siyasete, dine bağladık, ama her şey iflas etti. Eğer bunu görmüyorsanız, farkında değilsiniz.

O halde zihin nerede kendine güvenlik bulacak? Zihin neyin yanlış olduğunu, neyin yanılsama olduğunu gördüğü zaman, bir kavrayışa, sezgiye sahip olmadığını gördüğü za-

man güvenlik bulacaktır. Bir sezgiye sahip olduğu anda, bu sezginin kendisi güvenliktir, yani akıldır. Anladınız mı? Her türlü örgütlü dinin yıkıcı olduğunu görüyorum, bunun farkındayım, bununla ilgili bir sezgi sahibiyim. Bu hakikattir. Ve bu hakikatin algılanması güvenliktir. Sizinle benim aramda bir imge varsa, bu imgenin ilişki kurmamızı engelleyeceğini çok açıkça görüyorum, bununla ilgili bir sezgi sahibiyim. Bu sezgi güvenliktir. Yalnızlıktan her türlü kaçış biçiminin yıkıcı olduğunu görüyorum, algılıyorum. İşte bu algılayışın kendisi güvenliktir. Ve akıldır. Bu akılda tam bir güvenlik vardır. Anlıyor musunuz? Ve bu yüzden korku var olamaz.

İnsan yalnızca karanlıktan, fiziksel acıdan, insanların hakkınızda ne söylediğinden korkmaz, bunun dışında ölüm korkusu, yaşam korkusu, hemen hemen her şey hakkında korku duyabilir. Yalnızca bilinçli korkular değil, aniden keşfettiğiniz gizli korkular, bilinçsiz, derin ve köklü korkular da vardır. Peki zihin bunlarla nasıl baş edecektir? Çünkü fiziksel olsun, psikolojik olsun bütün korkuların bir çeşit karanlık, acı, karmaşa, çirkinlik ve üzüntü getirdiğini çok açıkça görüyorum. Her türlü korkunun en yıkıcı şey olduğunu yalnızca fikri olarak değil, fiili olarak da algılıyorum ve görüyorum. Ayrıca kültür yoluyla, ailem yoluyla, din yoluyla, vs. ile intikal eden derinlere kök salmış korkular da vardır.

Bununla nasıl baş edeceğim? Korkunun birçok başı mı var, yoksa yalnızca bir tane mi, birçok ifadesi mi var, yoksa farklı biçimlere sahip tek bir ifadesi mi? Bütün bunlar sizi yoruyor mu? Zihin çözümleme yoluyla her bir korkuyu, korkunun her biçimini, her dışavurumunu izleyecek midir? Yoksa yalnızca bir tek merkezi korku mu vardır? Bunu keşfetmelisiniz, değil mi? Korkunun birçok yüzü birleşerek bütünü mü oluşturuyor, yoksa yalnızca korku ve onun kendini türlü türlü biçimlerde gösteren tek bir kökü mü var?

Bir tek korkuyu, korkunun bir tek ifadesini izlemenin bizi temel bir konuya getirdiğini görüyorum. Korkularınızdan birini ele alın ve onu uzun uzun düşünerek, bakarak inceleyin; ona bakabiliyor musunuz, onu nesnelleştirebiliyor musunuz ve kaçmadan onunla kalabiliyor musunuz bakın. Bakın, adım adım inceleyin ve kökünü bulacaksınız. Daha sonra başka bir korkuyu ele alın: Kökler farklı mı? Yoksa bir ağacınki gibi dallanmış budaklanmış tek bir kök mü var? Bu tek bir kökü tamamıyla anlayabilirsem, ister ölüm korkusu, yalnızlık korkusu, işimi kaybetme korkusu olsun, ister yarından sonra konuşma yapamama korkum, isterse hasta olma korkusu, o zaman hepsini bitiririm. Bunlar bu merkezi korkunun çeşitli hareketleri midir? Zannımca, yalnızca tek bir korku vardır ve kökü, genişleyen bir ağaç gibidir. Ve zihin bunun derinine, bu çok karmaşık kök sistemine girse de, korkuları tek tek incelemenin bir anlamı yoktur.

Peki, zihin–bunu iyi dinleyin– kökün çeşitli ifadelerine bakmayabilir mi? Zihin kök sistemine bütünüyle bakabilir mi? Zihin yalnızca özel bir korkuyu çözmekle uğraşmıyorsa, bu kök sistemini tamamıyla inceleyebilir. Karımın ne söyleyeceğinden, işimi kaybetmekten, lanet olası küçük bir işte kendimi geliştirememekten korkuyorum. Bu korkuların her birini inceliyorum ve kökteki şeye ulaşıyorum, bu bir şey olma arzusu, isteği, kendini gösterme isteğidir. Ve bu bir şey olma arzusu, bu kök sisteminde var olma isteği çeşitli başka korkuları getiren unsurdur. O halde zihnim bu korkuya bakabilir, onunla birlikte yaşayabilir ve onu değiştirmeye çalışmayabilir mi? Çünkü korkuyla ilgili bir istekte bulunduğum ya da bir seçim yaptığım anda, zihnim karmaşadan, bir sonuçtan yola çıkıyor, onu aşmaya çalışıyor, bu yüzden çatışma doğuyor ve çatışma da korkuyu besliyor.

Peki zihin, sizin zihniniz yalnızca korkunun dışavurumlarına değil, kökenine bakabilir mi? Bu bütün varoluş ağacına bakmak anlamına gelir ve korku buradaki unsurlardan yalnızca biridir. Şimdi, bir şeye bütünüyle nasıl bakarsınız? Yalnızca özel bir korkuya değil, kök korkuya; yalnızca size özel, şahsi korkularınıza, çeşitli türdeki korkularınıza değil, insani korkuların bütününe nasıl bakarsınız? Bir şeye bütünüyle bakmak ne anlama gelir? Hâlâ birlikte miyiz? Yoksa uyuyacak mısınız?

Şunu soruyoruz, –bunu dinleyin– "ben" ve "ben olmayan", biz ve onlar, benim evim, senin evin, benim tanrım, senin tanrın, benim sistemim ve senin sistemin, benim gurum ve senin gurun, benim siyasetim ve senin zorbalığın şeklinde parçalara ayrılmış olan zihin, böyle bir zihin nasıl olur da bütün şeye, herhangi bir sorunun bütününe bakabilir? Bunun bütününe bakamadığı sürece, onu çözemez ve aşamaz. Öyleyse zihin nasıl bakar –araç anlamındaki nasıl değil– bütünün algılanması ne zaman meydana gelir? Ancak düşünce parçalanmış olduğunu ve bütünü algılayamayacağını idrak ederse bu gerçekleşir. Düşünce doğası itibariyle parçalanmıştır, doğası itibariyle karmaşa yaratmak zorundadır ve benim yarın korkumu yaratan da budur. İşte bu idrak, bu sezgi bütünün algılanmasıdır. Anladınız mı? Gerçekten çok sıkı çalışıyorum. Neden bilmiyorum. Sizden bir şey istemiyorum, hiçbir şey! Tanrıya şükürler olsun! Bu yüzden konuşabiliyorum, çünkü istiyorum.

Peki zihin gözlemci olmadan gözlemleyebilir mi? Zihin korkunun bütününü gözlemleyebilir mi? Peki zihin korkunun bütününü gözlemlediğinde, korku olur mu? Lütfen buna bir bakın! Korkunun bütünü, yalnızca bilinçli değil, aynı zamanda bilinçsiz korkular da demektir: bütünlük. Bu, zihin bütünlüktür demektir, bunu anlıyor musunuz bilmiyorum,

korkunun bütününü kastetmiyorum. Bir şeye tamamıyla bakma yetisine sahip bir zihin, açıktır ki korkmaz.

Biliyorsunuz, korku hakkında konuştuğumuz zaman, haz, zevk, keyif sorununu ve kendini gösterme talebi olmayan bir güzellik hissini de incelemeliyiz. Görüyorsunuz, çoğumuz hazzın peşinden koşar ve onu elde etmeye çalışırız. Hazzın doğru ya da yanlış olduğunu söylüyor değiliz. Yalnızca araştırıyor, bakıyoruz. Felsefemiz, dinimiz, toplumsal yapımız ve ahlakımız haz üzerine kurulmuştur ve hazzın son noktası Tanrı'dır. Peki herkesin istediği hazla ilgili yanlış olan nedir? Hazzın peşinden gitmekle bir sonuca varılmıyorsa, bunu acı, korku, şiddet, gaddarlık takip eder. Bu yüzden zihin hem korkunun, hem de hazzın doğasını keşfetmek zorundadır, bunlar yaşamımıza hükmeden iki unsurdur.

Haz nedir? Korkuyu yeterince sorguladık. Ya haz nedir? Sevgiyle mi ilgilidir? Zevkle mi ilgilidir? Keyifle mi ilgilidir? Yoksa haz, hazzın kovalanması hep düşüncenin ürünü müdür? Diyelim bir dağa bakmaktan müthiş zevk alıyorum: dağın hoşluğu, güzelliği, asaleti, heybeti, buzul, koyu mavi vadiler ve dimdik uzanan çamlar. Belli bir yükseklikten ya da pencereden bakarken, onun bütün güzelliğinden zevk alıyorum. Büyük keyif veren bir uyaran var. Dağdan uzaklaşıyorum, ama bu keyfin, bu dağın hatırası duruyor. Sonra bu hatıra, düşünce olarak şöyle diyor "Yarın sabah oraya tekrar gitmek ve ona tekrar bakmak zorundayım." Bu hazdır, değil mi? Doğal, normal, sağlıklı, makul bir keyif, düşünce tarafından izlendiğinde, tekrarlanmak zorunda olan hazza dönüşür ve tekrarlanmadığında, acıya, düş kırıklığına, vs. yol açar. İşte yine düşüncenin, korkuyu olduğu gibi, hazzı da beslediğine, ona bir devamlılık kazandırdığına dair bir sezgim var. Bu sezgi, korku ve hazla ilgili akıllı bir farkındalık yaratır, birinin ya da ötekinin reddine yol açmaz. Tüm bunları takip ediyor mu-

sunuz? Bir seferde çok fazla şey mi söylüyorum? Aldırmayın. Devam etmek zorundayım. O halde keyif nedir? Sevgi haz mıdır, sevgi arzu mudur? Üzüntüyü aşmayı anlamadan, korku ve hazzı anlamadan, sevgi olamaz. Peki keyif nedir? Zihin keyfi çağırabilir mi? Yoksa siz onu aramadığınızda mı oluşur? Keyif oluştuğunda, düşünce araya girer ve "Bundan daha fazla almak zorundayım," der, dolayısıyla keyif hazza dönüşür. Bütün her şeyin ne kadar sıra dışı olduğunu, düşüncenin neler yaptığını görün. Öyleyse yalnızca öteki olmadığında sevgi olabilir. Olumsuzlama yoluyla, olumluya ulaşıyorsunuz. Korkuyu, güvenliği, üzüntüyü, sonu gelmez hazların peşinden gitmeleri anladığınız zaman, bunları bütünüyle görüp aştığınız zaman, sevginin ne olduğunu da anlarsınız.

Belki birkaç soru sormak istiyorsunuzdur.

Dinleyici: Bunalımda olan birine nasıl yardım edilebilir?

KRISHNAMURTI: Bunalımda olan birine nasıl yardım edebiliriz? Burada en şiddetli olarak yardım kelimesine itiraz ediyorum. Ben kimim ki size yardım edeceğim? Lütfen bunu dikkatli dinleyin. Bana mutfakta yardım edebilirsiniz, araba sürmeme yardım edebilirsiniz. Dinleyicimiz bunu sormuyor. "Bunalımdaki birisine nasıl yardım edebilirim?" diye soruyor. Ben kimim ki yardım edeceğim? Niçin yardım edebileceğimi düşünüyorum? Lütfen, bunu ciddi olarak soruyorum, bir kenara atmayın. "Size yardım edebilirim," diyorum. Bu benim kibirim midir? Sizin bildiğinizden daha fazla mı biliyorum? Ve bunalım hakkında sizin bildiğinizden daha çok şey biliyorsam, bu bunalımı anlamanıza yardım edebilir miyim? Bununla ilgili yalnızca sözlü olarak konuşabilirim. Sizinle bunalım hakkında sözlü bir iletişim kurabilirim, ama sizin bunalımı aşmanıza yardım edebilir miyim? Yoksa bunu sizin mi yapmanız gerek? Kulağa acımasızca geliyor.

Peki siz acı çekerken ben ne yapmalıyım? Bunalımı bir çeşit üzüntü, acı, korkudur. Yardım etmek, bu bunalımı anlamanıza yardım etmek için ben ne yapabilirim? Soru bu, değil mi? Ben ne yapabilirim? Haydi. Bu konuyu sizinle konuşuyorum. Sizinle bunu nasıl konuştuğum çok önemli; duygusal bir şekilde, heyecanlı bir şekilde, sizi rahatlatmaya çalışarak. Bu yardımcı oluyor mu? O zaman ne yapacağım? Sizinle yakınlık mı kuracağım? Elinizi mi tutacağım? Bu sizin bunalımla yüzleşmenize fayda sağlıyor mu? Bunalımla yüzleşmeniz için size sözde güç verebilir miyim, sizi neşelendirebilir miyim? Ne yapacağım? Haydi, söyleyin bana. Kederliyim, oğlumu kaybettim, o gitti ya da kocam, ya da her kimse, benimle ne yapacaksınız? Gözyaşları içindeyim, kendime acıyorum, yalnızlık hissiyle doluyum, sahip olduğum her şeyi kaybettiğimi hissediyorum. Elimi tutabilirsiniz, okumak için beni avutacak bir kitap verebilirsiniz. Peki bunlar benim herhangi bir sorunumu çözer mi?

Belki de tek yapabileceğiniz sessiz olmaktır ve eğer seviyorsanız, sevmenin ne demek olduğunu biliyorsanız, bu sessiz, şefkatli vaziyette durmaktır. Daha fazlasını yapamazsınız, değil mi? Fakat sevmek, hayattaki en büyük şeylerden biridir. Ve bunu yapmak için, herkese karşı böyle bir şefkat hissi, tutku, sevgi duymak için, anlamak ve kendinizi tanımak zorundasınız –acı içinde, hep kendini düşünen, yalnız, perişan, korkmuş olan sizi– siz bunların hepsisiniz. Eğer kendinizi anlarsanız, size bir başkasıyla nasıl ilgileneceğinizi söyleyecek bilgeliğe ulaşırsınız. Fakat size önerim, birisine yardım etmek niyetiyle yola çıkmayın. Misyonerler insanlara yardım etmek isterler. Doğudaki ülkelere gitmeli ve onları görmelisiniz. Evet insanlara yardım ediyorlar, yalnızca oradaki insanlara taşıyacakları başka yükler getiriyorlar. Onların da kendi yükleri, kendi tanrıları, kendi inançları var, bu

yüzden kendileriyle birlikte başka bir takım inançlar, başka bir tanrı getiriyorlar. Böylece birçok dert ve karmaşa baş gösteriyor.

Dinleyici: Sizin sezginize sahip olmadığımız için mi, kendi başımıza yapamayacağımız bir şeyi yapmanızı sizden istiyoruz?

KRISHNAMURTI: Bir sezgiye sahip değilim. Size sezgiye sahip olduğumu kim söyledi ki? Gerçekten ciddiyim. Size kim söyledi? Bu sezgiyi birlikte paylaşıyoruz; o ne benim, ne de sizin. Lütfen bunu anlayın. Sizinle paylaştığım benim sezgim değil; bu sezgi her ikimiz için. Ne benim, ne de sizin. Bu sezgidir, bu akıldır. Eğer aramızda bu akıl varsa, o zaman doğru şekilde hareket edeceğiz, yeni bir dünya, yeni insanlar yaratacağız.

Dinleyici: Kararsızlığın doğasıyla ilgili biraz konuşabilir misiniz?

KRISHNAMURTI: Kararsızlığın doğasını, yani karar verememeyi biraz daha açıklar mısınız lütfen. Yalnızca karmaşa içinde bir zihin karar vermek ister. Bunu anlıyor musunuz? Eğer aklım karışıksa, "Bir şey yapmak zorundayım," derim. Eğer aklım berraksa, karar yoktur, yalnızca eylem vardır. Yalnızca ne yapacağım, ne düşüneceğim, nasıl hareket edeceğimle ilgili tereddütte olduğumda, bir seçim olmak zorundadır. Bu seçim benim tereddüdüme, yani kararsızlığa dayanır ve karar verememiş bir durumdayken, birisi veya bir şey karar verir ya da ben bir şey yapmaya karar veririm. Yani, karmaşadan çıkmak için bir karar seçimi yapmak zorundasınız. Her şey açık ve net olduğunda, karar yoktur. Basit değil mi? Eğer buna bakarsanız, bununla yaşarsanız, gerçekten çok basittir.

Hayatımda hiçbir şeye karar vermedim, konuşma yapmaya ya da konuşma yapmamaya, hiçbir şeye. "Varlıklarımı bırakmalıyım,", "Bunu yapmak zorundayım," ya da "Bunu yapmamak zorundayım," demedim. Asla! Bunda bir güzellik vardır, çünkü karar iradeyi gösterir, değil mi? Karar veriyorum. Karar çelişki içerir. İki şey arasında karar vermeniz gerekir. Karar veren varlık kimdir? Düşünce mi? Elbette. Ama bu bölünmeyi zaten düşünce yarattı. Bunu ya da şunu yapmam gerektiği arasındaki kararsızlığı düşünce yarattı.

Dinleyici: Kararsızlık diye bir şey hiç yok mudur?

KRISHNAMURTI: Hanımefendi, hiç kararsızlık yok mudur diye soruyor. Tabii ki vardır. Yalnızca açıklık, berraklık olmadığında kararsızlık olduğuna dikkat çekmek istemiştim. Bakın, Bern'e ya da Montrö'ye nasıl gideceğimi bilmiyorum. Oraya nasıl gideceğimi bilmiyorum, bu yüzden soruyorum. Bilseydim, sormazdım. Karar yoktur; yola çıkıyorum. Şimdi, benim zihnim de hiç soru sormayacak, bir şeye karar vermeyecek kadar berrak olabilir mi? Bilmiyorum takip ediyor musunuz? Özgürlük budur, değil mi?

Peki bu kadar karışmış, parçalanmış ve dağılmış olan zihnim tamamen berrak olabilir mi? Ancak zihnimin bütününü görürsem berrak olabilir; bütününü, onun çeşitli parçalarını değil, bir bütün yapmak için bütün parçaları birleştirerek değil. Bütün parçalanmayı gördüğümde, bu parçaların nasıl meydana geldiğini, neden çeliştiklerini gördüğümde, zihnim gördüğünde, çözümsel olmayan bir biçimde görürüm; bunların hepsini tek bir bakışta görebilirsiniz. Bunu yalnızca, zihin düşüncenin araya girmesine izin vermediğinde, düşünce sizin gözleminize karışmadığında yapabilirsiniz, çünkü parçalanmayı yaratan varlık, unsur düşüncedir.

VI.

Korku; İnanca, Dogmaya, İnsanlara ve Varlığa Bağlılık Yaratır

Birlikte, düşüncenin doğasını bütünüyle ele aldık. Şimdi de, korkmayan, hazzın istekleri peşinde sürüklenmeyen, keyfi hazza çevirmeden tadabilen bir zihin hali nasıldır; ölüm sorununu anlayabilen, bununla ilgili sezgi sahibi olabilen bir zihnin niteliği nedir; bütünüyle yaşamak ne demektir, bunları araştırmalı ve keşfetmeye çalışmalıyız; ve belki de sevginin ne olduğu sorusuna da geri döneceğiz.

Beynimizin ve zihnimizin nasıl çalıştığını ve tam bir güvenliğe sahip olmanın ne kadar önemli olduğunu detaylarıyla anlattık. Beyin ancak o zaman normal, mantıklı ve sağlıklı bir şekilde işleyebilir. Beynin inançta, dogmada, sonuçta güvenlik olup olmadığını keşfetmeye çalıştığını söylemiştik. Bunlarda güvenlik bulacağını ümit eder ve böylece aşırı derecede bağlı hale gelir. Beyin bunların hiçbirinde güvenlik, kesinlik, garanti niteliği bulunmadığını keşfederse –tabii eğer farkındalık sahibiyse– hem fikren hem de duygusal olarak tatmin edici olan bir yanılsama icat etmeye çalışır. Yaşamımız boyunca sürekli yinelenen bu süreci gözlemlediniz mi bilmiyo-

rum: İlişkilerde güvenlik ve kesinlik arayan ama bulamayan zihin, bir sonuca varır ve bu sonuca bağlanır. Ama bu sonuçla ilgili bir şüphe doğduğunda ya da sonuç bozulduğunda, bundan başka bir sonuca, sonra da bir başkasına koşar, gittikçe bir şeylere bağlanmaya başlar. Böylece varlığa, insanlara ya da fikirlere bağlılık doğar.

Biz yaşlandıkça ölüm sorunuyla da karşılaşırız, eğer bağlılık sorununu incelersek bu kelimenin derin anlamını da anlayacağımızı düşünüyorum. İnsan zihni, bizim zihnimiz, sizin zihniniz niçin varlığa, insanlara, fikirlere bağlanır? Fikirler, hepsi düşünce tarafından bir araya getirilmiş sonuçlar, kanaatler, gelenekler, bir formüldür. Bunlar bir imge şeklinde, bir sözcük yani bir sembol şeklinde ya da belirsiz, hayali bir yanılsama şeklinde bir araya getirilirler. Zihin bütün bu şeylere neden bağlanır? Eğer bir yanılsamaya ya da bir kişiye bağlanmazsanız, mala mülke bağlanırsınız, bu bir ev, bir toprak parçası ya da toplanmış mobilyalar olabilir. Neden? Zihnin, düşüncenin mal gibi, para gibi bir şeye tutunmasına sebep olan nedir? Varlık kelimesini kullandığımızda, tüm bunları içerir.

Bu tutunma nedendir? Çünkü daha önce de söylediğimiz gibi, yalnızca neden ve sonuç ilişkisini sorgulamak, zihni sebepten kurtarmaz. Fikri bağlamda, zihnin varlığa neden bağlandığını, çözümleme yoluyla parçalara ayırarak anlayabilirsiniz, ama bunun sonunda yine de bağlılık olacaktır. Bağlılığı sona erdirecek olan yalnızca, bağlılığın bütün yapısıyla ilgili bir sezgiye sahip olmaktır. Çünkü bir şeyle ilgili bir sezgiye sahip olmak, bir şeyin hakikatini anlamak kendisiyle birlikte özgürlük getirir, akıl getirir. O halde, zihin neden kendini varlığa, insanlara, sonuçlara, fikirlere, sembollere, hayallere ve geri kalan her şeye bağlamaktadır? Neden?

Varlığa bağlılık, yalnızca dışsal şeylere karşı değildir, insanın kendi bedenine bağlanmasını da içerir ve bu da bir şeydir.

Bir varlığa bağlandığımızda ve onu koruma altına aldığımızda, sonra da onun buna değmediğini fark ettiğimizde, ondan kopmaya çabalarız. Bu şekilde önce bağlılık olur, sonra kopuş ve sonra da ikisi arasında çatışma. Lütfen, daha önce söylediğimiz gibi, yalnızca bir dizi sözcük, fikir, sonuç dinliyor değilsiniz; birbirimizle paylaşıyoruz, bu incelediğimiz şeyi dinlemek ve ondan keyif almak da demektir, çünkü bir şeyden keyif aldığınızda çok daha çabuk öğrenirsiniz. Bunu fark ettiniz mi bilmiyorum, ama bir şeyi sorun haline getirirseniz, öğrenemezsiniz. Benim için, zihnimin neden varlığa bağlandığını keşfetmek, sanırım şöyle diyebilirim, çok eğlencelidir. Bunu öğrenmek istiyorum ve bu yüzden bunu bir sorun haline getirmeyeceğim. Bunu bir sorun haline getirirsem, o zaman onu aşmak isterim ve zihin kopma fikrini yaratır. Sonra da bağlılık ve kopuş arasmda çatışma doğar ve çatışma içindeki bir zihin asla öğrenemez. Bu çatışmanın sonuçlarını öğrenebilir, ama bağlılığın kökenindeki sebebi öğrenemez.

Keyif sorununu hiç incelediniz mi bilmiyorum. Zevk ve keyif arasmda derin bir fark vardır. Hazzın bir amacı vardır. Haz önceki bir hazzın hatırasının peşinden gider, oysa keyif anbean gerçekleşir, anlıktır. Keyfi oluşturamazsınız, ama hazzı oluşturabilirsiniz. Keyif alındığında, beyin gevşer. Bakın, göreceksiniz. Ama hazzın peşinden gittiğinde gerginleşir, bir amaç güder ve o zaman düşünce bir maksat oluşturur, bir irade geliştirir. Diğer yandan keyif durumundayken, bütün beyin hücreleri gevşer. Geçen gün bu konuyla ilgili bilgisi olan birinin bana söylediğine göre, bilim insanları başımızın arkasında çalışan bir bez keşfetmişler, bu bez beyni gerginleştirmeden daha aktif bir hale getiriyormuş.

Öyleyse, öğrenmek için keyif almak zorundayız. Eğer kıyaslama yapar, yargılar, değerlendirir ya da daha fazla keyif almak için öğrendiğinizi saklayıp biriktirirseniz, öğren-

me eyleminden keyif alamaz ve mutlu olamazsınız. Lütfen kendi beyin hücrelerinize çalışırken bir bakın! Bu gerçekten meditasyonun bir parçasıdır: İrade kullanmaksızın tamamıyla gözlemlemek. İrade gücüyle, niyetle hareket ettiğinizde çatışma doğar. Şu anda yapmaya çalıştığımız, özür dilerim, "çalışmak" değil. Çalışmak sözcüğünü sevmiyorum; bir şey yapmaya çalıştığınız zaman bir çaba vardır. Bir şeyi gerçekten yaparsanız, kolayca olur. Yapmaya çalıştığımız . . . – şu anda yaptığımız şey, zihnin neden varlığa bağlandığını güzel bir şekilde gözlemlemek, çünkü beyin hücreleri, zihin neden bir bağlılık olduğunu anlamadıkça, ölüm bir dehşete dönüşür. Doğru değil mi? Zihin neden bu kadar çok şeye bağlanır? Mal mülk kadar kalıcı bir şey olmadığı için mi acaba? Ev, mobilyalar, halılar, resimler, bunlar sağlamdır; zihin bu sağlamlıkta rahatlık bulabilir ve buna bağlanabilir. Buna bakın, iyice derinine inin, o zaman kendiniz anlayacaksınız.

İnsan ilişkileri kesin ve güvenilir değildir. Çatışma, her türlü mücadele, kıskançlık, endişe, korku, haz, cinsel ya da başka türlü arkadaşlık, vs. barındırır. Fikirler de oldukça belirsiz ve bulanıktır. Varlık sağlam olduğunu görebildiğim tek şeydir.

Dinleyici: O kadar çok bombalanıyor ki, hiç de sağlam değil.

KRISHNAMURTI: Hiç de değil bayım, biraz durun. Evet sık sık bombalanıyor, sık sık yıkılıyor, ama insanlar yine de oraya geri dönüyorlar. Siz ve ben fikri bağlamda, "Aslında varlığın bir önemi yoktur," diyebiliriz, fakat bunu dikkatli bir şekilde incelersek, önemli olmayan o varlığın ne olduğudur, insan bir çift ayakkabıya da aşırı derecede bağlanabilir. Belki Vietnam'da yaşayan o fakir insanlar varlığın önemli olmadığını söyleyebilirler, ama aslında önemlidir, çünkü başka türlü hiçbir şeyleri olmazdı.

Pekâlâ, zihnin, benimkinin veya sizinkinin varlığa ya da bir kurumun varlığına kendi varlığıymış gibi bağlanmasının ve kendini bu kurumla özdeşleştirmesinin sebebi, bu mudur? Ya da zihnin meşgul olmaya ihtiyacı olduğu için olabilir mi? Zihin hiçbir zaman meşgul olmayan bir halde değildir. Lütfen tüm bunlara kendi içinizde bir bakın. Bu meşguliyet zamanla olağanüstü önemli bir hale gelir. Bir adam kırk yıl, elli yıl, altmış yıl boyunca ofise gider ve bununla meşguliyeti sonlandığında, o da sonlanır. Evet, meşguliyet fevkalade önemli hale gelir ve zihin varlıkla da meşgul olabilir, ona bakabilir, bir mal sahibi olmanın nasıl bir şey olduğunu bilirsiniz. Yani, zihnin meşguliyete ihtiyacı vardır; ister mobilya, ister toplum hizmeti, ister bir kitap, ya da isterse bir Tanrı fikri olsun, ki bu da tamamen ayrıdır. Zihin meşguliyet arar. Yoksa bağlanmanın sebebi, zihnin, bağlandığı şey dışında, kendi başına bir mevcudiyeti yok gibi gözükmesi midir? Zihnimin, bilincimin ya da sizin bilincinizin içeriği nedir? Varlık mıdır, fikir midir, bir başkası hakkında ya da kendi hakkımda oluşturduğum imgeler midir? Neticede, içeriği dışında zihnin kendi başına bir varlığı, bir mevcudiyeti yoktur ve içerdiklerinden bir tanesi de mobilyalardır! O halde buna bir bağlılık söz konusu olamaz, çünkü mobilya zihindir. Zihnin kendine ait bir niteliği olmadığında, o zaman bağlılık aşırı derecede önemli hale gelir. Lütfen bunu kendi içinizde gözlemleyin.

Demek ki, zihin yalnız olduğu için bir meşguliyet bulmak zorundadır; varlığın maddesel mevcudiyeti ve bu varlıkla meşgul olmak çok zaman alır ve insanı bu şekilde meşgul tutar. Ve kendine ait bir mevcudiyeti olmayan zihin, içerikle, bağlılıkla, fikirle varlık bulur.

Peki insanlara neden bu kadar fazla bağlanıyoruz? Ah, bu çok daha ilginç! Bir insana neden bağlanırsınız? Gerçekte insana mı bağlanırsınız, yoksa fikre, bu insanın imgesine mi?

Size pek çok nedenden ötürü bağlıyımdır. Size olan bağlılığım zihne bir nitelik, bir mevcudiyet kazandırır ve size olan bağlılığım onun mevcudiyetidir. Size bağlıyım, çünkü sizi seviyorum, bana cinsel ya da başka türlü hazlar veriyorsunuz; bana sıkı sıkı sarılabileceğim bir şey veriyorsunuz, arkadaşlık. Sizinle birlikte bir varoluş, zihne daha çok kesinlik getiriyor ve siz olmadan kayboluyorum. Ve kaybolduğumda, başka bir arkadaş, başka bir bağlılık bulmam gerekiyor. Ya da eğer sizinle benim aramda bir mesele varsa, yani benim aklımdaki size dair imge ile sizin aklınızdaki bana dair imge arasında, ki buna ilişki diyoruz, bu ilişkide bir çatışma varsa, bunu yok etmeye ve yeni bir ilişki biçimi kurmaya çalışırım. Bu da başka bir imgedir. Tüm bunları takip ediyor musunuz?

Böylece tekrar anlıyorum ki, kendinden bir niteliği, canlılığı, mevcudiyeti, enerjisi olmayan zihin, bunların hepsiyle ilişkide bulmayı dener. Lütfen buna kendi içinizde bakın, yalnızca konuşmacının dediklerini dinlemeyin; birisine bağlandığınızda, ki buna aşk dediğinizde açıktır ki, bütün sorumluluğu, bütün hastalıklı davranışlarıyla birlikte mutlaka bağlanmak zorundasınızdır; zihninizde neler oluyor gerçekten bakın. Sonra bütün bu tasavvur etme, zihinsel kurgulama başlar. Bunlar, düşüncenin yarattığı ve bir fikir olarak birleştirdiği imgelerdir. Fikir, düşüncenin bir sonuca varmış, sözlü ifadesidir.

Düşünce tarafından oluşturulmuş bir formüle, sonuçlara göre yaşarız; düşünce ise bellek ve geçmiştir. Yani geçmişte yaşarız, bu geçmişin izdüşümü geleceğin içinde olabilir, ama bugünkü yaşantımızın kökleri hâlâ geçmişe uzanmaktadır. Sonuç olarak, bağlılığımız geçmişe karşıdır. Peki zihin niçin düşüncenin ulaştığı bir takım sonuçlara göre yaşar, hareket eder, davranır? Bunu kendi içinizde hiç fark ettiniz mi bilmi-

yorum. Bir deneyim sahibisiniz, bunun ne olduğu, ne kadar önemsiz, ne kadar büyük olduğu fark etmez, zamanla bu deneyim, kendisinin hatırası haline gelir ve bir bilgi taşıyan bu hatıra düşüncenin sonucudur, düşünce bir sonuca ulaşır ve bu sonuca göre de yaşarsınız. Sonuç maddesel değildir, bir varlığı yoktur; hâlâ bir fikirdir. Ve zihin, kendi başına bir hayatiyete sahip olmadığı için, fikirlere, formüllere, inançlara, öğretilere ve böyle şeylere yaslanmak zorundadır, bu yüzden sonuç ve eylem arasında sürekli bir bölünme vardır. Herkes uyuyor mu?

Öyleyse anlıyorum ki, zihin içerdiği şeydir. İçeriği olmadan var olmaz. Ve içeriğini bırakmaya korkar, yoksa var olamaz. Bu yüzden kendisini içeriğiyle meşgul etmelidir: mobilyalar, insanlar, kişi ya da fikir, ki bu fikir Tanrı'dır, gerisini zaten biliyorsunuz. Bunun ne kadar fevkalade ilginç olduğunu görüyorsunuz, çünkü meditasyon, insanların meditasyon diye adlandırdığı şey, bir fikre dayanarak bir meşguliyet yaratmak ve bu fikri uygulamaktır. Sonuçta bu meditasyon falan değildir, bunu belki daha sonra tartışırız. Bütün her şeyin nasıl mükemmel bir yapı gibi birbirini tamamladığını görün lütfen.

Şimdi, şunların hepsini açıkladık: varlığa bağlılık, insanlara, sonuçlara, imgelerinize, sembollere, fikirlere bağlılık. Bununla, bunun tamamıyla ilgili bir sezgi sahibi olmak bağlılıktan kurtuluş anlamına gelir, hem de gelecek bir tarihte değil, hemen şu anda. Bunu anlamak gerçekten önemli. Bunu dinlediğiniz zaman şöyle mi diyorsunuz, "Bunları başka bir zaman düşüneceğim ve inceleyeceğim; çünkü şu anda bir yığın fikirden bahsediliyor, bunları daha sonra ele almalı ve düşünmeliyim."? Bu sizin şu anda bir sezgi sahibi olmanızı engeller. Eğer bunu birlikte paylaşıyorsak, sizin daha sonra düşünecek zamanınız yoktur.

Bu yemeği birlikte paylaşıyoruz, çünkü siz açsınız ve konuşmacı da aç; yemeği birlikte yiyoruz. Birlikte yemek yerken ya da aç olduğunuzda, "Daha sonra yiyeceğim," demezsiniz, bunu paylaşıyorsunuz, bilfiil yiyorsunuz. Peki ya söylenenlerle ilgili bir sezgiye sahip olamıyorsanız, –neden? Bağlanmamaktan, meşgul olmamaktan, hiçbir bağlılığı olmayan bir zihne olacaklardan mı korkuyorsunuz? Çünkü zihin hiç durmadan meşgul olduğunda, ister evinizle, seksle, Tanrı'yla, içkiyle, siyasetle ya da isterse gurunuzla, bu ona bir canlılık, belli bir enerji niteliği verir. İnsan zihin hiçbir şeyle meşgul olmazsa ne olacağından korkar. Bundan korktuğunuz zaman, paylaşamazsınız; korku sizi engeller.

Bu yüzden bu korkuyla ilgili bir sezgi sahibi olmalısınız ve bu, bağlılıkla ilgili bir sezgi sahibi olmaktan çok daha önemlidir. Böyle bir sezgiye sahip olduğunuzda, bağlılık da beraberinde gelir ve zihin farklı bir nitelik kazanır; bu, bütün bağlılık sürecini anlamış, farkındalık kazanmış ve sezgi sahibi olmuş bir zihnin kendi başına sahip olduğu niteliktir. Bu sevgidir. Eğer size bağlıysam, sizi nasıl sevebilirim ya da siz beni nasıl sevebilirsiniz? Bağlılığım, bana verdiğiniz hazzı kovalamama, sizin imgenize dayanıyor. Ben sizin imgenize bağlıyım ve siz de benim imgeme bağlısınız. Ama bu imge geçmiştir, deneyimin, bilginin cevabıdır. O halde sevgi geçmiş midir? Sevgi deneyim midir? Sevgi hatıra mıdır? Sevgi bu hatıraya haz şeklinde bir tepki midir?

Böylece şunu keşfediyoruz, ya da zihin şu olguyu anlıyor: Herhangi tür bir bağlılığın olduğu yerde sevgi yoktur. Bu bir söylem, bir fikir değildir, zihnin keşfettiği gerçek bir olgudur, bağlılıkla ilgili bir sezgisi olan zihnin gördüğü hakikattir. Ve hakikati gören zihin artık kişiyle ya da mobilyalarla ya da fikirle meşgul olmaz, bu yüzden kendine ait bir enerjisi olur. Sevgi dediğimiz de bu enerji niteliğidir değil mi? Dolayısıy-

la sevgi asla incitilemez; ah, bütün bunları anlamıyorsunuz, değil mi? Sevgi asla kıskanç olamaz, asla yalnız olamaz, asla sevilmeyi talep etmez, ne dehşet verici!

Yaşamımızın ne olduğunu gözlemleriz. Yaşamımız nedir? Var oluşumuz nedir? Lütfen buna bir bakın. Kendi var oluşunuza, benimkine değil. Bu şu demektir, bilgi alanında "ben"in var oluşu nedir? Deneyim alanında benim yaşantım nedir? Belleğin bütün yapısıyla, yani geçmişle birlikte, benim şu anki eylemlerim nedir? Yaşamım geçmişin üzerine mi kurulmuştur? Bu geçmiş dün de olabilir, on bin dün öncesi de. Lütfen buna dikkat edin. Kendimi öğrenmek istiyorum, bağlılıklarımın zihnime neler yaptığını mutlulukla öğrendim ve şimdi de gerçek yaşamımın ne olduğunu keşfetmek istiyorum, hayali yaşamımın değil, sahip olmak istediğim yaşamın değil, çevreye, uyaranlara tabi olan yaşamın değil, günlük var oluşumun gerçekte neye dayandığını keşfetmek istiyorum. Ben geçmişte mi yaşıyorum, yaşamım geçmiş mi, yaşamım geçmişin üzerine kurulu olarak işliyor, şimdiye tepki veriyor ve bu şekilde geçmişi geleceğe mi yansıtıyor? Keşfetmek istiyorum, lütfen bunu dikkatli dinleyin. Keşfetmek istiyorum. Mizacım, huyum benim yaşamım mıdır ya da yaşamım koşullanmış halim midir, yoksa mizaç, huy ve koşullanma benim bütün yaşamım mıdır keşfetmek istiyorum. Bunu karmaşık hale mi getiriyorum?

Mizaç nedir? Huy nedir? Belli bir mizacınız ve belli huylarınız vardır, değil mi? Sözlüğe göre, mizaç, anlaşıldığı kadarıyla, deneyime dayanır, huy ise bir araya getirilmiş bir şeydir. Hepimizin farklı farklı huyları, mizacı ve bunların farklı etkileri vardır, fakat mizaç ve huylar kişiden kişiye değişiklik gösterse de özünde hepimiz koşullanmışızdır. Siz ve ben, kültüre, geçmişe, bunların hepsine göre temelden ve derinden koşullanmışızdır, kalıtım ve gelenek yoluyla, bin yıllık bir

insan mücadelesi yoluyla bilinçli ya da bilinçsiz olarak koşullanmışızdır. Ayrıca zamana, iklime, kültüre göre de koşullanırız ve bunlar huyların ve mizacın ifadesini farklılaştırırlar. Bu demektir ki, sizin mizacınız benimkinden farklıdır. Sizin benimkinden farklı huylarınız vardır. Bu huyları ve mizaçları dengelemeye ve aramızda bir uyum yakalamaya çalışırız, ama bunu asla yapamayız; oysa ancak zihin bütün koşullanmayı kavradığında aramızda bir uyum sağlanabilir, uyum ancak böyle var olur.

Bir dakika dinlenebilir miyiz? Çünkü eğer bunu incelerseniz gerçekten çok önemli ve oldukça ilginç. Görüyorsunuz, mizaçlar ve huylar arasındaki ilişkide, görünüşte bir uyum sağlamaya çalışıyoruz. Fakat içsel olarak derin şekilde koşullanmışız ve bir şekilde anlamsız huylarımız ve mizaçlarımızla birlikte yaşamaya çalışıyoruz. Bunu yaparken hep savaş ve çatışma içindeyiz. Kendimi sizin mizacınıza uydurmaya çalışıyorum ve siz de benim huylarıma uymaya çalışıyorsunuz, değil mi? Yaşamda olan hep budur. Ve bu daimi çabalama, savaş vardır. Kendi kendime şöyle derim, "Her şey bir şekilde tamamen yanlış, hiçbir değeri yok." Çünkü sizin mizacınız ve huylarınız farklılaşabilir, değişebilir, bu yüzden karakterin bir anlamı yoktur. Fakat anlamlı olan, bütün bu koşullanmayı keşfetmek ve idrak etmektir. Eğer zihin koşullanmadan, yani içeriğinden kurtulursa, ilişkimiz tamamen farklı olur; sizinle benim aramda çatışma olmaz, çünkü ilişkimiz artık hazza ya da tüm o şeylere dayanmamaktadır.

Zihin bütün bu koşullanma durumu, mizaç, huylar, zihnin nasıl geçmişin ve evrimin sonucu olduğuyla ilgili bir sezgiye sahip olabilir mi? Yarın değil, fakat şimdi, hemen kendimizle ilgili bir sezgiye sahip olursak, bu sezgi kendi enerjisini getirir ve ne olduğumuzu dönüştürür. Sezginin, herhangi bir uyarana tabi olmayan, kendine ait büyük bir enerjisi vardır

ve bu yüzden gözlemlenen şeyi, yani bağlılığı dönüştürür. Bu sezgiye sahip misiniz, yani bağlılığınızı bütünüyle değiştirecek olan bu enerjiye sahip misiniz? Ancak bu şekilde zihin enerjisini bağlılıktan, çatışmadan ve bütün bunlardan almaz, çevreden, kültürden ve insanlardan bağımsız olarak, kendi hayati enerjisine sahip olur. Haydi! O zaman yaşamak, şu anki çatışma içindeki yaşam şeklimizden oldukça farklı bir şey olurdu.

Bundan sonra ölümün ne olduğu meselesini sorgulamamız gerek. Bunu sorgulamak sizi ilgilendiriyor mu? Burada çok uzun yaşayabilecek birçok genç insan var ve ben de dahil birçok yaşlı insan da var. Bizler giden insanlarız ve sizler gelen insanlarsınız. Fakat gitseniz de gelseniz de, ölümle yüzleşmelisiniz. Bu yüzden bunu inceleyeceğiz, bu demektir ki bununla ilgili bir sezgi sahibi olacağız. Ama eğer herhangi tür bir korkunuz varsa, bu sezgiye sahip olamazsınız. Yalnızca, bilinen şeylere bağlandığınız zaman korku duyarsınız, bilinen şeyler sizin imgeleriniz, bilginiz, mobilyalar, fikirler, yargılar, kültür, çekingenliğiniz, nezaketiniz olabilir, bunların hepsi bilinenin alanıdır. Ve eğer korkarsanız, tüm bu ölüm sorunuyla ilgili bir sezgiye asla ulaşamazsınız.

Sizin de yapmak zorunda olduğunuz gibi, ölümün ne olduğunu bulmak istiyorum. Neden ondan korkuyorum? Yaşlılık ve aniden bir sona gelmek neden beni bu kadar çok ürkütüyor? Ölümü bütünüyle anlamak gerçekten çok karmaşık bir iştir. Ve insanı korkutan da onun bu karmaşıklığıdır. Çok karmaşık bir makine gibidir, ona dokunmaya cesaret edemezsiniz, çünkü onun hakkında hiçbir şey bilmiyorsunuzdur. Ama ona çok basitçe yaklaşırsanız, yani onu gerçekten öğrenmek isterseniz ve bu yüzden keyif alırsanız –ölüm fikrinden değil, araştırmadan, yaklaşımdan, sorgulamadan– o zaman öğrenirsiniz. Eğer mutsuzsanız ve korkmuşsanız, öğrenemezsiniz. Bu çok temel bir şeydir.

Eğer bunu gerçekten incelemek istiyorsanız, çok açıkça bilmelisiniz ki zihniniz, bu demektir ki düşünceniz, bir sona gelmek olarak değerlendirdiği, bilmediği bir şeyin içine girmek olarak değerlendirdiği şeyle ilgili bir korku yaratmamalıdır.

Buna nereden başlayacağımı bilmiyorum. Korkuyu tamamen bertaraf ettiğimize göre, ilk olarak "ben" kadar kalıcı bir şey olup olmadığını keşfetmem gerek, keşfetmek istiyorum. Kalıcı, yani devamlılığı olan bir şey. Mobilyalarımı erkek kardeşime, oğluma ya da her kimse ona bırakabilirim ve böylece bunlar aile içinde kalabilir, ya da bir antikacı dükkânında başka birisine satılabilir, ama benim keşfetmek istediğim ölümden korkan "ben" kadar özlü, sağlam, devamlı, kalıcı bir şey olup olmadığı.

Benim içimde, sizin içinizde kalıcı bir şey var mı, zamanda devamlılığı olan anlamında bir kalıcılık, uzayda "ben" olarak bir süreklilik? "Ben" bir addır, değil mi? Bu adın herhangi bir kalıcılığı var mıdır? Yoksa bu ada kalıcılık veren düşünce midir? Kendi içinde hiçbir kalıcılığı yoktur, ama düşünce kendini bedenle, imgeyle, bilgiyle, bütün deneyimlerle , üzüntülerle, hazlarla, ıstıraplarla özdeşleştirerek, kendini bütün bunlarla özdeşleştirerek ona bir kalıcılık niteliği kazandırır. Yoksa bedenin yokluğuna rağmen kalıcı olan herhangi bir şey, devamlılığı olan bir şey var mıdır? Tüm bunlarla ilgileniyor musunuz? Bundan hoşlansanız da, hoşlanmasanız da, bununla yüzleşeceksiniz. Bununla ya kaza yoluyla, ya hastalık yoluyla ya da organizmanın doğal çürümesiyle yüzleşeceksiniz. Bu kaçınılmazdır. Daha uzun, sağlıklı bir şekilde yaşayarak, daha fazla ilaç kullanarak, vs. ile bundan kaçınabilirsiniz; bilirsiniz, dayanmak. Fakat eninde sonunda bu olgu vardır.

Ölümün ötesinde kalıcı bir şey olup olmadığını kendim için keşfetmeliyim; kalıcı demek, zamansız demektir, medeniyet yoluyla, kültür yoluyla bozulamaz demektir, bütün deneyimlere, bilgiye, uyaranlara, tepkilere rağmen kendi varoluşu vardır ve "ben" olarak devam eder demektir. Bu yüzden insanoğlu şöyle demiştir, "'Ben' yoktur, ama Tanrı vardır!" Bunları dikkatli izleyin. Asya'da, Hindistan'da bunu farklı şekilde ortaya koyarlar, ancak "Brahma vardır," diyen düşüncenin hareketidir. "Ruh vardır," diyen de düşüncenin bir hareketidir. Bilinmeyenden korkan düşüncedir, çünkü düşünce bilinendir, düşünce zamandır, düşünce eski olandır ve düşünce asla özgür değildir.

Düşünce, belleğin, deneyimin, bilginin cevabıdır, bu yüzden her zaman eskidir, asla özgür değildir; ve zamana ait olduğundan, zamansız olandan, zamanın ötesinde olandan şüphe duyar. O zaman şöyle der, "Ben önemli değilim; 'ben' geçicidir, zaman, tesadüf, aile, gelenekler, kültür tarafından meydana getirilmiştir; bazı eğilimler ve huylar geliştirmiştir; kendi koşullanmaları vardır, ama bunların hepsinin ötesinde ruh vardır, benin içinde sınırsız bir şey vardır, bu kalıcı olandır." Bütün bunlar düşüncenin işleyişidir. Ve düşünce kaçınılmaz olanla, yani ölümle, sonla karşılaştığı zaman, "Bunu kaldıramam," der. Sonra da, "Gelecek bir yaşam olmalı,", "İnanıyorum, gelecek bir yaşam var," ya da " Cennet var ve ben Tanrı'nın yanına oturacağım," der, tamamen bilinmeyen bir şeyle karşılaştığında bir teselli ister. Size bu teselliyi verebilecek binlerce insan vardır. Bütün örgütlü dinler bunu sunar, çünkü siz bunu istiyorsunuz ve bu yüzden varlar.

Eğer şimdi, "Bütün bunları nasıl anlıyorum?" derseniz, bu hâlâ düşüncenin hareketidir ve bu yüzden korkuya, hayal gücüne, geçmişe dayanmaktadır; yani bilinenin alanına. Bu, şu demektir, "Bütün çeşitlilikleri, değişiklikleri, etkinlikleriy-

le bilinenin alanına bağlıyım ve bütün istediğim huzur. Geçmişte huzur bulduğum için bilinenin alanında yaşadım. Bu benim bölgem, sınırlarını, hudutlarını biliyorum, hudutları benim bilincimdir, yani onun içeriğidir. Bütün bunlara tamamen aşinayım, ama ölüm bilmediğim, istemediğim bir şey."

Böylece hayatım geçmiş olur, geçmişte yaşarım, geçmişte hareket ederim. Şunu dinleyin: Geçmişte yaşayan hayatım ölü bir hayattır; geçmişte yaşayan zihnim ölü bir zihindir; fakat düşünce şöyle der, "Bu ölüm değildir, gelecek ölümdür." Böylece bunu bir olgu gibi görürüm, bunu müthiş şekilde gerçek bir şeymiş gibi görürüm. Bu yüzden, bunu fark eden zihin gerçekten geçmişe bayılır. Geçmişi kullanacaktır, ama geçmiş değerlerini, canlılığını kaybetmiştir. Bu yüzden artık zihnin geçmişten türetilmemiş kendine ait bir enerjisi vardır. Bu yüzden yaşamak ölmektir. Bu yüzden yaşamak sevgidir, yani ölmektir. Çünkü bağlılık yoksa, o zaman sevgi vardır. Geçmişe bağlılık yoksa, geçmişin bilgi olarak kullanılabilecek ve kullanmak zorunda olduğumuz bir değeri vardır. O zaman yaşantım sürekli bir yenilenme, bilinmeyenin alanında sürekli bir hareket şeklinde olur ve içinde öğrenme ve devinim barındırır. Bu yüzden ölüm, yalnızlığın son noktasıdır. Ve böylece tamamen farklı tarz bir yaşam olur.

Özür dilerim, çok uzun konuştum. Şimdi, soruları olan beyefendi vardı.

Dinleyici: Bir vazgeçme ya da kendimizden feragat ediş olmak zorunda değil mi?

KRISHNAMURTI: Ah, ben bu vazgeçme ya da feragat sözcüklerini kullanmadım. Zihin, bilinç içeriğinden ibarettir dedim. İçeriği kitaplar, televizyon, eğlenceler, mobilyalar falandır: uygarlığın ve kültürün içine koyduğu bütün içerik.

Eğer bağımsız olmak zorunda olduğunuzu söylerseniz, bu düşünce yoluyla gösterilen bir istektir ve bu yüzden bunda özgürlük yoktur. Fakat bununla ilgili bir sezginiz varsa, o zaman bütünlük vardır.

Dinleyici: Bu kadar farklı bir zihinsel nitelik olduğunu kabul etmek körü körüne bir inanış değil midir?

KRISHNAMURTI: Dinleyicimiz bu kadar farklı bir zihinsel nitelik körü körüne bir inanış değil midir diye soruyor. Başka birinin söylediğini nasıl kabul edebilirsiniz? Başka birinin söylediğine nasıl inanabilirsiniz? Yanılıyor olabilir, sizi bir çeşit ahmaklığa döndürmeye çalışıyor olabilir ve bütün dönüşümler ahmaklıktır. Ama onun size söylediği şu; buna kendiniz bakın, kendiniz için öğrenin, kendiniz için bütün bu süreçle ilgili bir sezgi sahibi olun. Yani bir otorite yok. Bir şeye, bir inanca ya da bir insana inanmanız gerekmiyor.

Dinleyici: İmgeler, ölü olduklarını bildiğim halde, gerçek duyguları nasıl iletiyorlar?

KRISHNAMURTI: İmgeler, ölü olduklarını bildiğim halde, gerçek duyguları nasıl iletiyorlar? Bakın, düşünce tarafından meydana getirilmiş, deneyim yoluyla, tepkiler yoluyla, çeşitli krizler yoluyla meydana getirilmiş imgelere sahibim. Bu imgeler gerçek, çünkü fikri olarak onları gerçek kabul ediyorum. Düşüncenin parçası olan anlık, enerjisini bu imgelerden alır ve onlarla birlikte yaşar, bu yüzden onların kendilerine ait bir yaşamları vardır. Size canlılık verirler, size duygu verirler, sizi ayakta tutarlar, sizi beslerler, fakat anlık böyle bir beslemenin, böyle bir bakımın, bu uyaranların yanlış ve gerçek dışı olduğunu söylese de, imgeleri üreten düzenek ile

ilgili derin bir farkındalığa ve sezgiye sahip olmadığınız sürece, bu imgeler size hastalıklı tepkiler vermeye devam edecektir. Taşıdığınız her türlü imge, mutlaka hastalıklı bir tepki ve hastalıklı duygular yaratacaktır.

Dinleyici: Rüyasız bir uykuda hiç imge yoktur. Bununla ilgili bir kavrayışa, bir sezgiye sahip olmak için, parçalama ve imgeler gerekli midir, bunu öğrenmek istiyordum.

KRISHNAMURTI: Rüyasız bir uyku, içinde hiç imge, koşullanış, zaman olmayan bir zihin durumudur. Şimdi bana bunu mu söylüyorsunuz ya da başka birinin size bunu söylediğini mi duydunuz?

Dinleyici: Sanırım bu çok açık.

KRISHNAMURTI: Beyefendi, "Sanırım bu çok açık," diyor. Bayım, dağ açıktır, onun güzelliği, heybeti, yüksekliği açıktır, ama ona tırmanmam gerekir, onunla birlikte yaşamam gerekir, onunla birlikte hareket etmem gerekir. Açıkça görülür olan mutlaka gerçek değildir. Gerçek olan imgelere sahip olup olmadığımı görmektir, zihnimin enerjisini bunlardan alıp almadığını görmektir ve bu imgelerin ilişkimde bir rol oynayıp oynamadığını günlük hayatımda görmektir. Gündüzüm nasılsa gecem de öyledir. Günlük hayatımın hareketi, uyuduğum zaman rüyalarımda devam eder. Hiç rüya görmemek en önemli şeylerden biridir, çünkü zihin uyuduğunda, mutlak bir sessizlik halinde olduğunda, tazelenir. Ama gündüzün bir devamıysa, o zaman mücadele etmektedir ve bu mücadele, düzen sağlamaktır. Bunu fark ettiniz mi bilmiyorum. Beyin yalnızca hiçbir imgeye sahip olmadığında, çatışma içinde olmadığında ve tam bir düzene sahipken,

normal, sağlıklı ve hastalıklı olmayan bir biçimde işleyebilir. Ama gün içinde düzen içinde değilseniz, beyin gece boyunca düzen kurmaya çalışır, bu rüyanın bir parçasıdır.

Eğer gün içinde farkındalıkla davranır, keşfetmeye ve öğrenmeye çalışırsanız, öğrenme, sezgi, sezgiden keyif alma halinde olursanız, o zaman gün içinde bir düzen oluşturmuş zihin, gece boyunca hiç rüya görmeden tam anlamıyla uyuyabilir ve bu yüzden oldukça farklı bir harekete, oldukça farklı bir canlılığa sahip olur.

Dinleyici: Bir sorunum var. Bana öyle geliyor ki bazen hayatta, sizin bahsettiğiniz yoldan gitmek için egoist olmanız gerekiyor, çünkü ilişkilerinizi değiştirmeniz gerekiyor ve bazen insanlar sizi incitiyor, bazen de siz onları çok incitiyorsunuz. Cevap nedir?

KRISHNAMURTI: Dinleyicimiz diyor ki, bazen hayatta bencil olmanız gerekiyor. Bu bencillikle başkalarını incitebilirsiniz ve onlar da sizi incitebilir. Cevap nedir? Soru bu mu?

Dinleyici: Özgürlük yolunda gitmek için egoist davranmanız gerekiyor.

KRISHNAMURTI: Özgür olmak için egoist olmanız gerekiyor. Sanırım egoist sözcüğünü yanlış kullanıyoruz ya da bunun kullanımıyla ilgili birbirimizi yanlış anlıyoruz. Doğru olan bir şey görüyorum, mizacımdan, huylarımdan ya da koşullanmamdan dolayı değil. Bir şeyin gerçek olduğunu, olgulara dayandığını görüyorum. Şimdi, biraz bekleyin, size göstereceğim. Psikolojik olarak bir gruba dahil olmanın, bir inanç sahibi olmanın yıkıcı olduğunu anlıyorum ve hiçbir gruba, hiçbir organizasyona dahil olmuyorum. Çok bencil olduğumu söyleyeceksiniz, değil mi? Çünkü kendi yolumdan

gittiğimi, huyuma göre, şahsi karakterime göre davrandığımı düşünüyorsunuz ve bana bencil diyorsunuz. Öyle miyim, bir şeyin doğru olduğunu anladığım için mi?

Mesela, farz edin ki milliyetçiliği bir zehir olarak görüyorum. Bu yüzden "Hiçbir milliyetten değilim," diyorum ve siz de bana "Kendi görüşünü takip ettiğin için çok bencilsin," diyorsunuz, çünkü siz görüşünüze göre yaşıyorsunuz ve benim de bir görüşe göre hareket ettiğimi düşünüyorsunuz. Hayır etmiyorum. Bir yılanın tehlike olduğunu gördüğüm gibi, bunun da bir tehlike olduğunu görüyorum. Siz bunu bir tehlike olarak görmüyorsanız ve ben görüyorsam, bana neden egoist diyorsunuz? Değilim. Şu halde, zihin, huylara, mizaca, deneyime göre hareket etmediğinden, farkında olduğundan, bir sezgi sahibi olduğundan emin olmalıdır, bunun hiçbir şekilde geçmişle, benim egoistliğimle bir ilgisi yoktur.

Dinleyici: Sözcükler ve kavramlar sorununa ve bunların insanın iç ve dış iletişiminde yol açtığı sorunlara değinebilir misiniz?

KRISHNAMURTI: Sözcükler iletişim kurmak için gereklidir. Başka iletişim biçimleri de vardır, ama önce sözcükleri ele alacağız. Size bir şey anlatmak istiyorsam, sözcükler, bir jest ya da bir bakış kullanmak zorundayım. Demek ki sözcükler iletişimde önemli hale geliyor, tabii eğer her ikimiz de aynı dili kullanıyorsak. Ve sözcükler, her ikimiz de bir sözcüğe aynı anlamı yüklüyorsak önemli oluyor. Bu mikrofona fil dersem, bu anlamsızdır. Yani sözcüklerin bir anlamı var, çünkü sizin ve benim için gönderme yaptıkları şey ortak. Ayrıca sözcükler de bir tehlike teşkil eder, çünkü sözcükler düşünceleri iletmek için kullanılır: Bir şey düşünüyorum, bunu sözcüklere döküyorum ve size yolluyorum. Ama çarpık, net olmayan bir düşünceye sahipsem, size net gelecek kelimeler

kullanırım, ama bu aldatıcı olur. Ya da sizi, bilinçli ya da bilinçsiz olarak aldatmak istiyorumdur.

Sözcükler düşünce tarafından bir araya getirilirler ve gereklidirler, peki sözcüklerden başka iletişim yolları var mıdır? Benim düşüncemi, bu düşünce sözcüklere dökülmeden okuyabilir misiniz? Çok açıktır ki bu yapılabilir ve yapılmaktadır. İki insan çok iyi arkadaş, çok yakın, aynı şeyle çok ilgili olduklarında, sözcükler olmaksızın çok çabuk bir şekilde iletişim kurabilirler. Peki sözcük ve düşüncenin ötesinde, başka iletişim yolları da var mıdır? Size bu zillerin çaldığını ve saatin on iki olduğunu iletebilirim. Sözcükleri kullanıyorum, çünkü aynı anda bu zili de dinliyorsunuz. Ayrıca sizinle bir jestle, bir bakışla da iletişim kurabilirim. Ya düşünce her zaman sözcüklerle mi ifade edilmek zorundadır ya da sözcük olmadan düşünce var mıdır? O zaman size ne ileteceğim?

Sevgi bir sözcük müdür? Sevgi bir düşünce midir? Sevgi bir duygu mudur? Eğer sözcük asıl şey değilse, o zaman sözcük olmadan, jest olmadan, elinizi tutmadan size bu şeyi nasıl ileteceğim? Sözcüğe alışkın olan size, sözcük sizin için çok önemli hale geldiği zaman, bu sevgiyi, sözcük olmayan bu sevgiyi, nasıl ileteceğim? Size hiç durmadan, "Seni seviyorum, seni seviyorum, seni seviyorum..." demeliyim. Eğer sözcüğü kullanmazsam, ama sevgi denilen bu şeye sahipsem, o zaman bu nasıl iletilecek? Yalnızca ikimiz de aynı zamanda, aynı seviyede, aynı yoğunlukta birlikteysek size iletilebilir. İşte o zaman sözcüksüz bir iletişim olur. Fakat doğal olarak bizler için sözcük çok önemlidir ve bu sözcük yanlış anlaşılabilir. Ancak sözcükler yoluyla iletilemeyecek nitelikler, durumlar, bir takım olgular vardır.

VII.

Dindar Yaşamak

Son altı konuşmamız boyunca pek çok şey hakkında konuştuk, şimdi müsaadenizle, sizinle din sorununu, meditasyonun ne olduğunu konuşmak istiyorum ve sonra da hayali, doğası olmayan bir şeyden, dolayısıyla tinsel hayallerden ve "deneyimler"den değil, ama düşüncenin girmesi mümkün olmayan gerçek bir boyuttan bahsedeceğiz.

Hiç fark ettiniz mi bilmiyorum, çoğu yaşam oldukça sıkıcı ve yorucudur, kendi içinde çok az anlam taşır. Varoluşumuza anlam, fikirsel bir anlam vermeye çalışıyoruz, ama bunun da çok fazla bir önemi yok. Gizemli, doğaüstü güçlere inanarak, büyücülükle ilgilenerek ve bunları araştırarak –sanırım bu şu anda moda, çok eskiden beri bu böyle ve çok ciddi bir şey değil– ya da kendimizi çeşitli eğlence biçimlerine vererek yaşamlarımızı zenginleştirmeye çalışabiliriz. Çünkü yaşayış şeklimiz oldukça dar, yineleyici, yorucu, korku dolu ve endişeli. Bu yüzden dinden bahsettiğimiz zaman, bu bir gerçeklikten çok bir kaçış olmaktadır. O yüzden bu sabah, eğer yapabilirsek dinin, dindar bir hayatın, dindar bir zihnin, dindar bir varoluş şeklinin gerçekten ne olduğu birlikte araştırıp paylaşmalıyız.

Açıktır ki, eğer yapabiliyorsak, bütün örgütlü dinleri, inançları ve dogmalarıyla birlikte, rahipleri düşüncenin oluşturduğu yapılarıyla birlikte bir kenara koymalıyız. Çünkü insanın icat ettikleri, bir avuç kişinin deneyimledikleri ve böyle, şöyle değil diye iddia ettikleri dışında, dinlerin kendi içlerinde bir doğruluk yok.

Dindar bir zihin nedir? Dindar bir yaşam şekli nedir? Bunu incelememiz gerektiğini düşünüyorum, çünkü bu, sevgi gibi, ölüm gibi, üzüntü ve insan ilişkileri gibi hayati bir sorun. İnsanın doğru ve derin bir şekilde dindar yaşam sürmenin ne olduğunu keşfetmesi bütün bunlar kadar önemlidir, belki de hepsinden daha önemlidir. Din sözcüğü –geçen gün sözlükten baktım– "birbirine bağlamak" anlamına gelir. Ve yoga sözcüğü de –belki çoğunuz bu sözcüğü biliyorsunuzdur– "birbiriyle birleşmiş" anlamına gelir, çifte koşulmuş iki öküz gibi. Demek ki sıradan sözlük anlamına göre, din ve yoga aynı anlama geliyor, yani bir araya getirmek, birbirine bağlamak, yukarıdaki parçayı aşağıdaki parçayla, ruhu maddeyle birleştirmek...

Her şeyden önce bu bir bölünme ifade eder. Bir araya getirmek, birbiriyle birleştirmek, birbirine bağlamak dediğinizde, bu varoluşta bir bölünme var anlamına gelir. Yaşamı dindar ve dindar olmayan yaşam, ruh ve madde, yukarıdaki ve aşağıdaki olarak bölmemizin sebebi nedir; varoluşumuzda neden böyle bir parçalanma vardır? Zihin, kalp ve beden vardır. Ve bu bölünme çağlar boyunca var olmuştur. Varoluşu bir bütün olarak ele almıyoruz. Bunu bölünmüş ve bir araya getirilmek zorunda olunan bir şey olarak ele alıyoruz. Bir araya getirme, dış bir merci ya da kendi içinizde bir merci gerektirir. Eğer ilgileniyorsanız, lütfen bunu biraz takip edin. Bunu birlikte paylaşıyoruz. Bölünmüş, parçalanmış var oluşumuzu dini bir faaliyet yoluyla, yoga yoluyla, meditasyon yoluyla,

çeşitli egzersiz biçimleriyle, kontrolle, vesaire ile birleştirecek bir merci gerektirir.

Şimdi, böyle bir bölünme var mıdır? Yoksa varoluşu, yaşamı, düşüncenin yüksek halinden ayrı bir şey olarak düşünce mi bölmüştür? Açıktır ki düşünce yüksek hali yaratmıştır, değil mi? Bu ruhtur, Hindular atman diye adlandırırlar mesela. Bunu düşünce meydana getirmiştir. Öyleyse bu bölünmeden sorumlu olan düşüncedir. Ama bunu birleştirmekte, tam bir uyum sağlamakta başarısız olan düşünce, o zaman farklı parçaları bir bütün halinde toplayacak yüksek bir varlık yaratır. Şimdi, bu bütünleyici unsur Tanrı diye adlandırılır, bu dış bir mercidir ya da sizin kendi iradenizdir.

İnsanın tam bir dengeye ihtiyacı olduğu görülüyor, bu zihinsel bir dengedir, anlıktır, mantıklı, sağlıklı bir şekilde düşünme gücüdür; kalpsel bir dengedir, merhamet, sevgi, nezaket, saygı besleyebilme yetisidir; ve bütün güçlükleriyle birlikte, fiziksel bir dengedir. İnsan böyle bir dengenin olmak zorunda olduğunu görüyor. Çünkü yalnızca o zaman varoluş sağlıklı ve bütün olarak işleyebilir.

Sonra şunu soruyoruz, inanç üzerine ve bir kilise ile örgütlü bir rahiplik kurmuş olan birkaç kişinin sezgisi, vs. üzerine temellenen kilise, böyle bir yapı, sizi dengeye kavuşturabilir mi? Yoksa böyle bir dengenin inançla, herhangi bir kurtarıcıyla, herhangi bir yol göstericiyle, herhangi bir dış merci fikriyle ya da denge sağlamak için gösterilen içsel bir çabayla hiçbir şekilde ilgisi yok mudur? Kendimi açıkça ifade ediyor muyum? Hayli şaşırmış gözüküyorsunuz. Tamam, şu şekilde anlatacağım.

Kendi içimde görüyorum ki, zihin beyin ile birlikte, tam bir iç denge olduğu zaman işlev görebiliyor; tam bir denge, parçalanmış bir denge değil. Peki bu nasıl sağlanacak? Nasıl bilmiyorum, ama insanların, dinlerin söylediğine, otoritelerin

iddia ettiğine göre, sizin dışınızda bir merci olmak zorunda: Tanrı. Ona hangi ismi vermek isterseniz. Ve eğer buna yoğunlaşırsanız, bütün yaşamınızı buna adarsanız, buna inanırsanız, belki bu olağanüstü denge niteliğini sağlayabilirsiniz. Onlar bu şekilde ifade etmiyorlar, ben bu şekilde ifade ediyorum.

Şimdi, inanç düşünce tarafından tasavvur edilir. İnanç düşüncenin ve korkunun sonucudur. Bunu görüyorum, bu yüzden tüm inançları ve dolayısıyla tüm otoriteleri tamamıyla reddediyorum. Bu olağanüstü denge durumunu sağlayacak hiçbir guru, öğretmen, kurtarıcı, dışarıdan hiç kimse yok. Ve dengenin çeşitli parçaların bütünleştirilmesi olmadığını kavrıyorum. Bütünleştirmek, yani kırılmış birçok parçayı bir araya getirmek, bu bütünleştirmeyi, irade gücüyle, arzu ile ya da ihtiyaçtan dolayı yapabilecek bir varlık olmak zorunda demektir. Bu yine de bir parçalanmadır. Hepsini takip ediyor musunuz? Bu yüzden bunu da reddediyorum. İnancı reddediyorum, otoriteyi, otoriteye dayanan dini bir örgütün bütün yapısını reddediyorum, hepsi gidiyor. O zaman "ben", zihin bu dengeyi nasıl sağlayacak? Çünkü bunun sağlıklı olmak için, büyük bir enerjiye ve olağanüstü açık, net bir zihne sahip olmak için zorunlu olduğunu görüyorum. Peki denge yetiştirilen, büyütülen bir şey midir? Yetiştirme zaman demektir, değil mi? Bir bitki yetiştirmek için zamana ihtiyacım vardır.

Lütfen aklınızı biraz buna verin. Lütfen benimle birlikte paylaşın. Şu halde diyorum ki, bu dengeyi türlü zihinsel ya da fiziksel egzersiz biçimleriyle veya kontrol yoluyla büyütmek, oluşturmak için zamana ihtiyacım var. Ya da bir yol çizerim ve bu yolu izlerim, bu irade gücüdür. İçinde bölünme olmayan tam bir bütünlük hissi olduğunda, zihnin, beynin kalbin, ve fiziksel varlığın güzel, kolay, rahat bir şekilde işleyebildiğini görüyorum. Bunu çok açıkça görüyorum. Bunu ilk ola-

rak, belki fikri bağlamda, sözel olarak görüyorum ve bunun bir değeri olmadığını kavrıyorum. Peki zihin bunu nasıl sağlayacak? Bu soru size bir şey ifade ediyor mu? Çünkü dindar yaşam budur, Tanrı'ya ya da tanrılara inanmak inanmamak değildir; veya size özel, çeşitli tinsel hayallere, "deneyimler"e sahip olmak değildir, benim için bunlar dindar bir yaşam değildir. Öyleyse çok açık olmalıyım, dindar bir yaşantının ne olduğunu keşfetmeliyim. Çünkü eğer bu sağlanabilirse ya da oluşursa, o zaman eylemlerimin her seviyede dengeli ve çelişkisiz olacağını hissediyorum.

Şu halde zihnim, korkuya ve dolayısıyla yanılsamaya dayanan inancı bütün yapısıyla reddetti. Lütfen, bunu benimle birlikte paylaşıyorsunuz, birlikte yürüyoruz, birlikte düşünüyoruz, birlikte yaratıyoruz ve böylece kendi aramızda doğru iletişim kuruyoruz. Ayrıca bütün otoriteleri de tamamıyla reddediyorum, çünkü bunlar da yine benim dışımda, yine başkasından kılavuzluk bekleyen düşüncenin hareketi. Bu, bölünme, dolayısıyla çelişki, başkasının söylediğine göre ne yapmam gerektiği ve başka birisi tarafından oluşturulmuş şablona uymaya çalışmaktır. Bu, çatışmaya ve dolayısıyla dengesizliğe yol açar. Hepsini takip ediyor musunuz?

O zaman kendime şunu soruyorum, herhangi bir arzu hareketi, yani istek bunu sağlayabilir mi? Çünkü istek yaşamımızda büyük bir rol oynar. İstek, seçime, karara dayanır: Bunu yapacağım, ama şunu yapmayacağım. İstek, yani arzunun odaklanması, yaşamımızda olağanüstü bir rol oynar. Bunu fark etmediniz mi? Bunu yapmak zorundayım, bunu yapmamak zorundayım, bu yolu izleyeceğim. Ve sürekli böyle kararlar almak varoluşumuzun bir parçasıdır. Görüyorum ki isteğin olduğu yerde, bölünme ve bu yüzden çatışma olmak zorunda. Ve çatışmanın olduğu yerde, denge olamaz. Peki isteğin hareketi olmadan yaşamanın bir yolu var mıdır?

Söylediğim gibi, istek karar varsa oluşur. Ve karar karmaşa olduğu zaman var olur. Ve olanları çok açıkça gördüğünüzde seçim yapmazsınız, karar almazsınız. O zaman hareket edersiniz, ama bu isteğin hareketi değildir.

Şu halde kendime soruyorum, zihnim neden, yalnızca arada sırada değil de, her zaman açıkça göremiyor, açıklıkla işleyemiyor? Sizce zihniniz neden açıklıkla, iyi şekilde işlemiyor? İlk olarak, zihin karmaşa içindedir. Karmaşa içindedir, çünkü geçmişteki koşullanmaları şimdiyle karşılaşır ve şimdiyi anlamakta aciz kalır. Son derece belirsiz olan yaşam karşısında insanlar bir şey iddia eder, otoriteler başka bir şey iddia eder; bunun için çalış, bunun için çalışma, bu doğrudur, şu yanlıştır... Ne yapmanız gerektiğini söyleyen bir düzine uzman ya da guru vardır, biz de bunlara kapılırız.

Bundan başka, berraklık, açıklık istediğimiz için de karmaşa var olur; berraklık olduğunu düşündüğümüz diğer kıyıya ulaşmak isteriz. Böylece her zaman yaşamı, yani bu kıyıyı bir sorun haline getiririz, çünkü oraya gitmek isteriz, orada kusursuz şekilde mutlu olacağımızı, Tanrı'nın yanında oturacağımızı, nirvanaya ulaşacağımızı ya da kurtuluşu bulacağımızı düşünürüz ya da her neyse. Demek ki bir sorun yaratan öte taraftır. Karmaşanın sebeplerinden birisi de budur. Takip edebiliyor musunuz merak ediyorum?

Şu halde bir sezgiye sahibim, isteğin hareketi sorunuyla ilgili bir sezgi, bir kavrayış var. Biz konuşurken, siz de bu sezgiye sahip misiniz? O zaman zihnin içinde bir çatışma yok; zihin sezgi olduğunda harekete geçiyor. Hareket sezgidir, isteğin yaptırımı değildir, ya da inancın, ya da korkunun, ya da hırsın; istek üzerine kurulmuş bu varoluş modelini çok yakından gözlemlediğiniz zaman, bu sezgiye sahip olursunuz. Bununla ilgili bir sezgiye ulaştığınızda, hareketleriniz tamamen farklıdır ve bu yüzden çelişkili değildir, böylece bu

sezgi denge getirir. Sezgiye sahip olmamamın sebebi, geçmişte yaşamamdır. Yaşamınız geçmiştir, değil mi? Hatıralarınız, imgelemleriniz, başardıklarınız geçmişin üzerine kuruludur. Öyleyse yaşamımız geçmiştir ve geçmiş, şimdinin aracılığıyla dönüştürülüp, gelecek haline gelir. Geçmişte yaşadığınız sürece, mutlaka çelişki ve bu yüzden çatışma olacaktır.

Bütün bunlarla ilgili bir sezgi sahibi olduğunuzda denge oluşur. Oysa hep kendimizi kontrol etmek üzere eğitiliriz. Ya da, kontrol yapılanması içinde eğitilmiş olduğunuzdan, bunların hepsini bir tarafa atarsınız ve diğer uca gidersiniz, bu da olmaktadır. Ve aynı şekilde, kontrol eden ve kontrol edilen şey olmak üzere kontrol de bölünme içerir, değil mi? Kontrol eden şöyle der: "Bu olmak zorunda, bunu yapmak zorundayım, kızmamak zorundayım, bu olmak zorundayım." Demek ki, bir kontrol eden ve onun kontrol etmeye çalıştığı şey var, bu şekilde bir bölünme var. Kontrol eden, kontrol ettiği şeyden farklı mıdır? Yoksa her ikisi de aynı mıdır? Tabii ki aynıdır. Kontrol edilen şeyi aşamadığından, düşünce bir kontrol eden icat eder ve bu şekilde kontrol etmeye çalıştığı şeyi aşmayı umut eder. Hepsini anlıyor musunuz? Kızgınım ve diyorum ki, "Kızmamak zorundayım." Demek ki, anında bir bölünme var. "Kızmamak zorundayım" diyen varlık öfkenin bir parçasıdır, aksi halde öfkeyi tanıyamazdınız. Bu yüzden kontrol eden, kontrol edilendir. Kontrol yoluyla bir istek hareketi olduğunda, bir bölünme olur ve bu bölünme mutlaka çatışma barındırır; bununla ilgili bir sezgim olduğunda, kontrol edilmeyen ya da herhangi bir kısıtlama altında olmayan tamamen farklı tarz bir hareket doğar.

Tüm bunlar biraz fazla olmaya mı başladı? Olsun, bu nasılsa son konuşma. Şimdi, zihnimin ne yaptığını anlayın: İnançla ilgili bir sezgim var, istekle ilgili bir sezgim var, kontrol, otorite, ölçüm ile ilgili bir sezgim var. Bu bizim kültürel arka

planımızdır, dinsel, etik, ahlaksal ve sosyal arka planımızın temelidir. Bununla ilgili bir sezgim olduğunda, bütün bunlar biter. Bir şeyin yanlış olduğunu gördüğünüzde, bir şeyi tehlikeli olarak algıladığınızda, onu bırakırsınız, ondan kaçarsınız. O yanlıştır, doğru olmayandır, dengesizlik yaratır.

Sonra zihin, salt düşünce ve onun yapısından daha öte bir şey var mı, keşfetmek ister. İnsan çağlar boyunca bunu aradı. Bilineni araştırdı ve hâlâ daha fazla bilgi, daha fazla teknoloji, daha iyi iletişim yolları, kirliliği azaltmak için yeni yollar ile bilinenin kapsamını genişletmeye devam ediyor. Bilinenin alanı içinde olan her şeyi biliyorsunuz, buna tanrılarınız, kurtarıcılarınız, liderleriniz, gurularınız, aydınlanma da dahil. Bütün bunlar, düşüncenin işlevi olan bilinenin alanı içinde geçer.

Birbirimizle iletişim kurabiliyor muyuz? Görüyorsunuz, düşünce ölçümdür, değil mi? Çünkü ölçmek bilinene göre, belleğe göre, deneyime göre anlamına gelir. "Bilinenin ötesinde bir şey olup olmadığını keşfetmek için meditasyon yapmak zorundasınız," diyen insanlar vardır. "Düşüncenizi kontrol edin, düşüncenizi disipline sokun, düşüncenizin farkında olun..." da derler, aslında hâlâ düşünce ile, düşünce yoluyla kontrol ile, düşünce yoluyla disiplin ile ilgilenmektedirler. Ve ölçülemeyen şeyi, düşünce yoluyla bulmayı umarlar. Diğer yandan, "Düşünmeyi kesmek zorundasınız, zihni öldürün," diyen insanlar da vardır. O halde şimdi keşfedeceğiz.

En başında, bu sabah din ve meditasyonla ilgili konuşacağımızı ve eğer mümkün olursa, ölçülemeyen, ama tamamen farklı boyuttan bir şey üzerinde duracağımızı söylemiştim. Din hakkında biraz konuştuk. Şimdi meditasyon yapmanın ne demek olduğunu keşfedeceğiz. Bu sizin için ne anlama geliyor bilmiyorum. Eğer bu sözcüğü hiç duymamış olsaydınız, nasıl meditasyon yapacağınızı size söyleyen uzmanlardan

hiçbirini duymamış olsaydınız, çok daha kolay olurdu, çünkü o zaman, bir şey bilmeyerek, biz ikimiz bunu birlikte araştırabilirdik. Ama ne olduğunu önceden biliyorsanız, bu bir yük, bir engel haline geliyor değil mi?

Ayrıca bütün dinlerin ona yüklediği farklı anlamlar da var; Batı'da tefekkür olarak adlandırılıyor, Doğu'daysa meditasyon tercih ediliyor. Ben bir insan olarak keşfetmek istiyorum, çünkü Doğu'ya ya da Batı'ya ait değilim, ne bir Zen müridiyim ne de bir Krishnamurti müridi. Bilmiyorum ve benim için dış bir otorite yok, çünkü bir yol göstericim yok, Tanrı'ya şükürler olsun! Meditasyon yapmanın ne anlama geldiğini bulmak istiyorum. Fakat bir şeyi çok açıkça anlıyorum, düşünce işlev gördüğü sürece, geçmişe göre işlev görmek ve kendini geleceğe yansıtmak zorundadır; bilinenden bilinene. Bunu çok açıkça görüyorum. Düşünce işlediği sürece, yeni hiçbir şey meydana gelemez. Bunu açıkça görün. Çünkü düşünce geçmişe dayanır, düşünce belleğin tepkisidir, düşünce bilginin, deneyimin yani benim arka planımın sonucudur. Öyleyse düşünce eskidir, asla özgürlük getiremez, çünkü kendi içinde özgür değildir. Bunu çok açıkça görüyorum. Hiç kimsenin beni buna ikna etmesine gerek yok.

Düşüncenin hareketi devam ettiği sürece, zihin geçmişte yaşar ve tamamen yeni olan bir şeyi algılayamaz, bunu anlıyorum, zihin bunu algılıyor. Lütfen benim tarafımdan, konuşmacı tarafından ikna edilmeyin, kendiniz gözlemleyin. Dindar yaşam şeklinin bütün yapısını düşünce yaratmıştır: ayinler, keşişler, rahibeler, rahipler, ruhban sınıfın otoritesi, bütün yapı. Söylemleri de yine düşüncenin kalıbına uygun şeylerdir. Böylece bütün düşünce süreciyle ve onun yaratabileceği yanılsamalarla ilgili bir sezgim var.

Bilinenden sıyrılmak zorunda olduğumu anlıyorum. Şöyle ki, düşünce belli bir seviyede işlev görmek zorundadır, çünkü

başka türlü hiçbir şey yapamam, ama eğer ölçüye gelmeyen bir şeyi araştırıp ele alacaksak –ölçüye gelmeyen bir şey varsa eğer– düşünce tamamen dingin olmak zorundadır. Ancak o zaman yeni bir şeyi görebilirim. Yeni bir şey görmek yaratıcılıktır, benim resim yapmam, bir kitap yazmam ya da aptalca bir şey yapmam değil, çünkü bunlar yine bilinenin kalıbı içinde, imgelemiyle, buluşlarıyla, hatıralarıyla düşüncenin kalıbı içinde gerçekleşir. Öyleyse zihnin tamamen sessiz olmak zorunda olduğunu anlıyorum, sessizleştirilmek zorunda olduğunu değil, çünkü o zaman onu sessizleştirecek varlık kimdir? Bu varlık sessiz bir zihne sahip olmayı isteyen arzudur ve bunda bir bölünme, dolayısıyla çatışma ve dengesizlik vardır. Peki zihin, demek istediğim beyin hücreleri, nasıl tamamen sessiz olacaktır? Beyin hücreleri hatıraları tutarlar ve eğer sağlıklıysalar, bu hatıralar da sağlıklı şekilde tepki vereceklerdir. Eğer sağlıklı değilseler, hareketleriniz hastalıklı bir hal alır ya da yanılsamalara kapılırsınız.

Demek ki beyin mutlaka sessiz, ama gerektiğinde aktif olmalıdır. Öyleyse şöyle bir sorunumuz var; çok sessiz, olağanüstü incelikli, esnek, hızlı, duyarlı, bilinenden kurtulmuş, ama yine de bilinenin alanında işlev gören bir zihne sahip olmalıyız. İkisi her zaman birlikte gitmek zorundadır, yoksa dengesizlik olur. Peki bu nasıl olacak? İnsan bilginin, belleğin, deneyimin mutlaka gerekli olduğunu çok açıkça görebiliyor, aksi halde konuşamazdınız. Ama düşünce, güvende olma arzusuyla, bilgiyi kendi benmerkezci eylemleri için kullanırsa, bu tehlikeli bir hal alır. İnsan bunun farkında olmalıdır.

Şimdi, zihin nasıl sessiz olacaktır? Bir sistem, bir yöntem var mıdır? Şimdi buna bir bakın. Eğer sizin tarafınızdan ya da bir başkası tarafından kurulmuş bir sistem varsa, ki sistem zihni sessizleştirmek için bir yöntemdir, bir uygulamadır ve bu sistemin günlük uygulanışıdır, sistemi uygulayan varlık

kimdir? Bu varlık düşüncedir ve şöyle der: "Bu yöntemi, bu sistemi uygularsam, o zaman sessiz bir zihne sahip olurum ve bu mutlaka harika bir hal olmalı. Bu hali deneyimlemek *istiyorum.*" Böylece düşünce, haz alabileceği tamamen yeni bir şey deneyimlemek için kendi sistemini yaratır ya da bir başkasının sistemini kabul eder ve bu bir sorun haline gelir.

Zihin neden sürekli bir deneyim talebi olduğunu keşfetmelidir. Neden deneyim, her ne türde olursa deneyim istersiniz? Deneyime dolaylı ya da dolaysız olarak, romanlar okuyarak, televizyona bakarak sahip olursunuz. Neden deneyim istersiniz? Bu sorunu hiç derinine düşündünüz mü? Cinsel deneyim var, çok fazla türde deneyim var; zihin neden bunu talep eder? Çünkü rutinden ve her günkü deneyiminizin mekanik doğasından sıkılmışsınızdır ve mekanik olmayan bir şey deneyimlemek istersiniz, değil mi? Bunun için mekanik bir yoldan işe koyulursunuz, bu düşüncedir ve bu mekanik yol aracılığıyla mekanik olmayan bir şey deneyimlemeyi umarsınız. Eğer böyle bir deneyim olursa, o zaman o da mekanik hale gelir, çünkü bu deneyimi düşünce yarattı. O zaman zihin, hiçbir deneyim istemediğini söyler. Deneyimin değerini anlıyorum, günlük yaşamda bilgi edinirken deneyime gereksinimim var ve bu mekanizmayı bir araya getirirken daha fazla deneyim elde ettikçe, giderek, mekanikleşen bir yaşam şekline yol açarım, değil mi?

O zaman zihin, herhangi bir deneyim talebi, yüksek olsun, aşağı olsun, soylu olsun, soysuz olsun, yine de, haz alabileceği bir deneyim isteyen düşüncenin parçası olduğunu söyler. Çirkin şeyler, acı veren şeyler deneyimlemek istemezsiniz; yalnızca haz verici şeyler deneyimlemek istersiniz ve elbette Tanrı hazzın son noktasıdır. Bunu anlayarak, zihin artık hiç bir tür deneyim yaşamak istemez ve böylece yanılsama olmaz. Büyük bir şey deneyimlemek istediği anda, zihin bu

büyüklüğü kurgulayabilir, adına aydınlanma dediği bir şeyi kurgulayabilir. Fakat bunların hepsi biterse, deneyim talep etmeyen zihnin hali ne olur acaba? Şu anda sizi uyanık tutması için deneyime gereksinim duyuyorsunuz. Ama bütün bunlarla ilgili bir sezgiye kavuştuktan sonra, zihin onu uyanık tutacak bir deneyime gereksinim duymaz; zaten uyanıktır.

Şimdi soruyoruz, zihin ve beyin tamamen dingin olabilir mi? Ayrıca, dingin olup olmadığını da bilmek istersiniz, değil mi? Zihnimin dingin olup olmadığını bilmek istiyorum. Amerika'da küçük bir aygıt var, adına Alfa Meditasyon diyorlar, size elektronik ölçüm yoluyla zihninizin dingin olup olmadığını söylüyor. Amerikalılar bu aygıt işinde iyiler. Günlük varoluşumda aptal, akılsız, ahmak, mantıksız olabilirim, ama sonra bu aleti tellerle kafama bağlıyorum ve bana ne zaman sakin olduğumu söylüyor.

Zen, mantra yoga gibi bütün bu yoga biçimleri, sözcüklerin zikredilmesi, bütün bunlar sizin için zihninizin sessiz olduğunu öğrenme araçlarıdır. Zihninizin sessiz olduğunu bilebilir misiniz? Lütfen bunu bir düşünüp bulun. Eğer zihninizin sessiz olduğunu biliyorsanız, o halde sessizlik yoktur, çünkü zihni gözlemleyen ve sessiz olduğunu düşünen siz varsınız. Demek ki sakin olan bir zihni deneyimleyemezsiniz –bundaki güzelliği görün– tıpkı mutluluğu ve keyfi de deneyimleyemeyeceğiniz gibi. "Keyifliyim," dediğiniz anda, keyif gitmiştir. "Ne kadar mutluyum!" dediğiniz anda, mutluluk sona erer. O halde zihin sessiz olduğunda, bir gözleyen yoktur. Bunları öğreniyor musunuz? Söylediğim gibi, mutlu olduğunuz zaman öğrenebilirsiniz, bunu bir sorun haline getirdiğiniz zaman değil. Ve asıl sessiz bir zihne sahip olmak istediğiniz zaman, bir sorun oluşur. Fakat mutlu olduğunuzda ve sessiz bir zihne sahip olmanın ne anlama geldiğini öğrenmek istediğinizde, sessiz bir zihnin hiçbir gözlemci, hiçbir deneyimleyen,

hiçbir düşünen olmadığında var olduğunu bulursunuz. Fakat "Düşüneni düşünme eyleminden nasıl alıkoyabilirim?" diyeceksinizdir. Bunu durduramazsınız, ama düşüncenin bütün yapısını, işleyişini ve hareketini öğrenebilirsiniz, bunu öğrenebilirsiniz. Ve bunu yaptığınızda, diğeri oluşur.

Beyin, zihin ve beden mutlak bir sessizlik içinde olduğunda, sürekli ölçen, karşılaştıran bir varlık olmadığı anlamına gelir. "Dün böyle bir deneyimim oldu ve bundan daha fazla istiyorum." Bunların hepsi ölçümdür.

Sessizlik alan gerektirir, değil mi? İnsanın hem dışsal hem de içsel olarak, kendi içinde, ne kadar az alanı olduğunu fark ettiniz mi? Bir şehirde, başka dairelerle çevrili küçük bir dairede yaşadığınız zaman ve sokağın karşısında başka bir blok varsa, küçük, dışarıya kapalı bir alanda yaşıyorsunuzdur, içinizden bir şeyleri kırmak geliyordur, değil mi? Bu şiddetimizin bir parçasıdır, bu yalnızca bizim saldırgan, hayvani tarafımızdan bize kalıtımsal olarak geçen şiddet değildir, bize çok az dış alan bırakan, şehirlerdeki bu kapalı yaşamdan da kaynaklanan bir şiddettir. Bu yüzden yılda bir kere üç haftalık tatil alırsınız. Tanrım, ne yaşam şekli ama! Bütün bedeniniz, yaşamınızın kırk yılı boyunca sürekli bu ofise gidişe, tamamen kapalı, birbirinizle yakın temasta oluşa isyan eder. Akşamüzeri vakitlerde telefon telleri üzerine tünemiş kuşlara dikkat ettiniz mi hiç? Kendi aralarında düzenli bir boşluk bırakırlar, gereksinim duydukları ve sahip olmak zorunda oldukları bir boşluk. Ama bizler alan istemiyoruz, birbirimizle yan yana olmak istiyoruz, çünkü yalnız olmaktan korkuyoruz.

Duygusal olarak da alandan yoksunuz, çünkü bağlılıklarımız var: Bu kişiyle olmak zorundayım, yalnız olmaya dayanamıyorum, arkadaşlık kurmak zorundayım, meşgul olmak zorundayım... Böylece hem içsel hen de dışsal çok az alanımız

kalır ve bu yüzden gittikçe daha da hiddetli hale geliriz ya da bundan tamamen kaçarız; tarikatçılığı benimseyerek, çeşitli dini örgütler yoluyla, sakallı guruları izleyerek, vs. kaçarız.

Alan, içinde nesneler olan ya da olmayan bir genişliktir. Şimdi, çoğumuzun zihni *şey*lerle doludur. Yalnızca mobilyalar, kitaplar, bilgiler değil, düşünceler de şeydir. Sonuçta, içsel olarak çok az alana sahibiz ve bu küçük alanda meşguliyetin, benmerkezci meşguliyetin hareketi var ya da hareket dışa doğru, ama yine de merkezsel bir meşguliyet.

Demek ki, mutlak şekilde sessiz olan zihin, içinde hiç nesne olmayan bir alana sahiptir. Bir nesne olduğu anda, bu nesne etrafında bir alan yaratır ve bu yüzden başka alan yoktur. İnsanın aklında bir nesne olduğu anda –bir sandalye, bir inanç, korku, ısrarlı bir haz isteği, nesneler– her bir nesne etrafında kendi küçük alanını yaratır. Biz de, büyük alan kapmayı umarak bu küçük alanları genişletmeye çalışırız. Birlikte ilerliyoruz değil mi? Şu halde, tamamen sessiz olan zihin, içinde nesne olmayan bir alana ve bu yüzden dikkate sahiptir; bu bir şey ile ilgili ya da bir şeye dikkat değil, basitçe bir dikkat halidir. Ve eğer fark ederseniz, dikkat olduğunda olağanüstü çok alan vardır. Yalnızca dikkatsizlik olduğunda nesne önemli hale gelir. Dikkat öğrenilen bir şey değildir, nasıl dikkatli olunacağını öğrenmek için bir okula gitmek, Japonya'ya, Hindistan'a ya da Himalayalar'da bir kasabaya gidip dikkatli olmayı öğrenmek, bunların hepsinin çok aptalca olduğu aşikâr. Dikkat bu olağanüstü alan duygusudur. Zihin tamamen sessiz değilse, var olamaz. Ve bu sessizlik tam bir dengedir.

O zaman zihin enerjiyi israf etmez. Enerjiyi çekişmelerle, dedikoduyla, birbirimizle kavga ederek, düzinelerce yolla israf ederiz! Fakat ne olduğumuzu dönüştürmek için çok fazla enerjiye gereksinimimiz var. Ne olduğunuz sizin öfkeniz, hır-

sınız, açgözlülüğünüz, hasediniz, güç, mevki ve itibar arzunuzdur. Ne olduğunuzu aşmak için, çok fazla enerjiye gereksiniminiz var. Fakat ne olduğunuzla savaşıyorsanız, enerjiniz olmaz.

Ne olduğumu aşan bu enerji var olduğunda, yaşam denge içinde bir harekettir. Çünkü dikkat bütün enerjinin yoğunlaşmasıdır. Ve bunun hepsi meditasyondur. İnsan şunu sorar: Bütün düşüncenin ötesinde bir şey var mıdır, ölçüme gelmeyen, adlandırılamayan, hiçbir sözcüğün betimleyemeyeceği bir şey? Böyle bir şey var mıdır? Nasıl keşfedeceksiniz? Başkasının söylediğini kabul mü edeceksiniz? Sözcüklere ya da başkasının deneyimine mi inanacaksınız? Bir başkasına inandığınız zaman, size ne olur biliyor musunuz? Yok olursunuz, çünkü diğer kişi en önemli şey olur. Hiçbir şeye ya da hiç kimseye inanmadığınızda, özgürlük vardır. Ve özgürlük olduğunda, enerjisini mücadele, çatışma ve haz peşinde koşarak dağıtan zihin, zihnin kendisi, dış bir uyaran olmadan olağanüstü bir enerjiyle dolar. Ölçülemeyen ve adlandırılamayan bir şey yalnızca bu halin içinde olur. Ve kimse size bunu getiremez.

Soru sormak ister misiniz?

Dinleyici: Sadece uygun bir işi kabul etmek yerine, insan yapmayı seveceği şeyi bulmak için ne yapabilir?

KRISHNAMURTI: Günümüzdeki siyasi, ekonomik durumu, sosyal adaletsizlikleri göz önüne aldığınızda, seveceğiniz bir iş bulamazsınız. Bu mudur? Örneğin, bir sanatçıysanız, "Yaptığımı seviyorum," dersiniz. Bir sanatçıysanız, resim yapmayı, bir şiir yazmayı ve yahut mermeri ya da kili şekillendirmeyi sevebilirsiniz. Fakat geçiminizi sağlamak için yine de bir başkasına bağımlı olacaksınızdır; resimlerinizi,

şiirlerinizi satmanız gerekiyor. Başkalarının şiirinizin iyi mi, değil mi, basmaya değer mi değmez mi, satılır mı satılmaz mı olduğunu söylemelerini kabul etmeniz gerekiyor. Dolayısıyla topluma bağımlısınız.

Bir keşiş olsanız, yine de bağımlısınız. Pekâlâ, toplumun, kültürün, dünyanın ekonomik yapısının şu anki haliyle, gerçekten sevdiğiniz bir işi nasıl bulacaksınız ve nasıl yaşayabileceksiniz? Soru bu mudur? Dinleyicimiz, "Gerçekten seveceğim bir iş bulmak istiyorum," diyor. Mesele bu mudur yoksa duygusal ve psikolojik olarak bağımlı olmadığınız herhangi bir işi kabul eder misiniz? Demek istediğim, çoğumuz iş aracılığıyla mevki elde etmek isteriz. Bir aşçı olarak kalmak istemeyiz, şef olmak isteriz, çünkü şef mevki sahibidir. Yalnızca bir rahip olmak istemeyiz, bir piskopos, sonra bir başpiskopos ve son olarak papa olmak isteriz, çünkü bu muazzam bir itibar getirir. Öyleyse çoğumuzun ilgilendiği işlev değil, mevkidir. Şimdi, eğer mevkiyi zihninizden çıkarabilirseniz ve bunu hiç aramazsanız, yapabileceğiniz her işi kabul edersiniz, değil mi? Ve sonra bu iş ilginç hale gelir. Takip ediyor musunuz bilmiyorum, galiba birisi tüm bunlarla aynı fikirde değil. Evet bayım.

Dinleyici: Bundan çok daha karmaşık.

KRISHNAMURTI: Biliyorum, çok daha karmaşık! [*gülüşmeler*] Çünkü evliyim, çocuklarım var, daha fazla para, arabalar, bir konum istiyorum. Modern dünyada bir aile sahibi olmanın getirdiği bütün sorumlulukları biliyorsunuz. Aşırı derecede karmaşık hale geliyor. Pekâlâ hepimizin başında olan bu soruna nasıl yanıt vereceksiniz? Çok basit bir iş isteyebilirim, bir aşçı, bir bahçıvan ya da başbakan olup olmadığım gerçekten umurumda değil, Tanrı'ya şükürler olsun ki başba-

kan değilim. Gerçekten umurumda değil, çünkü sosyal mevki peşinde değilim, dolayısıyla yalnızca işimi iyi yapmakla ilgileniyorum. Başka biri iyi bir konum isteyebilir, hırsa kapılabilir, her zaman yarışıp, saldırgan davranabilir ve saldırgan oluşu kendine has yeni sorunlar getirebilir. Peki, lütfen bunu dinleyin, yanıtın, iş isteyen her çeşit insana uygun düşeceği şekilde, bu soruyu nasıl yanıtlarsınız? Her boş pozisyon için yaklaşık üç bin insan var sırada bekleyen!

Geçen gün duyduğuma göre birisi bir aşçı ilanı vermiş ve üniversite ve yüksek lisans mezunları başvurmuş. Öyleyse bu soruya vereceğiniz, herkes için kabul edilebilir ve doğru yanıt ne olurdu? O zaman karmaşık olmaz, değil mi? Her insana uyacak bir cevap var mı, keşfedeceğiz. Bununla ilgili daha önce düşünmedim, bunu birlikte araştıracağız. İnsan mizacına göre bir iş mi arar? Karakterinize ya da toplumun taleplerine bağlı olarak, bir sanatçı olmak isteyebilirsiniz, çünkü özel evler ve özel olanaklar sağlanan Rusya'da olduğu gibi daha iyi bir konuma sahip olursunuz, daha çok saygı görürsünüz.

Pekâlâ, bir iş ararken, mizacınıza, yani karakterinize mi tabisiniz? Lütfen bunu dinleyin. Araştırıyoruz, burada ahkam kesmiyorum, Delf kahini değilim. Peki, "Bu işi seviyorum," diyen mizacıma göre mi iş arıyorum? Mizacım, karakterim koşullanmamın sonucudur. Öyleyse işe karar verişim, koşullanmama ve karakterime göredir. Ya da bir sanatçı, bir bilim insanı vs. olarak koşullanmam kendini bana özgü huylarda gösterir. Huylarıma göre, demek oluyor ki koşullanışıma göre mi iş arayacağım? Koşullanma, içinde yaşadığım toplumun sonucudur ve toplum "En önemli şeyler itibar ve mevkidir, işlev değil!" der. Ve o zaman koşullanışım da, "İtibar için mesleğimin tepesine çıkmalıyım," der.

İçinde yaşadığım kültürde yetişmiş biri olarak, bu kültürün dikte ettiklerine uyacak mıyım, mizaca ve huylara tabi

mi olacağım, ya da nedir? Devam edin, ne yapacağım? Öyleyse kendime soruyorum, bütün karmaşıklığıyla bu toplumda yaşayan bir insan, çok ciddi olarak, ne yapmalıdır, belki de karmaşıklığı siz benden daha iyi görüyorsunuzdur, ama karmaşıktır, peki bir insan ne yapacaktır? Bütün bunları bilerek, içinde imge olmayan ilişkinin ne olduğunu bilerek –bunu ele almıştık– bilginin gerekli olduğunu bilerek, bütün düşünce süreciyle ilgili bir sezgi sahibi olarak, dindar bir yaşam sürmenin ne olduğunu, dinsel meditasyon yaşamanın ne olduğunu bilerek; bütün bunları bilerek, gözlemleyerek ne yapacaktır? Yalnızca gidip seveceği bir iş, karakteri, mizacı, huyları, koşullanışı tarafından dikte edilmiş bir iş mi arayacaktır? Ya da bütün resmi gördüğünde, şeyler –biliyorsunuz, tartıştığımız, üzerinde konuştuğumuz bütün şeyler– tamamen açıklığa kavuştuğunda, ne yapacaktır? Lütfen buna bakın. Ne yapacaktır?

Bu soruyu size bırakabilir miyim ya da bunu konuşmacının mı yanıtlamasını istiyorsunuz? Bakın, siz ne yapacaksınız? Siz, dinlemiş olan siz; psikolojik devrim sorununu tartıştık, inceledik ve tek devrim budur, şiddet değil. Bütün ilişki sorununu birlikte tartıştık, inceledik, paylaştık. Bilgiden, bilginin gerekliliği ve öneminden, aynı zamanda, bilinenden kurtuluştan ve ikisinin birlikte yaşayıp, hareket edişinden konuştuk. Din, otorite, sevgi, ölüm ve fevkalade aydınlık, farklı bir boyutta yaşayan bir zihin üzerine konuştuk. Bütün bunları tartıştık. Bütün bunları dinledikten sonra ben ne yapacağım? Bütün bunları dinledikten sonra benim işim nedir? Pekâlâ, ne diyorsunuz? Benim size anlatmamı mı istiyorsunuz? Benim işim yapmakta olduğumdur, öğretmek, öğrenmek, farklı bir insan ortaya çıkarmak; benim işim bu. Eğer en başından itibaren dikkatlice dinlemişseniz, bu sizin de işiniz olacaktır. Yok eğer bu işi sevmiyorsanız, yapmayın.

İkinci Bölüm

VIII.

Sorunlardan Kurtulmak

Müzakere etmek, yalnızca değerlendirmeyi, tartmayı, birlikte bulup çıkarmayı ifade etmez, çok derin şekilde, yavaşça, dikkatlice, kendi önyargılarını, kendi tuhaflıklarını bilerek sorunların içine girmeyi de ifade eder, öyle ki insan yalnızca konuşmacıyı dinlemekle kalmaz, kendi tepkilerini, kararlarını ve ahmaklığını da dinler, bu şekilde anlattığım için bağışlayın. Bu yüzden ciddiyetle ve ayrı ayrı değil, bölünerek değil, siz bir tarafı ve konuşmacı diğer tarafı tutarak değil, fakat birlikte dünyada neler olup bittiğini gözlemliyoruz. Özellikle bu ülkede değil, dünyanın her yerinde, ekonomide, bilimde, siyasette, sosyalistlerle, liberallerle, muhafazakârlarla olanları gözlemliyoruz. Bu yüzden bu yalnızca bir hafta sonu buluşması değil, ama çok ciddi bir şey; kiliseye özgü bir ciddiyet değil, daha çok, yalnızca birlikte geçirdiğimiz zaman boyunca değil, kendi yollarımıza gittikten sonra da devam eden türden bir ciddiyet.

Müzakere, görmeyi, karar vermeyi ve ardından eyleme geçmeyi de ifade eder. Bu, tek bir güzel sözcük bunların hepsini anlatır. O yüzden, yalnız fikren, duygusallıkla ya da hayalperestçe değil, hepimize neler olduğuna, birlikte, ciddi şekilde bir bakalım.

Birlikte müzakere ederken, dışarıdan bir yardım olmayacağını da zihnimizde tutmak zorundayız. Konuşmacının yapmaya çalıştığı size yardım etmek, sizi etkilemek, ikna etmek, kandırmak ya da üzerinizde baskı kurmak değil. Bunların hepsini siyasetçilere, gazetelere, televizyona ya da dünyanın dört bir yanındaki tapınaklara, camilere ve kiliselere bırakabiliriz. Öyleyse, bunda birlikteyiz, konuşmacı tarafından hiçbir şekilde baskı yapılmayacak ya da sizi ikna etmeye çalışmayacak ya da siz, kendi tarafınızda bir görüş benimseyip sonra ona tutunmayacaksınız. Karşı karşıya olduğumuz olağanüstü ve tehlikeli sorunları birlikte araştırıyoruz. Hiç kimse gelecekte ne olacağını bilmiyor; çok büyük bir belirsizlik, kaos var ve dünya gitgide daha da kötüleşiyor.

İlk önce dünyaya bakacağız, benim dünyama ya da sizin dünyanıza değil, karşımızda duran dünyaya, bilim alanında, silahlanmada neler olduğuna, kendi ideolojilerine sıkı sıkıya bağlanmış ve bunlar uğrunda savaşan siyasetçilere bakacağız. Bu sorunlara nasıl yaklaşıyorsunuz diye sorulabilir. Yalnızca kendi özel sorununuza değil, fakat bilim alanında, biyolojide, ekonomide, sosyal eşitsizlik ve sosyal ahlaksızlık dünyasında bizleri tehdit eden ve kararlı tedbirler almayı gerektiren sorunlara nasıl yaklaşıyorsunuz? Bir İngiliz olarak mı? Bir Fransız olarak mı? Bir Hindu olarak mı? Bir Müslüman olarak mı...? Eğer buna belli bir görüşle yaklaşırsak, bilinen ya da bilinmeyen bir güdüyle koşullanırız ve bu yüzden yaklaşımımız sınırlı olur. Bu çok açıktır, değil mi? Eğer konuşmacı Hindistan'ına delice bağlıysa, o zaman dünyaya ve buradaki bütün karmaşık sorunlara, belirli, dar bir bakış açısıyla bakacaktır. Bu yüzden bütün bu sorunlara yaklaşımı taraflı, bencilce, hep dar görüşlü ve çok sınırlı olacaktır.

Bu açıktır. O zaman insan soruyor, lütfen siz de kendinize sorun, bu sorunlara nasıl yaklaşacaksınız? Şahsi bir soruna

değil, sizinki ya da karınızınki, kocanızınki olsun fark etmez, fakat böyle bir soruna nasıl yaklaşırsınız? Demek oluyor ki, bir tehdit karşısında nasıl davranırsınız? Yüzleşmek, yanıtlamak ve eyleme geçmek zorunda olduğunuz bir şey karşısında?

Bir sorun nedir? Sözlükteki kök anlamına göre, size atılmış bir şeydir, yüzleşmek ve yanıtlamak zorunda olduğunuz bir şeydir; fakat zaman ve şartlar tarafından pragmatik ya da rasgele şekilde dikte edilmiş bir cevapla değil, bir kendini beğenmişlik hissiyle ya da bazı aşikâr sonuçlarla değil. Öyleyse bunu nasıl ele alırsınız? Birlikte müzakere ediyoruz; konuşmacıyı unutun. Kişiliğinizin bu konuyla hiçbir ilgisi yok; bunu tamamen bir kenara atabilirsiniz. Evet, bir sorunla ne şekilde yüzleşiriz? Ve neden bu kadar çok sorunumuz var? Tüm yaşamımız boyunca, doğumdan ölüme kadar, sorunlar tarafından kuşatılıyor, yıpratılıyoruz: endişe, belirsizlik ve sürekli çatışma, mücadele, acı, kaygı... Öyleyse bunlarla nasıl uğraşacağımızı birlikte bulmamız gerekmiyor mu? Bu ilk sorudur.

Her birimizin türlü türlü sorunları olduğunu biliyoruz; sağlık sorunları, yaşlılık, şifasız, ölümcül hastalıklar, akıl hastalıkları ya da bir takım fantastik, hayali, tuhaf sorunlar, ki bunlara dini sorunlar diyoruz! Bu yüzden lütfen, yaşamımızın başlangıcından ölünceye dek neden sürekli sorunların tehdidi altında olduğumuzu birlikte keşfedelim. Bunu birlikte inceleyebilir miyiz? Ama konuşmacının açıklaması ve sizin de kabul ya da reddetmeniz şeklinde değil, birlikte tartışarak, üzerinde düşünerek, ölçüp tartarak. Söylediğimiz gibi, bir sorun size fırlatılmış bir şeydir; karşı durmanız, bütün beyninizi kullanmanız gereken bir meydan okumadır, yalnızca sinirli bir karşılık vermekle olmaz.

Çocukken evden ayrıldığınızda evinizi özlersiniz, okuldayken nasıl yazılacağını öğrenmeniz ve bütün o korkunç kitapları okumanız gerekir. Ve bu bir sorun olur, değil mi? Çocukluktan itibaren, okula, koleje, üniversiteye gittiğinizde. Bir işçiyseniz, bu bir sorun haline gelir. Yaşam tamamıyla bir sorun haline gelir. Bu şekilde beyinlerimiz çocukluktan itibaren sorunların çözümüne koşullanır. Aynı şekilde, ben bunu açıklıyor değilim ve siz yalnızca kabul etmiyorsunuz. Biz, aynı geminin yolcularıyız. Siz daha hızlı kürek çekiyor olabilirsiniz, daha fazla kuvvetiniz, daha fazla yeteneğiniz olabilir, diğerleri daha zayıf olabilir, fakat yine de aynı gemideyiz. Bu açık mı? Beyinlerimiz çocukluktan itibaren sorunlara koşullanmış olduğundan, sorunlarla birlikte yaşarız. Bu çok açık, değil mi? Seks sorunu, ilişki sorunu, güç, mevki, konum, otorite sorunu ve hükmetme, boyun eğme ve eğmeme sorunu, yaşamın tüm hareketi.

Peki, kendi koşullanmışlığımızı dinleyebilir miyiz ya da duyabilir miyiz: sorunlarla birlikte yaşamaya koşullanmış, alıştırılmış, eğitilmiş olduğumuzu? Bir sorunun çözümüyle başka sorunlar yaratırsınız, siyasetçiler bunu çok iyi yaparlar. Ve biz de aynısını yapıyoruz. Peki olanaklı mıdır, –birlikte müzakere ediyoruz, lütfen yalnızca konuşmacıyı dinlemekle kalmayın– önce sorunlardan arınmış bir beyne sahip olmak ve sorunlarla sonra uğraşmak olanaklı mıdır? Bu olanaklı mıdır? Bilmiyorum ve siz de bilmiyorsunuz demekle başlayalım.

Öyleyse önce bunu araştıralım. Yaşamda pek çok karmaşık mesele var. Bütün kişilik, duygular, hisler, dürtüler, bağlılıklarla birlikte beynin bütün etkinliği var. Bu meselelerden hiçbirini çözüme kavuşturuyor değiliz kesinlikle, daha çok yavaş yavaş kuruyup soluyor ve ölüyor gibiyiz. Bu yüzden sizin için ve hepimiz için şunu ortaya çıkarmak çok önem kazanıyor: sorunlarla birlikte yaşamaya, onlara ortak olmaya,

onlarla uğraşmaya alışmış beyin –lütfen bunu benimle birlikte düşünün– bütün sorunlardan kurtulabilir mi, ki sorunları ele alsın? Çünkü yalnız özgür bir beyin bunları anlayıp çözebilir. Kendisi de sorunlarla dolu bir beyin değil. Bilim insanlarının beyni doludur. Bilim insanları, kuramları ile insan olarak sorunlarla doludurlar. Ama öncelikle insan, sonra bilim insanıdırlar, değil mi? Demek ki, daimi bir sorun hareketi ya da sürekli bir sorunlar zinciri vardır.

Şimdi, bunu nasıl çözümleyebiliriz? Siz, ikimiz birlikte bu sorunu çözümleyebilir miyiz? Sorun çok ciddi, çünkü çok tehlikeli bir dünya ile karşı karşıyayız. Siyasetçiler ve ideologlar farklı taraflardalar ve bir taraf çok büyük bir güç hissine sahip. Her iki taraf da bekliyor, biz de bunun tam ortasında kalıyoruz. Ayrıca dünyada büyük bir yoksulluk var; bu ülkedeki sizlerin bilmediği bir yoksulluk, büyük bir yoksulluk, alçalma, çürüme, vs.

O halde kendimize, sorunları çözmek için beyinlerimizin özgür olup olamayacağını soruyoruz. Buna yanıt vermeniz gerek, atıl kalmanız değil. Peki ne yapacaksınız? Yaptığınız her ne olursa olsun, yeni bir sorun olacaktır. Bunu yapacağım, şunu yapmayacağım, buna inanacağım, şuna inanmayacağım, bu doğru, bu yanlış, istediğimi izleyeceğim diyorsunuz. Bunların hepsi daha çok sorun yaratıyor, değil mi? Bu yüzden ilk olarak beyinlerimizin sorunlardan özgür olup olamayacağını keşfetmemiz daha yerinde olacaktır, böylelikle onları anlayabilir ve çözümleyebiliriz.

Belki de bu sorunla ilgili hiç düşünmediniz ya da derinine inmediniz. "Bunun üzerinde düşünecek zaman verin. Dikkatlice gözlemleyeyim, bakayım ve sonra karar vereyim," diyeceksizdir. Eğer zaman bırakırsanız, bu şu demektir: Bununla ilgili düşüneceğim, artılarını ve eksilerini tartacağım, sorunların nerede kaçınılmaz, nerede kaçınılır olduğunu bu-

lacağım. Eğer bunun üzerinde zaman harcarsanız, ne olur? Siz bana söyleyin. Hemen, şu anda çözümlenmeyi gerektiren bir sorun üzerinde zaman harcarsam ne olur? Eğer onu şu anda çözümlemek olanaklı değilse, gizliden başka sorunlar büyümeye başlamaz mı? O halde bu sorunu derhal çözecek misiniz? Bu sorunu, bu meseleyi çözün: Beyniniz yıllar boyunca sorunlar arasında yaşamaya ve hareket etmeye alışmış ve bu yüzden asla özgür değil. İlk ve en öncelikli sorun budur, değil mi?

Çünkü ilerledikçe karşımıza birçok karmaşık mesele çıkacak. Niçin, binlerce yıldır bu olağanüstü güzellikteki dünya üzerinde yaşayan biz insanlar psikolojik olarak, kişisel olarak bu kadar az değiştik? Hâlâ kelimenin tam anlamıyla barbarız. Sayısız yıldan sonra niçin bu hazır kalıplardan bir adım öteye gidemedik? Bu bir sorundur. Dünya niçin milliyetlere, dini etkinliklere bölünmüştür; niçin durmadan birbirimizle savaşıyoruz, birbirimizi öldürüyoruz, zorbalıktan atom bombasına kadar savaşlarda meydana gelen korkunç şeyler, niçin hâlâ bu şekilde devam ediyoruz? Niçin kendi yarattığımız siyasetçileri seçiyoruz? Niçin gelecekten bu kadar çok korkuyoruz? Birçok, birçok sorunumuz var değil mi?

Şu halde hepimiz için şunu sormak önemlidir: Ne yapacağız? Ne yapacaksınız? Ama tabii ki, eğer diyete, yogaya, ya da bir çeşit gerçekten uzak, hayal mahsulü, garip bir şeye takıntınız varsa, kaybolacağınız açıktır. Bir şeye takılmışsınızdır. Ve sorunlarınızın hiçbirini asla çözemeyeceksinizdir. Peki, dışarıdan bir yardımın söz konusu olmadığını bilerek, birlikte ne yapacağız? Dünyadaki bütün toplantılara katılabileceğinizi, dünyadaki bütün gurulara gidebileceğinizi –bu arada konuşmacı bir guru değil– bilerek ve kimsenin, ne kocanızın, karınızın, kız arkadaşınızın, ne de rahiplerin ya da bilim adamlarının size yardım edemeyeceğini –fiziksel olarak hariç– bilerek.

Yardım edilmesini bekleme, söylenmesini bekleme, birisini izlemeyi, bir şeye inanmayı isteme fikrini tamamen bir kenara kaldırabilir miyiz? Gerçek bir şeyle uğraşmanız gerektiği zaman, bunların hepsi konuyla ilgisiz olur. Gerçek ne olduğumuzdur: karışık sorunlar, gözyaşları, gülme, ıstırap, kaygı, kıskançlık, nefret, psikolojik yaralar.

Peki birlikte ne yapacağız? Ayrı olarak yaşayamayız. Batı dünyasındaki kiliselerinde ve manastırlarında yaşayan keşişler bile birbirlerine bağımlıdırlar. Doğu'da, özellikle Hindistan'da, keşişler yeryüzünü, Hindistan'ı tek başına gezerler. Onların da kendi sorunları vardır. Hiçbir keşiş grubunu izlediniz mi bilmiyorum. Bir keresinde konuşmacı Hindistan'da, Himalayalar'da böyle bir grubu izliyordu. Keşişler dini şarkılar söylüyor, kitaplarını okuyorlardı, fakat yanından geçtikleri güzel derenin şarkısını hiç duymuyor, çiçekleri, yirmi beş bin fit yüksekliğindeki karla kaplı dağların olağanüstü siluetini hiç görmüyor, dünyanın güzelliğine hiç bakmıyorlardı. Yalnızca kendileriyle ve küçük tanrılarıyla meşguldüler.

Şimdi lütfen kendinizle ilgili şu soruyu yanıtlayınız: Sorunları anlayabilmek ve çözebilmek için beyniniz özgür olabilir mi? İnsan kendi beyninin özgür olmadığını, koşullanmış olduğunu doğrudan, kendisi görebilir mi, birisinin söylemesiyle değil, bir kitaptan bir şey okuyarak değil, başka birisi tarafından ikna edilerek değil, kendi başına görebilir mi? Bunu yapabilir miyiz?

Beynimizin sorunlarla birlikte yaşadığının farkında mıyız? Beyinlerimizin sorunlarla birlikte yaşamaya aşırı derecede koşullanmış olduğunun farkında olun, ama ister doğru isterse yanlış şekilde olsun, mikroskoptan bakan bir gözlemci gibi değil. Şimdi farz edin ki bunun farkında değilim, hatta bununla ilgili hiç düşünmedim, daha önce böyle bir şeyi hiç

duymadım. Ama şimdi siz bu soruyu yönelttiniz, olanaklı mıdır yoksa olanaklı değil midir? Ve, çok da durgun olmayan, bir şeye saplanmış olmayan beynim, oldukça faal olan beynim, artık soru sormaya başlıyor, beyin kendi etkinliğini izleyebilir mi? Beyin kendi sınırlanmışlığının ve koşullanmasının farkında olabilir mi? Tıpkı tıraş olurken ya da yüzünüze makyaj yaparken –pardon!– aynada kendinizi gözlemeniz gibi. Aynı şekilde beyninizi de gözleyebilir misiniz? Fakat üçüncü şahıs gibi gözlemleyen biri olarak değil, çünkü üçüncü şahıs aynı zamanda gözlemlenendir. Dışarıdaki kişiyle içerideki kişi arasında bir fark yoktur. Çenenizi tıraşlarken, yüzünüze dışarıdan baktığınızı söylemezsiniz; orada aynanın içindesinizdir. Tıraş etmesi zor bir sakalınız olabilir, ama oradasınızdır; görüntünüz sizsinizdir. "Şu işe bak, orada kendimden farklı gözüküyorum," demezsiniz. Siz neyseniz osunuz.

Peki beyin kendisinden, düşüncelerinden, tepkilerinden, yaşayış şeklinden haberdar olabilir mi? Çünkü burası, bütün eylemlerimizin merkezidir. Peki bunu kavrıyor muyuz? Beyin bütün sinirli yanıtlarımızın, bütün tepkilerimizin, bütün koşullanmalarımızın, duygularımızın, hazlarımızın, acılarımızın, korkularımızın, kaygılarımızın, yalnızlığın, umutsuzluğun ve sevgi arayışının, kalan her şeyin merkezidir. Oradadır. Bu anlaşılmıyorsa, ben ne yapabilirim? Yaptığım her şey anlamsız olacaktır. Hepsini idrak ediyor musunuz acaba?

O halde, beynin etkinliğinin farkında mıyız? Neden belirli bir şeyi düşünürsünüz, tepkileriniz nedir, neden bu kadar tuhafsınız, psikopatsınız, neden bir şeye tutunuyorsunuz, neden bunca yalnızlık, üzüntü, acı, dert, kaygı ve belirsizlik var? Birlikte müzakere ediyoruz, lütfen. Eğer farkında değilsem ne yapacağım? Olmadığımı biliyorum. Kendimin farkında değilim, kendim beyindir, huzursuz olan şey, her zaman sığ vadilerde ve derin vadilerde yaşayan şey, her zaman kişisel

çıkarlarını düşünen şey. İster Tanrı, sevgi, toplumsal reform adına olsun, isterse güç, konum arıyor olsun, arka plan her zaman budur. Bütün bunların farkında mıyız? Eğer değilsem, ne yapacağım? Bana yardım edin! Pardon, bu bir dil sürçmesiydi! [*gülüşmeler*] Yardımınızı istiyor değilim, bununla ilgili konuşalım.

Herkesten yardım istedik; kitaplardan, rahiplerden, psikologlardan, siyasetçilerden, her açıdan, her köşeden. Ama bu yardım faydalı olmadı, çünkü biz şimdi neysek oyuz; bazı noktalarda biraz değişmiş olabiliriz, fakat aslında neysek oyuz. Bütün yardıma, bütün liderlere, gurulara, eski peygamberlere, eski kitaplara rağmen! Öyleyse yardım isteme fikrini tamamen bir kenara koyabilir miyiz? Bu sizin burada olmamanız gerektiği ve benim burada olmamam gerektiği anlamına gelmiyor.

Peki düşünce kendi düşünmesinin farkında mıdır? Bu fikri bir şey değil. Sorumu anlıyor musunuz? Düşünceniz kendisinin farkında olabilir mi? Eğer olamazsa, o zaman düşüncenin her hareketinin tamamen farkında olmak için ne yapacaksınız ya da yapmayacaksınız? Dua mı edeceksiniz, başka birine mi soracaksınız? Bu yollardan hiçbiriyle bunu başaramazsınız. Peki insan sessiz kalıp izleyebilir mi? İzlemekle, sözcüğün, resmin, sembolün –ki bu özünde düşüncedir– tek bir hareketi olmaksızın gözlem yapmayı kastediyoruz. İlk olarak gözlem yapabilir misiniz? Geçmişin tek bir etkinliği olmadan gözlem yapar mısınız? Haydi, bana katılın. Gözlemleyebilir misiniz? Acımı, fiziksel acımı gözlemleyebilir miyim, onun farkında olabilir miyim? "Hemen doktora koşmalı ve bir hap almalıyım," demeyin, yalnızca bunun farkında olun. Psikolojik olarak, hiçbir hareket olmaksızın, farkında olun. Olabilir misiniz? Aynı zamanda, beynin etkinliğini de gözlemleyin, bir sürü sözcük ve inkâr ya da iddialar ile değil, yalnızca gözlem-

leyin. Hiç karınızı ya da kocanızı, kız arkadaşınızı ya da erkek arkadaşınızı gözlemlediniz mi, gerçekten gözlemlediniz mi? Onunla ilgili oluşturduğunuz imgelerle değil; onlar gözlem değildir, aşama aşama inşa ettiğiniz etkinliklerin yansımasıdır yalnızca, bu etkinlikler sizin ile onun arasındaki imge haline gelir.

Devam edebilir miyim? Gözlem ve sevgi arasındaki ilişki nedir? Sevgi salt haz mıdır, salt arzu mudur, inşa edilmiş bir düşünce midir? Bu sevgide, "Seni seviyorum ve başka hiç kimseyi sevmiyorum," anlamında bir bölünme var mıdır? Ya da "Seni seviyorum, ama seni kıskanıyorum." Bu sevgi midir? Bunu daha sonra ele alacağız. Şimdi şunu soruyoruz, algı, gözlem ne zaman vardır? Bu ancak hiçbir güdü olmadığında gerçekleşebilir, değil mi? Eğer bu algıda, bu gözlemde bir güdü varsa, o zaman bu güdü algıyı denetler, biçimlendirir, kalıba sokar. Peki güdüsüz bir gözlem var mıdır? Güdü genellikle derine saklanmış kişisel çıkardır.

O halde çok karmaşık başka bir meseleye geliyoruz: Kişisel çıkar ne kadar uzak, ne kadar derindir? Hangi dereceye kadar terk edilebilir? Ona nerede dur derim? Bu modern dünyada hiçbir kişisel çıkar gütmeksizin, bütün çıkar yelpazesi olmaksızın yaşayabilir miyiz? Beyin bundan ne kadar derinden kurtulabilir? Günlük yaşam etkinliklerinde beyin bundan tam anlamıyla özgür olabilir mi? Ya da hangi dereceye kadar? Yoksa insanın kişisel çıkar gütmemesi ancak yüzeysel biçimde mi olabilir?

Bu çok karmaşık bir sorun. Çünkü kişisel çıkar bütün çürümenin başlangıcıdır, bütün bölücü sürecin, yani çürümenin başlangıcıdır. Çatışmanın kaynağıdır. Ve çatışma nereye kadar, hangi derinlikte ya da hangi sığlıkta sonlanabilir? Bunu bir sorun haline getirmeden, yoksa o zaman yine kayboluruz. İster birbirlerine çok yakın olsunlar ya da birbirlerinden çok

uzak, insanlar arasındaki çatışma hiç sona erebilir mi; çatışma, savaş, bunların acısı hiç bitebilir mi? Haydi, lütfen. Peki çatışmadan ne kastediyoruz? Çatışma özünde bir çarpıklıktır; her türlü çatışma, çarpık bir bakış açısına sebep olur. Çatışma özünde düzensizliktir. Bunu, birlikte müzakere ediyor muyuz, tartarak, değerlendirerek, harekete geçmek maksadıyla? Sözcüğün anlamı bu. Peki çatışma sona erebilir mi? Çünkü o zaman beyin özgür olur ve uçabilir. Çünkü beynin muazzam bir kapasitesi vardır, ama biz bunu kısıtlıyoruz, kişisel çıkarlar ve çatışmayla daraltıyoruz. O halde çatışma sona erebilir mi?

Niçin içimizde bu bölücü unsur var? Siz ve ben, biz ve onlar, ve biz buyuz, siz şusunuz, bunun asıl sebebi nedir? Arzunun inatçılığı mıdır? Düşüncenin karşı karşıya gelen unsurları mıdır? İdeal ve gerçek midir? Olması gereken ve gerçekte ne olduğum mudur? Hepimizin içinde bu ikili süreç olduğu zaman mı çatışma başlıyor? Lütfen, hepimiz aynı patikada birlikte yürüyoruz; aynı gemideyiz. Hepimizin içinde çalışan bu ikili gücün, iyi ve kötünün, bu temel gerçeğin farkında mıyız? Bu önemli bir sorudur.

İyi kötüye bağlı mıdır? Konuşmacı tek bir sepete çok fazla yumurta koyuyor, pek çok şeyi bir araya koyuyor, ki bu yaşamlarımızın bir parçası. Kısıtlı bir zamanımız var, içine her şeyi tıka basa doldurmak zorundayız! Bu temel gerçeğin farkında mıyız? Ahlakımız her zaman iyi ile kötü arasında dengededir. O zaman şunu sormak gerekir; iyi kötüye bağlı mıdır? Asil, asil olmayana bağlı mıdır, vs.? Birisi oldukça korkaksa ve cesur olmayı arzuluyorsa, bu cesaret gerçekten cesaret midir ya da kısmen korkaklıktan mı doğmuştur? Öyleyse soruyoruz, kötü nedir? Ve iyi nedir? Eğer iyi kötüye bağlıysa, o zaman iyi değildir. Güzel olan çirkin olana bağlı olduğunda, o zaman bu güzellik çirkinlikten doğmuştur. O zaman güzel

değildir. Bunu takip ediyor musunuz bilmiyorum. İyi olmayandan doğmuş olan iyi, kısmidir ve bütün olmadığı için, iyi değildir.

O halde, ahlak, bu ikisinin arasında bir denge değildir. Bunu anlıyor musunuz bilmiyorum? İnsan bu ikilikten, ikili süreçten kurtulabilir mi? Bu sorun, iyi ve kötünün birbiriyle çatışma içinde olması, elli bin yıldan fazladır var. Fransa'daki eski mağara resimlerinde ve dünyanın başka yerlerinde, sürekli savaşan iyi ve kötüyü görürsünüz. Ve bu mücadelenin sonucu en yüksek ahlak olarak değerlendirilir. İyi hiçbir zaman kötüye bağlı olamaz. Sevgi nefrete, öfkeye, kıskançlığa bağlı olamaz. Eğer bağlıysa, o zaman o sevgi değildir; hazzın, arzunun, vesairin parçasıdır.

Tanrı aşkına, acaba bazılarımız ya da hepimiz, bu dünyada bir tek çatışma olmadan yaşayabilir mi? Bu soruyu yanıtlayamazsınız, ama bırakın bu sorunun çekirdeği bir etki yaratsın. Çünkü eğer bu çekirdek canlıysa, yalnızca kuram değilse, o zaman kendiliğinden müthiş bir canlılığı, enerjisi olur, sizin onunla ilgili düşünmeniz ve "Neler anlatıyor bu adam, anlamak zorundayım," demenizle bu olmaz.

Bırakalım bu çekirdek büyüsün diye bir fikir ileri sürülebilir. Diyelim ki toprağa bir şeftali ağacı, bir meşe ya da her ne ise onun çekirdeğini ektiniz. Büyüyor mu diye görmek için her gün onu çekip çıkarmazsınız, toprakta bırakırsınız. Eğer sorunun hayatiyeti, enerjisi varsa, bu sorunun kendisi büyümeye ve hareket etmeye başlar. Sizin bir şey yapmanıza gerek yoktur; şeyin kendisi hareket ediyordur. Bunu birlikte yapabilir miyiz? Siz bir çekirdek ekmekte yardım ediyorsunuz ve ben toprağı kazıyorum. Bu birlikte yaptığımız iştir. Demek ki sorunun kendi içinde çok büyük önemi var, yanıtın değil, sonucun değil, ama sorunun: Bu dünyada, bütün zorluklarıyla birlikte, çatışmanın en ufak gölgesi dahi olmadan yaşamak

olanaklı mıdır? Bunu beyninize ektiniz; bırakın orada kalsın, neler olacağına bakın.

Pekâlâ, bu tohumu ektiniz mi? Demek oluyor ki, her birimiz soruyu dinledik mi? Yalnızca kulağın duymasıyla değil, ama bundaki asıl gerçeği dinleyerek. Bu dünyada çok uzun zamandır ya da kırk beş bin yıldır yaşıyor olduğumuz, muhafazakârların düşünmeyi sevdikleri gibi yalnızca dört bin yıldır değil elbette, ve hâlâ çatışma içinde olduğumuz gerçeğini dinledik mi? Bu çok ciddi bir soru, yalnızca savaşlardaki vahşi çatışmayla ilgili değil, kendi aramızdaki çatışmayla ilgili bir soru. "Onun ne demek istediğini anlamak zorundayım," demeyin. O bir şey demek istemiyor. Birlikteyiz demek istiyor. Tohumu, hiçbir çatışma olmadan yaşamak fikrini, derine, beynin derin vadisine ektiniz mi? Orada öyle bir toprak vardır ki, yeryüzündeki topraktan çok daha verimli bir topraktır. Tohum burada yeşerecektir; yanıt, karar, karara dayanan eylem burada yeşerecektir.

IX.

Zamanın ve Düşüncenin Sınırlamaları

Bu söyleşilerde, aramızda bir otorite yok. Konuşmacı ne yazık ki bir platform üzerinde oturuyor, ama bu ona herhangi bir otorite vermiyor. Bu bir şahsa tapınma değil. Ve söyledikleri, hakkında düşünülecek ve sonra buna göre hareket edilecek şeyler değil. Tam burada ve şu anda, birlikte keşfedeceğiz ve keşfederek hareket edeceğiz.

En son çatışma hakkında konuştuk. Başımıza gelen bütün korkunç şeyler, terörizm ve çeşitli ideolojik, dini ve siyasi görüş ayrılıklarının sebep olduğu savaşlar. Hiç kimse, bütün dünyayı ilgilendiren sorunlarla ilgileniyor gibi gözükmüyor. Her ülke kendi sınırları içinde kalarak, diğer ülkelere karşı ekonomik bir savaş veriyor. Hep bir savaş tehdidi ve diğer korkunç olaylar var. Bütün bu konuları değerlendirmek zorundayız.

Fakat her şeyden önce bu sabahki harikulade bulutları gördük mü? Onların güzelliğini, olağanüstü mavilikteki gökyüzünün ışığını, ihtişam hissini? Güzelliğin ne olduğunu, sevginin ne olduğunu, zamanın ve düşüncenin ne olduğunu da birlikte değerlendirmemiz gerek. Ve eğer zamanımız kalırsa, korku hakkında da konuşacağız.

Evet, güzellik, sevgi, zaman, düşünce ve korku. Hasta olma, gerçekten iyi olmama korkusu. Bunu daha sonra ele

alacağız. Fakat önce güzelliğin doğası üzerine birlikte konuşalım. Konuşmacının her şeyi açıklamasını beklemeyin lütfen. Birlikte bakacağımız tüm diğer sorular gibi, bu soru da hepimiz için. Güzellik nedir? Güzelliğin düşünceyle ve zamanla ve sevgiyle ilişkisi nedir? Güzel bir bulut, harika bir günbatımı, gökyüzünde yalnızca tek bir yıldızın gözüktüğü ve ağaçların yaprakların sesi, fısıltısı ve kıpırdanışıyla dolu olduğu sabahın erken saatleri. Ve dünyanın kendisi, vadilerin muazzam derinliği, karla kaplı büyük dağların mavi gökyüzü karşısındaki kudretli görünüşü.

Bütün bunlara baktığınız zaman ve karınıza, ya da kocanıza, buralarda koşuşan çocuklara baktığınız zaman, güzellik size ne ifade ediyor? Güzellik, kendi özel bakış açımıza mı bağlı? Kendi hassasiyetimize mi? Güzellik müzelerde tutulan tabloların içinde midir? Keats'in lirik bir şiirinde midir? Ya da belki, büyük bir edebi eserin içinde bir cümle okursunuz ve bu tek cümle bütün kapıları açmaya yeterli olur. O halde, her birimiz için güzellik ne anlama gelmektedir? Yüz müdür, beden midir, bir başkasına karşı hissettiğimiz şefkat hissi midir, bir cömertlik, bağışlama, harika bir resme bakarken duyduğumuz derin bir haz hissi midir?

Konuşmacının size güzelliğin ne olduğunu anlatmasını mı bekliyorsunuz? Yoksa güzellik, kendi olmadığı zaman mı vardır? Anlıyor musunuz? Kendi sorunlarımla, kendi acılarımla, depresyonumla ve içimde toplanmış hayatın tüm meşakkati ile, yani "ben" ile ilgili endişe duymadığım zaman mı? Bu "ben", bir an için bile olsa, var olmayı kestiğinde, beyin hiçbir sınırlama hissi olmadan sessiz kaldığında mı güzellik vardır? Ancak o zaman mı? Bunların hepsini birlikte konuşuyor, birlikte mi müzakere ediyoruz? Yoksa yalnızca konuşmacıyla aynı fikri paylaşıyor ve kendi kendimize, "Evet, bu kulağa iyi geliyor. Aradığım açıklama bu," mu diyoruz ve bu açıkla-

maya ve betimlemeye dayanarak, bir an için bir şey kavrayıp "Bunu hatırlayacağım," mı diyoruz?

Fakat sonra insan şunu merak ediyor: Belleğin, belleğin sürekliliğinin, belleğin bütün hareketinin neyin güzel olduğunu anlamakta bir faydası var mıdır? Yoksa anımsamanın bununla hiçbir ilgisi yok mudur? Ayrıca insan şunu da soruyor, yaşamımızda güzellik var mıdır? Alicenaplık hissi, bağışlama hissi değil, bağışlanacak hiçbir şey yoktur, büyük bir duyarlılık hissi var mıdır? İnancın, karşılaştırmanın, kaygının ve sorunların güzellik ile hiçbir ilgisi yoktur. Güzellik, kendinin, "ben"in, şahsiyetin, "ben"i yapan arkadaki bütün özgeçmişin yokluğunda oluşan bir niteliğin hissidir; bu yokluğun içinde, diğeri var olur.

Bu kulağa olanaksız gibi geliyor, ama gerçekten öyle midir? Uç bir şey hakkında mı konuşuyoruz? Yoksa uzun acı, ıstırap, umutsuzluk, depresyon, türlü duygusal kargaşa dönemlerinden geçmek hepimizin ortak kaderi midir? Fakat yaşamımızda bütün bunların kaybolduğu ve sözcüklerle anlatılamayacak bir şey gördüğümüz ender anlar da vardır. Bu hepimizin başından geçer ve sonra bir anıya dönüşür. Sonra bu anının peşinden gideriz. Bir an için fark ettiğimiz şeyi devam ettirecek daha fazla bir şey isteriz. Fakat bu anı bir engel haline gelir ve diğer her şeyi bozar.

Ayrıca burada, son derece karmaşık olan zaman sorunu üzerinde de konuşmalıyız. Umut anlamındaki zaman, geçmiş anlamındaki, yaşamımızdaki tüm olaylar ve olup bitenler anlamındaki zaman. Belleğin hareketi anlamında zaman, birisinin yaşam uzunluğu anlamında zaman, bu dünyada yaşamak ve ölmek anlamındaki zaman. Saatin gösterdiği zaman, kuvars bir saatin bir saniyesi keskinliğindeki zaman. Psikolojik gelişim anlamında zaman: "Buyum, ama şu olacağım. Mutsuzum, ama bir gün mutlu olacağım. Bir gün anlayacağım,

ilerde dünyaya barış gelecek, ama şimdi değil." Demek ki, zaman yaşamımızda çok önemli bir unsur. Anı anlamındaki zaman, evrim geçirerek başka bir şey haline gelen, cennette melekler tarafından kuşatılan zaman...

Öyleyse zaman yaşamımızın önemli bir unsuru ve parçası. Zamanı referans alarak düşünürüz. Neydik, neyiz, ne olacağız olarak zaman. Eskiden buydum, şimdi buyum, ama ileride başka bir şey olacağım. Bu hareket deneyimin, bilginin, belleğin hareketidir, geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek arasındaki sürekli bir harekettir. Bu yaşamımızda çok önemlidir. Zaman birçok sorun yaratır. İnsan bir şeyi, İspanya'da ya da Sicilya'daki bir tatili dört gözle bekler.

Bu hareketin bir sonu var mıdır? Birbirimize danışıyoruz. İnsanın hayatının başından ölümüne dek uzanıyor gibi duran bu daimi hareketin bir sonu var mıdır hiç? Lütfen, bu soruyu sizin için soruyoruz. Bırakın soru yanıt versin, siz değil. Bunu anlıyor musunuz? Soru çok önemli. Soru şudur, zaman, bu hareket, bu dünya üzerinde yaşadığımız sayısız yıl boyunca hepimizin yakalandığı bu döngü, bir gün sona erebilir mi hiç? Yoksa bir insan sonsuza kadar buna tutsak mıdır? Bu bilim kurgu değil, ya da zamanla veya bir çeşit fantastik "başkalık"la ilgili bir kuram değil; birbirimize çok yalın ve dolaysız bir soru soruyoruz. Soru önemli, çünkü ancak o zaman tamamen yeni bir şey hayat bulabilir.

Pekâlâ, zamanın durması olanaklı mıdır? Yaşlılık anlamındaki zaman, insan yaşlanınca biraz budalalaşır. Bunaklık başlar. Bu oldukça ilginç bir konudur! Bunak kimdir? Yalnızca gençler, otuzuna ya da kırkına kadar olan gençler mi bunak değildir ve bunun dışında kalan hepimiz öyle miyiz? Yoksa yalnızca yaşlı insanlar mı bunaktır? Bunaklık nedir?

Bir kiliseye gittiğinizde ve kardinaller görevlerini yerine getirirken, harikulade elbiseler ve renkler ile muhteşem bir

görüntü ortaya çıkar; büyük bir özenle hesap edilmiş, son derece titiz, son derece vakur. Fakat elbette bu dini törende tekrar vardır. Peki tekrar bunaklığın göstergesi midir ve bu yalnızca yaşlılarda mı görülür? Aynı alışkanlığın, aynı düşünme tarzının tekrarı vardır, sürekli ofise ve fabrikaya gidiş vardır. Cinsel olarak, birbirinizle aynı ilişkinin devamı vardır ya da artık o kadar birbirinize alışmışsınızdır ki, bu dünyada tamamen yalnız olduğunuz duygusunu asla hissetmezsiniz. Beynimiz tekrara yakalanmıştır. Tekrarın koruma sunan kendi güvenliği, kendi emniyeti vardır, fakat psikolojik alanda hatırlamaya ve aynı eski şekilde davranmaya devam ettiğinizde, bu da doğal olarak bir çeşit bunaklıktır, değil mi? Lütfen, benimle anlaşmayın. Bu bir anlaşma ya da anlaşmama sorunu değil. İnsan bu anlaşma ve anlaşmama sözcüklerinin ikisinden de kurtulabilmeyi diliyor. Bu aslında, gerçekte içimizde neler olup bittiğini görme ve yıllar boyunca oluşturduğumuz alışkanlıkları, sahip olduğumuz siyasi, dini sonuçları, vs. gözlemleme sorunu. Burada sonuç benim ne anladığım, neye saplanıp kaldığım anlamındadır. Bu da bir bunaklık biçimi değil mi ve insan eskiye tutsak olmuyor mu?

Öyleyse zaman hakkında konuşuyoruz; şimdinin içinden geçen, onu değiştiren ve devam eden geçmiş hakkında. Geçmiş iyice kök bağlamıştır ve tehditler, şartlar, baskılar yoluyla şimdiki zamanın içinde hareket eder, fakat o yine de geçmiştir. Ve gelecek de, değişikliğe uğramış geçmiştir. Öyleyse gelecek şimdidir, değil mi? Şimdi, önceden ne olduğumuz ve şu anda ne olduğumuzdur. Bu bir olgudur. Ve bu geçmiş yoğrulur, şekillenir, baskılanır, her türlü zahmete, meşakkate katlanır, kaygı duyar; ancak değişmiş bir biçimde, çeşitli şekillerde devam eder ve geleceğe dönüşür. Demek ki gelecek, şimdidir. Bunda hemfikir miyiz, yoksa daha fazla açıklamaya ihtiyacımız var mı?

Geçmişin, şimdiki zamanın ve geleceğin bütün hareketi, şu anın içinde midir? Çünkü bu, bizim ne olduğumuzdur ve zamanın bütün hareketidir. O zaman şunu soruyoruz: Bu hareket hiç duracak mı? Aksi halde, geçmişin, şimdinin ve geleceğin bu hareketinin, sonu gelmez bir şekilde zamanı bağlayıcı niteliğine mahkûm oluruz. Bu sorundan, cennetten, cehennemden, bunların hepsinden uzak olan gelecek hakkında konuşarak kaçarız. Sizler şu anda orada otururken, bütün zaman şu anın içindedir diyoruz, ki bu kendini şimdinin ve geleceğin içinde dönüştüren geçmiştir. Bu döngü, bu hareket, yani şu an, bir dakika, bir saniye olsun durabilir mi?

O zaman insan şunu soruyor, zamansızlık nedir? Zamanla ilgili tüm kuramları, tüm inançları bir tarafa koyarsak, semanın kendine ait bir düzeni ve zamansızlık hissi vardır, fakat bütün bunların bizim gerçek günlük, sıkıcı, yalnız, umutsuz ve ara sıra keyifli yaşamlarımızla hiçbir ilgisi yoktur. Peki zamanın bir sonu var mıdır?

Peki ya, zamanın düşünceyle olan ilişkisi nedir? Lütfen kendinize bu soruları sorun. Zaman ile düşüncenin korkuyla olan ilişkisi nedir? Bunların sevgiyle ilişkisi nedir? Bizim ilgilendiğimiz bu.

Peki, beynimizin girintilerine bu kadar derin şekilde yerleşmiş, bu kadar önemli olan düşünce nedir? Düşüncenin, düşünüşün yaşamımızdaki rolü nedir? Lütfen bu soruyu kendiliğinizden sorun. Tüm bunların dinlerle, gurularla ilgili bütün o maskaralıkla, ruhani otoriteyle bir ilgisi yoktur. Yalnızca şu iki sözcüğü birlikte düşünün: ruhani otorite! İkisini bir araya koymak ne kadar berbat, ne kadar nefret uyandırıcı bir şey.

İnsanın bütün yaşamı ve hareketleri düşünce üzerine kurulmuştur. Duyguların düşünce olmadığını söyleyebilirsiniz. Pekâlâ, öyle midir? O kadar safız ki, her şeyi kolayca kabul

ediyoruz. Konuşmacı gibi birisi bir şey söylüyor ve siz evet ya da hayır diyorsunuz. Fakat bu sizin kendi düşünüşünüz değil, her şeyi sizin berrak, tarafsız, kişisel olmayan bir şekilde gözlemleyişiniz değil. Başka insanların bilgileriyle doluyuz, ama kendi beynimizin nasıl çalıştığını bilmiyoruz. Ruhani vitrin alışverişine çıkıyoruz, biraz buradan toplayarak, sonra daha fazlası için başka bir yere giderek. Kulağa eğlenceli geliyor, değil mi? Bir saksağan ya da büyük bir fare gibi hep topluyoruz, ama kendi kapasitemiz hakkında bir şey bilmiyoruz; bu kapasite deneyime dayanmıyor ve bilgiyle hiçbir ilgisi yok.

Öyleyse düşünüş nedir? Siz orada oturuyorsunuz. Konuşmacı da maalesef bu platformun üzerinde ve ikimiz de düşünüyoruz. Bu düşünüş ne anlama geliyor? O bir şey söylüyor, size bir soru soruluyor ve beyin faal hale gelmeye başlıyor; bir meydan okumayla karşılaşıyor, zorlanıyor, sıkıştırılıyor, baskı görüyor ve sonra birden uyanıyor ve evet ya da hayır diyor. İşte bu şekilde devam ediyoruz. Asla kendi içimize bakıp kafa yormuyoruz; bu, çok fazla şeye, çok fazla kitaba, profesöre, guruya ya da lidere bağlı olduğumuz anlamına geliyor. İşte buradayız, bir lider olmadan, yardım olmadan, durumla ilgili herhangi pragmatik bir destek olmadan. Düşünmenin ne olduğunu, yalnızca belli bir düşüncenin değil, bütün düşüncenin kaynağının ne olduğunu bulmanız gerekiyor. Düşüncenin bir sebebi olduğu açıktır. Bir sebebi olan şeyin her zaman üstesinden gelebilirsiniz. Öyleyse düşüncenin sebebi nedir? Eğer insan sebebi anlarsa, o zaman sebebi bir kenara koyabilir.

Eğer insan sebebi, var olma sebebini,[1] bunun kökünü keşfedebilirse, bu kökü söküp çıkarmak, kurutup ölmeye bı-

1 Orijinal metinde "*raison d'être*" olarak geçiyor. (Ed. n.)

rakmak olanaklıdır. Ya da bu olanaklı değildir, çünkü insan kendisi için sebebi keşfetmemiştir. Eğer insan sebebi keşfedebilirse, neticenin bir anlamı olmaz, o zaman sebep ortadan kalkacaktır. İşte birlikte keşfedeceğimiz bu: Anımsamayla, bellekle, düşüncenin oluşturduğu imgelerle ilişkili olan düşüncenin sebebi nedir? Deneyim midir? Bilginin doğmasına sebep olan deneyim midir? Bilgi beyinde anı olarak saklanmakta ve bu anı düşünüş olarak mı tepki vermektedir? Bütün düşünme buna mı dayanmaktadır? Bu kadar yalın mıdır? Düşünme tanışıklığa, anılara dayanır. Eğer hiç belleğiniz olmasaydı, düşünemezdiniz, değil mi? Çok yalın olalım.

Öyleyse, düşünme deneyime, bilgiye, belleğe mi dayanıyor? Düşünme her zaman bilgiye dayanır. Ne kadar çok bilgiye sahip olursanız, o kadar çok düşünürsünüz. Bilim her gün buna daha da fazlasını eklemektedir. Başlangıçta basit bir sopa vardı, sonra okçuluk vardı, sonra silah ve en son olarak atom bombası. Bütün bunlar birikmiş bilgiye dayanır. Adım adım ya da ani bir sıçrayışla, ama yine de bilginin alanı içinde kalarak. Öyleyse, her ne kadar kulağa basit gelse de, düşünüş esas olarak deneyime, bilgiye, belleğe dayanmaktadır. Ve şunu soruyoruz, bu düşünüş sona erebilir mi? Yoksa bunun içinde kapana mı kısılıyoruz? Bir tek anının, bir tek düşüncenin bile olmadığı bir hal olabilir mi?

Erkek ve kadın arasındaki ilişki, koca, eş, çocuklar, kız arkadaş ve erkek arkadaş vs. arasındaki ilişki, yakınlık, birbirimiz için hissettiklerimiz, bunlar düşünceye mi dayanıyor? Sorunun kendisi önemli, yanıtı değil. Demek ki ilişki, düşünce ve zaman var. Sizinle evliyim, bunun birçok sebebi var: cinsel çekim, bağımlılık, arkadaşlık ve bunun gibi şeyler. Ve birbirimizle bir, on ya da on beş gündür veya yüz yıldır birlikte yaşadığımız için, birbirimize alışıyoruz ve birbirimizle ilgili imgeler, anılar oluşturuyoruz. Bu açıktır, değil mi? Ve

bu anılar, bu imgeler gerçeklerdir, kadın, adam ya da çocuklar değil. Gerçek, benim onunla ilgili oluşturduğum imgedir ve onun benimle ilgili oluşturduğu imgedir. Bu imgeler işlevsel gerçeklerdir, ama gerçekteki *ilişki değildirler*.

Demek ki, bir şirkette, bir maden ocağında ya da bir laboratuvarda çalışıyor olsak da, düşünce yaşamımızın temelidir. Rahiplerin kurduğu her şey; ayinler, inançlar, mayasız ekmek ve tapınakların ve camilerin içindeki her şey, düşünce tarafından oluşturulmuştur. Düşünce, bilgiye dayandığı için, daima sınırlıdır, kısmidir. Tam bir düşünce yoktur, değil mi?

Öyleyse düşüncenin tamamen sınırlı olduğu olgusunu kabul ediyoruz. Tapınmanız, duanız, bu guruya ya da şu guruya sadakatiniz... Tanrı aşkına, bunların hepsi o kadar önemsiz ki. Lütfen bana kızmayın. Eğer düşünce sınırlıysa, ki öyle olduğu açıktır, sınırsız olan hakkında düşünebilirsiniz, fakat bu yine de sınırlıdır. Ölümsüz olan hakkında düşünebilirsiniz, fakat bu yine de düşünce tarafından oluşturulmuştur. Şunu söylüyoruz; bu düşünce, zaman, sona erer mi? Muhtemelen, bu soruyu hiç sormamışsınızdır, dolayısıyla yanıtlayamazsınız, çünkü kendi içinizi derinlemesine araştırmamışsınızdır; incelememiş, bakmamış, gözlememişsinizdir. İnsanın kendi yaşamının ve beyninin derin katmanlarını yalnızca gözlemlemesi, analizden farklı bir şeydir.

Buradan yola çıkmalı ve araştırmalıyız, korku nedir? Korku zamanla ve düşünceyle ilgili midir? Korku nedir? Hasta olma korkusu. Hepimizin hastalandığı zamanlar olmuştur. Dünya doktorlarla ve ilaçlarla dolu. Bu kadar çok korktuğunuz hasta olmanın değeri ya da anlamı nedir? Herhangi bir anlamı var mıdır? Hastalığa korku da karıştığında, bir şey öğrenir misiniz? Ya da insan, kendini hemen acıyla özdeşleştirmeden ve sonra sağlığına kavuşmak için savaşmaya girişmeden, bu hastalığa tam bir tarafsızlıkla bakabilir mi?

Hastalığın var olmasına izin verirseniz, öldürücü hastalık noktasına kadar gitmeden, büyük bir anlamı vardır, çok şey gösterir, birçok şeye kapı açar. Fakat korktuğunuz zaman, bütün kapılar sıkı sıkıya kapanır. Öyleyse, şimdi şunu da araştırıyoruz, korku nedir? Hazzı kaybetme korkusu, yarın korkusu, karanlık korkusu, insanın kocasından ya da karısından korkması, gurunuzdan korkmanız... Gurunuzdan elbette korkarsınız, yoksa, onun özel aydınlanmasına erişemeyeceğiniz korkusuyla onu izlemezdiniz! Bir düşünün: aydınlanmış bir guru! Pek çok şeyden korkarız: komşumuzdan, savaştan, teröristlerden ve Hıristiyanlıkta rahiplerin iki bin yılda oluşturduğu şeylerden ve eski Hindistan'da üç bin ya da beş bin yılda oluşturulan olağanüstü geleneklerden...

Şu halde, cennet ve cehennem korkusu var ve yaşamımızdaki en önemsiz şeyler için duyduğumuz korku var. Birlikte korkunun sebebine bakalım. Dediğimiz gibi, kendiniz için sebebi keşfedebilirseniz, o zaman sebebi ele alabilirsiniz. Eğer bunu çok dikkatli incelerseniz, o zaman bu sebep sona erer. Bununla ilgili bir şey yapmanıza gerek yoktur, yalnızca dışarıdaki bir şeyi gözlemliyormuş gibi, tıpkı birkaç dakika önce yağmuru duyduğunuz gibi sebebi gözlemleyin; onu duyuyorsunuz ve onu sessizce duyarsanız, size bir şey söyler, kendi müziği vardır.

Korkunun sebebi nedir? Hastalık korkusu, ölüm korkusu, yüzlerce küçük şeyin korkusu, özgürlüğü engelleyen korku vardır. Herhangi bir şey için en ufak bir korku zerresi olduğu sürece, özgürlük yoktur. İlk önce psikolojik korkuları ele almalıyız, dışarıdaki korkuları değil, onlar sonra gelir. Eğer psikolojik korkular bütünüyle sona ererse, o zaman fiziksel korkularla tamamen farklı şekilde ilgilenirsiniz, bunun tersi olmaz. Ancak bizler görünüşte korkusuz olmak isteriz, bu yüzden kendimizi ülkelere, inançlara, dogmalara ve bütün

bu çocukça işlere böleriz. Gerekli olan, içsel, psikolojik korkuların kökünü, "benim" korkularım diye ayrı bir insan olarak görmek değil, korku olgusunu bir bütün olarak görmektir, çünkü her insan korku duyar. Guruların, rahiplerin, Hıristiyanlık aleminin en yüksek otoritesinin bile korkuları vardır. Dünyanın her yerinde, her insan ölüm korkusu, sevilmeme korkusu ve ah, düzinelerce, düzinelerce korku taşır. Ve korkularımız olduğu için asla özgür değiliz, o yüzden bunları çok yakından incelemek bizim için yararlı olacaktır, fakat bunu çözümleyerek yapmayacağız, çünkü o zaman çözümleyen ile çözümleneni ayırıyorsunuz ve çatışma başlıyor.

Demek ki, korku, acı, kaygı, üzüntü, belirsizlik, güç, konum, itibar isteği hepimizde ortaktır; her insan içinde bu korku tohumunu taşır. Belirli bir korkudan söz etmiyoruz, çünkü insan, kaynağı, korkunun bütün içeriğini kavradığında, belirli bir korkuyla da baş edebilir. Peki korkunun kaynağı nedir? Lütfen konuşmacının açıklaması için beklemeyin. Bunun kaynağı bizim içimizde bulunacaktır, göklerde ya da rahiplerde değil, zaman mıdır? Düşünce midir? İki milyon yıldır insanlar için bir lanet olmuş bilinmeyen bir sebep midir? Bu uzun evrim bu sorunu çözememiştir; tanrılara inanarak, birisini izleyerek, vs., bundan kaçtık. Peki birlikte müzakere ederek bunun sebebini keşfedebilir miyiz ve bunu sonlandırabilir miyiz? Şimdi sonlandırabilir miyiz, yarından sonraki gün değil? Eğer bunu şimdi sonlandırırsanız, şaşılacak kadar özgür bir insan olacaksınız. İşte o zaman gerçekten özgür olursunuz. Ve yalnızca bu özgürlük, sizi hakikate götürecek kapıyı açabilir.

O zaman şunu soruyoruz, bunun kaynağı nedir? Düşünce midir? Zaman mıdır? Konuşmacının söylediği bir şeyi kabullenmeyin lütfen ve onun sözcüklerini kopyalamayın, fakat bunu inceleyin. Herhangi bir şeyi keşfedecek o müthiş enerji-

ye sahip olmak için, tutkulu olmanız gerekiyor, yalnızca başkasının sözcüklerini kabul etmeniz ve kendinizi başkasına teslim etmeniz değil. Bu çok ciddi bir soru, çocukça şeylerle hiçbir ilgisi yok. Öyleyse düşünce ve zaman mı sorumlu? Yoksa zaman ve düşünce bir mi, ayrı değiller mi? Bunun kaynağı bu mu? Bunun kaynağı bu, öyle değil mi? Eğer insan ölümden, gelecekte gerçekleşecek bu sona erişten korkuyorsa, o zaman bilinmeyenin düşüncesinden korkuyordur. Öyleyse, korkunun kökü, kökü zaman olan düşünme midir? Elbette. Birisi gösterdiğinde, bu çok açık. Eğer ölümle ilgili düşünmezsek ve zaman yoksa, ölüm korkusu da yoktur.

Öyleyse, şu soru ortaya çıkıyor; Düşünce-zaman durabilir mi? Yalnızca o zaman korkunun bir sonu vardır. Fakat insan bunu kendisi görmelidir, bir başkasından almamalı, dilenmemelidir. Burada hiç kimse bir şey vermiyor ya da almıyor. Hiç kimse sizi kımıldatmak için size elini uzatmıyor. Bu enerjiye sahip olmanız gerek ve bu enerjinin kendi gücü var. Evet konuşmacı size korkunun, düşünce ve zaman olmadığında, psikolojik olarak tamamen, bütünüyle bitebileceğini söylüyor; bunu kabul etmeniz ya da reddetmeniz gerekmiyor, yalnızca onu dinleyin. Bu araştırmanın kendisi, korkunun sebebini keşfetmek ve bunu kendimiz için keşfettiğimizde bu sebebi bırakmamak, onunla kalmak, bu kalışın kendisi büyük bir enerjiye sahiptir. Fakat bundan kaçarsanız, kendinizle bir oyun oynarsınız. O halde, özgür bir insan olmak için, korkuyu şimdi, psikolojik olarak ve tamamen bitirmek olanaklı mıdır?

Haz, üzüntü, meditasyon, din gibi başka şeyler hakkında da konuşacağız. Fakat korku tamamıyla sona ermediği sürece, bu diğer şeyler anlamsızdır. Oturup meditasyon yapabilirsiniz, özel elbiseler giyebilirsiniz, bir insanın müridi olabilirsiniz; bunların hiçbirinin bir anlamı yoktur. Anlamı olan

korkunun sona ermesidir. Sebebi bulduğunuzda, ki bu sebep düşünce ve zamandır, onunla birlikte kalın, onu tutun, onunla durun, ellerinizden kaçmasına izin vermeyin. Bu gözlemin kendisi, psikolojik korkunun sonudur ve bu sonun içinde hiçbir şeye bağlılık yoktur.

X.

Sorular ve Yanıtları 1

Bütün saygımla ve ciddiyetle size neden burada olduğunuzu sorabilir miyim? Meraktan ve yapacak daha iyi bir şeyiniz olmadığı için mi? Bunu saygılı bir şekilde soruyorum, küstahça değil. Teşvik edilmek için mi buradayız, meydan okunması için mi, yalnızca entelektüel bir flört –bu güzel bir sözcük!– için mi ya da romantik ve duygusal bir şekilde bir başkasından bir çeşit yardım mı bekliyoruz? İnsan kendisine bu soruları sorsaydı, ne cevap verirdi? Tabii, sizler de konuşmacıya neden konuştuğunu sorabilirsiniz. Alışkanlık mı? Kendini mutlu ve tamamlanmış hissetmek için dinleyiciye ihtiyaç duyduğu için mi? Bunun gibi sorular, değişik kıtalara giden ve son altmış ya da yetmiş yıldır söyleşiler yapan konuşmacıya da yöneltilmek zorunda. Öyleyse bu bir alışkanlık haline gelmiş olabilir mi? Konuşmacı, tamamlanmak, var olmak, ünlü olmak ve hissetmek için ve bütün bu saçma şeyler için başkalarına ihtiyaç duyup duymadığını çok dikkatlice incelemek amacıyla, bir yıldan fazla sessiz kalarak bunu sınadı. Şimdi, karşılık olarak, bütün saygısıyla size neden burada olduğunuzu soruyor.

Şu halde, yapacak daha iyi bir şeyimiz olmadığı için mi ya da kendimizi gerçekten, derin bir şekilde anlamak istediğimiz

için mi? Konuşmacı yalnızca –sıkıntı duymadan ya da gururlanmadan– içinde kendimizi olduğumuz gibi görebileceğimiz bir ayna görevi görüyor. Bu aynanın içinde, bütün özellikler açık, keskin, hiçbir bozukluğa uğramamış mıdır? Eğer ayna berraksa ve siz kendinizi aynen olduğunuz gibi görüyorsanız, o zaman ayna önemli değildir. Kötü şansla ilgili endişelenmeden onu kırabilirsiniz! Peki şu soruyu –oldukça ciddi bir sorudur– yanıtlayabilir misiniz, neden davrandığımız şekilde davranıyoruz? Neden belli bir biçimde düşünüyoruz? Neden birisini takip ediyoruz, ne kadar deliyse o kadar iyi oluyor; başkalarının söylediği her şeyi neden biriktirip saklıyoruz; neden kendi içimizde özgün hiçbir şey yok? O halde bizim ne olduğumuzun derinlere kök salmış tohumunu keşfedebilir miyiz? Yalnızca kültürel, geleneksel, dini tohumu, bunun doğal sonuçlarını keşfetmek yeterli değildir, bütün şeylerin kaynağını bulmak için kendi içimizde çok derine gidebilir miyiz? Söz konusu olan bize miras kalan hücreler, genler değildir, bütün bunların çok daha ötesinde bir şeydir.

Bunu biraz daha inceleyelim mi? Kaynak nedir, yalnızca biyolojik ve evrimsel süreç değil, bütün şeylerin kaynağı nedir? Bu, yaradılış nedir sorusunu doğuruyor. Bütün bunları, muhteşem evreni, onun içinde ve dışında yaşayan her şeyi kim yarattı? Bütün bunların kaynağı nedir? Bunu incelemek ister misiniz?

Dinleyiciler: Evet.

KRISHNAMURTI: Emin misiniz? Neden? Oyalanmak için mi? Bir eğlence biçimi, alışılmışın dışında bir şey olarak mı? Korkarım bu böyle bir şey değil.

Beyinlerimizin olağanüstü bir gücü vardır, bütün sıradan şeylerin çok ötesinde bir güçtür bu. Teknoloji dünyasındaki

müthiş gelişmelere bir bakın, neler yaptıklarına, yapmakta olduklarına, yapacaklarına. Bilgisayar giderek, bütün etkinliklerimizi az ya da çok ele geçirecek, seks dışında ve muhtemelen bir akşamüstü, yıldızlara bakmaya kadir olamayacak. Yeni bir sanayiyi, yeni bir yaşayış şeklini beraberinde getirebilir. Bu alanda Amerika'yla Japonya arasında çok büyük bir rekabet var ve hepimiz yeni bilgisayar tanrısının köleleri olacağız. Evet, beyin bu olağanüstü güce sahip, fakat aldığımız eğitim yüzünden, bencilliğimiz yüzünden kısıtlanmaktadır, sınırları daraltılmaktadır. Milyonlarca yıldır evrimleşen beyin, şu anda olduğu şeye dönüştü: eskimiş, yorgun, bir sürü sorun, çatışma ve acıyla dolu. Bütün var oluşumuzun, bütün varlığımızın merkezi olan bu beyin, gelecek ve geçmiş olan bu beyin, bütün bunların ötesinde ne olduğunu, kökenin, kaynağın, başlangıcın ne olduğunu keşfetmek istiyor.

Bunu keşfetmesi olanaklı mıdır? Yaşamın kaynağının ne olduğunu, bütün yaradılışın, bütün şeylerin, yalnızca kendimizin değil, ama kaplanın da, harikulade ağaçların da başlangıcının ne olduğunu keşfedebilir mi? Vahşi doğadaki bir kaplanın çok yakınında bulundunuz mu hiç? Konuşmacı bir zamanlar, neredeyse ona dokunacak kadar yakınında bulunmuştu. Peki bu bitip tükenmeyen doğayı, ırmakları, dağları, ağaçları, çayırları, koruları, meyve bahçelerini ve bizi kim yarattı? Nasıl keşfedeceksiniz? Lütfen bu soruyu kendiliğinizden sorun. Bilim insanları, biyologlar ve yeni şehirler keşfeden arkeologlar tarafından aranan bir şeyi, bizim gibi sıradan insanlar nasıl keşfedecek? Nasıl keşfedeceğiz? Birisini takip ederek mi? Bir guruyu tükenmez şekilde zengin ederek mi? Bunu nasıl ele alacaksınız? Benim size sorduğum soru bu. Bunu kim yanıtlayacak? Konuşmacının yanıtlamasını mı bekliyorsunuz? Yoksa bunları yarattığını söyleyecek yeni bir Tanrı mı yaratacaksınız? Böyle bir türetme, böyle bir imgelem gücü yine de beynin ürünüdür.

Öyleyse nasıl keşfedeceksiniz? Sizi bu soruyla baş başa bırakabilir miyim? Bunu keşfetmek için ne vereceksiniz; enerjiniz, gücünüz, şevkiniz, tutkunuz, sahip olduğunuz bütün zaman anlamında ne vereceksiniz? Yoksa yalnızca, "Ah, şu anda çok meşgulüm, bunun hakkında yarın düşünürüm," mü diyeceksiniz ya da "Bu soru daha çok yaşlılar için, genç nesil için değil,"... Pekâlâ, buna ne kadar enerji harcayacaksınız?

Dinleyici: Bazı zamanlar, mistik ve ruhani deneyimler yaşadık. Gerçeği bilmediğimiz sürece, bunların yanılsama olmadıklarından nasıl emin olabiliriz?

KRISHNAMURTI: Böyle bir soruyu nasıl yanıtlarsınız? Bu soru size yöneltilmiş olsaydı, nasıl yaklaşırdınız, tepkiniz ne olurdu? Bu soruya, soru kendiliğinden her şeyi göz önüne serecek ve keşfetmeye başlayacak kadar çok nasıl yaklaşırdınız? Bir yanıt bulmak oldukça kolaydır, fakat soruyu altını üstüne getirerek araştırmak, bütün karmaşıklığını görmek, önünüzde dünya haritasının olması ve bütün ülkeleri, başkentleri, kasabaları, ufak köyleri, ırmakları, okyanusu, tepeleri, dağları, bütün hepsini görmek gibidir. Bu soruya nasıl yaklaşırsınız? Hemen ortaya bir yanıt atmayın. Belki de sorunun yanıtı, sorunun içinde saklıdır.

Dinleyicimiz diyor ki, mistik ve ruhani deneyimlerimizin olduğu zamanlar oldu. Bir deneyim nedir? Ya deneyimleyen kimdir? Başımdan bir çeşit mistik bir deneyim geçmiş ya da geçiyor olabilir. Mistik ya da deneyim sözcüklerini kullanmadan önce, deneyimden ne kast ediyorum acaba? Deneyim tanımayı içerir mi? Bana cennetten ya da bir yerlerden gelen bir şey hissini, mistik diye adlandırdığım bir şey hissini içerir mi; bu günlük bir deneyim olmayıp bunun tamamen dışında bir şey midir? Ve buna mistik ya da ruhani diyorum. Mümkün-

se, bu ruhani ve deneyim sözcüklerinin üzerinde durmak istiyorum.

Deneyimleyen olmayan bir deneyimden söz edilebilir mi? Soruyu birlikte mi araştırıyoruz, yoksa konuşmacının araştırmasını mı bekliyorsunuz? Birlikte, adım adım yürüyor muyuz? Öyleyse bu sorun üzerinde konuşan arkadaşlarınız. Farz edin ki ruhani bir deneyim yaşadım. Bu iki sözcükle ne demek istiyorum? Bir deneyim yeni bir şey midir ya da geçmişte başımdan geçmiş, ama şimdi tekrarlanan bir şey midir ya da deneyimleyen kişinin başına gelen bir şey midir? Ve eğer deneyimleyen bu deneyimi yaşıyorsa ve bu deneyimleme bir tanıma biçimiyse, yani, deneyim diye adlandırdığım şeyin anımsanması ve bununla özdeşleştirilmesiyse, bunun içinde zaten onu önceden biliyor olduğum duygusu olmak zorundadır, yoksa onu tekrar tanıyamazdım. Bu oldukça yalın, değil mi?

Deneyim yaşayan bir deneyimleyen olduğu sürece, o zaman bu, deneyimleyenin başına gelen bir şeydir, ayrı bir şeydir, olağan olmayan bir şeydir, insanın günlük, sıkıcı, alışıldık deneyiminin dışında bir şeydir, değil mi? Öyleyse, ortada bir deneyimleyen olduğu sürece, deneyim ne olursa olsun –bunu dünyevi, ruhani, kutsal, mukaddes, enerji boşalması diye de adlandırabilirsiniz ve hâlâ devam eden çoğu saçma sapan bütün bu şeyler– bu süreçteki en önemli şey deneyimleyen kişidir. O sonuçlar çıkarır. Deneyimleyen bir kişi olduğu zaman, bilinçaltı giderek daha da kendini beğenmiş bir hal alır; "Sizin *bilmediğiniz çok şey biliyorum*. Muhteşem bir ruhani deneyim yaşadım, aydınlandım. Sizler, zavallılar, aydınlanmış değilsiniz, o yüzden benimle gelin. Bana bütün paranızı verin, o zaman tamamen güvende olacaksınız." Sizi temin ederim, oynadıkları oyun bu: "Kendinizi teslim edin. Size vereceğim bu boncukları takın,"; bu kadar aptalca bir oyun.

Peki ruhani ne anlama geliyor? Kutsal bir şey mi? Beklenmedik bir şey mi? Olağanın tamamen dışında bir şey mi? Neden günlük yaşamımızdan tamamen farklı bir şey istiyoruz? Lütfen bu soruyu yanıtlayın. Çünkü günlük yaşamımızdan sıkılıyoruz; alışkanlıklar, yalnızlık, umutsuzluk, bağlılıklar, güç ve diğer şeyler? Bütün bunlardan kaçınmak ve cennetin himayesine sığınmak istiyoruz ve buna ruhani olmak diyoruz. Kendimizi çok fazla, inanılmaz şekilde aldatabiliriz. Hıristiyanlık inanç ve iman üzerine kurulmuştur. Özür dilerim, kimseyi incitmek istemiyorum, yalnızca bunu belirtmek istiyorum. Bu iki bin yıldır böyle. Okyanusu geçip Hindistan'a gidin, inanç ve iman orada da üç bin ya da beş bin yıldır var. Aynı şekilde, Tanrı'yı satma süreci. Neden bütün bunlara inanmamız gerekiyor? Korktuğumuz için mi? Bilinmeyeni bilmek istediğimiz için mi?

Peki yanılsama nedir? Gerçek nedir? Dinleyicimiz soruyor, gerçeği bilmediğimiz sürece, yanılsama olmadıklarını nasıl bilebiliriz? O halde gerçeğin ne olduğunu incelememiz gerekiyor. Gerçek nedir? Gerçek olan, hakiki olan, sizin ve konuşmacının şimdi burada, saat on ikide oturuyor olmalarıdır. Hakiki olan budur. Rüzgar var ve umarım yağmur yağmaz. Hakiki olan doğadır, kuşlardır, ırmaklardır, sulardır, vs. Ve dinleyicimiz diyor ki, gerçeği bilmedikçe, yanılsamanın ne olduğunu bilemem, değil mi? Peki içimizde gerçek olan nedir? Bizim içimizde gerçek, hakiki herhangi bir şey var mı? Yoksa hepsi bir hareket, bir değişiklik mi? Geçen gün İsviçre'de, Saanen toplantılarına son verdiğimizde, bazı insanlar konuşmacının yanına geldiler ve "Bittiği için çok üzgünüz," dediler. Konuşmacıysa, "Üzgünseniz, demek artık bitirmemizin zamanıymış," dedi. Kökten bir değişikliği çok azımız isteriz.

Dinleyicimiz diyor ki, eğer gerçeği bilseydim, yanılsamanın ne olduğunu da bilirdim. Öyleyse yanılsama sözcüğü-

ne bakmalıyız. Yanılsama nedir? Sözlükte, sözcük oynadığınız bir şey olarak tanımlanmaktadır: ludere. İcat ettiğiniz ve eğlendiğiniz bir şey: Ben Tanrı'yım, her kimse oyun, Napolyon'um ya da büyük bir adamım. Gerçek olmayan bir şeyle oynuyorsunuz. Fakat acı içindeyseniz, umutsuzsanız, büyük, anlatılamaz bir yalnızlık içindeyseniz, bu gerçektir, kesindir. Birisinin bize yardım edeceği, tamamlanmamızı sağlayacağı, yalnızlığımızı gidereceği şeklinde bir yanılsama yaratırız. Bunların hepsi yanılsamadır. Gerçek olan insanın umutsuzca yalnız olduğudur.

Eğer isterse, insanın yanılsamanın ne olduğunu, gerçeğin ne olduğunu ve niçin bu deneyim çılgınlığı olduğunu anlaması oldukça kolaydır. Cinsel deneyimimiz olmuştur, binlerce deneyim sahibi olmuşuzdur. Buradan kırların karşı tarafına doğru yürürken, kuşları, ev kırlangıçlarını görürsünüz; bu bir deneyimdir, ama buna ruhani demezsiniz. Sizi orada otururken görüyorum; bu bir meydan okumadır, hareket eden bir şeydir. Bütün bunların içinde önemli olan deneyimleyen kişinin neden uydurduğudur. İşaret ettiğim noktayı görüyor musunuz? Deneyimleyen neden bu kadar önemli hale gelmiştir? Deneyimleyenin var olmadığı bir zaman var mıdır?

Gerçek soru budur, gerçeğin ne olduğu, yanılsamanın ne olduğu değil, deneyimin ne olduğu ve diğer şeyler değil, fakat deneyimleyenin, gözlemcinin olmadığı bir süre, bir zaman dilimi, bir müddet var mıdır? O zaman deneyim istemezsiniz. Hiçbir şey yoktur. Hiçbir şey doğru sözcüktür. Hiçbir şey sözcüğü –özür dilerim, ben bir sözlük değilim– "bir şey değil" anlamına gelir. Düşünce tarafından oluşturulan bir şey değil, anlıyor musunuz? Hiçbir şeyin olmadığı yerde, düşünce tarafından oluşturulan "bir şey değil"in olmadığı yerde, zamanın ve düşüncenin sonu vardır. Bu, hiç deneyimleyen olmadığında gerçekleşir. Gerçek olan budur.

Dinleyici: Hastalık yalnızca bozulmaya ya da bedenin kötü kullanılmasına mı bağlıdır yoksa başka bir anlamı da var mıdır?

KRISHNAMURTI: Yaşamımızda hepimizin hastalandığı bir zaman olmuştur ya da bir kaza geçirmiş ve bir kemiğimizi kırmışızdır. Bunun bir faydası var mıdır? Bu neden hastalandığımızı ve sağlığın ne olduğunu tam manasıyla anlamamızı sağlar mı?

Hepimiz hasta oluruz, ama az da olsa buna katlanmayı istemeyiz ve hemen ilaç için doktora gideriz. Acının ne içerdiğini, ona nasıl karşılık verdiğimizi görmek için, asla biraz –tabii ki çok uzun zaman değil– onunla kalmayız. Hazza nasıl karşılık verdiğinizi biliyorum, bu oldukça basit. Fakat acıya nasıl karşılık veriyorsunuz, yalnızca fizikşel acıya değil, psikolojik olarak incinmeye de? Psikolojik yara, bir çeşit hastalıktır, değil mi? Bana karşı kaba davrandığınız ve "Sen aptalın tekisin!" dediğiniz için incinirsem, bu bir çeşit hastalıktır. Fakat fiziksel olarak incindiğimde, gidecek bir doktor vardır, bununla ilgili bir şey yapabilecek biri vardır. Tıpkı fiziksel acıdan kaçınmak ve uzaklaşmak istediğim gibi, psikolojik acıdan da kaçınmak isterim. Bu yüzden asla incinmiş halimizle baş başa kalmayız ve onun nasıl olduğunu görmeyiz.

Psikolojik yara, içerdeki derin ıstırap hissi, fiziksel acıdan çok daha önemlidir. Bu çok fazla önem vermediğimiz büyük bir hastalıktır. İçinizdeki bu acıyı hiç kimse sizin için iyileştiremez. Hiçbir ilaç, hiçbir guru, hiçbir kitap, hiçbir Tanrı, hiçbir dinsel tören bu acıyı durduramaz. Fakat ondan kaçmazsanız ve gerçekten derin bir şekilde onunla kalırsanız, büyük bir anlam ifade eder. O zaman kendinizin, kendi çıkarlarınızın hepsinden ötede bir şeyin içine girersiniz. Fiziksel acıyla bundan sonra ilgilenebilirsiniz; doktora gidersiniz, acıya katlanırsınız ve acı önemsiz hale gelir.

Eğer kendiniz için bunu biraz incelerseniz, hastalığın ve psikolojik yaraların belli bir anlamı olduğunu bulursunuz. Bu size bağlıdır, yaşamla nasıl yüzleşiyorsunuz, ona nasıl bakıyorsunuz, onu ne şekilde kabul ediyorsunuz, ona ne şekilde tepki veriyorsunuz, yalnızca Pazar sabahları değil, günlük hayatta karşılaştığınız bütün şeylere nasıl yanıt veriyorsunuz. Eğer insan güzel bir ağacı ya da uçan bir güvercini gözlemlediği gibi, kendini de yakından gözlemlerse, ortaya çıkacaklar olağanüstüdür.

Dinleyici: Dünyanın şu anki bunalımı karşısında benim sorumluluğum nedir?

KRISHNAMURTI: Dünyanın şu anki bunalımı karşısında benim sorumluluğum nedir? Bu soruyu kime soruyorsunuz? Benim sorumluluğum mu nedir, sizin sorumluluğunuz mu nedir? Neden sorumluluk sözcüğünü kullanıyoruz? Sorumlu olmak. Bedeninizi temiz tutmakla sorumlusunuzdur. Çocuklarınızdan sorumlusunuzdur. Profesörler, öğretmenler, eğiticiler çocukları eğitmekle sorumludurlar. Neden bu sorumlu sözcüğünü kullanıyoruz? Sorumu anlıyor musunuz? Sorumluluk sözcüğü, sizi ve sorumluğu içerdiği için, bu sözcüğü çıkarsaydınız, bu soruyu sorar mıydınız? Vatanım için öldürmek görevimdir. Bir Rus, Amerikalı ya da bir İngiliz olarak vatanım ya da Tanrı adına savaşmak görevimdir. Eğer görev ve sorumluluk sözcüklerini beynimizden tamamen silebilseydiniz, bu soruyu nasıl yanıtlardınız? Bu sözcükleri kaldırırsanız ne olur? Bu çok ilginç bir sorudur. Sorumluluğun içerdiği bu ikilik olmazsa ne olur? Biraz olsun birlikte miyiz? Sorumluluk sözcüğü, sizin için, çocuklarım için, karım için, patronum için, işim için sorumlu olduğum anlamına gelir. Ben de size Tanrı'yı tanıtmakla sorumluyum. [*Soru listesi*

kâğıdını elinden bırakarak] Bu kâğıdı bırakır gibi, bu sözcüğü bütün varlığınızdan uzaklaştırın! O zaman ne olur? Yaptınız mı? Hayır, yapmadınız. Görüyorsunuz, bir şey duyuyorsunuz, fakat buna göre hareket etmiyorsunuz. Brockwood'dan sorumlu değilim. Ben, konuşmacı, böyle hissetmiyor. Size bir şey anlatmakla sorumlu değilim. Bu sözcük olmadığında, bu demektir ki, ben ve benim size karşı sorumluluğum olmadığında, yalnızca siz ve ben vardır, işte o zaman ne olur?

Sevgide sorumluluk var mıdır? Eğer sevgi hiçbir sorumluluk taşımıyorsa, o zaman ne olur? Eğer sevgi bağlılık değilse, ki sorumluluk bunu da içerir, o zaman ne olur? İzninizle, burada bütün saygımla şunu belirtmek isterim, yaşamadığınız, keşfetmek için üzerinde çalışmadığınız bir şeyi söylemeyin. Eğer sizi seviyorsam, eğer konuşmacı sizi seviyorsa ve sorumluluk, görev, bağlılık gibi sözcükleri yoksa, o zaman bizim ilişkimiz nedir? Devam edin, bunun hakkında düşünün. Konuşmacı bu soruyu yanıtlamayacak. Bu gerçekten çok ciddi bir sorudur.

Bütün bunlar şu anlama geliyor, herhangi bir şeyi seviyor muyuz? İkilik olmayan bir şey anlamındaki sevgiden söz ediyoruz: "Seni seviyorum." Sanırım soruyu yanıtladım. Hayır, ben yanıtlamadım, soru yanıtlandı, gelişip açıldı.

Dinleyici: Yol gösterilmesini istemek anlamayı mutlaka engeller mi? Yardım istememek kendimizi keşfetmek için bir yol mudur? Öyle değilse, sizi dinlememizin ne anlamı var K?

KRISHNAMURTI: K'yı dinlemenin ne anlamı var? Bir anlamı yok. Eğer gerçekten dürüstseniz, onu dinlemiyorsunuz; nerede anlaştığınızı ya da anlaşmadığınızı görmek için dinliyorsunuz. Dinleme süreci esnasında, onun dediklerini size uygunluğuna göre, koşullanışınıza göre çeviriyorsunuz.

Fakat gerçekten dinlediğinizde, K'yı değil, kendinizi dinlersiniz. K olağandışı bir şey hakkında konuşmuyor. Bütün bunların ötesinde olağandışı bir şey var, ama K şu anda bunun hakkında konuşmuyor. Kendinizi dinlersiniz, anlaşıldı mı? Daha önce de söylediğimiz gibi, kendinizi bir aynada görüyorsunuz. Ama aynayı çarpıtabilirsiniz ya da "Aynadan hoşlanmıyorum, gördüğümden hoşlanmıyorum," diyebilir ve onu kırabilirsiniz, ama yine de neyseniz osunuzdur.

Öyleyse K'yı dinlemiyorsunuz. K'nın ne dediğini anlamaya çalışmıyorsunuz. Aslında kendinizi dinliyorsunuz. Eğer kendinizi ilk kez dinliyorsanız, bu olabilecek en büyük şeydir. Ama eğer K'yı dinliyorsanız, o zaman yalnızca bir sürü sözcük, bir sürü tepki olacaktır. Bütün saygımla belirtmek isterim ki, bu son derece anlamsız ve gereksiz. Pek çok şey dinlersiniz, vaaz verenleri, kitapları, şiirleri, karınızın ya da kocanızın sesini dinlersiniz ya da sadece ilgisizce dinlersiniz. Fakat bütün dikkatinizi dinlemeye, yalnızca kulakla değil, fakat çok daha derin duymaya verirseniz, o zaman her şeyi dinleyeceksiniz. K'nın ne söylemek istediğini dinleyeceksiniz ve eğer bununla yaşarsanız, gerçek, doğru, hakiki olur ya da sözel, fikri bir şey olarak kalır ve yaşamınızda çok az bir anlamı olur.

Dinleyicimiz yol gösterilmesini istemenin ve aramanın, anlamaya mutlaka engel olup olmayacağını soruyor. Neyi anlamaya? Kimyayı, matematiği, felsefi bir kavramı? Anlamadan ne kastediyoruz? Lütfen, kabalık etmiyorum, yalnızca soruyorum. Anlama sözcüğünden ne kastediyoruz? Fransızca anlıyorum, çünkü biraz Fransızca biliyorum. Bu, zihni, sözel iletişimdir. Bu bir anlama biçimidir. Ortak bir dil kullanıyoruz; siz İngilizce konuşuyorsunuz, konuşmacı İngilizce konuşuyor ve eğer aynı şeyi ima ediyor ve sözcüklere farklı anlamlar yüklemiyorsak, sözel bir iletişim kuruyoruz.

O halde anlamadan ne kastediyoruz? Sözel bir iletişimi mi? Bir kavramın, bir fikrin akıl yoluyla idrakini mi? Yoksa anlama, başka birisinin söylediğini, yorumlamaya çalışmadan, değiştirmeye çalışmadan, dönüştürmeye çalışmadan gerçekten dinlemek demek midir, yalnızca fikri olarak değil, büyük bir dikkatle, bütün varlığınızla gerçekten ne dediğini dinlemek demek midir? O zaman bu salt fikri, hissi ya da duygusal, vs. olmaz, orada tam anlamıyla mevcut olursunuz. O zaman yalnızca sözlü iletişim değil, fakat sözlü olmayan bir iletişim de kurulur.

Dinleyicimiz, yol gösterme anlamayı mutlaka engeller mi, diye soruyor. Neden yol gösterilmesini istiyorum? Ne hakkında? Siz söyleyin bana, sizlerden guruları, takip edenler ya da kiliselere ve mabetlere ve camilere gidenleriniz, yol gösterme ne anlama geliyor? İnsan, başka tarz bir elbise giymiş, sakallı ya da sakalsız, özellikle Asyalı bir insandan –Hindistan da dahil– neden rehberlik ister? Şu anda size rehberlik ediliyor mu? Basitçe söyleyin. Şu anda size rehberlik ediliyor mu? Yoksa birlikte araştırıyor, keşfediyor, iletişim mi kuruyoruz, siz "Ne dediğinizi anlamıyorum," diyorsunuz, ben de "Açıklayacağım," diyorum ve sonra siz bana bir şey açıklıyorsunuz ve ben "Evet," diyorum. Birlikte hareket ediyoruz, bir yol gösterme yok.

Yol gösterenler bol bol var: Dünyadaki her gazete, her dergi, her vaiz, her rahip bize yol gösteriyor, ne yapacağımızı, ne yapmayacağımızı söylüyor; böyle düşün, öyle düşünme, kendini teslim et, onu dinleme, o bir gerici, beni dinle... İzliyor musunuz? Sürekli, bilinçli ya da bilinçsiz şekilde yol gösteriliyoruz, biçimlendiriliyoruz, yoğruluyoruz. Burada kimseye rehberlik etmiyoruz, bir şeyler üzerinde konuşan iki arkadaş gibiyiz. Bu tamamen farklıdır. Yol göstermek, anlamayı, bu sözcüğün derin anlamında, engeller, çünkü eğer sürekli bana

yol gösteriyorsanız, bunu yap, bunu yapma diye, öncelikle kendimi anlayamam, kendime bakmıyorumdur, sizin ne dediğinizi dinliyorumdur. Bu demek olur ki, siz otorite olursunuz ve ben de sizin köleniz olurum, psikolojik anlamda bir köle ya da başka türlü bir köle. Bu guruların yerleri, aşramları toplama kampları haline gelir. Size ne yapmanız gerektiğini, nasıl selam vereceğinizi, bütün bu saçmalığı söylerler. Yargılıyor değilim, olan bu.

Neden yalın olamıyoruz? Meseleleri olduğu gibi göremiyoruz. Bütün bu labirent ve dolaşıklık yerine, bir şeylere bakamıyor, onlarla gerçekte oldukları gibi yüzleşemiyoruz? Neden bütün bunları yaşamak zorundayız? Bir doktora gitmek dışında tabii, bu farklı bir konu. Biz psikolojik anlamda konuşuyoruz. Neden çok yalın olamıyor ve meselelere oldukları gibi bakamıyoruz? Beynimiz bu kadar aciz, bu kadar hilekâr, bu kadar umutsuzca yoldan çıkmış mıdır ki, meseleleri, burnumuzun ya da gözlerimizin önündekileri göremiyor? Eğer psikolojik olarak çok yalın olursanız, bu yalınlık kendi içinde müthiş bir ince fikirlilik taşır, bu beynin bütün kurnazlığından daha fazla bir ince fikirliliktir. Fakat hiçbir zaman yalın değiliz. Yağmur yağıyorsa yağıyordur. Eğer yalnızsam –konuşmacı yalnız değil– birisi yalnızsa, bu bir olgudur. Bununla ilgili bütün bu şamata neden?

Dinleyici: Bütünüyle görmenin ne olduğunu açıklayabilir misiniz lütfen? Normal beyin işlevlerimizin bir uzantısı mı? Yoksa tamamen farklı bir şey mi kastediliyor?

KRISHNAMURTI: Çok yalın olursak: Herhangi bir şeyi tamamıyla görür müyüz? Ağaçları ve doğayı, bütün bunları bir kenara bırakırsak, insan karısını ya da kocasını görür mü; gerçekten görür mü, bütün imgelerle tasavvur etmek değil,

fakat basitçe görür mü? Eğer parçalı olarak görürsem, çünkü çok fazla önyargım, çok fazla korkum, çok fazla kaygım vardır, o insanı asla tamamıyla görmem. Birisini ya da bir şeyi holistik olarak –bu sözcüğü kullanmak yerinde olacaksa– tamamen, bütünüyle görmek, bu görmenin çelişki içermediği anlamına gelir, bu öyledir. Gerçekte ne olduğunu görmekte bir çelişki yoktur. Farz edelim ki, kızgınım, sabırsızım, bitkinim. Bunu basitçe görebiliyorum. Fakat, "Ah, kızgın olmamalıyım, ama öyleyim, bitkinim, sabrım tükendi, çünkü, vesaire," diye düşündüğüm anda ve bahaneler ürettiğimde, tamamen göremem.

Kendimi bütünüyle, olduğum gibi görebilir miyim? Aynı şekilde, bütün haritayı görebilir miyim? Diyelim her birimizin önüne bir harita serilmiş, türlü renklerle, türlü bayraklarla, türlü başbakanlarla, türlü başkanlarla dolu bir dünya haritası. İşte orada, benim önümde, sizin önünüzde. Haritanın bütününe bakabilir miyim? Eğer dikkatim İngiltere ya da Rusya üzerinde yoğunlaşmışsa, tek yere yönelmişse, haritanın bütününe bakma olanağı yoktur. Dolayısıyla, dikkatin bu şekilde tek yere, şahsi çıkara yöneltilmesi, holistik görüşü, bütün şeyi görmeyi engeller. Çok yalın: Eğer takılmışsam ya da köklerim dünyanın özel bir köşesindeyse, büyük olasılıkla bütün şeyi göremem. Her zaman Hindistan hakkında düşünürsem, orada neler olduğunu, beni neyin bir Hintli yaptığını, neden fakir olduğumu, neden böyle ya da şöyle olduğumu, belli bir tanrıya ya da bir şeye veya başkasına nasıl güvendiğimi düşünürsem, orada takılır kalırım, bütün resmi göremem. Bu kadar yalındır. Ve doğal olarak bundaki hakikati gördüğümde, önceki görüş tarzının ne kadar saçma olduğunu söylerim.

Fakat görmekle ilgili bundan çok daha fazlası vardır. Hiç sözcükler olmadan, düşüncenin araya girmesi hiç olmadan, yalnızca görmek. İlk önce dışarıdan görerek, sonra her şeyi

olduğu gibi, içsel olarak görmek. İnsan bu şekilde görmekle, çok daha ileri gidebilir. O zaman şunu sormalı, sezgi nedir? Bir şeyin mutlak şekilde doğru olduğunu görmek ve anında hareket etmek. Şimdi bütün bunlara girmeyeceğim. Bu araştırma ya da gözlem gerektiriyor, ama insanın ne olduğunu gözlemleyen biri olmadan. Oradan sonsuz, hudutsuz şekilde hareket edebilirsiniz. O zaman başlangıç ya da son olmaz.

XI.

Sorular ve Yanıtları 2

Çok kolay etkileniyoruz, yalnızca televizyondan, kitaplardan, gazetelerden ve dergilerden değil, aynı zamanda eski geleneklerden de etkileniyoruz. Bu beş bin yıllık bir gelenek de olabilir, tek günlük veya bir öğleden sonrası araba gezintisine çıkmak ya da ormanda yürüyüş yapmak gibi yeni bir adet de olabilir. İnsanlar için yalnızca soyaçekimsel, irsi bir süreç söz konusu değil, aslında var olan her şey karşılıklı bir etkileşime tabi gibi görünüyor; hava, kirlilik, dünyanın güzelliği, etrafımızdaki her şey. Birbirimize ne yapacağımızı, ne düşüneceğimizi söylüyoruz; birbirimiz üzerinde güzellik yoluyla, hoş bir şiir yoluyla ya da kişisel bir ilişki yoluyla baskı kuruyoruz. Sanki devamlı bir yoğrulma, biçimlenme, şekil alma süreci içindeyiz. Bu dar yolda bütün hayatımız boyunca ilerliyoruz ve bu bizim var oluş biçimimiz gibi görünüyor. İşte o zaman insan merak ediyor, etkilenmekten tamamen muaf olma olanağı var mıdır, her şeyin kaynağı, başlangıcı nedir, ki bunun sebebi ya da sonucu olamaz...

Peki bu olanaklı mıdır? Bunun üzerinde birlikte konuşuyoruz. Konuşmacı sizi etkilemeye çalışmıyor ya da siz konuşmacıyı etkilemeye. Biz, tinsel meseleler ve bu tarz şeylerden değil, sıradan meselelerden konuşan iki arkadaşız, ışık huz-

melerinin, ağaçların ve dünyanın güzelliğinin farkında olarak, ormanın içindeki bir patikada yürüyoruz ve bütün etkilerden özgür olma olanağı var mıdır acaba diye birbirimize soruyoruz. Bu geçmiş demektir, yani biziz; bu geçmişin bizim üzerimizde çok büyük etkisi vardır, sözde dini kitapların, ister İlyada olsun, isterse Hindu metinleri olsun eski epiklerin asırlık geleneği.

Öyleyse, bütün bunlardan kurtulmak ve bütünüyle özgün olmak olanağı var mıdır diye soralım. Özel kılıklarıyla ve bütün bu tip şeylerle birlikte, guru ve müridi, izleyen ve izlenen ilişkisinin tekrarı değil bahsettiğimiz. Bu olanaklı mıdır? Dikkatinizi buna verin lütfen. Ne düşünüyorsunuz? Olanaklı mıdır, yoksa olanaksız mıdır? Eğer olanaksızsa ya da inanılmayacak kadar güçse, kolay yolu seçeriz, yalnızca farklı bir liderler, öğretmenler, gurular, sözde aydınlanmış kuşlar takımıyla eski şablonu izleriz! Tamamen özgün bir şey olmak olanaklı mıdır? Yoksa sonsuza kadar bu etkilenme, biçimlenme, yoğrulma ve koşullanma hali içinde kalmaya mahkûm muyuz?

Bu olanaklı olsaydı ne yapardınız? Nasıl başlardınız? Bu soruna ne şekilde yaklaşırdınız? Belki de bu gerçek, en önemli sorudur. Çünkü çok kolay aldanıyoruz, kendimizi çok ikna edici, tatmin edici gözüken bir şeye teslim etmek, izlemek ve yönetilmek için, bütün "sorumluluğu" bir başkasına devretmek için çok fazla bahane üretiyoruz. Bu bizim kaderimiz haline gelmiş. Bütün bunları bilerek, insan gerçekte ne olduğunu ve ne yapabileceğini nasıl görebilir? Yalnızca bununla ilgili konuşmakla olmaz.

Yalnızca başkaları hakkında değil, insanın kendisi hakkında da çok fazla şüpheye ve belli bir şüphecilik niteliğine sahip olması gerekli değil midir? Arzularınız, kanaatleriniz, inançlarınız, imanınız ve kesin, yol gösterici amaçlarınız hak-

kında? Bütün bunları sorgulayabilir miyiz, bütün bunlardan şüphe duyabilir miyiz ve bu şüphenin, sorma, isteme, araştırma duygusunun nereye kadar gideceğini görebilir miyiz? Bunu birlikte yapabilir miydik? Birbirimize kanaatlerimizle yol göstermeden, fakat birlikte inceleyip araştırarak.

Şüpheye ve septisizme ihtiyacımız olduğunu ve bunların son derece enerji verici ve temizleyici olduğunu bilerek, bunu yapar mıydınız? İnsanın kendi deneyimlerini, kendi davranışlarını, önyargılarını, kabul ve reddini? Şüphe kayışla bağlanmış bir köpeği olmak gibidir; bazen, doğru yerde köpeğin serbestçe koşmasına, zıplamasına izin vermelisiniz, yoksa köpek durgunlaşır.

Septisizmin de haklı bir yeri, kendi meşruluk niteliği vardır. "Ah, bundan şüphe edemem, çünkü ben buna mensubum, ama bunun dışındaki her şeyden şüphe edeceğim." Bir dönem, komünistler de dahil olmak üzere çok fazla sayıda arkadaşımız olmuştu ve her zaman çok uzağa giderlerdi, ama daha ilerisine değil, tıpkı Katolikler, Protestanlar, Hindular, Budist keşişler gibi. Bunun ötesi, derlerdi, muammadır; bunun ötesine gitmek olanaksızdır.

Şu halde, şüphe kayışın ucunda tutulmalıdır, ama koşmasına da izin verilmelidir. Bunu birlikte yapabilir miyiz? Tanrılarınızdan, gurularınızdan, deneyimlerinizden şüphe edebilir misiniz ve insani deneyimlerin, çabanın ve sonuçların arkasında yatan her şeyden, bir yığın olarak hepsinden şüphe edebilir misiniz ve bu yığını sorgulamaya başlayabilir misiniz? Günlük yaşamınızda şüphe ve sorgulama ile ne kadar uzağa gidebileceğinize bakın, ama kuramsal olarak değil, bilfiil ve tutkuyla.

Pekâlâ, bilgi nereye kadar özseldir? Ne kadar derine gitmelidir? Yalnızca kitaplardaki bilgi ve başkalarının söyledikleri değil, kendimiz hakkındaki bilgi. Bilgi her zaman sınırlıdır,

değil mi? Bilimsel bilginin neler başardığını görebiliyorsunuz. Azar azar, bunun üzerine daha da fazlası ekleniyor. Bu eklenen de doğal olarak her zaman sınırlıdır. Eğer ben bilgiye sürekli bir şey ekliyorsam, bilgi her zaman sınırlıdır, çünkü hep eklenecek daha fazlası vardır.

Ancak bilgi bize kılavuzluk eder, bizi biçimlendirir, ne yapacağımızı söyler. Yoksa sezgisel bir anlayışa mı sahipsiniz? Bu çok sevilen bir sözcüktür, fakat aynı zamanda oldukça tehlikelidir, çünkü sezgi yüceltilmiş bir istek ya da arzu olabilir. Öyleyse bilginin günlük yaşamımızdaki yeri nedir? Bir mektup yazmak için, İngilizce ya da yabancı bir dil konuşmak için bilgi sahibi olmanız gerekir. İş yapmak için, telefon açtığınızda, araba sürerken bilgi sahibi olmanız gerekir.

Bilgi ilişkide de rol oynar. İnsan karısını, kocasını, bir arkadaşını tanır ve böyle bir tanıma, bilginin parçasıdır. Fakat bilginin ilişkide nasıl bir yeri vardır? Bilginin siz ve bir başkası arasında nasıl bir yeri vardır? Karımı, babamı, annemi, kocamı tanıyorum. "Seni tanıyorum," dediğimizde, bu bilginin günlük yaşamda, erkek ve kadın arasında, karı ve koca arasında nasıl bir yeri var? Yanıtlayın, lütfen, onu tanıyor olmanızın ilişkinizde nasıl bir yeri var? Bilgi ilişkiye engel midir?

Eğer kendime, "Karımı tanıyorum," dersem, bununla ne demek istiyorum? Geçmiş cinsel deneyimler, ona olan kızgınlıklarım, onun bana öfkesi ya da ne kadar hoş olduğumu söylemesi. Bütün bunlar birbirimizle ilgili bir imge yaratır. Bu bir olgudur, değil mi? Ve tatminkâr bir imge oluşturduğumda, "Onu tanıyorum," derim. O da, "Kocamı tanıyorum, onun tuhaflıklarını, ahmaklığını, iyi yönlerini..." der, vs. Bütün bunlar bilgidir. Ve sorduğumuz şu, bunun ilişkide nasıl bir yeri vardır? Ya da hiç yeri yok mudur?

Sonuç olarak, sevgi bilgi midir? Bu, özel ilişkinizde oluşturduğunuz arka plandaki bütün geçmişin, seksin anımsan-

ması demektir. Bu bilgi ayrılık yaratıcıdır, değil mi? Ayırır. Hırsımla, açgözlülüğümle ve geri kalan her şeyle ben ve kendininkilerle o. O bütün bunlara ulaşmaya çalışmaktadır ve ben ulaşmaya çalışmaktayımdır. Yatakta bir araya gelebiliriz, ama yine de asla buluşmayan ayrı raylar gibiyizdir. Bununla yüzleşiyor muyuz? Eğer evliyseniz, bununla yüzleşiyor musunuz? Birlikte yaşadığınız bir partneriniz varsa, bu gerçekle yüzleşiyor musunuz? Yoksa insan gerçeklere bakmayı istemez mi?

Lütfen bilginin ilişkide nasıl bir rol oynadığını kendiniz keşfedin, sizin deneyiminiz nasıldır, bilgi ilişkide bir engel midir ya da az çok bir rahatlıkla, bir ölçüde mutlulukla, ama aranızda belli bir mesafeyi de özenle koruyarak birlikte yaşamanıza yardım eden bir unsur mudur?

Diğer sorularla devam edebilir miyiz?

Dinleyici: Hakikate giden yol yoktur, diyorsunuz. Hakikati görme yeteneği kendimin dışında mı o zaman? Bilincim ve algı araçlarım tamamen içimde. Herhangi bir vasıta ya da araç olmadan, belirsiz bir amaca nasıl ulaşabilirim? Bu yönde ilerlemek için gereken enerjiyi bana ne verecek?

KRISHNAMURTI: Bu sorunun içinde pek çok şey var. İlk olarak, daha önce söylediğimiz gibi, yanıt bir sorunun dışında değildir. Yanıt sorunun içindedir, problemin içindedir. Buna kısaca bir bakalım. Hep, problemin dışında, tatmin edici, uygun, mutluluk verecek, hoşa gidecek bir yanıt bulmaya çalışıyoruz. Bakalım problemden kaçarak bütün bunları bir kenara koyabilecek miyiz ve probleme, bu soruya birlikte bakabilecek miyiz? Krishnamurti hakikate giden yol olmadığını söylüyor. Ona neden inanıyorsunuz? Onu neden kabul ediyorsunuz? Onu neden tekrarlıyorsunuz? O kim oluyor ki

bunu söylüyor? Ne hakkı var? Yoksa hakikate giden çok fazla yol olduğunu gördüğü için tepki mi gösteriyor? İnsanlar oldukça, farklı görüşlerde olacaktır. Öyleyse bu doğru olmayabilir. Önce keşfedelim.

Hıristiyanlıkta türlü yollar vardır, Katolik, Protestan ve Protestanlığın sayısız bölümleri. Budizm'de de pek çok yol vardır, ayrıca Tibet Budizm'ine ait yollar da vardır, ancak hiçbir zaman Buda'nın ne dediğini gerçekten bilemeyiz, İsa'nın ne dediğini bilemeyeceğimiz gibi. İslam'da da çeşitli bölümler vardır. Hakikate, ya da her ne ise, Tanrı'ya, aydınlanmaya, vs. giden bütün bu yollar önünüze serilmiştir. Bunlardan düzinelerce vardır. Doğru olanı nasıl seçeceksiniz? Lütfen bana anlatın.

Dinleyiciler: Kendinizi tanımanız gerekir.

KRISHNAMURTI: Birisi kendinizi tanımanız gerektiğini söylüyor. Öyleyse, neden yollar için canımızı sıkalım? Neden hakikat için canımızı sıkalım? Neden Krishnamurti'nin ne dediği için canımızı sıkalım? Neden kendinizi tanımıyorsunuz? Peki kendinizi nasıl tanıyacaksınız? Kendinize aynada bakar gibi nasıl bakacaksınız? "Kendinize bakın," demek kolaydır. Sokrat ve eski Yunanlılar ve onlardan önce eski İsrailliler, onlardan da önce Mısırlılar ve Hindular, hepsi, çeşitli şekillerde "Kendinizi tanıyın," demiştir. Öyleyse önümüzde bu yollar vardır. Hepimiz, her ne olursa olsun, hakikati idrak etmek istiyoruz. Ve bütün yollar buna götürüyor. Bu demektir ki, hakikat sabittir, değil mi? Öyle olmak zorundadır, yoksa buna götüren bir yol olmazdı. Durağan olmak zorundadır, hareketsiz olmak zorundadır, ölü olmak zorundadır, o zaman buna giden yollar olabilir [*gülüşmeler*]. Hayır, gülmeyin, bizim yaptığımız bu.

K gibi biri çıkageliyor ve diyor ki, bakın, yollar için endişelenmeyin, belki de bir teknede, dümen tutuyormuşsunuz gibidir ve keşfediyor, öğreniyor, hareket ediyor, ilerlemeye devam ediyor, araştırıyorsunuzdur. Durağanlaşmadan ve hakikati kalıcı bir şey yapmadan. Ama bizler kalıcı bir şey istiyoruz. Kalıcı ilişki gibi. Kocama ya da karıma bağlıyım, ilişkinin olduğu gibi kalmasını istiyorum. Herhangi bir değişikliği kabul etmiyoruz. Bizler sürekli değişiyoruz, hem biyolojik olarak, hem de psikolojik olarak, fakat tamamen doyurucu, kalıcı, dayanıklı, bana güven veren bir şeyle kalmak istiyorum. Fakat gerçekten böyle bir güvenliğin olmadığını gördüğümde, o zaman elimde ulaşmaya çalıştığım kalıcı varlık olarak hakikat var. Ve yardım etmeyi teklif eden bütün rahipler ve gurular var. Nereye doğru bilmiyorum, ama oraya doğru size yardım ediyorlar.

Dinleyicimiz, yolları olmayan hakikate ulaşmak için gereken araçlar nelerdir, diye soruyor. Bir aracınız olduğu anda, bir yol yaratmışsınızdır zaten. Bunu anlıyor musunuz? Hakikate varmak için bir vasıtaya sahip olduğum anda, bu vasıta son haline gelir ve ulaşmaya çalıştığım hakikate sahip olmuş olurum. Bir araca, bir vasıtaya, bir sisteme sahip olduğunuz anda, hakikatin ne olduğunu bilirsiniz, bu yüzden bir araca sahip olmanın bir anlamı kalmaz. Bunu anlıyor muyuz? Yoksa bu çok mu mantıksal? Ya da çok mu akla yakın? Vasıta sondan farklı değildir; vasıta sondur.

Dinleyicimiz ayrıca, bilincim ve algı araçlarım tamamen içimde, diyor. Bilinç sözcüğüyle ne demek istiyorsunuz? Bütün bunları incelerseniz çok eğlencelidir. Yalnızca beyninizin kapasitesini anlamak değil, aynı zamanda altını üstüne getirerek araştırmak. Petrol bulmak için çok derinleri kazarak büyük zorluklara giriyoruz, lakin bunu kendi içimizde ve kendimiz adına yapmak için bir saniye bile harcamıyoruz.

Pekâlâ, bilinç sözcüğüyle ne demek istiyoruz? Bu bilinç sizden, "ben"den farklı mıdır?

Bütün bunlardan sıkılıyor musunuz, golf oynamayı, yürüyüş yapmayı ya da başka bir şey yapmayı mı tercih ederdiniz? Her iki taraf da burada olduğuna göre, devam edelim! Bilinç derken ne kastediyorsunuz? Uzmanlarca bunun hakkında kitaplar yazılmıştır, ama bizler uzman değiliz, profesyonel değiliz. Yalnızca iki arkadaşmışız gibi birlikte araştırıyoruz. Bilinç, olduğunuz her şeydir, değil mi? Bilinciniz içeriğinden oluşur: öfke, kıskançlık, iman, inanç, kaygı, emelleriniz, yaşanmış sayısız deneyimlerinizin hepsi, yaşamdaki küçük olayların birikiminin tamamı, ayrıca ıstırap, acı, güvensizlik, karmaşa ve bütün bunlarda kaçma ve daimi bir şey bulma arzusu. Ve içinde ölüm korkusu, ötesinde ne olduğu merakı da vardır. Bunların hepsi, bu büyük yığın bizim bilincimizdir. Bu bilinç bendir. Bilincim benden farklıdır dediğinizde, o zaman bununla bir savaş, çarpışma, çatışma içindesinizdir, bunlar birbirini izler.

Öyleyse bundan sonraki sorumuz şudur, İlk olarak bu içeriği kendimiz için keşfetmemiz, görmemiz olanaklı mıdır? Saçınızı tarama şeklinizi, konuşma, düşünme alışkanlıklarınızı gözlemlemek oldukça kolay ve yalındır. Ayrıca, bir İngiliz, bir Fransız, bir Rus olarak, ya da her neyse, koşullanmışlığınızın farkına varmak da öyledir. Çeşitli dini eğilimlerimizi görmek de oldukça kolaydır, ister Katolik, Protestan, Hindu, Budist olsun, isterse izlediğiniz hangisiyse o, bu da oldukça kolaydır. Fakat bundan ötesine gitmek için, bir su altı oksijen tüpüne ihtiyacınız olmasa da, çok derine gitmelisiniz ve bunu yapmak için, önce yüzeysel şeyleri, bizi koşullandıran etkilerden kurtulmanın mümkün olup olmadığını anlamak zorundasınız. Bu mümkün müdür?

Bulup çıkartın, üzerinde çalışın, dinlemeyin. Sahip olduğunuz müthiş enerjiyi kullanın, daha fazlasına ihtiyacınız

yok. Bir şeyi isterseniz, peşine düşersiniz. Bu tembel davranamayacağınız anlamına gelir, biraz aktif olmanız gerekir. Ve size yardım edecek hiç kimse, hiçbir araç, hiçbir vasıta, hiçbir lider, yardım edecek hiçbir şey yoktur. Gerçek şeyi bulmak için gerçekten çaresiz olmak zorundasınız. Hiçbir şekilde, kimseden, hiçbir kitaptan, hiçbir insandan, hiçbir çevreden yardım alamayacağınızı anladığınızda, o zaman başka bir şey olur. O zaman bir şeyleri kendiniz için görmeye başlarsınız.

Dinleyicimiz son olarak, "Hakikatin doğrultusunda" ilerlemek için gerekeni, enerjiyi bana ne sağlayacak diye soruyor. Aynı şekilde, bu hakikatin zaten orada olduğu anlamına geliyor! Saygısız ya da alaycı olmaya çalışmıyorum, fakat doğrultu gibi sözcükleri kullandığımızda, hakikat çoktan oradadır. Hakikat hakkında önceden düşünülüp fikir edinilmiştir, zaten vardır, ya sizin kanaatiniz yüzünden ya da başka biri size söylediği için. Hakikat gerçekten yolları olmayan bir ülkedir; ancak korku ve diğer şeyler olmadığında görülebilir.

Dinleyici: Değişmekten korkuyorum. Değişirsem, sonra ne olacak? Bu beni felç ediyor. Bu sorun hakkında konuşabilir misiniz?

KRISHNAMURTI: İnsan neden değişmekten korkar? Değişim sözcüğüyle ne demek istiyorsunuz? Bir evde yirmi yıla yakın yaşarsınız. Belli bir odaya, içindeki güzel mobilyalara bağlanırsınız. Bağlandığınız şey, ne olduğunuzdur. Eğer bu zarif, eski mobilyaya bağlanırsanız, siz bu mobilya olursunuz. Evet, değişmekten korkarız.

Bu sözcük ne ifade eder? Ne olduğumdan ne olmalıyıma değişim vardır. Bu bir çeşit değişimdir. Ya da benim eski şablonuma göre değişim vardır, ama şablonun içinde kalarak. Bu alanın bir köşesinden yürüyüp, hareket ettim, dolayısıyla değiştim diyorum, fakat hâlâ aynı dikenli tellerle çevrili ala-

nın içindeyim. Kuzeye, doğuya, batıya ya da güneye gitmek değişimdir. Bu sözcüğü neden kullanıyoruz? Biyolojik olarak, bize kanda sürekli bir değişim olduğu söylenir; bir hücre ölür ve bir başkası onun yerini alır, fiziksel olarak durmadan devam eden bu sürekli değişim vardır. Fakat bizler yine de değişmekten korkarız.

Pekâlâ, bu değişim sözcüğünü bırakabilir miyiz? Değişim zamanı ifade eder. Buyum, şuna değişeceğim. Ya da böyleydim, ama bir olay olacak, meydana gelecek ve bu olay beni değiştirecek. Demek ki değişim, zamanda bir hareketi ifade ediyor.

Eğer değişim, devrim ya da dönüşüm sözcüklerini bir kenara bıraksaydık –konuşmacının kullandığı bütün sözcükler– yalnızca ne olduğum ile karşı karşıya kalırdık. Ne olacağım ile değil. Kızgınım. Bu, ne olduğumdur. Zorbayım. Bu, ne olduğumdur. Ama siyasi ya da dini olarak zorbalık yapmayacak hale gelmek bir değişimdir. Zorbayken, zorbalık yapmayacak bir hale gelmem zaman alır ve bu zaman zarfında şiddet tohumlarını ekerim. Dolayısıyla şiddetle birlikte kalırım ve bunu değiştirmeye çalışmam. Kızgınım, bu bir olgudur. Kızgınlık için bahane yoktur. Kızgınlık ve nefret için bir düzine bahane bulabilirim, ama niçin kızdığımı araştırmak da kızgınlıktan kaçmak için başka bir yoldur. Çünkü ben başka bir yere gidiyorum. Ve beyin ne olduğum ile birlikte kalıyor. Sonra bakın neler oluyor.

Diyelim ki sizi kıskanıyorum, çünkü çok daha güzel, zeki gözüküyorsunuz, iyi bir zevkiniz ve iyi bir beyniniz var. Bu yüzden size gıpta ediyorum. Bu gıptadan nefret doğuyor. Gıpta nefretin parçasıdır ve gıpta kıyaslamanın parçasıdır. Sizin gibi olmak isterdim, ama olamıyorum. Bu yüzden oldukça düşmanca davranıyorum, size karşı hiddet besliyorum. Şimdi ne olduğumla baş başa kalıyorum. Demek oluyor

ki, gıpta ettiğimi anlıyorum. İşte orada, gıpta ediyorum. Bu gıpta kendimden farklı değil. Gıpta benim. Öyleyse onunla ilgili bir şey yapamam. Onu tutuyorum, onunla birlikte duruyorum. Onunla birlikte durur musunuz? Kaçmadan, sebebini aramadan, ya da mantığını, ya da onu aşmaya çalışmadan? Ben gıptayım. Sonra bakın ne oluyor. İlk olarak, açıktır ki, çatışma olmuyor. Gıpta ediyorsam, gıpta ediyorumdur. Çatışma, yalnızca gıpta etmek istemediğimde ortaya çıkar. Merak ediyorum, tüm bunları izliyor musunuz?

Eğer onunla birlikte durursam, çok fazla enerjiye sahip olurum. Enerji bir şeyin üzerine ışık tutmak, ışık doğrultmak gibidir, ki o zaman bu şey tamamen aydınlanır. Ve çok aydınlık bir şeyden korkmazsınız ya da karşısında donakalmazsınız. Bu böyledir. Anlıyor musunuz? Umarım öyledir.

Demek oluyor ki, bu soruda önemli olan kaçmamak, bir çaba sarf etmemek, yalnızca ne olduğumla birlikte kalmaktır. Eğer İngiliz isem, bununla birlikte kalırım. Sonra bakın ne olur, ne kadar ufalır. İngiliz iseniz özür dilerim, Fransız ya da Rus iseniz, ya da her ne iseniz, afedersiniz. O şeyin kendisi bütün içeriğini göstermeye başlar.

Dinleyici: Kaçınmanızın mümkün olmadığı yakın bir akrabanın tacizi ve psikolojik saldırısıyla nasıl baş edebilirsiniz?

KRISHNAMURTI: Hepimiz bu durumda mıyız? Psikolojik olarak, içsel olarak saldırıya uğramak ne demektir? Yakın bir arkadaşınız ya da akrabanızla birlikte olduğunuzda, ikiniz arasında süre giden psikolojik, içsel bir baskı vardır. Bütün bunları biliyorsunuz, size anlatmama gerek yok. Hep ötekiyle ilgili bir şeyler yapmaya çalışmak, incelikle, üstü kapalı sözlerle, bir sözcük ya da bir jestle saldırmak, ötekini hep belli bir kalıbın içine sokmaya çalışmak. Bu herkesçe

bilinir, değil mi? Dinleyicimiz şöyle soruyor, insan ne yapmalı?

Sizinle aynı evde yaşıyorum ve beni top ateşine tutuyorsunuz, ben de sizi top ateşine tutuyorum, yalnızca sözlerle ya da jestlerle değil, fakat bir bakışla, bir sinirlilik haliyle bile bunu yapıyorum. Psikolojik olarak yaralanmamak, itilip kakılmamak için ne yapacaksınız? Bu insana maddi olarak ya da çeşitli psikolojik nedenlerle bağlı olabilirsiniz ve tabi olduğunuz anda, bir köle haline gelirsiniz. Bağlandığınız anda, kurtulmanız imkânsızdır! Size tavsiyem, bir başkasına bakmayın, kendimize bakalım. Size dinleyicilerim olarak bağlanırsam, işim biter. O zaman kendimi hoşnut hissetmek için, rahatım, ünüm, fiziksel sağlığım için size tabi olurum. Eğer size tabi olmazsam, bunun nedenini bulmam gerekir. Bu, yalnızca size değil, başka hiçbir şeye tabi değilim demektir. Böyle olup olmadığını keşfetmek istiyorum. Bunu yakın akrabama açıkça göstermeyebilirim.

Bir koca, eş, akraba, vs. ile aynı evde yaşayıp, tamamen müdanasız olmak mümkün müdür keşfetmek istiyorum. Fakat kendi etrafıma bir duvar örmeden. Bu oldukça yalındır: Kendi etrafıma bir duvar örebilirim, bunun için özür dileyebilirim ve sevgi gösterebilirim, ama bu yine de bir duvardır. Demek oluyor ki, sınırlamadır. Öyleyse, son derece duyarlı olup, yine de incinmemek, hiçbir şekilde bağlılığa göre karşılık vermemek olanağı var mıdır? Eğer birisi maddi olarak bir başkasına bağımlıysa, bu oldukça tehlikeli bir hal alır.

Eğer maddi olarak size tabiysem, aramızda neler olur? Çoğumuz bu durumdayızdır. Üstünlük sizde ve bu yalnızca maddi olarak da değil. Daha derin bir boyutta, maddi olarak bağımlı olduğum ve başka bir şey yapamayacağım için bağımlı olduğumu bildiğim birisiyle birlikte yaşamam mümkün müdür? Yeni bir kariyere başlayamam. Eğer yeterince

genç olsaydım muhtemelen yapabilirdim, ama ellimde ya da daha fazlaysam, muhtemelen yapamam. O zaman ne yapacağım?

Soru şu; tabi oluş çizgisini nereye çizeceğim? Psikolojik olarak tabi olmayacağım, hiç kimseye, hiçbir şeye, geçmiş hiçbir deneyime ve geriye kalan tüm bu saçmalığa tabi olmayacağım. Psikolojik tabi oluş yoktur. Fakat birisi maddi olarak bağımlıysa ve artık genç değilse, çizgiyi nereye çekecek ve "Buna tahammül etmeliyim," diyecek? Bu çizgiyi ne kadar derine çizeceğim? Yalnızca yüzeysel mi olacak, yoksa büyük bir derinlikte mi? Bu soruda önemli olan, eğer doğru anlaşılırsa, özgürlüktür. Özgürlük kesinlikle gereklidir. Sütçüye, postacıya, süpermarkete, vs. bağımlıyım. Fakat psikolojik olarak bağımlı değilim. Bununla ilgili çok net olmak zorundayım. Aksi takdirde, çizgiyi çok yüzeysel çizmiş olurum.

Dinleyici: Sanki bazıları, söylediklerinizin içinden sorunlarına ya da çıkarlarına uyan kısımları alıyor ve kalanları göz ardı ediyor. Buna ne dersiniz?

KRISHNAMURTI: Bununla ilgili bir şey söylemem gerekmiyor. Siz ne dersiniz? Hepimiz, yalnızca bir parçasıyla değil, yaşamın tamamıyla, yalnızca fiziksel tepkiler ve asabi yanıtlar ve hatıralarla değil, uçsuz bucaksız psikolojik dünyayla ilgileniyoruz, değil mi? Bu psikolojik yapının bir parçasıdır, fakat iyice derinine gidebilirseniz, bundan daha fazla şeyler de var. Ayrıca yalnızca psikolojik dünya ile değil, dünyada var olan fiziksel şiddetle de ilgileniyoruz. Devam eden muazzam şiddetle, öldürmek için, eğlenmek için öldürmekle, yalnızca silahla öldürmekle de değil, aynı zamanda birisine itaat ettiklerinde insanların sürüklendiği yıkımla da ilgileniyoruz.

İtaat tehlikeli bir konudur, lütfen dikkatli dinleyin, bir taraf tutarak ve "Evet, Krishnamurti orduya karşı," demeden dinleyin. Bütün yaşam fenomeniyle ilgileniyoruz, bunun parçalarıyla değil. Parçalarla ilgilenmek bilim insanlarının, doktorların, rahiplerin ve eğitimcilerin yaptığıdır. Bizse insan yaşamının bütünüyle ilgileniyoruz. Ama bunun içinden kimi kısımları seçmek isterseniz, bu size kalmıştır. Tatminkâr bir kısım bulursunuz ve "Bu bana uygun geliyor, bu benim için yeterli," dersiniz. Bu da olur. Ancak yaşamın bütünüyle, yalnızca kendimizinkiyle değil, dünyanın her yerindeki insanların yaşamıyla, dünyada yaşanmakta olan korkunç yoksulluk ve bütün dini saçmalıklarla ilgileniyorsanız... Bütün insanlıkla ilgileniyor musunuz? Çünkü siz insanlıksınız. İnsanlık orada bir yerde değil ve siz ondan farklı değilsiniz. İngiliz, Fransız ya da Rus değiliz, öncelikle insanız, daha sonra vatandaşız ve meslek sahibiyiz.

Biz insanlar kendimizi birbirimizden ayırdık ve bu yüzden dünyada kaos var. Lübnan'da bir savaş sadece, kimin umurunda! Sadece Uzakdoğu'da, Afganistan'da bir savaş; ötesi yok. Fakat kendinizin bütün insanlık olduğunuzu derinden hissederseniz, çünkü başkaları gibi siz de ıstırap çekiyorsunuz, gözyaşı döküyorsunuz ve onlar da öyle, kaygılanıyorsunuz, gülüyorsunuz, acı çekiyorsunuz, ve onlar da öyle, ister zengin olsunlar, isterse yoksul... Öyleyse, biz bütün insanlığız. Eğer bu olağanüstü gerçeği idrak ederseniz, ki bu hakikattir, o zaman bir başkasını öldürmezsiniz, o zaman bir ülkeyle başka ülke arasında ayrım olmaz, o zaman bütün yaşamınız farklı olur, tabii istediğiniz buysa.

Yine de yalnızca bazı kısımlarını seçip almak istiyorsanız, devam edin. Hiç kimse küçük isteklerinizi ya da büyük isteklerinizi tatmin etmek için bunun bir kısmını almayın diye size baskı yapmıyor. Fakat bizlerin bütün insanlığın temsilcisi olduğumuz olgusunu, inananlar, inanmayanlar, Müslümanlar,

Hindular, Budistler, Hıristiyanlar olarak hepimizin bir olduğumuzu, gerçekten, derinden, dürüstçe, bütün ideolojik saçmalıklar olmadan anlayabilsek... Hepimiz büyük zahmetler çekiyoruz. Ancak, bireysel özgürlük, bireysel oluş arayışı vs. oldukça çocuksu hale geliyor benim için; her neyse.

Dinleyici: Özel bir disiplin izleyerek ölçülemeyene ulaşan insanların naklettikleri anlatılar var. Kendilerini mi kandırıyorlar? Yoksa bu bir şekilde, çabaları sonucunda mı ortaya çıkıyor? Yoksa başka bir açıklama mı var?

KRISHNAMURTI: Bunun disiplinle ya da çabayla hiçbir ilgisi yok. Tabii ki aynı fikirde olmayabilirsiniz ya da olabilirsiniz, fakat hepimiz neyle ilgili konuştuğumuzu bir anlayalım. Özel bir disipline tabi olabilirsiniz, Budist, Hindu, Hıristiyan olabilirsiniz, başkeşişe ya da bir guruya bağlı olabilirsiniz, belli kurallar uyguluyor, sabah ikide ya da daha sonra dua ediyor olabilirsiniz. Bazı insanlar bu disiplin vasıtasıyla ölçülemez olanı anladıklarını ya da idrak ettiklerini söylüyorlar. Dinleyicimiz kendilerini mi kandırıyorlar diye soruyor. Siz ne diyorsunuz? Sözlüğe göre, disiplin sözcüğü anlamak manasına geliyor. Mürit öğrenir, ancak dini bir liderden değil, taklit etmeyerek, itaat etmeyerek. Öğrenme budur. Böyle bir öğrenmenin kendine ait bir disiplini vardır.

Bu, ezberlemeyen ve tekrar etmeyen bir öğrenme niteliğidir. Fakat çoğumuz, bazı işlevleri yerine getirmek ve bazı beceriler edinmek için, bilgiyi ve anıları biriktiririz. Bu tarz bir bilgi, bilginin biriktirilmesini ve bu birikime göre hareket etmeyi gerektirir. Bilginin üzerine daha da fazlası eklenebilir ve bilgi giderek eskir, basmakalıplaşır, daha da sıradanlaşır. Bu yüzden çoğumuz bir beceri kazanmak için ezberliyoruz. Modern toplumda yaşamak için, ortaya bir çeşit çaba koy-

mak, bir fabrikada, bir madende, bir işte ya da sunakta çalışmak için bir çeşit hüner sahibi olmak zorundasınız. Kiliselerde, tapınaklarda ve camilerde, onları her gün aynı eski lafları tekrarlarken görürsünüz. Ve onlar öyle olduğunu söylese de, bu öğrenme değildir. Fakat bu tarz sonu gelmez tekrarlar gerçekten son derece anlamsızdır.

Pekâlâ, uymak, örnek almak, itaat etmek, hizaya gelmek anlamındaki bir disiplin sizi ölçülemez olana götürebilir mi? Ölçülemez, ölçülmesi olanaklı olmayan anlamına gelir. O bütün ölçümlerin, bütün tariflerin ötesindedir. Konuşmacıya göre bu mümkün gözükmüyor, çünkü beyin o zaman bir rutine, belli özel bir şekle göre koşullanır, oysa sınırsız olanın özünü görmek için, çok geniş, hesaba gelmez bir özgürlük olmak zorundadır.

O halde özgürlük nedir? İki çeşit özgürlük vardır. Bir şeyden özgürlük ve kendiliğinden, kendisi için özgürlük. Korkudan özgürlük olabilir, ama bu koşullu bir özgürlüktür, çünkü bir şeyden özgür olmak söz konusudur. Peki kendiliğinden olan bir özgürlük, şeyin kendisi var mıdır? Bu özgürlük yalnızca merhamet ve sevgiyle ve düşüncenin aklıyla hiçbir ilgisi olmayan yüksek akılla ortaya çıkar. Buna ulaşmak için, insan bütün korkulardan özgür olmalıdır. Eğer bu sizi ilgilendiriyorsa, enerjinizi buna vermelisiniz, yaşamınızı, evinizi, tam bir düzene koymalısınız, ama yaşadığınız evin mobilyalarını derli toplu ve temiz tutarak, parlatarak değil –bu da gerekli olsa da– hiçbir temeli, hiçbir çatısı, koruması olmayan içinizdeki evi, derindeki evi düzene koyarak yapmalısınız bunu. Ve ölçülemez olanı davet edemezsiniz, o zaman bir oyuncağa dönüşür. Bir başkasının önüne izleyecek bir yol da seremezsiniz. O söze dökülemez. Bizler her şeyi sözcüklerle ölçüyoruz. Bir sözcük kullanıyoruz ve bunu ölçülemeyen diye adlandırıyoruz. Şüphesiz, o bir sözcük değildir. O tamamen farklı bir şeydir.

XII.

Sevgi ve Bencillik ile Acının Bitirilmesi

İçinde otorite olmayan, içinde uzman olmayan bir konuşma yapacağız. Hepimiz sıradan insanlarız ve birlikte, özgürlük, bencillik, haz, acı, ıstırap ve sevgi üzerine konuşacağız. Zaman kalırsa, ölüm üzerine de konuşacağız.

Daha önce söylediğimiz gibi, bu oldukça ciddi bir grup; en azından konuşmacı öyle. Son yetmiş senedir ya da daha da fazla bunu yapıyor. Fakat yalnızca birkaç sohbete katılmak ya da bazı basılmış sözcükleri okumak sorunlarımızı çözmeyecektir, bize yardım etmeyecektir ve konuşmacı da size yardım etmeye çalışmıyor. Lütfen bundan emin olun, onun hiçbir otoritesi olmadığına ve yardım almak için başvurabileceğiniz bir kişi olmadığına itimat edin. Size yardım edebilecek başkaları var. Eğer size yardım edilsin istiyorsanız, bütün saygımla belirtmek isterim ki, sorunlarınızı çözümlenmesi için başkalarına bırakıyorsunuz ve onlar da bu sorunları kendi arzularına, bencilliklerine, güçlerine, mevkilerine ve tüm bunlara göre çözeceklerdir. O halde bizler bir şeyler üzerinde birlikte konuşan sıradan insanlarız. Birlikte araştıracağız, olgularla, olgularla ilgili fikirlerle değil, olguların kendisiyle yüzleşeceğiz. İdeolojilerle, kuramlarla, spekülasyonlarla ilgi-

lenmiyoruz, bunlar anlamsızdır. Birlikte özgürlük sorununu ve özgürlüğün, zaman, düşünce ve hareketle nasıl bir ilişkisi olduğunu ele alacağız. Çünkü hareketle yaşıyoruz, yaptığımız her şey harekettir.

Dünyada çok fazla anarşi, kaos ve düzensizlik var. Bunu kim yarattı? İlk sorumuz bu. Dünyada var olan ve bizi savaşlara sürükleyen bütün bu ekonomik, sosyal, siyasi karışıklıktan kim sorumlu? Halen devam eden korkunç savaşlar var. Peki her birimiz, hem dış dünyada hem de içimizdeki dünyada ne kadar az özgürlüğe sahip olduğumuzu, ne kadar düzensiz, çelişkili olduğumuzu, yalnızca akıl yoluyla değil, gerçek günlük yaşamımızda da fark edebiliyor mu? Bu özgürlük sözcüğü, yalnızca istediğiniz zaman, istediğiniz yerde, istediğiniz şeyi yapma özgürlüğünü değil, sevgiyi de kapsar.

Bu dünyada yaşarken, her birimiz kendi özgürlüğünü, kendi ifadesini, kendi tekâmülünü, kendi aydınlanma yolunu arıyor, bu her ne ise. Her birimizin kendi özel din tarzı, batıl inançları, inanışları, imanı var ve siyasi olsun, dinsel olsun, hiyerarşik otorite gibi bunlarla birlikte gelen şeyler var. Öyle ki, çok az özgürlüğe sahibiz. Ve bu sözcük her psikopat tarafından ve ister Rusya'da, isterse sözde demokratik dünyada yaşasın, her insan tarafından fazla düşünmeden ve kolayca kullanılıyor, çünkü her insan içsel olarak, bilinçli ya da bilinçsizce özgürlüğe gereksinim duyar, saygınlık niteliğine ve sevgiye gereksinim duyar, tıpkı yeryüzündeki her ağacın büyümek için özgürlüğe ihtiyaç duyduğu gibi.

Peki, özgürlüğün bencillikle nasıl bir ilişkisi vardır? Lütfen, bunlar üzerine birlikte sohbet ediyoruz: Müsaadenizle belirtmek isterim ki, siz yalnızca bir konuşmacıyı, platform üzerinde oturan bir adamı dinlemiyorsunuz. O kesinlikle önemli değil ve konuşmacı bu konuda gerçekten ciddi. Fakat belki, bir arkadaşıyla son derece ciddi şekilde konuşan biri-

siymiş gibi, ne söylediğine kulak verebilirsiniz. Peki özgürlük ve bencillik arasındaki ilişki nedir? İkisi arasındaki çizgiyi nereye çekersiniz? Ve bencillik nedir? Düşünce ve zamanla olan ilişkisi nedir? Lütfen, bütün bu sorular özgürlükle bağlantılıdır. Özgürlüğün insanın hırslarını, açgözlülüğünü, kıskançlığını tatmin etmesi olmadığını da aklımızda tutmalıyız.

Bencillik, yaşamımızda her taşın altından çıkabilir. Bencillik nedir? İnsan bilinçli olarak, üzerinde düşünerek bunu araştırabilir mi; bencillik ne kadar derin, ne kadar yüzeyseldir ve nerede gereklidir, nerede hiçbir şekilde yeri yoktur? Bencillik dünyada çok fazla karmaşaya, düzensizliğe ve çatışmaya yol açmıştır. Bu bencillik bir ülkeyle, bir toplulukla, bir aileyle veya Tanrı'yla, inanışlarla, inançlarla bir tutulsa da, bunların hepsi bencilliktir, aydınlanma arayışıdır; sanki aydınlanma, arayabileceğiniz bir şeymiş gibi! Bu arayışın içinde bencillik vardır ve bir ev inşa ettiğinizde, sigorta yaptırdığınızda, bir gayrimenkul borcu altına girdiğinizde de bencillik vardır. Bencillik ticari olarak ve bütün dinlerce teşvik edilir; kurtuluş hakkında konuşurlar, ama kişisel çıkarı ilk sıraya koyarlar.

Bu dünyada yaşamalı, iş görmeli, para kazanmalı, çocuk sahibi olmalı, evlenmeli ya da evlenmemeliyiz. Bu şekilde yaşarken, bencilliğimiz ne kadar derin ya da ne kadar yüzeyseldir? Bunu araştırmak önemlidir. Bencilliğin insanları böldüğünü biliyoruz. Biz ve onlar, siz ve ben, benim çıkarım karşısında sizin çıkarınız, benim aile çıkarlarım karşısında sizin aile çıkarlarınız, sizin ülkeniz karşısında benim ülkem, ki ben bu ülkeye duygusal olarak çok fazla yatırım yaptım ve bu ülkede menfaatim var, bu yüzden onun için savaşmaya ve öldürmeye gönüllüyüm; bu savaştır. Fikirlerin, inançların, kanaatlerin, dogmaların, örflerin ardında menfaatlerimiz yatar, tüm bu döngü. Bunun kökünde büyük bir bencillik vardır.

Bencillik nerede gereklidir –lütfen, bu sözcüğü dikkatle kullanıyorum– nerede fiziksel olarak gereklidir, öte yandan psikolojik olarak, içsel olarak tamamen terk edilir? Bu dünyada günden güne yaşarken bu konularda açık ve net olabilir miyiz? Bu olanaklı mıdır? Son derece karmaşık, rekabetçi bir toplumda yaşayan bizler için, bir hemfikir olup bir olmazken, bir inancın karşısında öteki inanç dururken, bu büyük bölünme yalnızca bireysel şekilde değil, toplu şekilde sürmekteyken ve böyle bir dünyada yaşarken, bencillik ve psikolojik olarak kesinlikle bencillik olmayan arasındaki çizgiyi nereye çekeceğimizi bilmek olanaklı mıdır? Bunu yapabilir miyiz? Bunun hakkında bitmek tükenmek bilmeksizin konuşabilir, konferanslara gidebilir ve başka birisini dinleyebilirsiniz, fakat burada birlikte gözlem yapmalıyız, birbirimizi yalnızca sözel olarak değil, aynı zamanda derinden, içsel olarak da dinlemeliyiz, böylece yalnız kendi bencilliğimizin nerede olduğunu değil, daha kapsamlı şekilde, genel olarak bencilliğin nerede olduğunu keşfedebiliriz.

Öyleyse içsel olarak, psikolojik olarak, insan, bencilliğin, kendisinin, bencilliğin özündeki "ben"in karışmadığı bir şekilde yaşayabilir mi? Bir başkası size açıklayamaz ya da bu bencilliktir, bu bencillik değildir diyemez, bu korkunç olurdu. Fakat insan çok dikkatlice, tereddütle, adım adım araştırarak ve herhangi bir sonuca varmayarak, kendisi keşfedebilir. Çünkü bize yardım edecek kimse yoktur. Bundan tamamen emin olmak zorundayız diye düşünüyorum: Hiç kimse bize yardım edemez. Bazıları bunun aksini iddia edebilirler ve siz de öyle, fakat gerçek şu ki, kırk bin yıldan sonra hâlâ yardım arıyoruz ve tükanmış durumdayız. Imkânlarımızın sonundayız.

Bencilliği araştırıp incelerken, özgürlük nedir sorusunu da irdelemeliyiz. Özgürlük sevgi ifade eder; özgürlük sorum-

suzluk, insanın tamamen istediğini yapması demek değildir, dünyadaki bunca karışıklığı yaratan da budur. Ayrıca, bencillik, zaman ve düşünce arasındaki ilişki nedir?

Zaman yalnızca geçmişten ibaret değildir, aynı zamanda şimdiki zaman ve gelecektir, geçmiş bugünü değiştirir ve bu şekilde geleceği de değiştirir; gelecek, yarın, bugün ne olduğumdur. Bu yüzden sizler şimdi burada otururken, dinlerken, belki de dikkatinizi verirken, "şimdi" bütün zamanı içeriyor. Eğer bunu bütün derinliğiyle anlarsanız, o zaman değişim bütünüyle anlamsız olacaktır. Siz, şimdi neyseniz, osunuz. Ve bununla kalmak için, "Evet, değişmeyi umuyorum. Böyle olacağım, şiddet gösteriyorum, ama ileride şiddet göstermeyeceğim," demeyin. Şaşırmayın, bu çok yalın. Eğer iyice bakarsanız, bu gerçekten son derece yalın. Bugün şiddet gösteriyorum. Son iki buçuk milyon yıldır hep şiddet gösterdik. Sözcüklerle, açıklamalarla, mantıklı sonuçlarla, bunun üstünü örtmeye çalıştık, ama hâlâ şiddet doluyuz, rekabet halindeyiz, barbarız, birbirimizi öldürüyoruz, hem fiziksel hem de psikolojik olarak birbirimize zarar veriyoruz. Bizler şiddet dolu insanlarız. Bunların hepsi dünyada devam ediyor: bomba atma, terörizm, diğer insanlara, hayvanlara yapılmakta olan bütün dehşet verici şeyler...

Eğer şimdi; şimdi, şu anda, şu saniyede bir dönüşüm yaşanmıyorsa, yarın yine şiddet dolu olacaksınız. Bu mantıklıdır, akla yakındır. Bir mahzuru yoksa, lütfen buna biraz dikkatinizi verin. Eğer şimdi kızgınsam, nefret ediyorsam, karşı çıkıyorsam, yarın da aynı olacağım. Bu açıktır. Öyleyse şimdi, geçmişi, şimdiki zamanı ve geleceği içeriyor. Şu halde, "Değişeceğim," demek zamanda bir hareketi ifade eder, değil mi? Buyum, ama şu olacağım. Bu zaman demektir, demek oluyor ki, zamanın önemini gerçekten kavrayamadım. Fakat tamamen ne olduğumla birlikte kalırsam, bundan uzağa tek bir

hareket bile etmeden kalırsam, o zaman gözlemlediğim, tuttuğum, birlikte durduğum, "ben"dir. Şiddet benden ayrı değildir; ben şiddetim. Öfke benden ayrı değildir; ben öfkeyim. Hırs, haset, ben buyum. Fakat bunu ayırdığımız için, çatışma yaşanır.

Bunların hepsi çok yalın. Biraz olsun aramızda her şey açık mı? Ben, sizin için açık ve anlaşılır kılıyor değilim. Siz bunu kendiniz açık ve anlaşılır kılıyorsunuz. Sizin, söyleneni anlıyor olmanız ya da konuşmacının ne demek istediğini açıklıyor olması söz konusu değil. Bu yüzden "Sizi anlamıyorum," diyemezsiniz. Siz konuşmacıyı anlamıyorsunuz, siz kendinizi anlıyorsunuz; eğer canınız çok sıkkın değilse, çok tembel değilseniz, yüzeysel şeylerle çok ilgili değilseniz, siz kendinize bakıyorsunuz.

Şu halde açıkça görülüyor ki, bütün bu zaman–düşünce ve bencillik döngüsünde özgürlük yok. Bencilliğin olduğu yerde hiçbir zaman özgürlük olamaz. Buna bakarsanız son derece açık, son derece yalındır. Ve yalınlaştıkça, daha da incelikli, daha da olağanüstü bir derinliğe kavuşur.

Ayrıca, elde etme, haz verme, mükâfatlandırma sürecini de birlikte konuşmalıyız. Bu altın bulmak için toprağı kazmak gibidir. Onu yalnızca yüzeyi kazıyarak bulamazsınız, çok derin kazmanız gerekir. Havada, gökyüzünde değil! Ve geçen gün söylediğimiz gibi, siz bütün insanlıksınız. Kazmanıza yardım etmesi için ya da kendi içinize girmenize yardım etmesi için başkasından medet ummanıza gerek yok; siz busunuz, bütün insanlıksınız. Çünkü düşünmek hepimizde ortaktır; düşünmek, ne hakkında düşündüğünüz değil. Düşünmek bütün insanlarda ortaktır, ister bilim insanı olsunlar, isterse Tibet Budistleri ya da her kim olursa. Hepsi düşünür, hepsi cinsellikten ya da bağlılıktan, mal mülkten, mevki sahibi olmaktan, paradan, şöhretten, ünden ve bütün bu işlerden

zevk alır. Bütün insanlar, ırkları, renkleri, dinleri, önyargıları ne olursa olsun, hepsi hazzı, acıyı, kaygıyı, belirsizliği ve ıstırabı yaşar.

Şu halde, bu yalnızca sizin ıstırabınız değildir, yalnızca size özel bir haz değildir, insanlığın ıstırabı ve hazzıdır, doğru değil mi? Her zaman, fiziksel olarak ya da psikolojik olarak hazzı ararız ve bulamazsak, dünya dışı bir şeyler uydururuz, küçük yeşil adamlar gibi! Bununla ilgili şaka yaptığım için özür dilerim. Öyleyse haz elde etmekte, sahip olmakta aranır, ben sana sahibim, sen bana sahipsin. Bunun üzerinde düşünün, buna bir bakın. Ayrıca bu haz hep korkuyla gölgelenmiştir. Şu halde haz, korku, bencillik, zaman–düşünce, bunların hepsi tek harekettir, ayrı hareketler değillerdir.

Bundan başka, acı çekmenin ne olduğunu ve insanların neden ezelden beri acı çektiğini de araştırmalıyız. Tanrı'nın yarattığı şu dünyada, acıdan kaçmak için, yalnız fiziksel acıdan değil, fakat bundan çok daha önemlisi psikolojik acıdan kaçmak için, her şeyi yaptılar. Bütün dinlere rağmen, ki özel bir tanesi Hıristiyanlıkta olduğu gibi acı çekmeye tapınan bir dindir, ve başka kaçışlar sunan başka dinlere rağmen, erkek, kadın kimse bu sorunu çözememiştir. Acıya karşı sabırlı olunur, tahammül gösterilir, onun yüzünden eksik kalınır, gözyaşı dökülür, ruh hastası olunur ve çeşitli biçimlerde acı çekmek de hepimizin ortak kaderinde vardır. İster yalnızca gözyaşı dökün, bunu yalnızca kendinize saklayıp devam edin, isterse taşıyamayacağınız kadar ağır geliyor olsun. Ve birbirimizi öldürmeye devam ediyoruz. Milyonlarca, milyonlarca insan savaş çılgınlığından, savaşın vahşetinden, silahlanmadan etkilenmiştir, diğer yandaysa açlık çeken milyonlarca insan vardır. Bütün bunları size anlatmama gerek yok, her şey çok açık. Bir ulus başka bir ulusla, demek oluyor ki sizin gibi başka bir insan topluluğuyla savaşıyor; kendinizi

İngiliz, Hintli ya da her neyse öyle etiketleyebilirsiniz, ancak her şeyden önce insansınız.

Öyleyse şunu sormalıyız, savaşın bir sonu var mıdır ya da acı çekmenin? Çünkü bizler bir aile olarak, bir toplum olarak, bir grup olarak, bir ulus olarak, bir din olarak ayrı olduğumuz sürece, bu bölünmüşlük her zaman ve sürekli olarak çatışma yaratacaktır. Siz ve ben. Biz ve onlar. Bu hep oynaya geldiğimiz oyundur. Önceleri bu oyun sınırlıydı, kabile düzeyindeydi, şimdiyse küresel. Öyleyse kendimize şunu soracağız: Acının bir sonu var mıdır? Bu soruyu kendinize ciddi olarak sorun. Çünkü acının olduğu yerde, sevgi olamaz. Cömertlik, duygudaşlık, acıma, hoşgörü, anlayış olabilir, ama bunlar sevgi değildir. Sevgi bunları içerebilir ya da bunların hepsine sahip olabilir, ama parçalar bütünü oluşturmaz. Duygudaşlığı, anlayışı, nezaketi, cömertliği, dostluğu birleştirebilirsiniz, ama bu sevgi değildir.

Peki acının bir sonu var mıdır? Bunu incelemek için çok büyük enerji gerekir, "Pekâlâ, bunun hakkında düşüneceğim," demeyin yalnızca. Çünkü düşünme acının sebebi olabilir. Oğlum öldü ve onun gümüş çerçeveli bir fotoğrafı şöminenin üzerinde ya da piyanoda duruyor. Onu hatırlıyorum. Hatırlama bir düşünme sürecidir. Elbette öyledir. Günbatımından birlikte nasıl keyif aldığımızı, ormanda nasıl yürüdüğümüzü, güldüğümüzü düşünüyorum ve o artık yok. Fakat onun hatırası devam ediyor ve bu hatırlama acının sebebi olabilir. Oğlumun öldüğünü, gittiğini kabul etmek istemiyorum.

Bu gerçeği kabul etmek büsbütün yalnızlığı kabul etmektir ve tamamen kendi başımıza olduğumuz gerçeğiyle yüzleşmek istemeyiz. Bu yüzden bir başkasını ararız. Mutluluğum, tatminim –cinsel ya da başka türlü– için bir başkasını bulmayı umarım ve aynı oyunu tekrar tekrar oynarım. Ama acıyı bitiremem; ben, konuşmacı değil, acıyı bitiremeyiz. Acı

yalnızca kendine acıma, bencillik değildir, aynı zamanda sahip olduğum şeyin kaybıdır, aynı zamanda hem fiziksel, hem psikolojik olarak, içsel olarak uğrunda çalıştığım bir şeyi tamamlayamamak, gerçekleştirememek, kazanamamaktır. Bütün bunlar ve daha da fazlası acının içinde vardır. Ve kendimize şunu soruyoruz, acı bitebilir mi? Bu soruyu kimse sizi sınamak için sormuyor, fakat siz kendinize soruyorsunuz. Yalnızca sizin kendi acınız değil, bir parçası olduğunuz insanlığın acısı bitebilir mi? Bu bir başkasını öldürmek yok, bir başkasını psikolojik olarak incitmek yok anlamına gelir. Evet beyler! Söylediğimiz gibi, acının olduğu yerde, sevgi olamaz ve bu bir gerçektir.

Bu yüzden sevginin ne olduğunu araştırmalıyız, araştırmalı değil, bakmalıyız. Bu sözcük fazlasıyla yanlış kullanılmış, üzerine tükürülmüş, kirletilmiş ve çirkinleştirilmiştir. "Ülkemi seviyorum", "Sevgi için dua ediyorum", "Sevilmiyorum, ama sevilmek istiyorum" ve sevgi şiirleri. Sevgi duyarlılık mıdır? Lütfen kendinize tüm bu soruları sorun. Sevgi hazzın devamı ve anımsanması mıdır? Sevgi arzu mudur? Arzunun ne olduğunu biliyor musunuz? Müsaadenizle kısaca anlatabilir miyim? Uğrunda bu kadar yanıp yıkıldığınız, parçalandığınız arzu nedir, arzu denilen bu şey nedir? Onu bastırmak için, değiştirmek için ya da onunla bir şey yapmak için sormuyoruz, fakat arzunun hareketi nedir, nasıl meydana gelir? Kendinize bu soruları soruyor musunuz, yoksa konuşmacının açıklamasını mı istiyorsunuz? Bunu inceleyelim.

Hislerle yaşarız, ister fiziksel hisler, isterse psikolojik hisler olsun. Hisler tepkinin parçasıdır, kıyaslamanın parçasıdır; duyarım, hissederim, iyi mi, kötü mü genel havayı sezerim. Bu his görme, dokunma, işitme yoluyla oluşur. Peki histen sonra ne olur? Düşünce gelir ve bu hissi bir imge olarak kullanır, değil mi? Güzel bir ev, bir bahçe, güzel bir resim, mobilya

ya da kadın görürüm; görüş ve temas olur, sonra duyum oluşur. His olmadıkça felç oluruz, çoğumuzun olduğu gibi! Eğer bacaklarımızda, ellerimizde, kalan yerlerde his olmazsa, felç oluruz. O zaman ne olur? Düşünce hissi teslim alır ve ondan bir imge yaratır, değil mi?

Sizin çok güzel giyindiğinizi, temiz, sağlıklı, zeki, akıllı olduğunuzu görüyorum. Nasıl konuştuğunuzu, bunu ya da şunu nasıl yaptığınızı görüyorum. O zaman düşünce, keşke onun gibi olsaydım diyor. Bu anda arzu doğuyor. His, sonra arzu, sonra da bu hisse biçim veren düşünce. Eğer his ve düşünce arasında bir boşluk olursa, bunu daha iyi anlayabilirsiniz. Bir şekilde anlaşıyor muyuz? Görüyorsunuz, güçlük düşünüşümüzün bu kadar karmaşık olmasında, sorunlara hep bir çözüm bulmak istememizde ve aramamızda: "Bunu nasıl yapacağım?" Asla yalın değiliz. Yaşamı günde tek bir makrobiyotik öğün yemeye kadar indirgemek, bunu ya da yogayı ya da tai chi'yi saplantı haline getirmek gibi –bilirsiniz oyalandığımız şeyler– fiziksel bir şeyden bahsetmiyorum. Biz oynamıyoruz. Bu bir fantezi, takıldığınız bir şey değil. Bu bizim yaşamımız, her günkü yalnız, çirkin, küçük yaşamımız.

Öyleyse sevgi nedir? Nefretin ve korkunun olduğu yerde, rekabetin ve kıyaslamanın olduğu yerde, itaatin, kabul ya da reddin olduğu yerde sevgi var olabilir mi? Bunların hepsini inceleyin. Yoksa sevginin bütün bunlarla hiçbir ilgisi yok mu? Sevgi beynin içinde, kafatasının içinde bir şey mi? Ya da düşüncenin ve zamanın tamamen ötesinde bir şey mi? Açıktır ki bencillik olduğu zaman, sevgi olamaz. Bunların hepsini kendiniz görebilirsiniz.

Peki sevginin üzüntüyle ilişkisi nedir? Ve sevgi, yalnızca "Ben seni seviyorum, sen beni seviyorsun," değil, merhamet olabilir mi? Sevgi sizin ya da benim değildir, sadece sevgidir, tamam mı? Evli olabilirim, çocuklarım olabilir, cinsellik ola-

bilir ve diğer tüm şeyler... Bütün bunlarda şefkat, cömertlik, nezaket, iyi kalplilik, teslim olma, hoş görme olabilir. Ancak bütün bunlar da sevgi değildir.

Merhamet ve sevgi ayrı değildir, birdir. Peki insan böyle yaşayabilir mi? Yaşamında bunlara sahip olabilir mi? Ama tesadüfi anlarda değil, bir divanda kendi başınıza otururken ya da ormanda yürürken ve bir saniye için sanki bütün varoluşunuzu değiştirecekmiş gibi hissettiğiniz bir flaşın, bir kokunun, bir parfümün etkisiyle değil. Her günkü yaşamımızı bu parfümle birlikte sürdürebilir miyiz? Çünkü bu merhametin kendi mantığı vardır. Misyonerlik çalışması yapmak için ya da umutsuzluk içindeki yoksullara yardım etmek için Hindistan'a ya da Afrika'ya giden bir adamın merhameti değil, bu sevgi değildir. Sevginin olduğu yerde tam bir özgürlük vardır, ama istediğinizi yapma, otoritenizi gösterme ya da başkalarının dinini değiştirme özgürlüğü değil. Bütün bu aptalca şeyler.

Bu akıl, düşüncenin aklı değildir, değil mi? Aya gitmek için ya da bir denizaltı veya bilgisayar inşa etmek için oldukça fazla akla gereksinim duyulur. Fakat bu, sınırlı akıldır. Bilim adamı, ressam, şair, ekmeği pişiren sıradan insan, bunlarınki sınırlı akıldır, tam akıl değil. Ve bu holistik akıl, bu aklın bütün niteliği, sevgi yalnızca acının sona ermesiyle oluşabilir ve sonra bu harekete geçer, ama düşüncenin ve zamanın sebep olduğu sınırlı hareket bunu yapamaz. [*uzun bir ara*] Sakince oturalım mı? Ellerimizi birleştirmeyeceğiz. Fakat birkaç dakikalığına sessizce oturabiliriz. Yapalım mı?

Dinleyiciler: Evet

KRISHNAMURTI: Güzel. Meditasyon yapmayın, yalnızca sessizce oturun.

XIII.

Yaşamı Anlamak Ölümü Anlamaktır

Günlük, monoton, haz arayışı içinde geçen, aynı zamanda korkular, kaygılar, düşmanlıklar ile dolu olan yaşamlarımızda karşılaştığımız sorunlar üzerinde konuştuk. Zaman–düşünce sorunu üzerinde durduk. Üzüntünün sonlandırılmasını ve doğasını, ne anlama geldiğini, bütün acı, yalnızlık, depresyon ve belirsizliği ve dünyanın bazı yerlerinde üzüntü ve acıya nasıl tapıldığını konuştuk. Acıyı sonlandırmakta asla başarılı olamadık, yalnız kendi yaşamımızdaki çeşitli türdeki acıları değil, bir bütün olarak dünyadaki acıyı da. Devam eden korkunç savaşlara, atom bombası kullanılma olasılığına bir bakın. Tanrı, barış, vatan, bir takım ideolojik kavram ya da kuramlar adına milyonlar katledildi.

Bu bizim kaderimiz oldu ve binlerce yıldır bütün bunlara katlandık. Evrimsel geçmişimize baktığımızda, bir zamanlar barbardık, vahşiydik ve şimdi yaşananlara bakarsak, hâlâ barbarız, hâlâ şiddet doluyuz, içsel olarak başka hiç kimseyle değil, kendimizle ilgiliyiz, kendi hazlarımız, sorunlarımız, vs. ile ilgiliyiz. Asla bizim dünya olduğumuzu ve dünyanın da biz olduğunu asla fark etmiyor gibiyiz. Bu bir kuram değil, üzerinde düşündüğünüz ve hakkında ideolojik bir sonuca

ulaştığınız bir şey değil, ya da ütopik bir fikir olarak gördüğünüz bir şey, fakat bu günlük yaşamın bir gerçeği. Siz dünyasınız ve dünya sizdir.

İnsan, kaçımızın bu gerçeği kavradığını, fiziksel acıyı kavradığımız gibi, sevgi dolu, hassas, sakin olduğumuzda hissettiğimiz gibi gerçekten kavradığını merak ediyor. Sizin ve insanlığın geri kalanının acı çektiği çok açık bir gerçektir. Acı çekiyorsunuz ve şiddetle dolusunuz ve insanlığın geri kalanı da acı çekiyor ve şiddetle dolu. Kendiniz için bir şey yapmak niyetinde olduğunuzda ve bunu gerçekleştirmek istediğinizde, dünyanın kalanı gibi şiddet uyguluyorsunuz. Bütün bunları yaşadık, yalnızca geçtiğimiz yetmiş yılda değil, –bunları belirttiğim için üzgünüm– bugün de. Aslında, bizim insanlığın kalanı olduğumuzu hissetmiyoruz, kalbimizle ve beynimizle kavramıyoruz. İnsan bunu gerçekten kavradığında, bir kuram olarak değil, bir fikir olarak değil, gerçek, gündelik bir olgu olarak kavradığında, o zaman tamamen farklı bir yaşam şekli olur. Hiçbir ülkeye ya da dini gruba ait olmazsınız ve konuşmacının söylediklerini yorumlamak isteyenlerinki de dahil, hiçbir manevi otoriteyi kabul etmezsiniz. Aslında sizin insanlığın kalanı olduğunuzu gerçekten hissettiğinizde, asla başka birisini öldürmezsiniz, ister bilinçli, kasıtlı olsun, isterse bilinçsizce, asla başka birisini psikolojik olarak yaralamak istemezsiniz.

Lütfen, bunların hepsi çok ciddi, bu yalnızca bir pazar toplantısı, bir vaaz ya da bir konferans değil. Hepimiz aynı gemideyiz. Dünyayı, kendimizi ve dünyayla ilişkimizi, birlikte anlıyoruz; sorumluluğumuzu değil, insanlığın kalanıyla aramızdaki ilişkiyi. Hepiniz iyi besleniyor olabilirsiniz, iyi giyiniyor olabilirsiniz, bir eve, güzel bir bahçeye sahip olabilirsiniz ya da gecekonduda yaşıyor olabilirsiniz, fakat diğer yanda açlık çeken milyonlarca insan, yok olan kabileler var.

Ve bizler bütün bunları hissetmediğimiz, fakat yalnızca bir fikir, bir sonuç olarak kabul ettiğimiz sürece, zaten yapıyor olduğumuz gibi, korkunç bir dünya yaratacağız. Bizler meydana gelmekte olan şeyiz.

Yaşamımızın başka yönleriyle ilgili de konuşmalıyız. Merhamet, sevgi hakkında konuştuk, bu merhametin kendine ait bir aklı vardır, sevginin kendine ait bir aklı vardır, bu parlak bir düşüncenin, hesaplamanın, anımsamanın aklı değildir, yalnızca acı çekme sona erdiğinde gelebilecek ya da var olabilecek merhamettir. Bununla ilgili epey konuştuk. Bu merhamet duygusu, ancak acı sona erdiğinde ve insan gerçekten, bütün varlığı, kalbi, zihniyle kendisinin dünyanın kalanı olduğunu hissettiğinde, hiçbir mezhebe, hiçbir gruba, hiçbir guruya, hiçbir kiliseye, camiye ya da tapmağa ait olmadığını hissettiğinde gerçek olabilir.

Konuşmacının bunca zamandır anlattığı bütün bunları ya dinleyecek ya da okuyacaksınız ve "Evet, harika fikirler, iyi muhakeme edilmiş, mantıklı, ama..." diyeceksiniz ve buna birçok ama'lar ekleyeceksiniz. İşte böyle devam ederiz ve bu daha fazla çatışmaya sebep olur. Ya da bir şey duyarsınız, buna katılır ya da katılmazsınız veya bunun doğruluğunu anlar ve sonra buna göre yaşamak istersiniz, böylece tekrar çatışma doğar.

Çatışma konusunu daha önce etraflıca ele aldık ve dedik ki: Çatışma var olduğu sürece, erkek ve kadın arasında, insanlar, uluslar, toplumlar arasında sevgi olamaz. Çağlar boyunca gelişmiş olan beynimizin muazzam bir kapasitesi vardır. Her birimizin beyninin muazzam bir kapasitesi vardır. Bunu teknoloji dünyasında, bilgisayarların dünyasında kullandık, ama çok daha önemli olan psikolojik dünyaya, içimizde süregiden öznel, bütün psikolojik sürece asla bakmadık. Buna asla bakmadık, asla bunun derinine inmedik, K de dahil ol-

mak üzere, yalnızca üstünü kazıdık. Kendimize asla temel soruları sormuyoruz ve şimdi bu şeyler hakkında birlikte konuşuyoruz, konuşmacı bir şey söylüyor ve siz yalnızca dinliyor değilsiniz, belki de buradan ayrıldığınız zaman bütün bunları unutursunuz ve on yıl sonra ele alırsınız. Bu sizin yaşamınız ve bizim yaşamımız ve insan kendi yaşamını ciddiye ya da hafife alabilir veya rastgele yaşayabilir, bu size kalmıştır.

Özgürlük hakkında da çok konuştuk, kaygıdan, üzüntüden, acıdan ve yaşamın bütün meşakkatinden özgürlük. Başka tür bir özgürlük daha vardır. Kendiliğinden olan, kendisi için olan bir özgürlük, bir şeyden özgürleşmek istediğiniz için var olan bir özgürlük değil, bu yalnızca çok kısmi bir özgürlüktür, tamamen bütün olan, kısmi olmayan bir özgürlük vardır.

Ayrıca bu sabah ölüm hakkında da konuşmalıyız. Birçok başka şey üzerine konuştuk. Ölüm, karanlık bir sabaha ya da karanlık bir geceye uygun marazi bir konu değildir. İnsanlar nasıl mutlu ölüneceği, ölümün nasıl doğallıkla kabul edileceği, bedenin nasıl terk edileceği ile ilgili hiç durmaksızın yazdılar. Şimdi ise sizler ve konuşmacı bunu birlikte keşfedeceksiniz: Lütfen, birlikte, o kendi kendine konuşmuyor, ders vermiyor, anlamak için çevirmenlere ihtiyacınızın olacağı bir şey hakkında konuşmuyor.

Öyleyse adına ölüm dediğimiz bu çok önemli, ciddi, çok büyük şey üzerine birlikte konuşalım. Lütfen onun size tepeden konuşmadığını hatırınızda tutun. Birbirimiz ile konuşuyoruz. Onun hiçbir otoritesi yok –ve bunu söylerken ciddiyim– bir üstünlük hissi, bununla ilgili size her şeyi anlatacak kişi olduğu hissi taşımıyor. Bunu birlikte inceliyoruz. Eğer istiyorsanız. Eğer istemiyorsanız, bu da olur. Hiç kimse sizi bir şeye zorlamıyor, sizi yönlendirmiyor, ne yapacağınızı ya da ne düşüneceğinizi söylemiyor.

Ölüm nedir? Bu soruyu sorduğumuz zaman, devamlılığın ne olduğunu ve sonun, sona erişe ulaşan bir şeyin ne olduğunu da değerlendirmeliyiz. Öyleyse, sonlanma, devamlılık, zaman, düşünce ve ölüm. Ölüm nedir diye sorduğumuz zaman, bütün bunlar konuyla ilgilidir: devamlılık istemi, dürtüsü... Bu devamlılık istemini anladığımızda, sonlanmanın ne olduğunu da birlikte araştırmalıyız. Peki bir başlangıç var mıdır? Bütün bunlar ölümün ne olduğu sorusu içersinde yer alır, bu yalnızca beyne giden oksijen eksikliği ve ölüp gitmek ya da nalları dikmek –ya da her nasıl adlandırmak istiyorsanız– değildir. Bu insanın bütün varoluşunu ilgilendirir: bir insanın ne şekilde öldüğünü ve ne şekilde yaşadığını.

O halde ölümün ne olduğunu birlikte araştırıyoruz. Peki ölüm neden üzüntüyle ilintilidir? Tüm bunları izliyor musunuz? Konuşmacı sizi yönetmiyor, sizi ikna etmiyor. Size bunu söylemekten sıkıldım! Öyleyse ölüm nedir? Bunu tamamıyla ele almalısınız, yalnızca ölümü değil. Doğan ve kırk, elli, altmış, yetmiş, doksan yıl ya da biraz daha fazla yaşayan varlığı ele almalısınız; bunun tamamını ele almalısınız, kendinizi yalnızca ölümün ne olduğunu sormakla sınırlandırmamalısınız. Ölümün ne olduğunu sormak ve ardından bunun için ağlamak, bundan korku duymak ya da Hıristiyanların yaptığı gibi buna tapınmak oldukça gülünçtür. Ayrıca eski Hinduların başka bir bedende yeniden doğuş ile ilgili kuramları da vardır, bunlar Bütün Asya'ya yayılmıştır, aynı şekilde Yunanlıların, Pitagor'un ve diğerlerinin kuramları da Batı dünyasına yayılmıştır. Birazdan bununla ilgili konuşacağız.

Şu halde yalnızca devamlılığın ne olduğunu değil, sonlanmanın ne olduğunu da ve bu süreçte zamanın ve düşüncenin ne rol oynadığını da dikkate almalıyız. Bu demek oluyor ki, önce yaşamanın ne olduğunu araştırmalıyız, ölmenin ne olduğunu değil. Doğru değil mi? Bunda anlaşıyor muyuz?

Öyleyse yaşamak nedir? Yaşamak diye adlandırdığımız nedir? Doğduğumuz andan itibaren yaşam diye adlandırdığımız uzun dönem boyunca, orada neler olur? Yalnızca bir kısmında değil, fakat bütün o müddet boyunca. Söylediğimiz gibi, çocukluktan itibaren sorunlarımız var. Okula yollanan çocukların okumayı ve yazmayı, matematiği ve daha sonra kimyayı, biyolojiyi öğrenmeleri gerekiyor, bunların hepsi bir sorun oluyor. Sorunlarla iç içe eğitiliyorlar.

Bunların hepsi gerçekler, konuşmacının hayal gücü değil. Şu halde başlangıcından itibaren yaşamımız sürekli bir sorun, mücadele, acı, kaygı, belirsizlik, karmaşa, başarı, başarısızlık, iman, inanış, Tanrı ve örflerin aralıksız tekrarı ve bir simgeye tapınmadır; buna din deniyor. Bunların hepsi bizim yaşayışımızdır. Bu gerçek bir olgudur ve hazzı, seksi ve kalan her şeyi de kapsar. Yaşamak dediğimiz budur. Dokuzdan beşe kadar ofise ya da fabrikaya gitmek ya da bir dükkânda çalışmak ve kitap, kıyafet, yiyecek gibi şeyler satmak. Bu bizim günlük, monoton, sözde disiplinli yaşamımız. Siz ve ben bununla ilgili görüş ayrılığına düşüyor muyuz? Yoksa bunu bir gerçek olarak görüyor muyuz? Yalnızca bu tanımlamayı kabul etmek anlamında değil, fakat bunu yaşamımızın bir gerçeği olarak görmek anlamında. Öyle gözüküyor ki bunu anlamadık. Tamamen farklı bir şekilde yaşanıp yaşanamayacağını görecek kadar buna vâkıf olamadık.

Ancak ölüm her zaman oradadır. "Başka herkesin öleceğini biliyorum. Kim bilir, belki ben de öleceğim!" diyen güzel bir İtalyan atasözü vardır. Şu halde ilk olarak kavramamız, anlamamız, incelememiz, çözmemiz gereken nedir? Yaşam mı, günlük yaşayış mı yoksa ölüm mü? Hem, ölüm hakkında neden bu kadar fazla kaygılanıyoruz ki? Bir keresinde konuşmacı Hindistan'da gölgeli bir yoldan denize doğru yürüyordu ve arkasında ilahiler okunduğunu duydu. İki adam tara-

fından taşman bir cenaze vardı, önlerindeyse yanan bir meşale taşıyan en büyük oğul yürümekteydi. Hepsi bu kadardı. Cenaze arabası ve çiçeklerle bütün o yaygara yoktu, çok basit bir şeydi ve gerçekten oldukça güzeldi. Oğlu ağlayarak ve Sanskritçe ilahi söyleyerek cenazenin yakılacağı denize doğru yürüyordu. Batı dünyası, Rolsroys'larla, muazzam miktarda çiçeklerle ölümü büyük bir mesele haline getiriyor.

Öyleyse ne ile ilgileneceğiz? Yaşamakla mı yoksa ölmekle mi? Lütfen, birbirimizle konuşuyoruz. Bu ikisinden hangisi, canla başla ve bütün enerjimizle uğraşırken bizim için daha önemlidir?

Enerjiden söz açılmışken, akupunktur yoluyla enerjiyi ortaya çıkarmaya çalışan insanlar var, diğer yandan enerjiyi attırmaya yönelik başka bir çok çalışma var. Enerji nedir? Yağmurlu, rüzgarlı bir günde, bütün eşyalarınızı toparlamanız ve buraya kadar araba sürmeniz oldukça fazla enerji gerektirdi. Gelmeye karar vermek, buraya oturmak ve dinlemek çok fazla enerji gerektiriyor. Daha fazla enerji istiyoruz. Çünkü sahip olduğumuz enerjiyi nasıl kullanacağımızı bilmiyoruz. Bir şey yapmak istediğinizde çok fazla enerjiniz olur. Aya gittiler; her bir insanın bunun için teknoloji alanında sarf etmek zorunda kaldığı bütün o enerjiyi bir düşünün. Konuşmak, düşünmek, cinsel ilişki kurmak için enerji gerekir. Her şey, yaşam, enerjidir; fakat bizler, bencilliğimizle, uzmanlıklarımızla, başarı isteğimizle, korkularımızla bu enerjiyi kısıtladık. Onu o kadar küçük, o kadar şahsi, o kadar önemsiz bir hale getirdik ki. Afedersiniz. Ayrıca beyinlerimiz de uzmanlaşma yoluyla, tüm bunlarla sınırlandırıldı. Enerji oradadır. Enerjinin patladığını kendi başımıza anlarsak, o zaman müthiş bir tutkunuz olur, bu yalnızca belirli bir şey için duyulan bir tutku değildir, fakat tutkunun çiçek açmasıdır ve asla solmayacaktır. Buna ancak merhamet olduğu zaman ulaşılabilir.

Öyleyse en çok hangisiyle ilgilenmeliyiz? Ölümle mi yoksa yaşamakla mı? Yaşamak, dediğimiz gibi, çatışma, mücadele, acı, üzüntü ve tüm kalanların bir silsilesidir. Bu kasvetli bir tablo değildir. Onu daha güzel, daha renkli boyayabilirsiniz, daha çekici şekilde betimleyebilirsiniz, fakat bu bir gerçektir. O halde önce yaşamı, yaşamayı anlamamız ve ondan sonra ölümün ne olduğunu anlamaya çalışmamız gerekmez mi? Bunun tersi değil. Nasıl tamamen farklı bir şekilde yaşayabileceğinizi keşfetmek için ne verirsiniz? Maddi anlamda söylemiyorum. Yeni bir resim, şiir, dans tarzı gibi ve bütün diğer toyca, çocukça şeyler gibi, bir takım geçici, saçma bir modaya kapılmak değil bahsettiğim. Konuşmacı hoşgörüsüz davranıyor değil, yalnızca tüm bu olanları görüyor. Şu halde yaşamımızın ne olduğunu, bu dünyadaki gerçek varoluş şeklimizi kavradığımıza göre, yaşadığımız, yaşıyor olduğumuz tarzda bir dönüşüm –basit bir değişiklik değil, bütünüyle bir değişiklik, bir ters yüz ediş– meydana getirebilir miyiz, öyle ki bu tamamen sona ersin ve yepyeni bir şey meydana gelsin?

Bu devamlılığın ne olduğunu, yaşamımızda, yaşayışımızda devam eden şeyin ne olduğunu birlikte araştırmamız gerekiyor anlamına geliyor. Bu bellek midir? "Ben"in, şahsın, egonun devamlılığı, bir olaylar ve deneyimler dizisinin toplamıdır. Bu fikri sevmeyebilirsiniz. Salt anılardan daha fazlasını istersiniz ve daha fazlasını istemek, anıların da ötesinde bir şey istemek, başka anıların oluşması anlamına gelir, değil mi? Bu anıdan hoşnut değilsinizdir ve başka bir anı istersiniz. O halde, yaşamak dediğimiz bu devamlılık, bir olaylar, anılar, deneyimler dizisi, silsilesidir, bütün bu yığın benimdir, sizsinizdir. Ve devamlılık, bilinen şeylerdir. Sizi bütün bunların sonuna getiren bir şeyden ne kadar da çok korkarsınız!

Deneyimle, bilgiyle dolu uzun bir yaşam sürersiniz, bütün her yeri gezersiniz –Tanrı bilir neden, ama öyle yaparsınız–

ve bütün bunlar hakkında çok fazla konuşursunuz, yargılarsınız, değerlendirirsiniz. Ama devamlılığın ne olduğunu ve sonlanmanın ne olduğunu asla sorgulamayız. Bizim için kıymetli olan bir şeyi gönüllü olarak sonlandırmak mıdır? Birbirimize bu soruyu soruyor muyuz hiç? Farz edin ki birisine ya da bir sonuca çok fazla bağlısınız, örneğin tarihi, diyalektik, Marksist–Leninist bir şeye, tüm bunlara bir sülük gibi bağlısınız. Gönüllü olarak, kolayca bırakabilir misiniz? Ölüm bu demektir. Ölümle tartışamazsınız. "Lütfen bana birkaç gün daha ver ki, her şeyi toparlayayım," diyemezsiniz; orada, kapınızdadır.

Peki bu devamlılığı anlayabilir ve sonlandırabilir miyiz? Bizim için bağlılık çok şey ifade eder. En tatminkâr ortak deneyimdir, dünyaya, bazı inançlara, dogmalara, adetlere, alışkanlıklara bağlı olmak... Bir eve, mobilyaya, belli bir alışkanlığa fazlasıyla bağlanırsınız. Bunun farkına varabilir misiniz ve bu farkındalıkla bunu tamamen sonlandırabilir misiniz? Yarından sonra değil, fakat şimdi, biz burada otururken, tüm bunların farkına varırken açıklamaları değil, tanımlamayı değil, fakat cinselliğin devamı, sahip olunan varlıkların devamı, ailenin devamı, en derin deneyimlerinizin devamı için duyduğunuz sürekli ihtiyacı, bu olguyu, bu gerçeği, bütün bunları apansızın sonlandırabilir misiniz? Ölüm budur.

Öyleyse, altmışınızda, sekseninizde, doksanınızdayken ölümü beklemeyin, ölümle şimdi yaşayın, yaşamınızı her gün sonlandırın. Lütfen, konuşmacının söylediklerinin içinde müthiş bir şey var, bu yalnızca bir araya getirilmiş bir sürü sözcükten ibaret değil. Her gün, her dakika sürekli sonlanan bir yaşam yaşarsak, bu şekilde geçmiş ya da gelecek devam edemez. İşte ölüm yalnızca bu sonlanmadır; bu şekilde yaşamaktır. Haydi, bunu düşünmeyin, bundaki hakikati anlayın. Düşünce birçok şeyi yaratabilir, bir araya getirebilir, fakat

düşünce ölümü aldatamaz. Eğer günlük yaşamımızda ölüm denilen bu sonlanmayla yaşamanın ne kadar çok önemli olduğunu kavrarsak, o zaman beyin hücrelerinde bile, gerçek bir değişim, gerçek bir dönüşüm meydana gelir, çünkü beyin hücreleri bütün anılarımızı, geçmişin tamamını taşır. Peki bu şekilde yaşayabilir miyiz? Yaparmış gibi görünmeyin, "Çaba göstermeliyim," demeyin, ölmek için bir çaba sarf etmezsiniz! On sekizinci kattan aşağı atlayıp, "Tamam, buraya kadar!" demedikçe.

Bundan başka dinin ne olduğunu, dindar şekilde yaşayan beynin doğasının nasıl olduğunu da birlikte konuşmalıyız. Din yaşamlarımızda çok önemli bir hale gelmiştir. Siz tanrı-tanımaz olabilirsiniz, "Bunların hepsi saçmalık, bir takım ahmak rahiplerin söylediği bir takım boş sözler!" diyebilirsiniz. Bütün bunlardan kaçınabilirsiniz, fakat yine de içinizden gelen bu ihtiyaç, içinizden gelen soruş vardır: "Nihayetinde, bütün bunların anlamı ne, bu yaşayışın ve ölümün, bu acının, bu kaygının, bütün bunların anlamı ne? Bunu kim yarattı? Tanrı mı? Doğa mı? İlk hücre mi?"

İster Roma'da, ister İngiltere'de, isterse Hindistan'da Benares'te ya da Budist ülkelerde devam eden saçmalıklarla, gösterilerle dinin bir ilgisi yok, bütün bunlar düşünceyle oluşturulmuştur ve bu yüzden de sınırlıdır. O halde şunu sormalıyız, din ve yaratım nedir? Yaratım nedir? Yaratım ve icat arasında bir fark var mıdır? Geçen gün mükemmel, gerçekten birinci sınıf bir doktorla konuşuyorduk, çok para kazanan değil, ama iyi bir beyni olan iyi bir doktorla. Beynin her zaman canlandırılabilecek belli bir bölgesi olduğunu anlatıyordu. Yanlış tarif ediyor olabilirim, o yüzden dikkatli olun, konuşmacının bununla ilgili söylediklerini tamamen kabullenmeyin. Beynin, insan hastalandığında birazcık donuklaşan bir bölümü var ve burası, insan yaşlandıkça daha

da donuklaşıyor. Asıl soru, beynin bu bölümünün tekrar canlandırılıp canlandırılamayacağı, faal hale getirilip getirilemeyeceği. Bunu kabul etmeyin.

Öyleyse icat nedir ve yaratım nedir? Din bununla ilgilidir. Beyin her türlü şey tarafından koşullanır, biçimlenir, yoğrulur: toplumunuz, ne okuduğunuz, ne işittiğiniz, tapınmayla ilgili fikirler ve rahipler yoluyla yayılan Tanrı ya da tanrılar, bunların hepsi beynimizi koşullandırır. Beynimiz yaratımın ne olduğunu hiç anlayabilir mi? Yoksa yaratım temel olarak bilgiye, demek oluyor ki deneyime, toplamaya, öğrenmeye, anımsamaya mı dayanmaktadır? Bu beyin ölçülemeyeni anlayabilir mi? Bu konuda biraz olsun aynı noktada mıyız?

Ölçüyoruz, yani karşılaştırıyoruz, yargılıyoruz, değerlendiriyoruz; her zaman kendimizi başka birisiyle ya da başka bir şeyle karşılaştırıyoruz. Bir ressamı başka bir ressamla, bir şiiri başka bir şiirle ya da Beethoven'i Bach'la, Mozart'la –Mozart'ı dahil etmeme izin verin– karşılaştırıyoruz.

Pekâlâ, icat bilgiye dayanmıyor mu? Lütfen, bunu birlikte konuşuyoruz. Eğer bilgi yoksa, icat olmaz. Yeni bir şey bulmak için önceden bir bilgi birikimine sahip olmak zorundayız, fakat bu yaratım mıdır? Yoksa yaratım zamanın ve düşüncenin tamamen dışında bir şey midir? Bu muhtemelen, dindar bir beynin, dini niteliğe sahip bir beynin en büyük sorunu olmuştur. Sanskritçede ve iyi sözlüklerde meditasyon sözcüğü, ki bugünlerde bunu kullanmak çok zorlaştı, ölçmeyi de ifade eder. Yalnızca giysi ve maddesel şeyleri ölçmeyi değil, aynı zamanda kendimizi bir şey karşısında ölçmeyi de. Ölçüm Yunanlılar tarafından ve muhtemelen daha da eskiden icat edilmişti ve ölçüm olmasaydı, teknolojik dünya olmazdı. Aynı ilkeyi kendimizde de devam ettiriyoruz; hep bugün nasıl olduğumuzu ölçüyoruz ve yarının da aynı olmasını umut ediyoruz ya da farklı olmasını diliyoruz. Sürekli bir karşılaştır-

ma, yargılama, değerlendirme içindeyiz. Ve meditasyon, bu sözcük gurular tarafından, kendilerine göre yorumladıkları çeşitli biçimleriyle o kadar bozuldu ki, aptalca bir şey haline geldi: belli bir duruşta oturmak, belli bir şekilde nefes almak, yoğunlaşmak ve tüm bunlar, ulaşmak için büyük bir çaba sarf etmek... ama neye? Bir eşeğin önüne havuç sarkıtarak yürümesini sağlamak gibi.

Öyleyse, beyni nasıl sakinleştireceğimizle değil –bu oldukça kolaydır– fakat tam dikkatle ilgilenmeliyiz, bir şeye ya bir şey hakkında dikkatle değil, dikkatin niteliğiyle ilgilenmeliyiz, ki bu yoğunlaşmadan tamamen farklıdır. Yoğunlaşma çabadır, bir şeye ya da birçok şeye odaklanmaktır, bu bir pilotun uçağı uçurması gibi bir alışkanlık haline gelir. O halde dikkatli olmak olanaklı mıdır? Ve bunda riyakârlık, iddia olmamalı. Dikkatlisiniz. Ve böyle olduğunuzda, bu dikkatin içinde tam bir sessizlik vardır, sınır yoktur, "Dikkat ediyorum" yoktur. Yalnızca dikkat vardır. Lütfen bunun üzerinde düşünün, bunu birbirinize danışın.

Şu halde yaratılış nedir? Ne ilk hücredir, ne de nasıl evrimleştiğimizdir ve tüm bunlar. Bunların hepsini Tanrı'nın yarattığını söyledik. Aksine, Tanrı'yı, kendi imgemizde, ne olduğumuzdan yola çıkarak biz yarattık. Orada, yukarıdaki zavallı adamı biz yarattık! Bizde eksik olan bütün nitelikleri O'na yükledik: merhamet, iyilik, sevgi, her yerde bulunma, akıl ve tüm diğerleri. Öyleyse yaratılış nedir? Bütün sinirlerimizin, bütün faaliyetlerimizin, bütün var oluşumuzun merkezi olan beyin, ne kadar küçük olursa olsun, bu beyin yaratılışın büyüklüğünü anlayabilir mi? Yoksa beynin ötesinde bir şey mi vardır? Şimdi dikkatli olun, lütfen, konuşmacının dediği herhangi bir şeyi kabul etmeyin. Öğrenilmesi gereken ilk şey budur, sözde ruhani hiçbir şeyi asla kabul etmemek. Bu tam bir saçmalıktır. Ruhani otorite yoktur. Bir doktorun, bir

bilim insanının otoritesi başka bir konudur. Polisin de otoritesi var, özellikle İsviçre'de! Müthiş bir otorite! Bir keresinde yakalanmıştık!

Beyin ölçülemeyeni gerçekten görme yeteneğine sahip midir? Bunun hakkında konuşabiliriz, bunu uydurabiliriz, ölçülemeyenin var olduğunu söyleyebiliriz. Bunların hepsi bir sürü sözcüktür. Fakat biz tamamen farklı bir soru soruyoruz: Beynin, zamandan, bellekten, düşünceden, deneyimden, bütün bunlardan oluşan beynin, sınırsız olanı anlaması mümkün olabilir mi? Yoksa başka bir şey mi vardır, öyle ki bu zihin midir, beyin değil? Uydurmayın, yoksa kaybolursunuz. Birbirimize soruyoruz, şimdilik zihin diye adlandıracağımız bir şey –sözcüğü değiştirebiliriz– var mıdır, beyin olmayan bir zihin var mıdır? Muazzam olanı tek başına görebilecek böyle bir şey var mıdır? Öyle ki sonra bu zihin beyinle bağlantı kurabilsin, ama beyin onunla bağlantı kuramasın? Anladınız mı? Birbirimize soruyoruz.

Bildiğimiz gibi, beyin, müthiş bir kapasiteye sahip olsa da, çok küçük bir şey haline indirgendi. Bilgisayar olağanüstü bir şey. Yaşamlarımızı biçimlendirecek ve bunu şimdiden, sessizce, yavaşça yapıyor; bunun farkında değiliz. Bir süper bilgisayar üreten bilgisayar uzmanlarıyla konuştuk. Onlar insan beynine ne olduğuyla ilgilenmiyorlar, onlar bilgisayar yapmakla ilgileniyorlar. Bilgisayarlar yaşamlarımızı ele geçirdiğinde, beyinlerimize ne olacak? Bilgisayarlar daha iyi, çok daha hızlı olacak ve o kadar süratli olacaklar ki, bir saniye içinde size bin tane anı anlatacaklar.

Peki beyinlerimize ne olacak? Yavaş yavaş kuruyup solacaklar mı? Yoksa bütünüyle zevke, eğlenceye mi gömülecekler? Lütfen bunlarla yüzleşin, Tanrı aşkına, bu oluyor! Televizyondaki spor yayınları gittikçe daha da uzuyor. Kriket için on dakika harcıyorlar ve ciddi bir toplumsal çatışma için

iki dakika. Neticede eğlence endüstrisi idareyi ele geçiriyor. Bütün bunlarla yüzleşin lütfen. Diğer yandan dini eğlence de idareyi ele aldı. Böylece sürekli eğlendiriliyoruz. Burada toplanmayı da bunun bir parçası olarak ele alabilirsiniz. Sizi temin ederim, öyle değil. Bütün bunlar son derece ciddi.

Pekâlâ, beynin kainatı anlaması olası mıdır? Venüs'ün şu kadarının gaz olduğunu, bu kadar minerali olduğunu söylüyorlar, fakat Venüs'ün maddesel tanımlaması onun güzelliğini, onun olağanüstü dinginliğini yansıtmıyor. Peki bu sonsuz büyüklüğü anlamak için beynimiz sessiz olabilir mi? Bitip tükenmeksizin konuşarak, konuşarak, konuşarak değil. Bu beyin olağanüstü şekilde yalın ve dolayısıyla olağanüstü şekilde incelikli olabilir mi? Ve eğer bu beyin bu kadar incelikli olabiliyorsa, zamansal düşüncenin ve kalan şeylerin yalınlığındaki muazzam hisse vâkıf olabiliyorsa, belki o zaman, beyin olmayan bu zihin onunla bağlantı kurabilir. Açıktır ki, şu anki beyin bu zihinle bağlantı kuramaz. Her ne kadar onunla bağlantı kurmak için elimizden gelen her şeyi yapsak da, her türlü hileyi, bütün kontrol yollarını kullansak da, kurban kessek de, rahip ya da rahibe olmayı seçsek de, olmaz değil mi? Ve bu şey, asla... İnsan ona asla bu şekilde ulaşamaz. Dindar zihnin, dindar beynin arkasında, her zaman, derin bir sessizlik ve yalnızlık yatar.

Ek

Krishnamurti'nin ölümünden itibaren, onun yaklaşımını eğitime uygulamak isteyen okullar, Hindistan'da, Amerika Birleşik Devletleri'nde ve İngiltere'de varlıklarını sürdürdüler.

İngiltere'deki The Brockwood Park Okulu konaklamalıdır, uluslararasıdır ve karma öğreti uygulamaktadır, ayrıca on beş, yirmi dört yaşları arasındaki öğrencilere orta öğretim ve yüksek öğretim olanağı sunmaktadır. The Krishnamurti Study Centre (Krishnamurti Çalışma Merkezi), Krishnamurti'nin eserlerini sessiz bir ortamda çalışmak isteyen yetişkin misafirleri, ister günlük, isterse hafta sonlarında ya da bir hafta için ağırlamaktadır. The Krishnamurti Foundation Trust, Krishnamurti arşivlerine ev sahipliği yapmakta ve kitap, ses ve video kayıtları dağıtımı yapmaktadır.

Aşağıda bu üç kurumun adresi yazmaktadır:

- Brockwood Park Bramdean Hampshire, SO 24oLQ İngiltere.

Bu üç kurum için diğer iletişim bilgileri aşağıdadır:

- Brockwood Park School. Telefon: (0)1962 771 744 Fax: (0) 1962 771 875 E-posta: admin@brockwood.org.uk www.brockwood.org.uk
- The Krishnamurti Study Centre Telefon: (0) 1962 771 748 E-posta: kcentre@brockwood.org.uk www.brockwood.org.uk

- The Krishnamurti Foundation Trust. Telefon: (0) 1962 771 525 Faks: (0) 1962 771 159
  E–posta: info@brockwood.org.uk
  www.kfoundation.org

The Krishnamurti Foundation of America, The Oak Grove School ve The Retreat Center hakkında bilgi için, lütfen aşağıdaki adresle irtibata geçiniz:

- The Krishnamurti Foundation of America P.O. Box 1560 Ojai, CA 93024–1560 U.S.A.
  E–posta: kfa@kfa.org
  www.kfa.org

Notlar

Birinci Bölüm

I. Tek Başına

Saanen, İsviçre'deki, 16 Temmuz 1972 tarihli sohbetin ses bandından, © 1972 Krishnamurti Foundation Trust, Ltd.

II. Yaratıcı Yaşamak

Saanen, İsviçre'deki, 18 Temmuz 1972 tarihli sohbetin ses bandından, © 1972 Krishnamurti Foundation Trust, Ltd.

III. Düşüncenin Oluşturduğu İmgeler İnsan İlişkilerini Bozar

Saanen, İsviçre'deki, 20 Temmuz 1972 tarihli sohbetin ses bandından, © 1972 Krishnamurti Foundation Trust, Ltd.

IV. Psikolojik Yaraları Silmek

Saanen, İsviçre'deki, 23 Temmuz 1972 tarihli sohbetin ses bandından, © 1972 Krishnamurti Foundation Trust, Ltd.

V. Üzüntü ve Çatışmaları Sonlandırmakta Eğitimin, Bilimin, Siyasetin ve Dinin Başarısızlığı

Saanen, İsviçre'deki, 25 Temmuz 1972 tarihli sohbetin ses bandından, © 1972 Krishnamurti Foundation Trust, Ltd.

VI. Korku; İnanca, Dogmaya, İnsanlara ve Varlığa Bağlılık Yaratır

Saanen, İsviçre'deki, 27 Temmuz 1972 tarihli sohbetin ses bandından, © 1972 Krishnamurti Foundation Trust, Ltd.

VII. Dindar Yaşamak

Saanen, İsviçre'deki, 30 Temmuz 1972 tarihli sohbetin ses bandından, © 1972 Krishnamurti Foundation Trust, Ltd.

İkinci Bölüm

VIII. Sorunlardan Kurtulmak

Brockwood Park, İngiltere'deki, 24 Ağustos 1985 tarihli sohbetin ses bandından, © 1985 Krishnamurti Foundation Trust, Ltd.

IX. Zamanın ve Düşüncenin Sınırlamaları

Brockwood Park, İngiltere'deki, 25 Ağustos 1985 tarihli sohbetin ses bandından, © 1985 Krishnamurti Foundation Trust, Ltd.

X. Sorular ve Yanıtlar 1

Brockwood Park, İngiltere'deki, 27 Ağustos 1985 tarihli oturumun ses bandından, © 1985 Krishnamurti Foundation Trust, Ltd.

XI. Sorular ve Yanıtlar 2

Brockwood Park, İngiltere'deki, 29 Ağustos 1985 tarihli oturumun ses bandından, © 1985 Krishnamurti Foundation Trust, Ltd.

XII. Sevgi ve Bencillik ile Acının Bitirilmesi

Brockwood Park, İngiltere'deki, 31 Ağustos 1985 tarihli sohbetin ses bandından, © 1985 Krishnamurti Foundation Trust, Ltd.

XIII. Yaşamı Anlamak Ölümü Anlamaktır

Brockwood Park, İngiltere'deki, 1 Eylül 1985 tarihli sohbetin ses bandından, © 1985 Krishnamurti Foundation Trust, Ltd.